

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 11

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 11

Кам'янець-Подільський
2024

УДК 373.2(063)
С-91

Рецензенти:

Лабунець В.М., доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Галаманжук Л.Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія:

Бахмат Н.В. доктор педагогічних наук, професор;

Гудима Н.В. кандидат філологічних наук, доцент;

Мелекєсцева Н.В. кандидат філологічних наук, доцент кафедри, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
(протокол № 9 від 31 жовтня 2024 р.)*

С-91 Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 11. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, педагогічний факультет, кафедра теорії та методик початкової освіти; редакційна колегія: Бахмат Н.В., Гудима Н.В., Мелекєсцева Н.В. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2024. 224 с.

ISBN 978-617-8105-27-3

У збірнику наукових праць уміщено матеріали, які стали результатом науково-дослідної та пошукової діяльності науковців, викладачів, учителів і здобувачів закладів вищої освіти. Досліджено актуальні проблеми впровадження сучасних технологій в освітній процес дошкільної, початкової та вищої школи.

ISBN 978-617-8105-27-3

УДК 373.2(063)

© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024

ЗМІСТ

Надія БІЛОУСОВА

Формування уміння розв'язувати прості математичні задачі у майбутніх вчителів початкових класів 7

Світлана БІНЬКОВСЬКА

Формування читацьких компетентностей молодших школярів засобами дільнісного підходу 9

Артур БОБРО

Особливості сучасного навчання української мови у початкових класах закладу загальної середньої освіти 14

Людмила БОРЕЦЬКА

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання 18

Валентина ВЕДМІДЬ

Огляд методів викладання екологічних тем: інтерактивні ігри, заняття на природі, проектна діяльність 23

Ірина ВИХОВАНЕЦЬ

Психолого-педагогічні аспекти впровадження технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі 26

Леся ГАВРИЛЮК

Дослідно-експериментальна діяльність учнів на уроках «Я досліджую світ» нової української школи 30

Ірина ГЕРАСИМЧУК

Особливості формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти засобом партнерської взаємодії вчителя та батьків 36

Юлія ГЕРЦАН

Технології формування стилістичних умінь молодших школярів 41

Тетяна ГОРБАТОК

Інноваційні технології у роботі над елементами стилістики в початкових класах 45

Олена ГОРБОВА

Підтримка позитивної поведінки учнів початкових класів на уроках мовно-літературної галузі в умовах війни 52

Тетяна ГОРДІЄНКО

Екологічна освіта як засіб розвитку емоційної стійкості учнів початкових класів 56

Галина ГОРЯЧОВА, Анна СОСЮК

Особливості формування інформаційної компетентності учнів початкових класів 58

Інна ГРЕЧАНЮК, Марія ГРЕЧАНЮК

Діяльнісне сприйняття мистецтва: національно-патріотичний аспект 62

Наталія ГУДИМА

«Шість цеглинок» як один із інструментів реалізації діяльнісних методів навчання в початковій школі 65

Олена ДОВГАНЬ

Кластер як метод розвитку критичного мислення на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» 71

Антоніна КАЛІНОВСЬКА

Розвиток пошуково-дослідницької діяльності молодших школярів в умовах НУШ 77

Оксана КАЛІНОВСЬКА

Формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів початкових класів на уроках англійської мови 82

Галина КАПТУР

Структурно-компонентний склад професійної лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів НУШ 87

Ірина КАШУБ'ЯК

Компетентнісно орієнтовані завдання як засіб формування часових уявлень у здобувачів початкової освіти 92

Оксана КІБЗУЙ

Топ-5 SOFT SKILLS: Важливість розвитку соціальних навичок у початковій школі 96

Ольга КОВАЛЬЧУК

Метод проєктів як засіб реалізації діяльнісного підходу у початковій школі 100

Наталія КОЛОТИЛО

Інтерактивні технології в процесі розвитку мовно-мовленнєвої компетентності учнів початкових класів 104

Ульяна КОТЛІНСЬКА

Економічна підготовка здобувачів освіти в умовах роботи технічного гуртка 111

Тетяна КРАЄВСЬКА

Мнемотехнологія як сучасний метод навчання учнів початкової школи 116

Мар'яна КУЛЯК

Міжпредметна інтеграція: сутність і методичні аспекти використання на уроках природничої освітньої галузі в початковій школі 124

Людмила ЛУК'ЯНИК

Мовні аспекти риторики 129

Наталія МАЗЕПА

Методика формування лексичної компетентності учнів початкових класів засобами народознавства 134

Олеся МАРТИНА, Юлія КІНІЩУК

Педагогічне партнерство як ключовий компонент нової української школи 139

Наталія МЄЛЕКЄСЦЕВА

Розвиток читацького інтересу здобувачів початкової освіти засобами цифрових технологій 145

Людмила МОСКОВЧУК, Олена ДЕМЧУК

Характерні особливості експериментальної програми розвитку соціальних навичок молодших школярів засобами колективних форм діяльності 151

Людмила МОСКОВЧУК, Ольга ЛІВІЦЬКА

Експериментальна програма формування громадянської компетентності молодших школярів засобами музейної педагогіки 157

Людмила МОСКОВЧУК, Ольга РАНЮК

Формування пунктуаційної грамотності молодших школярів засобами поетапної системи вправ на уроках української мови у 3 класі 163

Тетяна ОЛИНЕЦЬ

Рефлексія як дієвий інструмент у роботі вчителя початкових класів на уроках англійської мови 169

Анастасія ПРОХА

Особливості раннього знайомства учнів початкової школи з екологічними темами 175

Оксана РОМАНОВА

Основні чинники формування патріотичних якостей молодших школярів 178

Олена СТОЦЬКА, Майя СТОЦЬКА

Освітні технології формування медіаграмотності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі 186

Юлія СУПРУНЮК

Сучасні підходи до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі розвивального навчання 193

Юлія СУПРУНЮК

Теоретичні основи формування творчих здібностей здобувачів освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі 199

Тетяна СУРЖУК, Людмила БІСОВЕЦЬКА

Інтегроване навчання української мови та розвитку мовлення в теорії і практиці початкової освіти 203

Наталя ТРЕТЯК

Інноваційні технології та методи вивчення мистецької освітньої галузі в початковій школі 210

Валентина ЧИНЧИК

Розвиток креативного мислення молодших школярів під час вивчення елементів лексикології 217

Сніжана ШУБЕР

Інтеграція математики, природничих наук і технологій у stem-освіті в початкових класах: від гри до дослідження світу 220

Надія БІЛОУСОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

ФОРМУВАННЯ УМІННЯ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОСТІ МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Формування уміння розв'язувати прості задачі є важливим аспектом підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Це вміння є не лише основою математичної компетентності, а й сприяє розвитку загальних навичок мислення, необхідних для професійної діяльності.

Математична компетентність включає в себе здатність учнів застосовувати математичні знання для вирішення практичних проблем. Вона формує систему інтелектуальних і моральних установок, що є критично важливими для успішної самореалізації на ринку праці. Уміння розв'язувати задачі допомагає учням аналізувати ситуації, узагальнювати інформацію та приймати обґрунтовані рішення.

За визначенням М. В. Богдановича, *математична задача* – це вимога обчислити, побудувати, довести що-небудь, що стосується кількісних відношень і просторових форм, створених людським розумом на основі знань про навколишній світ.

Існує декілька підходів до формування умінь розв'язувати прості математичні задачі.

1. Компетентнісний підхід акцентує увагу на практичному застосуванні знань. Важливо, щоб студенти не лише знали теоретичні основи, а й могли їх використовувати в реальних ситуаціях.

2. Використання інтерактивних методів навчання, у тому числі використання групових завдань, дискусій та ігор сприяє активному залученню студентів у процес навчання. Це дозволяє їм практикувати навички розв'язування задач у спільній діяльності.

3. Опора на життєвий досвід. Завдання, пов'язані з реальним життям, викликають більший інтерес у студентів і допомагають їм краще зрозуміти

матеріал. Наприклад, використання прикладів із повсякденного життя може значно підвищити мотивацію до навчання.

Важливо навчити студентів визначати порядок роботи над задачею, аналізувати умови задачі, виділяти необхідні дані та формулювати запитання. Студенти повинні мати можливість працювати над задачами, які не мають однозначного рішення, що сприяє розвитку критичного мислення. Регулярна оцінка прогресу студентів у розв'язуванні задач допомагає визначити їх сильні та слабкі сторони, а також коригувати навчальний процес.

До простих задач відносять задачі: на знаходження суми, невідомого доданка, знаходження різниці, на збільшення або зменшення числа на кілька одиниць, на різницеве порівняння.

Текстові, або сюжетні, задачі займають важливе місце в початковому курсі математики, адже вони допомагають розкрити основні математичні поняття. Ці задачі поділяються на прості та складені. Прості задачі вирішуються за допомогою однієї арифметичної дії, і їх розв'язання зводиться до вибору відповідної операції.

Майбутній вчитель повинен усвідомити, що одним із ключових прийомів роботи з простими задачами є навчання молодших школярів інтерпретації сюжету через різноманітні моделі. Моделі можна розділити на графічні та знакові. Графічні моделі включають малюнки, схеми та креслення, тоді як знакові моделі представлені у вигляді короткого запису задачі і таблиць.

С. О. Скворцова рекомендує використовувати схематичні малюнки для розв'язання сюжетних задач. Вони слугують для наочного відображення залежностей між даними і шуканими величинами, що дозволяє учням зрозуміти математичну структуру задачі. Завдяки схематичному малюнку учні можуть «побачити», яку арифметичну дію потрібно виконати для розв'язання задачі.

Таким чином, можна стверджувати, що застосування різних моделей у навчанні молодших школярів для розв'язання сюжетних задач має позитивний ефект. Зокрема, схематичні моделі особливо корисні, адже вони допомагають учням відобразити залежності і взаємозв'язки між даними задачі та зрозуміти, яку арифметичну дію необхідно виконати для її розв'язання.

Отже, формування уміння розв'язувати прості задачі у майбутніх вчителів початкових класів є складовою частиною їхньої професійної підготовки. Використання різноманітних методичних підходів, схематичних моделей та інтерактивних форм навчання дозволяє ефективно розвивати ці навички, що в свою чергу позитивно вплине на якість освіти в початковій школі.

Список використаних джерел

1. Богданович М.В., Козак М.В., Король Я.А. Методика викладання математики в початкових класах. Навч. посіб, 3-є вид., доповнене, перероблене. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2006. 336 с.
2. Скворцова С., Онопрієнко О. Нова українська школа: методика навчання математики у 1-2 класах ЗЗСО на засадах інтегративного і компетентнісного підходів: навч.-метод. Посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 3152 с.

Світлана БІНЬКОВСЬКА,

вихователь групи подовженого дня
ліцею № 9 імені А.М. Трояна Хмельницької області

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ДІЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Формування читацьких компетентностей у молодших школярів є одним із пріоритетних завдань початкової освіти, оскільки саме читання стає фундаментом для успішного навчання та розвитку дитини. Читацька компетентність передбачає не лише вміння читати, але й здатність розуміти, аналізувати та інтерпретувати прочитане, а також самостійно працювати з текстом у різних навчальних ситуаціях.

У методичному аспекті читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які надають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного

дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного [3, с. 28].

Читацька компетентність інтегрує в собі такі компоненти: - когнітивний (знання) – володіння загальнокультурними і предметними знаннями як результатом навчально-пізнавальної діяльності, а також знаннями про способи діяльності; він передбачає, що читання текстів розглядається як пізнавальна діяльність учня, що охоплює смислове сприймання, мислительну обробку й інтерпретацію прочитаного, ознайомлення з біографічними відомостями майстрів художнього слова, володіння елементарними теоретиколітературними знаннями, розширення кола читання, формування свідомої мотивації до читання; - комунікативний (слухання, читання, говоріння, письмо) – мовленнєвий розвиток, який визначається зв'язністю, змістовністю та образністю мовлення, влучністю та доречністю використання мовних засобів у створенні художнього образу, вживання тропів та інтонаційних засобів виразності з метою передачі власних думок, почуттів; сформованість умінь, необхідних для повноцінного спілкування з художнім твором, уміння вести бесіду про прочитане, створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого), робити висновки, формулювати власну думку щодо прочитаного; відповідати на запитання за змістом прочитаного, уміти обґрунтовувати свою відповідь; - ціннісний (оцінні судження і ставлення учня до прочитаного) – розуміння соціальних, морально-етичних цінностей, відображених у літературі; сформованість системи моральних і етичних цінностей учня (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання та ін.); уміння визначати і обґрунтовувати своє ставлення до цих цінностей, відстоювати свої моральні позиції; - діяльнісний (уміння, навички, способи діяльності) – сформованість способів діяльності, володіння певними вміннями і навичками; він охоплює: удосконалення навички читання, системи читацьких умінь; активне застосування теоретико-літературних знань; аналіз твору; уміння фантазувати, уявляти, нестандартно мислити, вступати в діалог «автор-читач», самостійно і продуктивно працювати з книжкою, різними джерелами друкованої продукції, орієнтуватися у світі книжок, для знаходження необхідної інформації і задоволення власних пізнавальних потреб; активне спілкування; - особистісно-творчий (мотиваційно-ціннісні ставлення, прагнення особистості до навчання, пізнання і діяльності) – розвиненість мотивації до літературно-творчої

діяльності, художніх здібностей, естетичної чутливості, творчої уяви; здатність до творчої діяльності; рівень читацької культури [4, с. 4].

Усі складові читацької компетентності взаємопов'язані, а результатом їх взаємодії є сформованість читацької компетентності молодшого школяра, яка буде свідчити про: стійкість інтересу до читання; сформованість у нього знань про літературу як вид мистецтва і літературу як науку; сформованість основних умінь, необхідних для сприйняття, розуміння змісту творів різних жанрів і висловлення обґрунтованої оцінки твору; здатність застосовувати здобуті знання і вміння у власній літературній діяльності; розвиток творчих, власне, літературних здібностей; вироблення системи цінностей і емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до інших людей і до самого себе [2, с. 7].

Читацька компетентність – це комплекс знань, умінь і навичок, які дозволяють учневі успішно взаємодіяти з текстом. Вона включає:

1. **Технічну сторону читання** – уміння правильно й швидко читати.
2. **Розуміння тексту** – здатність аналізувати, узагальнювати й оцінювати зміст прочитаного.
3. **Використання інформації з тексту** – уміння застосовувати отримані знання в реальному житті.

Одним із сучасних підходів до розвитку читацьких навичок є **діяльнісний підхід**, який дозволяє перетворити процес навчання в активну взаємодію учня з текстом та реальністю.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на ролі учня як активного учасника навчального процесу, де вчитель виступає фасилітатором, а знання здобуваються через досвід і практику. Це робить навчання читанню більш осмисленим, ефективним і цікавим для дітей.

Діяльнісний підхід заснований на теоріях Л.С. Виготського та О.М. Леонтьєва, які стверджують, що навчання має відбуватися через діяльність, тобто учень здобуває знання через активну взаємодію з навчальним матеріалом, середовищем та однолітками. Основний принцип діялісного підходу – це інтеграція навчальної діяльності з реальним життям, коли учні не лише отримують знання, але й активно їх використовують для вирішення конкретних завдань.

У сучасній педагогіці діяльнісний підхід є одним із найважливіших інструментів для розвитку читацьких компетентностей, оскільки:

1. **Сприяє розвитку критичного мислення.** Учні не лише читають текст, але й аналізують його, задають питання, шукають відповіді, порівнюють з іншими джерелами інформації.
2. **Формує навички самостійної роботи.** Виконуючи завдання, учні самостійно планують свої дії, вибирають стратегії, перевіряють себе та коригують свої помилки.
3. **Забезпечує активну взаємодію з текстом.** Учні активно залучаються до процесу читання через гру, спільні проекти та інші форми діяльності, що допомагає їм глибше розуміти і засвоювати матеріал.

Виділяють такі методи діяльнісного підходу у формуванні читацьких компетентностей:

1. **Ігрові методи.** Гра є природною формою навчання для дітей молодшого шкільного віку. Наприклад, ігри на основі текстів допомагають дітям активніше взаємодіяти з інформацією. Гра «Склади речення» або «Знайди помилку в тексті» може розвивати навички осмисленого читання та сприяти кращому запам'ятовуванню змісту.
2. **Проектні роботи.** Учні можуть працювати над проектами, пов'язаними з прочитаними книгами або оповіданнями. Наприклад, вони можуть створювати плакати, готувати презентації або брати участь у обговореннях і аналізах текстів. Це дозволяє не лише глибше зануритися в матеріал, але й розвивати критичне мислення та креативність.
3. **Інтерактивні читання.** Використання інтерактивних методик на уроках читання допомагає учням краще взаємодіяти з текстом. Це можуть бути читання з ролями, інсценування уривків з книг або дискусії на тему прочитаного. Такі заняття сприяють емоційному залученню та розвитку вміння співпрацювати.
4. **Робота в групах і парах.** Колективне обговорення тексту дозволяє учням краще засвоювати інформацію, оскільки вони обмінюються думками, запитаннями і пропозиціями щодо прочитаного. Робота в парах або малих групах розвиває комунікативні навички і критичне мислення.

Для розвитку читацьких компетентностей велику роль відіграє діяльність, а саме:

Формування розуміння тексту. Діяльнісний підхід передбачає багаторазову роботу з текстом, що дозволяє дітям поступово занурюватися у зміст та формувати вміння осмислювати прочитане. Учні виконують різні завдання, що спонукають їх до аналізу тексту: ставлять запитання, шукають відповіді, виявляють головні ідеї.

Створення умов для розвитку пізнавальної активності. Учні активно залучаються до роботи з текстами, коли вони не просто читають, а виконують конкретні завдання, що передбачають рефлексію та практичне застосування інформації. Наприклад, після прочитання тексту про природу діти можуть працювати над створенням власного «проєкту природи» з використанням нової інформації.

Мотивація через діяльність. Залучення дітей до активної діяльності з текстом значно підвищує їхню мотивацію до навчання. Читання стає не просто необхідним завданням, а цікавою і корисною діяльністю, яка приносить задоволення і відчуття досягнення.

Приклади уроків з використанням діяльнісного підходу

1. **Урок "Інтерактивна подорож за текстом".** Після прочитання оповідання учні створюють карту подорожей головного героя, розміщуючи на ній ключові події та місця. Це допомагає краще осмислити хронологію та логіку подій у тексті.
2. **Інсценізація казки.** Після прочитання казки учні обирають ролі та інсценізують сюжет. Така діяльність допомагає учням глибше зануритися у текст і краще зрозуміти характери персонажів та їхні дії.
3. **Створення книжкових відгуків.** Учні працюють у парах або групах, обговорюючи зміст книги та пишучи короткі відгуки. Вони обмінюються думками про прочитане, вчать формулювати свої враження і робити висновки.

Важливою частиною процесу є оцінювання розвитку читацьких компетентностей. Це може здійснюватися через:

- **Тестування та контрольні роботи.** Учні можуть виконувати завдання на розуміння прочитаного, відповідаючи на запитання, що стосуються змісту, структури та мовних особливостей тексту.
- **Діагностика пізнавальної активності.** Вчитель може використовувати спостереження за участю учнів у групових обговореннях, виконанні проєктних завдань, що дозволяє оцінити їхню активність і зацікавленість у процесі читання.

- **Анкетування.** Учні можуть заповнювати анкети, в яких описують свої враження від уроків читання та вказують на свої успіхи та труднощі.

Отже, формування читацьких компетентностей молодших школярів засобами діяльнісного підходу дозволяє розвивати не лише технічні навички читання, але й здатність до осмисленого та критичного сприйняття. Діяльнісний підхід забезпечує можливості щодо вироблення в учнів необхідних пізнавальних вмінь, компетенцій саморозвитку та самовиховання.

Список використаних джерел

1. Виготський Л.С. Психологія розвитку дитини. Київ : Наукова думка, 2010, 507 с.
2. Жиганова О. Навчання правильного, свідомого, виразного читання. *Початкова освіта*. 2014. № 4. С.7-9.
3. Костюченко Л.С. Розвиток читацької компетентності. *Педагогічна майстерня*. 2013. № 3. С. 27-32.
4. Манойло В.В. Формування читацької компетентності молодших школярів на уроках читання. *Шкільний бібліотекар*. 2015. № 4. С. 3-6.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ : Освіта, 2008. 22 с.

Артур БОБРО,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасні методи навчання української мови в початковій школі відзначаються інноваціями, що впроваджуються в українську освіту. Закон України «Про освіту» визначив компетентнісний підхід як один із головних пріоритетів. Серед ключових компетентностей виділяються: вільне

володіння державною мовою та здатність спілкуватися рідною (якщо вона відрізняється від державної) і іноземними мовами.

Відповідно, освітня діяльність у початкової ланки закладу загальної середньої освіти спрямована на формування особистості, здатної соціалізуватися в суспільстві, критично мислити та засвоювати демократичні й загальнолюдські цінності. Враховуючи наявність інклюзивних класів у закладах освіти, змінюються підходи до навчального процесу, зокрема, застосування різних моделей співпраці між вчителем та асистентом вчителя під час формування ключових і предметних компетентностей, у тому числі на уроках української мови. Особлива увага приділяється диференційованому навчанню.

Рідна мова є одним із засобів формування національно-мовленнєвої особистості, тому питання специфіки навчання української мови є актуальним і потребує подальшого дослідження.

Проблема навчання української мови в 1-4 класах на основі компетентнісного підходу є предметом дослідження багатьох науковців. М. Вашуленко пропонує сучасні методи навчання української мови, акцентуючи увагу на методиці, що відповідає змістовим лініям Державного стандарту початкової освіти та сучасним вимогам [1].

Н. Голуб виділяє принципи, що підкреслюють зміст компетентнісного та діяльнісного підходів: мотиваційне забезпечення навчального процесу; текстоцентричний підхід; ціннісне орієнтування; практична значущість знань; активізація пізнавальної діяльності учнів; спрямування навчання на всебічний розвиток; співпраця та взаємна підтримка; активність особистості; індивідуалізація; органічна єдність людини, мовлення та процесу навчання [2].

С. Дубовик описує педагогічні умови організації мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів, серед яких: особистісно орієнтована взаємодія вчителя з учнями на уроках рідної мови; використання технології навчання як цілісного творчого процесу, що сприяє самостійній активності учнів у мовленнєвій діяльності; систематична мовленнєва робота в умовах творчого середовища; організація творчої мовленнєвої діяльності учнів на основі збагачення їх емоційного та комунікативного досвіду [3].

Н. Сіранчук, на основі проведених наукових досліджень, розробила цілісну методичну систему для формування лексичної компетентності у молодших школярів [6].

У роботах А. Колупаєвої та О. Таранченко сформульовано наукові основи інклюзивної освіти, враховуючи соціокультурний аспект, історичне підґрунтя та нормативно-правове забезпечення на міжнародному та національному рівнях [5].

Державний стандарт початкової освіти в мовно-літературній галузі спрямовує освітню діяльність на інтеграцію навчання української мови та читання. У пункті 5 зазначено, що Державний стандарт передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрований основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи). Цей стандарт став основою для створення Типових освітніх програм під редакцією О. Савченко та Р. Шияна [4].

Хотілось би відмітити, що навчання української мови в початковій школі здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками: лінгвістичним та інтегративно-діяльнісним. Змістові лінії Державного стандарту реалізуються через навчальні предмети та інтегровані курси, такі як «Українська мова. Навчання грамоти» (1 клас) та «Українська мова», «Читання» або їх інтегрований курс (2-4 класи).

Для учнів з особливими освітніми потребами передбачено адаптацію або модифікацію змісту навчальних предметів, що дозволяє враховувати індивідуальні здібності кожної дитини та забезпечувати рівний доступ до освіти. Асистент учителя, за рекомендацією Інклюзивно-ресурсного центру, може обрати відповідну програму навчання української мови для таких учнів.

У сучасному закладі загальної середньої освіти, де функціонують інклюзивні класи, важливо враховувати моделі співпраці між учителем та асистентом учителя. У науковій літературі описані різні моделі, такі як спільне, паралельне, диференційоване викладання, викладання у команді та модель, де один викладає, а інший допомагає. Практика показує, що моделі консультування та асистування на уроках української мови дають позитивні результати.

Асистент учителя разом з учителем класу визначають стратегію уроку, формулюють мету, завдання, обирають методи навчання та підбирають вправи для формування мовних і мовленнєвих умінь, включаючи корекційно-розвиткові. Важливо також розробити диференційовані завдання, щоб усі учні відчували себе частиною

учнівської спільноти. Асистування вчителю на уроках української мови дозволяє іншому педагогу брати участь у реалізації окремих завдань.

Вчителі початкових класів мають обирати ті методи, які сприятимуть ефективному оволодінню українською мовою.

На думку вчених, [1; 2; 3; 6] вибір методу навчання має бути спрямований на:

1. Формування ключових та предметних компетентностей у взаємозв'язку.
2. Засвоєння мовних явищ через їх дослідження, порівняння та узагальнення.
3. Взаємозв'язок мови й мовлення, мовлення й мислення.
4. Оволодіння медіаосвітою в межах програмових вимог.
5. Розвиток усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо.
6. Соціалізацію особистості через компетентнісно орієнтовані завдання.
7. Розвиток національно-мовленнєвої особистості та формування демократичних і загальнолюдських цінностей.

Отже, серед особливостей сучасного навчання української мови у початкових класах закладу загальної середньої освіти можна виділити наступні: навчання на основі компетентнісного підходу, наявність інклюзивних класів, застосування діяльнісного підходу на інтегрований та інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів, наявність двох взаємопов'язаних напрямів: лінгвістичного та інтегративно-діяльнісного у навчанні, а також автономію вчителя у виборі методів навчання.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
2. Голуб Н. Б. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 107-118.

3. Дубовик С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. № 8. 2016. С. 15-20.

4. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.10.2024).

5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

6. Сіранчук Н.М. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: дис. ... д-ра пед. н., спец.: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 428 с.

Людмила БОРЕЦЬКА,

вчитель початкових класів

Кам'янець-Подільського ліцею №9

імені Аліма Мироновича Трояна Хмельницької області

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

До найважливіших наукових практичних проблем вчительської праці належить широке коло питань розвитку пізнавальної активності й самостійності школярів у процесі навчання.

Психолого-педагогічні дослідження, проведені останнім часом у нашій країні, свідчать про значні позитивні зміни, що відбулися в загальному розвитку молодших школярів під впливом розвиваючого навчання. Це закономірний наслідок не тільки змін у змісті навчання, а й постійної орієнтації вчителів на організацію активної діяльності самого учня.

Активний характер навчання є надійною основою розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів. У дітей 7-9 років навчальна діяльність починає формуватися, тому важливу роль в оволодінні способами пізнавальної діяльності відграють дії за зразком та аналогією. Водночас спеціальні дослідження і передовий педагогічний

досвід показують, що за певних умов навчання, вже першокласники спроможні успішно виконувати завдання, які вимагають пошуку, розмірковування, самостійних розумових зусиль.

Однак, як свідчить аналіз педагогічної теорії і практики у сучасній початковій школі, ідеї розвитку пізнавальної самостійності ще не знайшли належної дидактичної і методичної реалізації, хоч у дошкільній психолого-педагогічній літературі наводяться численні дані про готовність дітей 5-7-річного віку до пошукової діяльності.

Водночас значно зросло значення початкової освіти як підготовчої ланки до наступного навчання школярів. Це, з одного боку, ще більше підносить важливість проблеми глибини і міцності тих знань, умінь і навичок, які формуються в початкових класах і є основою подальших успіхів дитини в навчанні, а з другого – вимагає від класоводів оптимального впливу на формування особистості учня, який у 7-10-річному віці є найбільш сприйнятливим до виховання. «Увага до навичок пошукової роботи в початкових класах, – пише І.Я. Лернер, – полегшила б процес розвитку учнів, дала б змогу досягти вихідних рубежів значно раніше, забезпечила б прискорення процесу нарощування нових пластів і елементів розвитку на те, що вже досягнуто. Інакше доводиться приділяти багато часу створенню умов для розвитку пізнавальної самостійності (формувати навички пошукової роботи), а не самому її розвитку».

Отже, дослідження проблеми розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів – важливий резерв інтенсифікації їх навчальної діяльності, необхідна умова наступності навчання і розвитку учнів у середніх та старших класах.

Пізнавальні інтереси та їх роль в освітньому процесі

Інтерес є могутнім засобом успішного навчання й виховання, необхідною умовою досягнення позитивних результатів.

Виховання в учнів інтересу до вивчення будь-якого предмета – одне з важливих питань, що стоять перед учителем.

Спробуємо розкрити природу інтересу, тобто його суть, структуру, взаємозв'язки з окремими компонентами навчального процесу.

Інтерес – це вибіркове емоційно-пізнавальне ставлення особистості до предметів, явищ, подій, навколишньої дійсності, а також до відповідних видів людської діяльності. Тут виступають в єдності об'єкт інтересу, що

має захоплюючі, привабливі сторони, і суб'єкт, для якого ці сторони життєво важливі.

Іншими словами, уміння щось побачити, здивуватися, захопитися, захотіти негайно зрозуміти, що, чому і як відбувається, знайти в собі сили, щоб відшукати відповіді на ці запитання, не відступити перед труднощами, а діставши відповідь, знову прагнути вперед, у незвідане – все це, разом узятє, і є інтерес. Інтерес емоційний, він дарує радість творчості, радість пізнання, він міцно пов'язаний з гостротою сприймання навколишнього світу, увагою, пам'яттю, мисленням і волею.

Пізнавальний інтерес – це не будь-який інтерес до суб'єкта пізнання; це інтерес, пов'язаний з ядром пізнавальної діяльності.

Динамічність, поступальний рух, перехід від явища до сутності, встановлення глибоких зв'язків, оволодіння закономірностями є характерними ознаками пізнавального інтересу.

Фізіологічною основою пізнавального інтересу є орієнтувальний рефлекс і його більш розвинена форма – дослідницький рефлекс.

Інтереси різняться змістом, широтою, стійкістю, силою і дієвістю:

- Зміст інтересів визначається тим, на що вони спрямовані, наприклад: на читання, математику, спорт;
- Широта визначається різнобічністю, спрямованістю на різні об'єкти при наявності основного, стрижневого інтересу;
- Стійкість характеризується часом, протягом якого вони зберігають свою силу і впливають на поведінку людини, її життя й діяльність.

У педагогіці розрізняють чотири якісні етапи розвитку інтересів:

Зацікавленість вважається найелементарнішим інтересом, що за певних ситуацій оволодіває учнями, але при зміні ситуації швидко зникає.

Цей етап розвитку інтересу пов'язаний з новизною предмета, яка може й не мати особливого значення для людини. В учнів ще не помічається прагнення до пізнання суті виучуваних предметів, явищ, процесів.

Допитливість характеризується прагненням проникнути за межі побаченого, розширити свої знання, дістати відповіді на запитання, що виникають під час навчання.

На цьому етапі для учнів характерні емоції здивування, почуття радості відкриття. Вони самі прагнуть відповісти на запитання: чому?, прагнуть розширити свої знання.

Пізнавальний процес — ще вищий етап розвитку учнів. Такий інтерес пов'язаний з намаганням учня самостійно розв'язати проблемне питання. В центрі уваги — проблема, а не готові знання. При цьому учні шукають причину, намагаючись проникнути в суть предмета, самостійно встановити закономірність, розкрити причинно-наслідкові зв'язки. Учень напружує думку, волюві зусилля, виявляє емоції.

Теоретичний інтерес характеризується спрямованістю учнів не лише на глибоке і міцне засвоєння знань, пізнання закономірностей і опанування теоретичних основ, а й на застосування їх на практиці. Теоретичний інтерес виникає в старшокласників тоді, коли в них формуються наукові погляди, переконання, стійкий світогляд.

Усі ці етапи розвитку інтересу змінюються, взаємно проникають, пов'язуються між собою, часом співіснують в єдиному акті засвоєння знань, пізнання, тощо.

Етапи прояву в учнів нерозривно пов'язані з етапами збудження в них цього інтересу вчителем. До цих етапів відносяться: цікавість, емоційна привабливість і проблемність ситуації у викладанні. До етапу прояву інтересу учнів — зацікавленість, допитливість і творче застосування знань.

На мою думку, можна виділити такі прояви інтересу:

- споглядальний;
- споглядально-дійовий;
- пізнавальний;
- пізнавально-творчий;
- теоретичний;
- конструктивно-творчий.

Виходячи з цього, рівень розвитку інтересу особистості оцінюється за показниками:

1. Предметом не цікавиться.
2. Цікавиться теоретичними питаннями, виявленням суті виучуваних явищ, причинними залежностями й закономірностями.
3. Виявляє до предмета стійкий інтерес, пов'язаний з глибокими знаннями й уміннями застосовувати ці знання під час виконання теоретичних і практичних завдань.

Таким чином, інтерес є складною своєрідною динамічною системою.

Дослідженням встановлено, що в цілому інтерес до навчання за новими програмами розвивається в учнів протягом перших чотирьох років. Особливо дітям подобається, що на уроках цікаво, що кожного дня дізнаєшся про нове, розвиваєш свою кмітливість, весь час думаєш. Учні приваблює можливість набувати знання в процесі активної пізнавальної діяльності.

У години дозвілля діти найчастіше граються, ліплять, вишивають, грають на музичних інструментах; читають художні твори.

Аналізуючи зміст пізнавальних інтересів та їх роль у навчально-виховному процесі, можна зробити такі висновки:

1. Ефективність навчання учнів значною мірою залежить від його мотивів. У системі мотивів важливе місце посідають навчальні, зокрема, пізнавальні інтереси дітей. Від їх наявності залежить дієвість й інших мотивів учіння, які називають “широкими соціальними мотивами” (почуття обов’язку, усвідомлення необхідності та життєвої важливості освіти, тощо). Проте, не завжди навчання спонукається інтересом учнів до нього як до діяльності, що негативно відбивається на якості засвоєння дітьми знань, умінь і навичок. Щоб запобігти цьому, треба спеціально вивчати навчальні пізнавальні інтереси молодших школярів, фактори, що їх обумовлюють та шляхи формування інтересу в процесі навчання.

2. Формування пізнавального інтересу є і результатом, і необхідною умовою шкільного навчання. Не випадково інтерес образно порівнюють із каталізатором, який полегшує і прискорює розумові реакції, з ферментом, що дає змогу учням асимілювати основи наук. Інтереси змінюють психічний світ дитини.

Інтерес до справи і пов’язаний з ним бадьорий і хороший настрій учня підвищує продуктивність його навчальної праці, рівень логічного мислення, полегшує розв’язання більш складних, ніж звичайно, навчальних завдань. І навпаки, відсутність інтересу, безперспективність знижує успішність роботи.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). Київ : Райдуга, 1994. 62 с.

2. Концепція національного виховання. *Початкова школа*. 1995. №2. С.48-52.

3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Рад. Школа, 1989. 608 с.
4. Нечепоренко Л.С. та ін. Класична педагогіка: Навчальний посібник. Харків : Основа. 1998. 420 с.
5. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. Київ : Рад. Школа, 1982. 176 с.
6. Савченко О.Я. Умій учитись. Київ : Освіта, 1998. 192 с.

Валентина ВЕДМІДЬ,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОГЛЯД МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕМ: ІНТЕРАКТИВНІ ІГРИ, ЗАНЯТТЯ НА ПРИРОДІ, ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Екологічна культура – це знання, уміння, навички, рівень інтелекту, морального і естетичного розвитку, світогляд, способи і форми спілкування людей. Вивчення екологічних тем у сучасному освітньому процесі набуває особливої актуальності в умовах зростання екологічних проблем та необхідності формування у молоді екологічної свідомості [1].

Сучасні методи викладання екології повинні бути не тільки інформативними, але й мотивувати учнів до активної участі в збереженні довкілля, що вимагає пошуку нових підходів до навчання. Інтерактивні ігри як метод навчання спрямовані на активне залучення учнів у процес пізнання через моделювання реальних екологічних ситуацій та пошук шляхів їх розв'язання. Вони розвивають критичне мислення, сприяють кращому засвоєнню інформації та формуванню навичок прийняття рішень. Нова українська школа ставить за мету формування екологічної грамотності і здорового життя як однієї з ключових компетентностей майбутнього випускника, а наскрізна змістовна лінія «Екологічна безпека та сталий розвиток» спрямована на формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку майбутніх поколінь [2, с.27].

Заняття на природі дають можливість учням безпосередньо спостерігати природні явища та процеси, що дозволяє глибше зрозуміти екологічні зв'язки та побачити наслідки людської діяльності. Такий метод сприяє формуванню емоційного зв'язку з природою, що є важливою складовою екологічної освіти. Проектна діяльність передбачає виконання учнями дослідницьких або творчих проектів, спрямованих на вирішення конкретних екологічних проблем.

Ефективність різних методів викладання екологічних тем залежить від багатьох факторів, серед яких вік учнів, рівень їхньої підготовки, специфіка навчального матеріалу та освітні цілі. Для того щоб визначити, який метод є найбільш результативним у контексті формування екологічної свідомості та практичних навичок, важливо проаналізувати ключові методи: інтерактивні ігри, заняття на природі та проектну діяльність. Інтерактивні ігри є одним із найбільш сучасних та ефективних методів викладання екологічних тем. Вони залучають учнів до активної взаємодії з матеріалом через симуляції реальних екологічних проблем та ситуацій. За допомогою таких ігор учні не тільки засвоюють теоретичні знання, але й отримують можливість розвивати навички аналізу, критичного мислення та прийняття рішень у змодельованих екологічних умовах. Ігрові методи дозволяють глибше зануритися в екологічні проблеми, адже учні можуть у реальному часі побачити наслідки своїх дій у віртуальних або змодельованих екосистемах. Це стимулює їх до активного пошуку рішень і формує практичні навички у прийнятті екологічно відповідальних рішень [3].

Заняття на природі є важливим елементом екологічної освіти, оскільки забезпечують учням безпосередній досвід взаємодії з навколишнім середовищем. Перебуваючи на природі, учні мають можливість спостерігати екосистеми в дії, аналізувати зв'язки між живими організмами та їхнім середовищем, а також усвідомлювати важливість збереження біорізноманіття. Такий підхід сприяє не лише кращому засвоєнню навчального матеріалу, але й формуванню емоційного зв'язку з природою, що є критично важливим для розвитку екологічної свідомості. Наприклад, дослідження екосистем у природних умовах допомагає учням краще розуміти, як людська діяльність впливає на довкілля та які заходи необхідно вжити для його збереження. Цей метод також дозволяє розвивати навички спостереження, аналізу та наукового дослідження. Проектна

діяльність у викладанні екологічних тем надає учням можливість застосувати отримані знання для вирішення реальних екологічних проблем. Виконуючи проекти, учні можуть працювати як індивідуально, так і в командах, що сприяє розвитку співпраці та навичок колективної роботи. Проекти можуть бути різноманітними за тематикою – від дослідження місцевих екологічних проблем до створення планів щодо зменшення викидів вуглекислого газу в школі чи громаді. Цей метод не тільки формує практичні навички дослідницької роботи, але й сприяє розвитку відповідальності за довкілля. Інтерактивні ігри ефективно використовуються для створення інтересу та мотивації, допомагаючи учням глибше зрозуміти складні екологічні проблеми. Заняття на природі дозволяють учням безпосередньо взаємодіяти з довкіллям, спостерігаючи екосистеми у реальних умовах. Проектна діяльність, у свою чергу, надає можливість застосувати знання на практиці, розвиваючи дослідницькі навички та відповідальність за результат.

Загалом, поєднання цих методів дозволяє створити багатовимірний підхід до екологічної освіти, який не лише передає учням необхідні знання, але й формує в них активну громадянську позицію та екологічно відповідальну поведінку. Практика педагогів показує, що такі методи навчання сприяють глибшому розумінню екологічних питань і підвищують мотивацію до участі в охороні довкілля. Подальші дослідження в цій галузі можуть допомогти вдосконалити освітні підходи та зробити їх ще більш результативними, сприяючи формуванню покоління, яке активно захищатиме природне середовище.

Список використаних джерел

1. Екологічне виховання на уроках природничого циклу URL: <https://naurok.com.ua/dosvid-roboti-ekologichne-vihovannya-na-urokakh-prirodnichogo-ciklu-302875.html> (Дата звернення 04.10.2024)
2. Попова І. Основні риси екологічно спрямованої освіти. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2015. №4. С. 24-31.
3. Сучасні форми та методи екологічного виховання в Новій українській школі URL: <https://naurok.com.ua/stattya-suchasni-formi-ta-metodi-ekologichnogo-vihovannya-v-noviy-ukra-nskiy-shkoli-401338.html> (Дата звернення 6.10.2024)

Ірина ВИХОВАНЕЦЬ,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
Рівненського державного гуманітарного університету
Науковий керівник: **Анна СОСЮК,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Сучасний освітній процес вимагає постійного оновлення методів та засобів навчання з огляду на швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інтерактивні технології та цифрові платформи дозволяють зробити навчальний процес більш доступним, цікавим і, що важливо, сприяють активному залученню учнів до освітньої діяльності. Особливо актуальним є використання додатків Google, які надають широкий спектр інструментів для організації навчального процесу, забезпечення взаємодії між учасниками та розвитку комунікативних навичок учнів.

Інтерактивні технології в освіті – це сукупність методів і засобів навчання, які забезпечують активну взаємодію між учнями, а також між учнями і вчителем. Цей процес націлено на активну участь здобувачів освіти в навчальному процесі та сприяє формуванню вмінь і навичок, які неможливо здобути під час використання пасивних методів навчання. В основі інтерактивних технологій лежить комунікація, яка відбувається у вигляді обміну знаннями, ідеями та досвідом.

Інтерактивні технології базуються на принципах партнерства, співпраці та діалогу. Вони орієнтовані на організацію навчання, де учні не є лише об'єктами процесу навчання, а його активними учасниками. Це створює середовище для розвитку критичного мислення, творчості та комунікативних навичок, що відповідають вимогам сучасного суспільства. У результаті таких чинників інтерактивне навчання сприяє підвищенню

рівня мотивації учнів, забезпечує більшу гнучкість і адаптивність до індивідуальних потреб кожного учасника процесу.

Основними формами інтерактивних технологій є: групова робота, рольові ігри, дискусії, мозкові штурми, інтерактивні лекції, дебати, проектна діяльність та інші методи, що сприяють активному залученню учнів. Використання сучасних цифрових технологій, зокрема додатків Google (Google Docs, Google Classroom, Google Forms), дає змогу ефективно організувати освітній процес і забезпечити спільну роботу учнів незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження.

Використання інтерактивних технологій в освіті дозволяє змінити традиційну роль учителя: з носія знань він перетворюється на організатора освітнього процесу, наставника і координатора. Завдяки цьому школярі отримують можливість розвивати свої аналітичні, комунікативні й соціальні навички, що важливо для їхнього успішного особистісного та професійного розвитку.

Впровадження технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі вимагає врахування різних психолого-педагогічних аспектів, які впливають на ефективність навчального процесу та успішність учнів:

Адаптація до індивідуальних потреб учнів. Використання технологій дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, такі як темп навчання, стиль сприйняття інформації та рівень підготовки. Це забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу та підвищує мотивацію до навчання[1].

Підтримка когнітивного розвитку. Технології сприяють розвитку когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, мислення та мовленнєві навички. Наприклад, інтерактивні вправи та ігри можуть допомогти учням краще засвоїти нову лексику та граматичні структури [5, с. 105,106].

Роль зворотного зв'язку. Технології дозволяють надавати учням миттєвий зворотний зв'язок, що є важливим елементом у процесі навчання. Це допомагає учням швидко коригувати свої помилки та покращувати свої знання.

Розвиток саморегуляції. Технології сприяють розвитку навичок саморегульованого навчання. Учні можуть планувати свою навчальну діяльність, виконувати завдання у власному темпі та самостійно оцінювати свої досягнення за допомогою тестів і електронних ресурсів [2, с. 26].

Соціалізація та співпраця. Використання технологій у навчанні мови сприяє розвитку комунікативних навичок та співпраці між учнями. Це особливо важливо в умовах дистанційного навчання, де технології стають основним засобом взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Емоційний вплив та мотивація. Використання мультимедійних ресурсів, ігор та інтерактивних платформ підвищує емоційне залучення учнів і їх інтерес до вивчення мови. Це сприяє створенню позитивного навчального середовища, де учні почуваються комфортно та зацікавлені в навчанні.

Впровадження технологій на уроках мови потребує врахування ключових психолого-педагогічних теорій, які допомагають зрозуміти, як найкраще інтегрувати цифрові інструменти в навчальний процес:

Теорія соціального навчання (А. Бандура). Ця теорія підкреслює значення спостереження, імітації та взаємодії в процесі навчання. Використання технологій, таких як відеоуроки, онлайн-дискусії та інтерактивні симуляції, дозволяє учням спостерігати та наслідувати зразки мовлення, що сприяє кращому засвоєнню мовних навичок.

Конструктивістська теорія навчання (Ж. Піаже). Конструктивізм акцентує увагу на активній ролі учня в процесі побудови знань. Цифрові технології, такі як інтерактивні платформи та віртуальні середовища, забезпечують можливість для учнів самостійно досліджувати, аналізувати та створювати знання, що сприяє глибшому розумінню мови [3, с. 8].

Теорія множинного інтелекту (Г. Гарднер). Згідно з цією теорією, учні мають різні типи інтелекту (лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий тощо), які впливають на спосіб засвоєння знань. Цифрові технології дозволяють адаптувати навчальний процес до різних типів інтелекту, використовуючи мультимедійні ресурси, інтерактивні вправи та різні форми подання матеріалу [7].

Теорія когнітивного навантаження (Дж. Свеллером). Впровадження технологій у навчання мови також пов'язане з поняттям когнітивного навантаження. Ефективне використання технологій передбачає баланс між кількістю інформації та способами її подання, щоб не перевантажувати когнітивні ресурси учнів. Інтерактивні інструменти дозволяють розподілити навантаження за допомогою візуалізацій, покрокових інструкцій та адаптивного контенту [4, с. 19].

Теорія саморегуляції навчання (Б. Циммерман). Саморегуляція включає планування, моніторинг та оцінювання власного навчання. Цифрові технології, такі як онлайн-тести, інтерактивні журнали та додатки для управління завданнями, сприяють розвитку навичок саморегуляції, допомагаючи учням самостійно планувати та контролювати свій навчальний процес [6, с. 66].

Теорія мотивації (А. Маслоу). Згідно з цими теоріями, внутрішня мотивація є ключовим фактором успішного навчання (табл. 1). Використання технологій, таких як гейміфікація, нагороди за досягнення, інтерактивні та адаптивні завдання, підвищує мотивацію учнів до вивчення мови, роблячи процес навчання більш залучаючим і захоплюючим.

Таблиця 1. П'ять груп основних потреб індивіда

Список використаних джерел

1. Коул М. Розвиток дітей. Нью-Йорк : Worth Publishers. 2005. №13.
2. Панадеро Е. Огляд саморегульованого навчання : шість моделей і чотири напрями досліджень кордонів у психології. 2017. Т.8. 442 с.
3. Піаже Ж. Дослідження відображення абстракції. Хоув, Великобританія : Psychology Press. 2001. С. 8-10.
4. Свеллер Дж. Навчальне проєктування з технічних напрямків. Камбервелл, Австралія: Австралійська рада з освітніх досліджень. 1999. С. 19-26.
5. Трофімов Ю.Л. Психологія. Підручник. Київ, 2000. С. 100-122.
6. Циммерман Б.Й. Стати саморегульованим учнем: огляд. Теорії на практиці. 2002. №41 (2), С. 64-70.
7. Теорія пізнавального навантаження Джона Суллера. URL:<https://ua.sainte-anastasie.org/articles/psicologia/la-teora-de-la-carga-cognitiva-de-john-sweller.html>

Леся ГАВРИЛЮК,
вчитель початкових класів І категорії
Кам'янець-Подільського ліцею № 13
Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*„Вмійте щодня відкривати перед
дитиною щось нове, і відкривати
так, щоб навколишній світ загравав
перед нею всіма барвами веселки.
Завжди залишайте щось недоказане,
щоб дитині не раз хотілося повернутися
до того, про що вона дізналася”
В. Сухомлинський*

В умовах модернізації освіти України інновації суттєво змінюють педагогічний процес в закладах загальної середньої освіти. Разом з цим має змінюватися роль учителя. Сучасний педагог усвідомлює, що вже недостатньо бути актором, режисером, психологом. Модель сучасного педагога передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно вчитися, бути у творчому пошуку. Реформування національної системи освіти та впровадження НУШ спричинило потребу в оновленні діяльності освітнього процесу. Одним із компонентів модернізації природничо-математичної галузі є дослідно-експериментальна робота.

Дослідно-експериментальна діяльність – це спеціально організована пізнавальна творча діяльність учнів, що характеризується цілеспрямованістю, активністю та вмотивованістю. Результатом є формування пізнавальних мотивів, дослідницьких умінь, суб'єктивно нових для учнів знань чи способів діяльності. Сучасні вимоги до освіти повинні не тільки вирішувати завдання засвоєння змісту предметів, але і сприяти формуванню міжпредметних зв'язків та враховувати ключові компетентності, визначені у концепції «Нова українська школа»: спілкування державною мовою, математична грамотність, компетентності

в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні і громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність і здорове життя [6].

У сучасних умовах дитина повинна бути здатною до самостійного опанування знаннями, вміти адаптувати набуті навички до умов, що стрімко змінюються. Відповідно, формування ключової компетентності «уміння вчитися протягом життя» визначено одним із головних завдань освіти.

Важливу роль у формуванні цілеспрямованої компетентної людини, здатної до зміни стереотипів та творчого освоєння нової інформації, відіграють дослідницькі уміння, які формують готовність та здатність учня виконувати розумові і практичні дії, що відповідають дослідницькій діяльності, на основі використання знань і життєвого досвіду з осмисленням мети, умов, засобів діяльності, спрямованої на вивчення процесів, фактів, явищ.

Основна мета навчального предмета «Я досліджую світ» у початковій школі – формування природознавчої компетентності школярів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про неживу та живу природу, основ екологічних знань, опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, формування ціннісного ставлення до природи та людини.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- формування наукової картини світу;
- формування елементарних уявлень про об'єкти і явища природи, їхні взаємозв'язки у системі «нежива природа – жива природа», «природа – людина»;
- формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності;
- оволодіння елементарними дослідницькими вміннями;
- набуття досвіду природоохоронної діяльності та застосування його у життєвих ситуаціях[7].

Починаючи навчання з 1 класу необхідне оволодіння учнями базовим рівнем дослідницьких умінь. Доведено, що дитяча потреба в дослідницькому пошуку обумовлена біологічно. Будь-яка здорова дитина народжується дослідником. Невгамовна спрага нових вражень, допитливість, прагнення спостерігати й експериментувати, самостійно

шукати нові відомості про світ традиційно розглядаються як найважливіші риси дитячої поведінки. Дитяча активність, яка постійно проявляється, - нормальний, природний стан дитини. Саме це внутрішнє прагнення до пізнання через дослідження народжує дослідницьку поведінку і створює умови для дослідницького навчання. Базовими вміннями дитячого пізнання є навички порівнювати, аналізувати твердження та виправляти помилки, класифікувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, доводити та аргументувати.

Наступний рівень дослідницьких умінь - тактичний. Тактичні вміння: відбирати, аналізувати, представляти наукову інформацію, висувати гіпотези та аргументувати їх, проводити дослідження за складеним планом, окреслювати напрямок дослідження, формувати висновок за результатами дослідження.

Дітям цікаво й корисно навчатися тоді, коли вони, розглядають різні життєві ситуації, обирають правильну відповідь з-поміж цілої низки можливих варіантів, залучаються до рольового моделювання з метою набуття власного досвіду - спілкування з природою.

Особливе місце відводимо експерименту. Найцікавіші для молодших школярів експерименти – це досліди з реальними предметами і їх властивостями. Наприклад, ми ставимо експеримент з магнітом і металом, змішуємо фарби, спостерігаємо, як зникає вода тощо.

Одним із найскладніших етапів навчально-дослідницької роботи є первинне включення учнів у власну дослідницьку практику. Основними етапами дослідження є наступні:

- 1.Актуалізація проблеми (виявлення проблеми і визначення напрямків майбутнього досвіду).
- 2.Визначення сфери дослідження (формулювання основних запитань, відповіді на які хотілося б знайти).
- 3.Вибір теми дослідження (спроба визначення меж дослідження).
- 4.Відпрацювання гіпотези (у тому числі висловлювання нереальних і провокаційних ідей).
- 5.Виявлення і систематизація підходів до рішення (вибір методів дослідження).
6. Визначення послідовності роботи.
7. Збір і опрацювання інформації (фіксація отриманих знань).

8.Аналіз і узагальнення отриманих матеріалів (їх структурування з використанням відомих логічних правил і прийомів).

9. Підготовка повідомлень за результатами дослідження).

10. Публічний захист результатів перед однолітками, батьками, відповіді на запитання.

Захист дитячих робіт проводимо як святковий захід. Час захисту кожної роботи 5-7 хвилин. За підсумками захисту проводиться нагородження.

Наведу приклади дослідів на уроках «Я досліджую світ».

Тема дослідження «Чарівні перетворення, як напій Coca-Cola шкодить здоров'ю»

Метою дослідження є з'ясування впливу напою Coca-Cola на організм людини, довести, що солодкі напої не мають користі для росту і розвитку організму, а навпаки шкодять здоров'ю.

План дослідження:

1.Що ми знаємо про напій Coca-Cola.

2.Практична частина.

Матеріали: пляшка напою Coca-Cola, 1 склянка молока.

Хід роботи:

1) відкорковуємо напій Coca-Cola, відливаємо трішки так, щоб з'явився вільний простір для молока (фото 1);

2) вливаємо молоко «під кришечку», закриваємо, декілька разів перевертаємо, не збовтуючи, і ставимо на стіл (фото 2);

Фото 1

Фото 2

Фото 3

3) спостерігаємо за змінами: приблизно через 15 хвилин в пляшці з'являться бурі пластівці, ще через 5 хвилин суміш почне розшаровуватися на прозору рідину і темну суспензію. Приблизно через годину пластівці осядуть на дно, а рідина стане практично прозорою (фото 4).

Фото 4

Висновки. Відбулась хімічна реакція: ортофосфорна кислота, яка міститься у великій кількості в солодкому напої, зреагувала з молочним білком, у результаті утворився водень і сіль.

Поєднуючись з молекулами фосфорної кислоти, молоко стає щільнішим і утворює осад, а рідка його частина піднімається вгору. Це чудовий спосіб вивести з організму кальцій – мікроелемент, необхідний для нормального розвитку кісток.

Чи захочеться після цього досліду діткам вживати напій Coca-Cola та інші шкідливі напої?

Тема дослідження «Як рослини п'ють воду»

Мета: продемонструвати, що рослини завжди поглинають воду нижньою частиною – коренем. У зрізаних рослин цю функцію виконують стебла. Дослідити, як за допомогою капілярного ефекту рослини накопичують воду.

План дослідження:

1. Що ми знаємо про значення води в житті рослин?
2. Практична робота.

Вода міститься в 95% маси рослин, у ній або з її використанням відбуваються всі процеси життєдіяльності. Тому вода – це необхідна умова для життя організму. При дефіциті води у рослини порушується обмін речовин.

Функції води в організмі рослини:

- вода забезпечує рух поживних речовин провідною системою рослини;
- проростання насіння залежить від наявності води;
- вода бере важливу участь у процесі фотосинтезу;
- водні розчини, що наповнюють клітини й міжклітинники, забезпечують рослині пружність, і таким чином рослина зберігає свою форму.

Хід роботи

Матеріали:

I спосіб

великі пластикові склянки
листя пекінської капусти
харчові барвники

II спосіб

пластикові склянки
смужка з серветки
фломастери

Практична частина:

У 5 пластикову склянку наливаємо воду з крана. Одну склянку залишаємо незафарбованою, в решту додаємо харчові барвники: червоний,

синій, помаранчевий і зелений (фото 5). У кожен склянку занурюємо листочок капусти і залишаємо на декілька годин на підвіконні (фото 6). Згодом листя зафарбовується в колір води (фото 7). Це буде чітко видно в порівнянні з склянкою, в якій не додавали барвник.

Фото 5

Фото 6

Фото 7

Висновки: ми дослідили капілярний ефект. Вода рухається по жилах листочків вгору, утворює тургор – стан, коли підтримується постійна форма органів рослин: коріння, стовбура, листя, квітки.

Отже, вода є основою внутрішнього середовища рослини.

Також, капілярний ефект можна дослідити, якщо на дно посудини налити води, взяти смужку серветки, фломастерами різного кольору поставити цятки, серветки занурити в склянку так, щоб вода покрила ці кольорові цятки. Вода почне згодом підніматись по серветці вгору, вона буде зафарбовуватись в кольори позначок, які ми зробили на смужці.

Отже, дослідно-експериментальна діяльність стимулює розвиток інтелектуально-творчого потенціалу молодших школярів через розвиток і удосконалення дослідницьких здібностей і навичок поведінки, забезпечує умови для розвитку їх ціннісного, інтелектуального і творчого потенціалу, є засобом їх активації, викликає зацікавленість до матеріалу, що вивчається, формує предметні й загальні уміння, дозволяє кожному учню побачити себе як людину здібну й компетентну.

Освічений не той, хто багато знає, а той, хто хоче багато знати, і хто вміє здобувати ці знання. А задача сучасного вчителя допомогти дітям здобути знання. Організовуючи дослідно-експериментальну діяльність школярів, ми впевнюємося у правоті слів В.О.Сухомлинського: «У душі кожної дитини є невидимі струни. Якщо задіти їх вмілою рукою, вони красиво зазвучать».

Список використаних джерел

1. Гажала О. Дослідно-експериментальна робота як чинник інноваційного розвитку освітнього закладу. *Рідна школа*. 2015. № 7-8. С. 15–19.
2. Гільберг Т., Сак Т. Навчально-дослідницька діяльність на уроках природознавства. *Учитель початкової школи*. 2014. №7-8. С. 15- 17.

3. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 року № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 року № 688).
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». (2020, 16 січня). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
5. Мешкова А.В. Дослідницька діяльність молодших школярів та основа формування дослідницьких умінь. *Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи*. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. 2018. С.157-159.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко; М-во освіти і науки України. Київ, 2016.
7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22

Ірина ГЕРАСИМЧУК,

вчитель початкових класів, вчитель вищої категорії, вчитель-методист
Старокостянтинівського НВК «Спеціалізована школа І ступеня, гімназія»
імені Героя України С.М. Бондарчука Хмельницької області

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА БАТЬКІВ

Сьогоднішній читач – це людина сучасного медійного світу та споживач методів комунікації, особливо Інтернету, комп'ютерів і телебачення, під впливом яких він знаходиться. Дослідники навіть констатували, що сьогодні мова йде про формування так званого «медійного» покоління [1].

Сучасні учні початкової школи, які живуть у стрімкому прагматичному світі, у якому немає браку інформації, представники «медійного покоління». Для них зазвичай характерні дві крайності: гіперактивність або пасивність і навіть байдужість. Йому, як і всім нам, не вистачає часу. Тому, намагаючись усе встигнути і підключити всі канали сприймання інформації, в результаті людина знає багато, але поверхнево,

часто не можливо проаналізувати самостійно і часто втрачає бажання розуміти нове. Тому не можна забувати, що сучасні діти особистісні та особливі, тому їм потрібно отримувати нове від процесу навчання.

Науковець Н. Чепелева зазначила, що рівень читацької грамотності сучасних дітей дуже низький, що гальмує їх інтелектуальний розвиток. «Інтелектуальному розвитку особистості стає на заваді й недостатнє володіння основними розумовими операціями роботи з книгою та прийомами діалогічної взаємодії з текстом. До розумових операцій читання, насамперед, належать такі мисленнєві операції, як аналіз, синтез, узагальнення, а також специфічні саме для читання операції стиснення, семантичного зважування, структурування та переструктурування текстової інформації» [2].

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально виховного процесу має бути учень. Від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу, залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми.

Сучасним учням потрібно сучасне навчання, тому створено Нову українську школу. Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Ключовою складовою формули Нової української школи є взаємна повага до особистості, це особистісно зорієнтована педагогіка, у центрі якої – дитина і це все педагогіка партнерства [3].

Педагогіка партнерства орієнтована на учня та на основні цінності – саме ці складові концепції Нової української школи спрямовані на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством.

Ядром педагогіки партнерства є спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та амбіціями, є добровільними та зацікавленими партнерами, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина має брати участь у встановленні освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства ґрунтується на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. Основним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення та перехід на новий якісний рівень побудови

взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Оновлення системи взаємостосунків між учнем і вчителем – діалог, взаємодовіра, підтримка, активна співпраця з батьками дітей позитивно впливають на шкільне освітнє середовище [1].

Аспект педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу набуває великого значення у Концепції НУШ. Педагогіку партнерства базують на принципах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. Її мета – розвинути нове гуманне суспільство без тоталітаризму й офіціозу.

Партнерство сім'ї та школи передбачає добровільну участь батьків у конкретних заходах, запропонованих учителями, за умови, що батьки та вчителі готові до взаємодії на рівних, паритетних засадах, з опорою на обов'язковість виконання взятих на себе зобов'язань. Соціальне партнерство передбачає гуманізацію міжособистісних стосунків, в основі яких – толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, здатність до взаємодії, попередження конфліктних ситуацій та непорозумінь між основними суб'єктами освітнього процесу – педагогами і батьками. В. Сухомлинський, беручи до уваги власний життєвий і педагогічний досвід, зазначав, що «час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні школа без сім'ї, а й сім'я без школи не зможуть справитися з найтоншими, найактуальнішими завданнями становлення людини» [2].

Батьки можуть співпрацювати з учителем у такий спосіб:

- брати участь у постійному діалозі;
- організовувати додаткову комунікацію (групи в месенджерах, інформаційні розсилки, «чайні зустрічі», «фруктові перерви», обміни книжками та іграми);
- допомагати в організації заходів, проведенні класних і позашкільних занять;
- організовувати та проводити навчальні заняття, готувати навчальні матеріали, допомагати у створенні освітнього середовища.

Залучаючи батьків до освітнього процесу, вчителі мають великі переваги такої співпраці для всіх – учнів, батьків і вчителів:

- участь батьків в освітньому процесі збільшує повагу до роботи вчителя;
- завдяки батькам-помічникам учитель має більше можливостей для організації роботи в малих групах;

- для низки учителів робота з помічником буде новим досвідом;
- залучення батьків допомагає вчителям досягти мети індивідуалізації;

- коли батьки залучені до роботи в класі, вчителі мають можливість спостерігати, як батьки спонукають своїх дітей до навчання.

Завдяки цьому методу батьки можуть повноцінно брати участь в освітньому процесі. Це визначить спільне бачення траєкторії розвитку дитини, чітко розуміти права та обов'язки один одного, мінімізувати ризик непорозумінь. Партнерство педагогів і батьків дає змогу швидко реагувати на поточні виклики та проблеми, тобто відстежувати зміни в поведінці дитини та краще розуміти її уподобання та життєві цілі.

Зацікавленість дитини до читання залежить від ставлення до книги в сім'ї. З метою виховання інтересу до читання в сім'ї важливо проводити різні виховні заходи разом із батьками: «Тато, мама, я - читаюча сім'я», години спілкування «Моя улюблена домашня бібліотека», КВК учнів з батьками «Найрозумніший», надати рекомендації для батьків щодо наповнюваності домашньої бібліотеки, які дають змогу цілеспрямовано здійснювати керівництво читанням у сім'ї.

Книга для молодших школярів – це, перш за все, засіб пізнання, отримання нового емоційного досвіду, наслідування прикладів поведінки. Лише зрозумівши прочитане, можна зрозуміти зміст, проблеми та дії героїв. Уміння аналізувати й оцінювати прочитане, висловлювати своє ставлення до нього – це не лише ознака сформованої літературної здібності, а й ознака особистої культури читання. Ці навички формують у початковій школі і тісно пов'язані з комунікативною компетентністю й ерудованістю дитини. Поширеною проблемою є невміння учнів формувати та висловлювати власне ставлення до прочитаного – найчастіше школярі обмежуються загальною і неконкретною оцінкою – сподобалося/не сподобалося, цікаво/нецікаво тощо [2].

Процес формування читацьких умінь є складним. Він потребує цілісної системи дій на всіх рівнях.

Учитель: навчає учнів умінню працювати з довідковою літературою, словниками, енциклопедіями; здійснює контроль за читанням дітей (раз у 2 місяці); формує читацький інтерес засобами книги разом із батьками; здійснює керівництво з проведення масових заходів щодо формування інформаційної та читацької культури в дітей разом із батьками та

бібліотекарем; надає допомогу батькам із питань сімейного читання разом із бібліотекарем.

Бібліотекар: надає учням рекомендації щодо можливостей покращання якості навчання через звернення до різноманітних джерел інформації, включаючи комп'ютер, аудіовізуальні засоби, періодичну літературу; забезпечує учнів навчальною та науково-популярною літературою; проводить бібліотечно-бібліографічні уроки; навчає учнів умінню працювати з каталогами, довідниками, енциклопедіями, словниками; здійснює керівництво і контроль за читанням дітей (1 раз на місяць); вивчає читацькі запити дітей; координує роботу щодо формування читацького інтересу в дітей разом з учителями; популяризує нову літературу; є керівником роботи з індивідуального та групового читання учнів; спрямовує діяльність наради бібліотечного активу для участі в різноманітних формах роботи щодо формування читацької компетентності.

Бібліотекар із вчителем не лише навчають учнів читати, а й виховують бережливе ставлення до книги. Цікавою формою роботи є проведення бібліотечних уроків. Такі уроки проводяться 2-3 рази на рік, починаючи з першого класу. Спочатку учні лише ознайомлюються зі шкільною бібліотекою, у них формується саме поняття «Бібліотека - місце, де зберігаються книги». Бібліотекар відіграє центральну роль на таких уроках. У цікавій і доступній формі він розповідає про історію створення книги, проводить літературні ігри, допомагає організовувати свята.

Батьки: здійснюють керівництво і контроль за читанням дітей; надають допомогу в проведенні позакласних заходів та комплектуванні читального фонду.

В. Сухомлинський зазначав, що «читання як джерело духовного збагачення не зводиться до вміння читати: з цього вміння воно тільки починається...» [1].

Отже, варто добиватися не читання заради читання, а читання як самостійної діяльності дитини у світі книжок, з якою починається і її освіта, самовиховання, формування високих художніх смаків, гармонійний розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. Бучма В.В. Діалогічна взаємодія як складова педагогіки партнерства в концепції нової української школи. Формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій: підсумки IV етапу

експерименту: матеріали круглого столу. [URL:
http://www.psyh.kiev.ua/Збірник наук. праць. - Випуск 24.](http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._- _Випуск_24)

2. Коба В.І. Розвиток навичок читання, уміння працювати з книгою як засіб розумового виховання учнів. *Початкове навчання та виховання*. 2005. №23. С. 3-14.

3. Коваленко О. Навчання дітей читати. Психолого-педагогічні засади. *Початкова освіта*. 2005. №18. С. 2-4.

Юлія ГЕРЦАН,
вчитель початкових класів
Хотинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1
Чернівецької області

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблемі методики вивчення стилістики в школі приділяли увагу відомі лінгвісти, психологи, методисти. Не зменшується зацікавленість науковців проблемою навчання мови й розвитку мовлення на комунікативно-діяльнісній і функціонально-стилістичній основах і в наш час (Л. Варзацька, М. Вашуленко, М. Пентиліук, Л. Сугейко та ін.).

Однак спостереження за освітнім процесом на уроках української мови, діагностичні роботи щодо володіння молодшими школярами монологічним мовленням, анкетування вчителів дають підстави стверджувати, що робота з формування стилістичних умінь в учнів початкових класів не проводиться на належному рівні. Більшість учителів мають середній рівень знань зі стилістики української мови, недостатньо володіють методикою роботи над текстами різних типів і стилів. Відтак у письмових творчих роботах учнів виявлено низку помилок і недоліків, що спричиняють порушення стильової єдності висловлювань, свідчать про лексичну бідність мовлення, нерозвиненість мовного чуття, невміння комунікативно виправдано, стилістично доцільно використовувати мовностилістичні засоби у текстах різних типів і стилів.

Стилістична вправність учнів – необхідна умова високої мовної культури. Тому в шкільному курсі української мови стилістика вивчається

поряд з лексикою, фонетикою і граматиною.

Знання стилістики сприяють підвищенню грамотності людини, виробляють уміння користуватися мовними засобами в різних сферах спілкування і в різних життєвих ситуаціях. Школярі, вивчаючи лексичні, фонетичні, граматичні явища мови, повинні засвоїти стилістичні особливості звукової системи мови, граматичних форм і категорій у зв'язку з певними мовними стилями. Стилістичних навичок, таким чином, учні набувають упродовж вивчення всього шкільного курсу мови, а не тільки окремих його тем. Досить плідною в цьому плані є ідея вивчати мову у функціонально-стилістичному аспекті, давати учням знання і формувати в них уміння й навички не тільки з граматики і правопису, але й зі стилістики. Ця ідея повинна реалізуватися в школах усіх типів [3, с. 122].

Функціонально-стилістичний аспект вивчення мови вимагає від учителя розкриття стилістичних особливостей лексичних і граматичних синонімів, систематичного формування в учнів навичок синонімічної заміни. Навички розрізнення стилів формуються в учнів упродовж вивчення української мови в 3–4 класах. Уже в 4 класі діти вчаться розрізняти розмовний, діловий, художній стилі. Вони задовільно визначають мовні стилі на зразках із досить чіткими стилістичними ознаками.

Чинні програми з української мови вимагають умінь диференціювати стилі мовлення у середніх класах. Отже, стилістична робота в початковій школі повинна набрати систематичного характеру й проводитися на кожному уроці. Для цього слід добирати дидактичний матеріал із текстів різних стилів, а не лише з художнього й публіцистичного, як уже традиційно склалося у практиці вчителів. Навички розрізнення ознак того чи іншого стилю формуються в процесі опрацювання засобів стилістики під час вивчення програмових розділів [2, с. 114].

Робота зі стилістики на уроках української мови в 1–4 класах має супровідний характер, і вправи треба добирати відповідно до матеріалу, який опрацьовується на уроці. У програмі початкових класів є чимало питань, пов'язаних зі стилістикою. Так, вивчаючи звуки, слід знайомити школярів з милозвучністю української мови. Чергування голосних і приголосних, твердих і м'яких, дзвінких і глухих звуків створює фонетичне багатство мови, її мелодійність, м'якість, ніжність – усе те, що завжди чарує цінителів краси людського мовлення. Тому під час опрацювання звуків і

букв треба привчати дітей уже з 1 класу уникати у мовленні збігу кількох приголосних або голосних, удаючись до чергування [і] – [й], [у] – [в] тощо [6, с. 88].

Для цього можна використовувати тексти вправ з підручника або спеціально дібрані завдання. Наприклад, учитель пропонує послухати речення, відшукати в них помилки, що трапилися внаслідок неправильного вживання звуків, і переробити речення *Юра і Оля купили собі олівці; У нашому саду добрий врожай*. Такі завдання сприяють виробленню в дітей чуття мови, вимогливості до її правильного мелодійного звучання.

Теми „Приголосні м'які та тверді”, „Позначення м'якості приголосних за допомогою і, я, ю, є, ь” варто супроводжувати коментарями про особливий відтінок слів, де багато м'яких приголосних. Як ілюстрацію використовуємо уривок з вірша Лесі Українки „Колискова”: *Місяць ясененький – Промінь тихесенький Кинув на нас. Спи ж ти, малесенький, Пізній бо час* (Леся Українка) [4, с. 80].

Поділ слів на склади також дає матеріал для стилістичних вправ. Учитель повинен показати, що нагромадження в реченні однакових складів псує мову, робить її одноманітною (не плутати з алітерацією та асонансами в поезії). Можна запропонувати вправу на виправлення речень: *Ми минули село і пішли в ліс. Одного разу зустрічалися друзі біля школи. Вишні високо висіли на дереві. Ти тихо читаєш* [6, с. 72].

Аналогічну роботу над попередженням стилістичних огріхів необхідно проводити, вивчаючи тему „Будова слова”, зокрема під час добору спільнокореневих слів. Діти мають навчитися правильно користуватися словами одного кореня в усному і писемному мовленні. На окремих завданнях треба показати їм, що вживання спільнокореневих слів у тексті поряд, в одному реченні – стилістичний недолік. Щоб школярі це добре засвоїли, можна дати їм різні вправи складання і редагування речень, виправлення помилок у тексті.

Молодші школярі опановують основні засоби словотворення, вчать членувати слово на морфеми, добирати спільнокореневі слова тощо. Саме цим матеріалом слід скористатися, щоб виробити в них навички правильного, доцільного використання префіксів, суфіксів, прищепити їм відчуття емоційно-експресивного забарвлення мови [5, с. 68].

Під час вивчення частин мови молодші школярі збагачують свій словниковий запас доббором синонімів та антонімів. Необхідно звертати

увагу на стилістичні відтінки цих лексичних категорій, особливо синонімів – як лексичних, так і граматичних. Не менш важливо показати засоби образності на прикладах уживання слів у переносному значенні. На уроках вивчення іменників, прикметників, дієслів можна використати вправи, що допоможуть учням зрозуміти стилістичні особливості цих частин мови, зокрема:

– Пояснити значення кожного з слів: *говорити, балакати, мимрити, патякати, базікати; іти, швендяти, шкандибати, плестись; кричати, репетувати, лементувати горлати*. Довести, що це синоніми.

– Замінити в реченнях дієслова синонімами: *Сонце сходить. Жито зійшло. Туристи зійшли на вершину гори. Пастух зійшов з коня. Тісто зійшло*. Довідка: *підніматися, зазеленіти, піднятися, злізти, підійти* [1, с. 178].

Стилістичні вправи можна проводити під час вивчення синтаксису, зокрема – особливостей інтонування речень. Ця тема дає великі можливості для ознайомлення дітей з виразністю усного мовлення, емоційністю його інтонаційних засобів. Матеріалом для роботи можуть бути вправи з підручника чи уривки з художніх творів, насичені відповідними реченнями.

Аналізуючи художні твори, наукові тексти, варто звертати увагу на їх функції (вплив, повідомлення), стильові особливості, що забезпечують перспективність у засвоєнні стилів мовлення учнями 5–7 класів. У 3–4 класах можна вводити термін „стиль” (без визначення його), щоб у дітей вироблялося розуміння: художній текст – художнього стилю, науковий текст – наукового стилю тощо [2, с. 123].

Виконуючи стилістичні завдання на уроках української мови, учні відкривають для себе багатство мовних одиниць і набувають навичок практичного користування ними. Збагачення словникового запасу молодших школярів, вироблення практичних навичок грамотності, стилістичної вправності впливає на їхній мовленнєвий розвиток. Належна увага вчителя молодших класів до стилістики стає важливою передумовою для подальшої стилістичної роботи в середніх класах.

На нашу думку, ефективність формування граматико-стилістичних умінь залежить від ступеня усвідомленості теоретичного матеріалу та осмислення засвоєних знань.

Список використаних джерел

1. Довбиш Г.О. Формування стилістичних умінь і навичок у молодших школярів на основі принципу перспективності. *Актуальні проблеми розбудови національної освіти*. Ч. 2. Херсон, 1997. С. 176–178.
2. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрямки й методи дослідження. *Мовознавство*. 2005. №3–4. С. 112–125.
3. Коломієць Ю.В. Особливості з'ясування сформованості граматико-стилістичних умінь молодших школярів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*: [зб. наук. пр.]. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова. 2004. Вип. 1. С.121–127.
4. Кухарик Н. Мовленнєвотворча діяльність школярів у початковій школі. *Нова пед. думка*. 2010. №4. С. 78–81.
5. Лещенко Г., Іванова Л. Комунікативні завдання у системі вивчення мови в початковій школі. *Нова педагогічна думка*. 2009. №4. С. 64–69.
6. Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Робота над текстом у початкових класах: [посіб.]. Київ : Рад. школа, 1986. 168 с.

Тетяна ГОРБАТОК,

вчитель початкових класів, вчитель вищої категорії,
вчитель-методист Старокостянтинівського НВК «Спеціалізована школа І
ступеня, гімназія»
імені Героя України С.М. Бондарчука Хмельницької області

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ НАД ЕЛЕМЕНТАМИ СТИЛІСТИКИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Сучасне навчання мови має на меті виховання компетентних і продуктивно мислячих учнів, які володіють сукупністю знань і розвиненою комунікативною компетенцією для самовираження за допомогою мовлення. Інноваційна тенденція розвитку мовної освіти в сучасній початковій освіті в Україні характеризується переходом від традиційної парадигми навчання (коли знання, уміння та навички передаються учням і вони їх засвоюють) до особистісно орієнтованої парадигми навчання. В основі цього лежить повага до особистості дитини, визнання її природного бажання і здатності не лише навчатися, а й творити культуру, входити в

систему суспільних відносин, а також усвідомлення потреби в самореалізації.

Спостереження та освітні практики свідчать про часткову відсутність методик, спрямованих на систематичне залучення учнів до спілкування. Цю прогалину можна заповнити, використовуючи інтерактивні методи навчання, що ґрунтуються на активному ситуативному спілкуванні учнів на уроках української мови та розвитку мовлення. Інтерактивні методи передбачають таку організацію навчального процесу, за якої всі учні активно взаємодіють на уроці в малих групах, ролі розподілені, учасники чітко виконують свої обов'язки. За такої організації навчання вчитель опосередковано керує роботою кожного учня через пізнавальні завдання, які спрямовують групову діяльність [2, с. 8].

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Її переваги полягають у тому, що учні опановують усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування та оцінювання), а також у тому, що в класі збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють матеріал. Учні беруть активну участь у навчанні, і їхній інтерес до здобуття знань зростає. Значно зростає і особиста роль вчителя, який виступає в ролі наставника та організатора [3]. Слід, однак, зазначити, що викладання з використанням інтерактивних технологій вимагає, перш за все, компетентності вчителів у цих технологіях та їхньої здатності переглядати і перебудовувати свою роботу з учнями. Так само й інші інтерактивні вправи проводяться за певних умов.

Сьогодні в початковій школі впроваджується багато інноваційних технологій. Серед них – особистісно зорієнтовані технології навчання і розвитку, традиційні технології навчання, засновані на активізації та активізації діяльності учнів, технології навчання, засновані на управлінні процесом навчання та ефективності його організації, технології навчання, засновані на вдосконаленні та реконфігурації навчальних матеріалів, технології навчання з окремих предметів, альтернативні технології навчання та технології викладання.

Що стосується упровадження означених технологій, звичайно, слід використовувати не весь їх спектр, а тільки найдоступніші, найзрозуміліші для учнів, зважаючи на те, що стилістична обізнаність формується впродовж усього періоду навчання дитини в початкових класах, слід зважати на психологічні особливості учнів кожного року навчання, складність тем, загальну мовну підготовку дитини.

Загалом пропонуємо такі технології навчання у роботі над елементами стилістики в початкових класах: 1. *Робота в парах*. 2. *Робота в трійках*. 3. „ $2+2=4$ ”. 4. *Карусель*. 5. *Робота в малих групах*. 6. *Акваріум*.

До фронтальних технологій інтерактивного навчання належать ті, що передбачають одночасну спільну роботу всього класу на уроках розвитку мовлення [4]. Це: 1. *Велике коло*. 2. *Мікрофон*. 3. *Незакінчені речення*. 4. *Мозковий штурм*. 5. *Аналіз дилеми (проблеми)*. 6. *Дискусія*. 7. *Мозаїка*. 8. *Кейс-метод*.

Результати експериментального дослідження дають змогу зробити висновок, що застосування інтерактивних технологій значно підвищує рівень формування обізнаності про стилі української мови. Готовність учнів, особливо з низьким рівнем фізичної підготовки, до пізнавальної діяльності значно зросла. Діти беруть участь в організованому навчанні та виявляють інтерес до матеріалу. У них розвивається вміння працювати в групах, покращуються комунікативні навички та розвивається усне мовлення. Якісно змінюється рівень усвідомлення матеріалу та вміння самостійно здобувати знання і використовувати їх на практиці. Також покращуються стосунки між учнями, у них з'являється постійна мотивація допомагати один одному та ділитися цікавою інформацією.

Інтерактивні технології навчання української мови є важливим чинником підвищення комунікативної компетентності студентів. Ці технології зорієнтовані на розвиток у студентів уміння розв'язувати проблеми в групах на основі їхньої самостійної пізнавальної діяльності, залучають студентів до групових дискусій і забезпечують реалізацію комунікативно-діяльнісного підходу на заняттях з розвитку мовлення [1].

Таким чином, інтерактивне навчання є особливою формою організації пізнавальної діяльності та має конкретні передбачені цілі. Суть інтерактивного навчання полягає в організації освітнього процесу, в якому всі студенти постійно і активно взаємодіють один з одним. Організація інтерактивного навчання включає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор та спільне вирішення проблем на основі аналізу ситуації.

Спосіб комплексної постановки граматичних і комунікативних завдань залежить від змісту мовної категорії, що вивчається, характеру її особливостей, етапу засвоєння та досвіду дитини. У процесі ознайомлення з граматичними поняттями варто застосовувати комплексні завдання, які ґрунтуються на аналізі стилістики текстів, їх відновленні, зіставленні,

переконструюванні з опорою на картину. Можна користуватися вправами такого типу.

Так, у загадці про зайчика *Довгі вуха, куций хвіст, невеличкий сам на зріст* найбільш вагомими для висловленої думки є прикметники *довгі, куций, невеличкий*. Ці слова живописно змальовують ознаки цього лісового звірка. На основі цього тексту ставимо запитання:

– Які слова допомогли відгадати загадку? На які питання вони відповідають? Що означають ці слова? До якої частини мови належать?

Таке завдання є мовленнєвим (відгадування загадок), але водночас воно має складну структуру, яка спрямовує увагу учнів на граматичні особливості використаних слів, допомагає зрозуміти лексичне значення прикметників як частин мови та розвиває вміння називати ознаки предмета.

Реорганізація тексту є засобом активізації мовленнєвої та мисленнєвої діяльності учнів. Формулювання завдання (зміст якого відображає значення і мовленнєві функції форми, що вивчається) спонукає учнів використовувати відповідну форму у своєму мовленні, зосередитися на ній, порівняти її з відомими формами (за допомогою запитань учителя), виділити й узагальнити її істотні ознаки [2].

Ефективність пізнавальної діяльності учнів досягається тим, що вивчення мовних явищ органічно пов'язане із завданнями мовленнєвого спілкування. Характер завдань спрямований на усвідомлення форм мовлення, з якими діти знайомилися до введення поняття, розуміння їхніх особливостей і формування уявлення про способи вибору мовних засобів у процесі побудови зв'язного висловлювання.

Типи завдань та їх форми на етапі поточного закріплення спрямовані на розвиток у дітей умінь розпізнавати зовні схожі явища, узагальнювати набуті знання, використовувати вивчені форми в монологічному мовленні та висловлювати свою думку в узагальнюючих реченнях.

Важливим етапом у розвитку стилістичних навичок є урок зв'язного мовлення, який спеціально виділений у програмі. Цей етап є завершальним і підсумковим у навчанні мови та мовлення. Комунікативні та граматичні навички, сформовані на попередніх етапах, є основою для монологічного мовлення. Метод створення дидактичних одиниць послідовно використовується у навчанні монологічного мовлення. У вправах до кожної теми підібрано однотипний текст. Це дозволяє вчити дітей переказувати і будувати розповіді, казки, наукові та художні твори комплексно і взаємопов'язано.

Наприклад: «Поспостерігайте, як одна думка виражається в художніх і наукових зображеннях. Зіставте конкретні поняття із загальними поняттями. Порівнюйте наукові та художні тексти. Писати наукові описи та висновки.

Мета: Розвивати розуміння лексичного значення слів. Розвивати вміння будувати речення основних типів і стилів.

- Розгляньте малюнки лісових ягід і назвіть їх (учитель використовує малюнки суниці, чорниці, малини та ожини). Поставте запитання до кожного слова.

- Закінчіть речення, використовуючи назву ягоди.

Лісові ягоди – це суниці,

1. полуниця – це трав'яниста рослина. Вона має білі квіти і їстівні червоні ягоди.

2. вона червона, солодка і запашна, росте низько над землею (загадка).

3. маленька рослинка в лісі не просто так називається чорницею.

- Прочитай загадку. Без яких слів ти не зміг би відгадати загадку? На які питання відповідають ці слова?

- Прочитай опис суниці. Порівняйте два описи полуниці. Який текст можна було б розмістити у словнику чи підручнику, а який – у художній книжці?

- Напишіть опис чорниці, схожий на опис полуниці.

- Як має закінчуватися речення про чорницю? Який це тип письма? Це розповідь, пояснення чи висновок? Чому ви так вважаєте?

Пам'ятайте, що потрібно долати труднощі використання певних інтерактивних технік і перетворювати їхні слабкі сторони на сильні:

- Інтерактивна взаємодія вимагає певних змін у загальному житті класу та значного часу на підготовку як для учнів, так і для вчителів. Якщо вчителі та учні не знайомі з цією моделлю, її елементи потрібно впроваджувати поступово. Можна скласти план поступового впровадження інтерактивного навчання. Краще підготувати кілька інтерактивних уроків протягом року, ніж частіше проводити поспішні «ігри».

- Можна провести спеціальні «організаційні сесії» з учнями, щоб визначити «правила роботи в класі». Варто спочатку використовувати прості інтерактивні техніки, щоб викликати в учнів ентузіазм у підготовці інтерактивних уроків. Після того, як вони отримають досвід такої роботи, уроки стануть набагато простішими і займуть менше часу на підготовку.

- Використання інтерактивного навчання не є самоціллю, а лише засобом досягнення атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співпраці, взаєморозумінню та доброзичливості, а також надає можливості для персоналізованого навчання.

- Якщо використання інтерактивних моделей не спрацьовує в конкретному класі, слід переглянути стратегію і більш ретельно підійти до використання інтерактивних моделей. Можливо, варто обговорити ситуацію зі студентами [4].

Щоб ефективно використовувати інтерактивне навчання, викладачі повинні ретельно планувати свою роботу, особливо стежити за тим, щоб охопити весь необхідний матеріал і глибоко його засвоїти (а не гратися чи забавлятися з технологією):

- Давати учням завдання для попередньої підготовки: прочитати, подумати тощо;

- Підбирайте інтерактивні вправи на уроці чи занятті, які є «ключовими» для засвоєння учнями теми;

- Дайте учням час подумати над завданням і серйозно поставитися до нього під час виконання інтерактивних вправ;

- Обмежте інтерактивні вправи до однієї на урок (максимум до двох), а не до калейдоскопу з багатьох;

- Після інтерактивних вправ дуже важливо провести спокійне та ґрунтовне обговорення, в тому числі зосередитися на інших матеріалах на теми, які не були безпосередньо висвітлені в інтерактивних вправах;

- провести коротке дослідження або самостійне домашнє завдання на тему, не пов'язану з інтерактивним завданням [1]. Використовуючи інтерактивну модель навчання, для покращення контролю за навчальним процесом, вчителі повинні насамперед

- Глибоко вивчити і обміркувати матеріал, включаючи додаткові матеріали, такі як різноманітні пояснення, пісні, приклади, ситуації та інтерактивні завдання для груп;

- Визначити часові рамки, ролі учасників, підготувати запитання та можливі відповіді, розробити критерії оцінювання ефективності уроку;

- Мотивувати учнів до навчання, підібравши цікаві приклади та запитання, представивши очікувані результати (цілі) уроку та критерії оцінювання;

- Передбачити різноманітні способи привернути увагу учнів,

Передбачити різноманітні способи привернути увагу учнів, мотивувати їх до навчання та підтримувати дисципліну, необхідну для нормальної роботи в класі. Зокрема, цьому можуть сприяти різноманітні вправи для розминки та задокументований розподіл ролей у групі [2].

Загалом, інтерактивне навчання – це навчання, за якого учасники освітнього процесу взаємодіють з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань і розвитку особистісних якостей учнів. В інтерактивному навчанні на уроках розвитку мовлення учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з друзями, критично мислити, поважати думку один одного та приймати виважені рішення.

Для творчого навчання в групах учнів корисними є такі методи та прийоми:

1. «Мозковий штурм» (чудовий спосіб використання досвіду учнів для вирішення проблем і розробки ідей).

2. «Кубування» (метод навчання, який сприяє розгляду різних аспектів теми (опис, порівняння, асоціації, аналіз, аргументація).

3. «Асоціативний куц» (універсальний метод, який можна використовувати на будь-якому етапі уроку розвитку мовлення. Спонукає учнів до вільного та відкритого мислення на певну тему).

4. «Прогнозування» (цей метод сприяє розвитку критичного мислення, дозволяючи учням інтегрувати свої думки, аналізувати інформацію, оцінювати свої ідеї та порівнювати їх з розвитком подій).

5. «Інтерактивне навчання» (дозволяє учням брати участь у навчанні та передавати знання своїм однокласникам). 6. учні виконують роль вчителя і керують навчальним процесом. Ця методика дає можливість ставити запитання і чути відповіді на них).

6. «Спікер-відповідь» (в парах: один учень переказує зміст прочитаного, а інший демонструє його за допомогою рухів, жестів та міміки). Сприяє розвитку уваги та пам'яті).

7. «Дискусія» (спосіб виявлення різних позицій щодо проблеми або суперечливого питання. Студенти вчаться висловлювати та аргументувати власну думку. Найчастіше використовуються фрази: «Я вважаю, що», «Я думаю, що», «На мою думку», «Я думаю, що, але... («Я так не думаю, тому що...»)).

8. «Мозаїка» (метод, який дозволяє учням працювати разом і засвоювати значний обсяг інформації за короткий проміжок часу, заохочуючи учнів навчати один одного). Кожен учень опрацьовує свою

частину матеріалу і презентує її групі. За допомогою друзів дитина сприймає тему загалом) [3].

Використовуючи такі методи, вчителю необхідно створити комфортні умови навчання та залучити всіх учнів до активного здобуття знань і розвитку мовлення. Навіть якщо на першому уроці учні будуть несміливими або розгубленими, у подальшому навчальному процесі вони розвиватимуть упевненість, самостійність і творчість. Успіх дитини є невід'ємною частиною розвитку творчої особистості.

Список використаних джерел

1. Коломієць Ю. В. Стилiстичнi вмiння у системi початкової мовної освіти учнів. Теорія і практика сучасної освіти. Київ : Актуальна освіта, 2007. Вип. 4. С.61–66.
2. Корват С. А. Інноваційні технології навчання у процесі розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tvo/2011_2/006.pdf
3. Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова): методичні рекомендації / О.І.Костащук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2023.
4. Методика навчання української мови в початковій школі: [навч. посіб.] / за ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера, 2011. 367 с.

Олена ГОРБОВА,

в.о. директора Хотинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1, вчитель мистецтва Хотинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Чернівецької області

ПІДТРИМКА ПОЗИТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Для проєктування та реалізації в практику роботи системи прийомів формування позитивної мотивації навчання надзвичайно важливим є виконання низки педагогічних вимог, зокрема формування мотивації навчальної діяльності має забезпечити розвиток та саморозвиток особистості учня, виходячи з його індивідуальних особливостей як суб'єкта

пізнання і предметної діяльності [2, с. 20]; методи формування мотивації навчальної діяльності, що застосовують в освітньому процесі, надають кожному учневі, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації і суб'єктний досвід, можливість реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності і поведінці [3, с. 22]; зміст освіти, засоби і методи його реалізації добирають і організовують так, щоб учень міг виявити вибірковість до навчального предмета, його виду та форми [1, с. 53]; формування мотивації навчальної діяльності здійснюють за принципом варіативності, тобто за умов визнання різноманітності змісту і форм освітнього процесу, вибір яких повинен здійснювати вчитель з урахуванням рівня розвитку кожної дитини, її педагогічної підтримки в пізнавальному процесі, скрутних життєвих обставинах [4, с. 13].

К. Роджерс вважає, що вчитель зможе створити у класі потрібну атмосферу, якщо керуватиметься такими правилами: демонструвати дітям довіру до них від початку й упродовж освітнього процесу; Допомогати учням формулювати мету і завдання уроку, що стоять як перед групою, так і перед кожним учнем; відштовхуватися від того, що в учнів є внутрішня мотивація до навчання; бути для молодших школярів джерелом досвіду, людиною, до якої завжди можна звернутися за допомогою, потрапивши у складну ситуацію; розвивати здатність відчувати емоційний настрій групи (класу) і приймати його (порівнювати свої дії із цим настроєм); бути активним учасником групової взаємодії; відкрито виражати у групі свої почуття; прагнути до емпатії, що дозволяє розуміти почуття й переживання кожного школяра.

Завданням вчителя в процесі формування позитивної мотивації навчання учнів початкових класів є: формувати мотив досягнення, налаштовувати на успішне виконання завдань; забезпечити умови для успішної діяльності, зацікавити пізнавальним процесом; сформувати свідоме ставлення до результату навчальної діяльності; перетворити результат на мотив для нової пізнавальної діяльності [5, с. 53].

Якщо учні порушують певні правила під час уроку, вчитель повинен дати відповідь на такі питання:

1. Чи дійсно дитина робить щось не так?
2. Чи справедливі очікування вчителя щодо дитини?
3. Чи усвідомлює дитина, що вона погано поводить себе?

Виокремимо чинники, за допомогою яких учитель початкових класів зможе сформувати дисциплінованість на уроці: обговорити ще раз з дітьми правила поведінки; звернути увагу дітей на правила групи/класу (бажано, щоб вони були розміщені в освітньому просторі); рухатися, коли педагог рухається по групі/класі, а не сидить на місці, діти краще слідкують за своєю поведінкою (наприклад, коли педагог підходить до дитини, яка не виконує завдання, дитина зазвичай повертається до його виконання); припинити розмовляти та зачекати, поки діти зрозуміють, що їхня поведінка була негативною; змінити тон чи гучність голосу (педагог може змінювати тон чи гучність голосу, щоб відновити увагу дітей, проте варто пам'ятати, що кричати на дітей не можна); використовувати різні вербальні підказки (сигнали мовою тіла) для відновлення позитивної поведінки людей.

Серед засобів, які сприяють формуванню позитивної мотивації навчання в початковій школі, виокремлюють такі: використання різноманітних форм і методів організації навчальної діяльності, що сприяє розкриттю суб'єктного досвіду учнів; створення атмосфери зацікавленості кожного учня в роботі класу; стимулювання учнів до висловлювання, використання різних способів виконання завдань, не боячись помилитися чи дати неправильну відповідь; використання під час уроку дидактичного матеріалу, який дає змогу учневі вибирати найбільш значущі вид та форму навчального змісту; оцінювання діяльності учня не тільки за кінцевим результатом, а й за процесом його досягнення; заохочення прагнень учня знаходити свій спосіб роботи, аналізувати способи роботи інших учнів під час уроку, вибирати й засвоювати більш раціональні; створення педагогічних ситуацій спілкування на уроці, що дають змогу кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність у способах роботи, створення умов для природного самовиявлення учня [6, с. 4].

Вважаємо, що основними функціями вчителя у процесі формування позитивної мотивації навчання є: створення умов для включення учнів у пізнавальну активність; забезпечення емоційної підтримки дітей під час роботи; створення ситуації успіху для кожної дитини; забезпечення загального позитивного емоційного фону.

Сучасний учитель зорієнтований на особистість, застосовує специфічні для кожного учня еталони, що виражають у доборі форм,

методів прийомів і засобів у роботі з конкретним учнем, зокрема створює проблемно-пошукові ситуації; спирається на життєвий досвід дітей; включає проєктну діяльність учнів, навчальну дискусію, рецензування результатів діяльності учня однокласником; організовує дидактичні ігри; виявляє контрольовану довіру; застосовує психологічні прийоми (навіювання, похвалу, підтримку та ін.) [7, с. 23].

Заохочування, створення яскравих візуальних уявлень, навчально-пізнавальна гра, створення ситуації успіху, проблемної ситуації, спонукання до пошуку альтернативних рішень, виконання творчих завдань, створення ситуації взаємодопомоги – це прийоми формування позитивної мотивації навчання та важливі засоби психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів. Але результативність їх використання залежить від майстерності вчителя. Добираючи завдання до уроку, варто пам'ятати про те, що вони мають бути цікавими, різноманітними, посильними, а головне – у дитини завжди має бути вибір, тому вчитель не «дає» завдання, а «пропонує». Кожен учень є рівним партнером спілкування на уроці і заслуговує на те, щоб його думку і бажання враховували [3, с. 102].

Список використаних джерел

1. Гонтаровська Н. Б. Інтенсифікація навчання молодших школярів у контексті інноваційного освітнього середовища. *Відкритий урок*. 2013. №1. С. 52–55.
2. Гословська І. Г., Скворцова С.О. Формування позитивної мотивації навчання в молодших школярів на уроках математики. *Наука і освіта*. 2000. №6. С. 18–24.
3. Гуманізація процесу навчання в початковій школі : навчальний посібник / за ред. С. П. Бондар. Київ : Стилос, 2001. 256 с.
4. Коломієць Н. Інтерактивні технології в особистісно орієнтованій освіті учнів початкових класів. *Відкритий урок*. 2010. №17-18, вересень. С. 12–15.
5. Малихіна О. Особливості мотивації учіння дітей молодшого шкільного віку. *Початкова школа*. 2002. №7. С.51–54.
6. Набой С. Шляхи інтенсифікації навчання у початковій школі. *Початкова школа*. 2012. №11. С. 1–5.
7. Циганенко Г. Безоціночне навчання як важлива умова розвитку мотивації досягнення успіхів. *Початкова школа*. 2012. №9. С. 22–24.

Тетяна ГОРДІЄНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Емоційна стійкість має ключове значення для розвитку дітей молодшого шкільного віку з кількох причин:

- *адаптація до шкільного середовища.* Емоційна стійкість допомагає дітям легше адаптуватися до цих змін, впоратися з новими завданнями та стресовими ситуаціями.

- *соціалізація та взаємодія з однолітками.* Діти, які мають розвинену емоційну стійкість, краще справляються з труднощами у спілкуванні, можуть легше будувати здорові взаємини з однолітками, розуміти й проявляти емпатію.

- *регулювання емоцій.* Емоційна стійкість дає можливість краще контролювати свої реакції на невдачі, розчарування чи конфлікти, що допомагає уникати стресу та покращує загальний психологічний стан.

- *розвиток впевненості та самостійності.* Діти, які здатні емоційно справлятися з різними ситуаціями, стають більш упевненими у собі.

- *вплив на навчальні результати.* Діти, які емоційно стійкі, краще зосереджуються на навчанні, мають вищу мотивацію та краще переносять невдачі.

- *формування життєвої стійкості.* Емоційна стійкість, розвинута в дитинстві, є основою для здорової особистості в дорослому житті [1, с.30].

Взаємозв'язок між емоційною стійкістю і усвідомленням екологічної відповідальності базується на кількох ключових аспектах:

- емпатія та турбота про природу;
- розвиток відповідальності через самоконтроль;
- подолання труднощів і невдач у природоохоронних ініціативах;
- зниження екоотривожності, адже у сучасному світі питання екологічної кризи може викликати у дітей тривогу та страх за майбутнє планети, діти з розвиненою емоційною стійкістю схильні шукати шляхи вирішення проблеми, замість того, щоб просто хвилюватися або відчувати

безпорадність [2,с.12].

- колективна екологічна діяльність.

Отже, *емоційна стійкість* - це здатність дітей ефективно адаптуватися до викликів, труднощів та змін, зберігаючи емоційний баланс і позитивне мислення. Вона полягає у вмінні контролювати свої емоції, справлятися зі стресом, швидко відновлюватися після невдач та приймати конструктивні рішення в складних ситуаціях. Емоційно стійкі діти краще розвивають навички саморегуляції, справляються з фрустрацією і більш спокійно реагують на зміни в навколишньому середовищі, що дозволяє їм продуктивніше навчатися та взаємодіяти з іншими [3, с.11].

Розвиток емоційної стійкості у дітей початкової школи можна ефективно здійснювати за допомогою інтерактивних ігор, творчих проєктів та групової роботи. Ці методи створюють умови для розвитку важливих навичок, які дозволяють дітям справлятися з труднощами, будувати стійкі стосунки і зберігати емоційну рівновагу в будь-яких обставинах.

Отже, усвідомлення власної ролі в екосистемі допомагає учням розвивати емоційну стійкість, оскільки воно формує почуття відповідальності, емпатії, здатність діяти у складних ситуаціях, гармонійно співіснувати з природою та ефективно працювати в команді [1, с.37]. Це створює фундамент для розвитку стійкої та відповідальної особистості. Заклади загальної середньої освіти відіграють ключову роль у формуванні відповідальних та емоційно стійких громадян, і це особливо актуально в контексті усвідомлення важливості захисту природи. Підвищення ролі закладів загальної середньої освіти у розвитку відповідальних та емоційно стійких громадян через усвідомлення важливості захисту природи є важливим кроком до створення суспільства, здатного ефективно відповідати на сучасні екологічні виклики. ЗЗСО може стати місцем, де діти не лише здобувають знання, а й формують навички та установки, необхідні для відповідальної і стійкої поведінки в дорослому житті. Це забезпечує довгостроковий вплив на суспільство, готуючи нові покоління до активної участі у вирішенні екологічних проблем.

Список використаних джерел

1. Вишневська, С. М. Виховання екологічного способу мислення. *Біологія : Науково-методичний журнал*. 2014. № 16/18. С. 28-41.
2. Кобець Д. Екологічне виховання учнів початкової школи. *Студентські ініціативи: теорія і практика початкової освіти : матеріали*

II наук.-практ. інтернет-конф. студ. ф-ту почат. навчання, Харків, 12 трав. 2021 р., 2021. С. 42.

3. Рик С. Екологічна освіта: досвід міжнародного проекту «ЕсоBRU». *Рідна шк. : щоміс. наук.-пед. журн.* 2015. № 11/12. С. 10-14.

Галина ГОРЯЧОВА,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
Рівненського державного гуманітарного університету,
педагог-організатор;
Анна СОСЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасна освітня парадигма визначає інформаційну компетентність як інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку інформації та ефективної роботи з нею у всіх її формах та уявленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою, застосування набутих знань, отриманої інформації у навчальній діяльності та повсякденному житті, в інформаційному суспільстві [5, с. 238].

Мета надавача освіти – створити необхідні умови для ефективної роботи, направленої на формування в учнів умінь навчатися, здобувати самостійно знання, в тому числі і з допомогою ІКТ, та застосовувати їх у практичній діяльності. У сучасному суспільстві вміння самостійно мислити, спираючись на знання й досвід, цінується набагато вище, ніж просто ерудиція, володіння більшим обсягом знань без умінь застосовувати ці знання для вирішення конкретних проблем. Тому якість освіти зараз пов'язують з умінням здобувати нові знання, застосовуючи

їх у реальному житті, з формуванням ключових компетентностей [1, 24–27].

Сучасна українська школа має формувати нову систему універсальних знань, умінь і навичок, а також практичні уміння самостійної роботи й особистої відповідальності учнів, тобто сучасні ключові компетентності. Освіта, отримана в початковій школі, служить базою для формування ключових компетентностей: спілкування державною мовою, іноземними мовами, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, обізнаність і самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна, математична та інформаційно-цифрова компетентності, а також розуміння природничих наук. Ідея компетентнісного підходу – одна із найактуальніших відповідей на питання про результативність освіти сьогодення.

Формування інформаційної компетентності здобувачів освіти є сьогодні однією із найбільш актуальних проблем освітнього осередку, а компетентнісний підхід може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечувати якість освіти та неможливістю вирішити це завдання традиційним шляхом за рахунок подальшого збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню. Мова йде про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості людини. При цьому увага акцентується на результатах навчання, у якості яких розглядається не сума заучених знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різних проблемних ситуаціях. З позицій компетентнісного підходу основним безпосереднім результатом освітньої діяльності стає формування ключових компетентностей як здатність учнів самостійно діяти в ситуації невизначеності при вирішенні проблем [4, с. 165-171].

Відзначимо, що якщо розглядати формування в школярів ключових компетентностей як загальні цілі навчання в школі, то варто мати на увазі, що вони досягаються не тільки під час вивчення навчальних предметів, але й через всю організацію шкільного життя, через її зв'язок з іншими значущими сторонами життя школярів. Однією з найважливіших ключових компетентностей молодших школярів є інформаційна компетентність. З перших днів навчання в школі учнів необхідно вчити

працювати з різними джерелами інформації, тому що робота з інформацією (текстовою, ілюстративною, графічною, звуковою) у наш час стає необхідним інтелектуальним умінням [3, 173-184]. Показниками сформованості інформаційної компетентності є комп'ютерна грамотність учнів, уміння користуватися різними джерелами інформації, критично оцінювати й аналізувати її вірогідність, а також уміння переводити інформацію з одного виду в інший. Молодші школярі здобувають перший досвід дослідницької діяльності, спрямованої на одержання нової інформації. Під час організації цієї роботи в початковій школі необхідно враховувати вікові психолого-фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку. Бажання досліджувати виникає тоді, коли об'єкт викликає інтерес.

Завдання вчителя – наблизити учня до ідеї, у якій вона максимально реалізується як дослідник, розкриє кращі сторони свого інтелекту, одержить нові корисні знання, уміння й навички. Мистецтво педагога й полягає в тому, щоб допомогти школяру зробити такий вибір, який він вважав би своїм. Ефективність будь-якого уроку під час компетентнісного підходу визначається не тільки тим, який обсяг інформації на уроці вчитель намагався дати дітям, а, насамперед тим, що саме вони взяли в процесі навчання для життя. Головне завдання вчителя початкових класів – активізувати навчальне заняття, створити умови для включення учнів у роботу на всіх етапах діяльності, у дослідження, у пошук з відкриття нових знань. Активне використання проектної діяльності в початковій школі формує в дітей уміння вирішувати актуальні для них проблеми [2, 35–38].

Важливим є те, що діти вчаться використовувати наявні в них знання, уміння. Поряд із цим, нестача знань спонукає дітей використовувати всі наявні ресурси: словники, довідники, Інтернет тощо. Необхідно навчити дітей, знаходячи потрібну інформацію під час роботи з різними джерелами, критично оцінювати інформацію, виявляючи її вірогідність. Сучасний урок відрізняється інформаційною наповненістю, збільшенням частки самостійної навчальної діяльності учнів з різними джерелами інформації, високою інтерактивністю взаємодії учасників освітнього процесу, тобто, з використанням інформаційних технологій стає творчим та значно розширюється освітній процес.

Компетентнісний підхід об'єктивно відповідає й соціальним очікуванням у сфері освіти, і інтересам учасників освітнього процесу. Формуючи інформаційну компетентність учнів початкової школи, забезпечується розвиток компетентності їх особистості та підготовка до успішного життя в сучасному суспільстві.

Отже, інформаційна компетентність – це інтегративна якість особистості, яка є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації та генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, які дозволяють виробляти, приймати, прогнозувати та реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності. Формування інформаційної компетентності учнів включає цілісне світобачення і науковий світогляд, які засновані на розумінні єдності основних інформаційних законів в природі і суспільстві, можливості їх формального, математичного опису; уявлення про інформаційні об'єкти і їх перетворення в людській практиці, зокрема за допомогою засобів інформаційних технологій, технічних і програмних засобів, що реалізують ці технології; сукупність загальноосвітніх і професійних знань і умінь, соціальних і етичних норм поведінки людей в інформаційному середовищі ХХІ століття. Інформаційна компетентність дозволяє людині бути успішною в сучасному інформаційному суспільстві, приймати усвідомлені рішення на основі критично осмисленої інформації. Важлива роль у формуванні інформаційної компетенції учнів відводиться використанню інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентнісна модель: від ідеї до освітньої програми. *Педагогіка*. 2003. № 10. С.24–27.
2. Зимова І.А. Ключові компетенції – нова парадигма результату освіти. *Освіта України*. 2003. № 5. С.35–38.
3. Компетенція і компетентність: проблеми, пошуки, рішення. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова*. Серія „Педагогічні та історичні науки”. 2006. № 61. С.173-184.
4. Ягупов В.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей ВНЗ. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

Інна ГРЕЧАНЮК,
вчитель початкових класів, вихователь ГПД
Кам'янець-Подільського ліцею 14 Хмельницької області;
Марія ГРЕЧАНЮК,
вчитель англійської мови, вихователь ГПД
Кам'янець-Подільського ліцею 14 Хмельницької області

ДІЯЛЬНІСНЕ СПРИЙНЯТТЯ МИСТЕЦТВА: НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ АСПЕКТ

*«Ставлення до ідеї Батьківщини як до священного
й найдорожчого
облагороджує всі людські почуття,
зближує, ріднить людей,
очищає душі від усього, що принижує гідність»
В.О. Сухомлинський*

Патріотизм – термін, який має давньогрецьке та латинське походження. Коли б не пригадувала його визначення, мимоволі порівнюю власні особистісні якості.

Отже, патріотизм – це громадянське почуття, змістом якого є любов до Батьківщини і готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, особливе емоційне переживання своєї приналежності до країни, мови, історії, традицій, готовність діяти в інтересах вітчизни та постати на її захист у разі необхідності.

Давнє походження слова свідчить, що у різні часи та епохи в усіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни.

У сучасних умовах, у яких перебуває Україна, національно-патріотичне виховання є пріоритетним у системі освіти сучасної школи.

У НУШ визначено суть національно-патріотичного виховання учнів, пріоритетні напрямки у освітній роботі для формування національно-патріотичної свідомості.

У «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України» вказано, що у період війни, яку російська федерація розв'язала і

веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді

Нині, як ніколи, педагоги розуміють, що формування національно-патріотичної свідомості учнів є невід'ємною складовою національної безпеки України. шукають нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості.

Виникають запитання: що узяти за основу?, як врахувати дитиновідповідність виховного впливу?, де виділити час серед насиченого програмового матеріалу?, як уникнути пропаганди?

Відповідь є. Опора і основа людини, родини, нації в корінні – предках, мові, історії, звичаях.

Потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді.

Наш народ має багату культуру, величезний скарб якої складається з цінностей, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щодо способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них – світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обґрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу взагалі. Дуже тісно народна творчість пов'язана із звичаями, що являють собою закони, якими українці керувались щоденно.

Як і рідна мова, народні звичаї об'єднують людей в один народ. Віддавна казали: «Того, хто забуває звичаї, карають Бог і люди». За українським повір'ям, у батьків, що не дотримуються звичаїв, народжуються діти, які стають вовкулаками.

З іншого боку, свято у житті людини, а особливо дитини – це найкращі сподівання, нестримна щира радість, яскраві спогади. Діти найбільше прагнуть розваг, веселощів, краси. В українській народній традиції свято також завжди займало провідну роль. Багато чудових звичаїв є у нашого народу, і, мабуть, найпривабливіші з них свята.

Якщо проаналізувати народні святкування, можна дійти висновку, що народні свята містять певні традиції та обряди, але засновані на експромті, рольовій імпровізації, варіаціях. Таким чином уроки-свята, святкова перерва, експромт до ранкової зустрічі, довідка для родинного святкування,

відеоквест та інші нестандартні форми взаємодії є гарними ідеями для педагогів.

Задля підтримки, пропонуємо широкий сезонно впорядкований яскравий альбом-довідник різносторонніх інформаційних, мистецьких та практичних матеріалів, які і стануть основою вивчення національних традицій українців через створення святкового настрою та діяльнісне сприйняття творів мистецтва.

Практично це можна зробити так.

- Відкриємо зміст посібника через QRкод. Знайдемо розділ «Осінні свята» найближче до сьогоднішнього свято Покрови.

- У кількох реченнях повідомляємо учням усно, читанням, замість диктанта чи списування.

- Як релакс, слухаємо «Їхав козак за Дунай» вона подана у класичній та кавер версіях.

- До речі, таке невеличке дослідження. Коли ми прослуховуємо твори таким чином, то я прошу дітей умовним жестом, наприклад, ок, сердечко, лайк, проголосувати яка з версій більше до душі. Зазвичай діти обирають класику. А от у малюванні - навпаки обирають стилізовані зображення. Наприклад, дітям хочеться малювати не натуральну українську хату, а ті ж білі стіни з розписом, солом'яна стріха, але щось на кшталт будиночка Хобітів.

- Використовуємо відповідну фізкультхвилинку «Ми – українці».

- Проводимо пісенну перерву – за кодом включаємо пісню «Ми – нащадки козаків»,

- пропонуємо розмальовки для захисників Вітчизни на уроці ЯПС,

- створюємо імпровізовані тулумбаси, на них відбиваємо ритм козацького маршу на уроці Мистецтво.

Отже, у підсумку зазначимо: патріотичне виховання завжди було актуальним напрямком і у час воєнних викликів стало провідним, основою патріотичного виховання є культурно історичне надбання українського народу, природньо розвиток патріотичних почуттів дітей відбувається через створення атмосфери народного свята, суттєвою підтримкою педагогам може бути методично-практичний посібник «Свята UA».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Бех І. Д. Виховання особистості . Київ : Либідь, 2008. 838 с.
3. Державний стандарт початкової освіти від 21.02.2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogostandartu-pochatkovoyi-osviti>
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/uasch-2016>.
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ Міністерства освіти і науки України 06 червня 2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
6. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
7. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
8. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей: Київ, 2018. 40 с.

Наталія ГУДИМА,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-
Подільського національного університету імені Івана Огієнка

«ШІСТЬ ЦЕГЛИНОК» ЯК ОДИН ІЗ ІНСТРУМЕНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Давньогрецький філософ Геракліт стверджував, що єдине, що постійне, – це зміни. Справді, у сучасному суспільстві відбуваються значні трансформації, які вимагають від системи освіти переосмислення традиційних методів і прийомів навчання. Особливо гостро це питання постає в контексті інформаційної ери, де обсяг знань подвоюється кожні кілька років. Сучасна освіта повинна готувати не стільки до засвоєння готових знань, скільки до вміння самостійно здобувати інформацію, аналізувати її та застосовувати на практиці. Це передбачає розвиток

критичного мислення, креативності, комунікативних навичок і вміння працювати в команді.

Традиційні методи навчання, орієнтовані на передачу знань від учителя до учня, все менше відповідають вимогам сучасного світу. Натомість на перший план виходять інтерактивні методи, що стимулюють активну участь учнів в освітньому процесі. Одним із таких інноваційних методів є технологія «Шість цеглинок LEGO», яка реалізовує основний принцип навчання – навчання через діяльність. Ця технологія пропонує унікальний підхід до навчання, який дозволяє розвивати в учнів широкий спектр компетентностей.

У 2018 році Міністерство освіти і науки України уклало договір із компанією LEGO Foundation. Він забезпечив можливість упровадити освітній конструктор LEGO в освітній процес початкової ланки освіти. Відповідно до наказу МОН «Щодо впровадження ігрових та діяльнісних методів навчання в освітній процес початкових класів», сучасна українська школа повинна бути спрямована на реалізацію ігрових та діяльнісних методів навчання. Партнерство з LEGO Foundation стало важливим кроком у напрямі модернізації української освіти та наближення її до європейських стандартів. Упровадження LEGO-конструкторів у початковій школі відкриває перед педагогами нові можливості для створення розвивального середовища.

Методика компетентнісного навчання «Шість цеглинок» сприяє розвитку не лише когнітивних, а й соціально-емоційних компетентностей учнів. Діти вчаться бути більш самостійними, впевненими в собі та відповідальними. Крім того, ця технологія може бути ефективним інструментом для інклюзивного навчання, оскільки вона дозволяє створити комфортне середовище для навчання дітей із різними особливостями.

Керівниця освітніх проєктів The LEGO Foundation О. Рома зазначає, що методика «Шість цеглинок» легко адаптується до освітніх потреб кожного молодшого школяра. Завдяки відкритій системі та відсутності фіксованих наборів завдань, відбувається спонукання учнів досліджувати, експериментувати, творчо розв'язувати проблемні завдання, ставити власні цілі та розробляти план дій. Такий підхід дозволяє розвивати не тільки психічні пізнавальні процеси (мислення, уява, пам'ять, мовлення, сприймання, увага), а й забезпечує покращення самоконтролю, ментальної гнучкості, креативності, ініціативності тощо [1].

Набір конструктору «Шість цеглинок» складається із 6 цеглинок лего розміром 2х4 різних кольорів: жовтого, помаранчевого, червоного, зеленого, блакитного та синього. Вчитель та кожен учень у класі повинні мати власні комплекти цих цеглинок. Методичні особливості роботи із цеглинками лего у Новій українській школі описана у методичних посібниках МОН.

У методичному посібнику «Гра по-новому, навчання по іншому» автори пропонують вправи, які базуються на діяльнісному та ігрових підходах. Вони поділені на шість груп, кожна з яких передбачає розвиток певних ключових компетентностей. Така структура є зручною, оскільки допомагає вчителю ефективно підібрати завдання відповідно до мети уроку, інтегрувати їх в освітній процес. Автори пропонують такі групи вправ з використанням набору конструктора «Шість цеглинок» [1]:

1. *Група вправ «Для початку»* допомагає учням познайомитись з конструктором LEGO. Від простих з'єднань деталей до створення перших моделей, учні засвоюють нові навички та впевненіше почуваються у роботі з конструктором.

2. *Група вправ «Рухайся»* допомагає дітям розвивати рухові навички, зміцнювати здоров'я та отримувати позитивні емоції. Такі завдання заохочують займатись руховою активністю.

3. *Група вправ «Мозковий штурм»* спрямована на розвиток критичного мислення, вміння розв'язувати проблемні ситуації та генерувати творчі ідеї.

4. *Група вправ «Уявляй і створюй»* спрямована на розвиток творчого мислення, креативності, уяви. Ці вправи заохочують учнів до експериментів, пошуку нестандартних рішень та матеріалів для створення своїх проектів.

5. *Група вправ «Час на роздуми»* допомагають розвивати мислення молодших школярів, вчить їх розуміти та аналізувати власні емоції. Регулярні вправи на рефлексію допомагають дітям ставати більш незалежними та відповідальними за свої вчинки.

6. *Група вправ «Працюємо разом»* розвиває навички роботи у команді та вчить дітей ефективно спілкуватися та взаємодіяти один з одним. Вправи допомагають дітям висловлювати свої думки, слухати інших, доходити спільного рішення та розподіляти обов'язки. Молодші школярі вчаться працювати в команді, де кожен член є важливим, і його внесок цінується.

Методичний посібник «Шість цеглинок в освітньому просторі школи» виділяє такі особливості ігор-завдань із шістьма цеглинками тощо [3]:

- Усі завдання передбачають можливість адаптувати їх відповідно до вікових особливостей дітей, до їх потреб, знань, навичок та вмінь. Це можна робити за допомогою зміни кількості цеглинок, зміни відведеного часу на виконання завдання. Змінюючи складність завдань, вчителі створюють умови для того, щоб кожна дитина відчувала себе успішною та мотивованою до подальшого навчання.

- Вправи спрямовані на комплексний розвиток умінь учнів. Наприклад, одне завдання може сприяти розвитку як математичних, так і мовленнєвих вмінь.

- Завдання мають міждисциплінарний характер, тому їх можна легко інтегрувати на уроці у будь-який вид діяльності. Такі вправи готують учнів до реального життя, де проблеми часто вимагають комплексного підходу.

- Вправи можна робити декілька разів, що дозволить учням повправлятися у їх виконанні. Це сприяє підвищенню впевненості у собі і формуванню позитивного ставлення до навчання. Почуття успіху, яке виникає при успішному виконанні завдання, стимулює учнів до подальшого навчання. Регулярне виконання вправ дає можливість вчителю побачити, які аспекти викликають у учнів труднощі, і своєчасно надати їм необхідну допомогу.

- Вправи передбачають наявність декількох варіантів їх виконання. Правильність оцінюється можливістю дитини пояснити свою думку та бачення. Наявність декількох варіантів відповідей спонукає аналізувати різні підходи, порівнювати їх та обґрунтовувати свій вибір. Коли учні розуміють, що існує кілька правильних відповідей, вони стають більш відкритими до нових ідей та не бояться висловлювати свою думку. Пояснюючи свою точку зору, діти вчаться вибудовувати логічні ланцюжки, підбирати докази та переконувати інших у своїй правоті.

Важливо розуміти, що чинні у методичних посібниках вправи мають бути прикладом та джерелом натхнення для педагогів під час створення власних вправ із конструктором лего. Проте вчителям потрібно враховувати певні моменти, розробляючи самостійно нові завдання [1]:

- урахувати вікові особливості молодших школярів, щоб створити позитивну емоційну атмосферу на уроці;

- об'єктивно оцінювати розмір приміщення та наявність необхідного простору для виконання вправи;
- детально та зрозуміло описувати інструкцію до виконання вправи, щоб дозволити учням з різним рівнем підготовки успішно виконати завдання;
- урахувувати мету завдання та навички, які учні мають здобути у процесі його виконання;
- формулювати завдання таким чином, щоб його можна було легко спростити чи ускладнити, відповідно до рівня розвитку дітей;
- поміркувати, де можна використати вправу у навчальній програмі;
- перевірити завдання на практиці, щоб виправити неточності та вдосконалити їх;
- стимулювати дітей створювати власні завдання з використанням конструктора лего.

На думку І. Онищенко, сучасна українська початкова школа потребує кардинальних змін, зокрема впровадження нових підходів до навчання та виховання, аби відповідати вимогам часу. Для її успішної модернізації необхідно розробляти та впроваджувати нові освітні технології, що відповідають потребам сучасного суспільства. Нова українська школа потребує вчителя, який є не тільки носієм знань, а й дослідником, творцем, постійно розвивається та готовий до експериментів. Педагог має бути готовим до постійного самовдосконалення, освоєння нових знань та навичок [2].

Перед тим як розпочати роботу із методикою «Шість цеглинок» педагогам необхідно ознайомитись із рекомендаціями її впровадження в освітній процес, які надає LEGO Foundation [3]:

- Необхідно розпочинати знайомство із цеглинками лего із таких завдань, які відповідають віку дітей, розвитку їх психічних процесів. Це допоможе створити ситуацію успіху, яка підвищить впевненість учнів у власних силах, створить сприятливу атмосферу для навчання. Якщо вправи будуть заскладні, то дитина втратить мотивацію продовжувати дізнаватись щось нове, розчарується у собі. Якщо завдання буде надто легким, то дитина швидко втратить до нього інтерес. Саме тому вчитель має добре орієнтуватись в потребах і здібностях своїх учнів, щоб зберегти баланс і правильно підібрати вправи.

- Концентруйте увагу учнів на процесі виконання завдання, а не тільки на кінцевому результаті. Це допоможе їм розвинути навички

самостійної роботи, планування, організації свого часу та відповідальності за результати своєї діяльності.

- Виділіть достатньо часу для виконанням учнями завдання, щоб вони могли насолодитись процесом та мали час для рефлексії.

- Наявність відкритих питань, що спонукають до роздумів. Це дозволяє розвивати індивідуальність кожної дитини, її творче мислення. Коли учні мають можливість самостійно шукати відповіді на складні питання, вони розвивають свої пізнавальні здібності і стають більш допитливими.

- Будьте гнучкими під час взаємодії з учнями. Необхідно дати можливість дітям пропонувати власні ідеї, аргументувати їх. За необхідності, можна допомогти реалізувати задумати дітей.

- Допоможіть молодшому школяреві зрозуміти, що невдачі – це невід’ємний елемент навчання. Важливо, щоб вчитель допоміг усвідомити дитині її труднощі та разом із нею обміркував яким чином їх можна подолати. Завдяки цьому розвивається резильєнтність учнів до різних стресових чинників. Стимулювання вирішувати складні ситуації, справлятися із труднощами та гідно сприймати невдачі, підвищує впевненість у собі, своїх силах та розвиває самостійність.

- Дозвіл на свободу та самостійність. Завдяки такому підходу до навчання, дитина у безпечних умовах може здобути цінний життєвий досвід.

- Повага до думок молодшого школяра. Важливо, щоб між вчителем та учнями відбувався діалог, у якому є можливість висловитись кожній стороні. Нехай дитина пояснить свою думку, наведе аргументи та приклади до сказаного. Учні мають вчитись робити власний вибір і нести за нього відповідальність.

- Не пропонуйте дітям готових рішень, вірте в їх можливості. У цьому віці учні є дуже креативними та творчими. Вони мають великий потенціал, щоб самостійно впоратись із розв’язанням проблемної ситуації.

- Наявність заохочення та схвалення з боку педагога. Всі спроби учнів до прояву самостійності, творчості та ініціативності потрібно схвалювати. Завдяки цьому вона буде хотіти більше досліджувати, висувати свої незвичні ідеї.

- Відсутність тиші під час виконання завдань – це нормально. Учні у процесі діяльності може бути складно регулювати гучність свого голосу. Педагог повинен спонукати школярів до активного обговорення вправи. Це

спонукатиме формуванню комунікативних навичок та навичок роботи у команді.

Отже, методика компетентнісного навчання «Шість цеглинок» пропонує нові ефективні інструменти для організації освітнього процесу в початковій школі та вдома, повністю відповідаючи вимогам Нової української школи. Вона спрямована на формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішного життя в сучасному динамічному світі. Цей підхід дозволяє кожному учневі розвивати свою індивідуальність, творчість та критичне мислення, що є запорукою успішного майбутнього.

Список використаних джерел

1. Гра по-новому, навчання по-іншому : методичний посібник. Упорядник О.Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.

2. Онищенко І. Роль інформаційнокомунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів до інноваційної діяльності. *Психологопедагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 42(2). С. 25–30.

3. Шість цеглинок в освітньому просторі школи : метод. посіб. Уклад. О. Рома. The LEGO® Foundation, 2018. 32 с.

Олена ДОВГАНЬ,

асистент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

КЛАСТЕР ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У сучасних умовах розвитку освіти та модернізації Нової української школи підвищуються вимоги до змісту й технологій освітнього процесу. Однією з провідних сучасних технологій є технологія розвитку критичного мислення, застосування якої у початковій школі стає все більш актуальним.

Критичне мислення є основою формування особистості, здатної критично оцінювати, аналізувати та свідомо робити власний вибір. Початкова освіта слугує фундаментом для розвитку критичного мислення

як ключового напрямку виховання особистості. Технологія критичного мислення допомагає виховати нове покоління дітей, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути й слухати інших. Тому підготовка майбутніх педагогів має забезпечувати їх знаннями та вміннями, що дозволять їм навчати учнів орієнтуватися у сучасному світі, мислити творчо, користуватися інформаційними технологіями, виокремлювати важливу інформацію та застосовувати її за призначенням.

Термін “критичне мислення” вперше запровадив американський психолог Бенджамін Блум у 1956 році, розуміючи під ним мислення вищого рівня. У США і Канаді цей напрям в освіті розвивається вже близько півстоліття, і багато ідей цього підходу довели свою ефективність, тому потребують ширшого застосування у наших школах для розвитку навичок, корисних не тільки в навчанні, але й у житті.

Однак питання впровадження методів і прийомів технології розвитку критичного мислення на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі ще не стало предметом окремого дослідження. Проблему розвитку критичного мислення досліджували такі науковці, як К. Баханов, О. Белкіна-Ковальчук, І. Зязюн, М. Красовицький, В. Олійник, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Терно, О. Тягло та інші. Вони вивчали її в контексті оновлення освітнього змісту та впровадження нових технологій.

Ми проаналізуємо метод «Кластер» у межах технології критичного мислення на уроках курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Засновник «Інституту критичного мислення» в Університеті Монтеклер, професор Колумбійського університету М. Ліпман визначив критичне мислення як важливу навичку для сучасного життя. Він наголошував, що ця здатність допомагає розв’язувати практичні проблеми в професійній діяльності, міжособистісних стосунках, науці та повсякденні. За Ліпманом, критичне мислення – це процес постійного самовдосконалення, завдяки якому учні переходять від простих суджень до багатфакторного аналізу, що необхідно для вирішення складних завдань, пов’язаних із вибором і оцінюванням. Саме за допомогою критичного мислення можна навчити учнів чітко обґрунтовувати думки, виявляти помилки в аргументації та оцінювати правильність ідей і рішень.

С. Метьюз підкреслює, що заняття з технологією критичного мислення створюють атмосферу пошуку й відкритості, де вчителі

моделюють процес мислення та підтримують учнів у формуванні власних стратегій мислення, надаючи допомогу в потрібному обсязі.

Якої підтримки вони дійсно потребують; навчальне середовище організоване так, щоб співпраця та спілкування між учнями відбувалися легко і природно [8, с. 16].

Розвиток критичного мислення учнів відбувається тоді, коли в них формуються навички аналізу та синтезу навчальної інформації, зокрема через постановку запитань; коли вони вміють застосовувати результати аналізу як у звичайних, так і в нестандартних ситуаціях, самостійно розв'язувати проблеми; робити обґрунтований вибір із кількох варіантів та приймати рішення; а також оцінювати процес і результати своєї діяльності та діяльності інших.

Варто відзначити, що всі навчальні завдання в початковій школі, зокрема розвиток критичного мислення учнів, реалізуються через засвоєння навчального матеріалу, відображеного в чинній програмі [7].

Аналіз психолого-педагогічної літератури та досліджень науковців [1; 5; 6] дозволяє нам виділити одну з методичних умов розвитку критичного мислення в учнів початкової школи — використання триетапної структури уроку, яка включає такі елементи (рис.1):

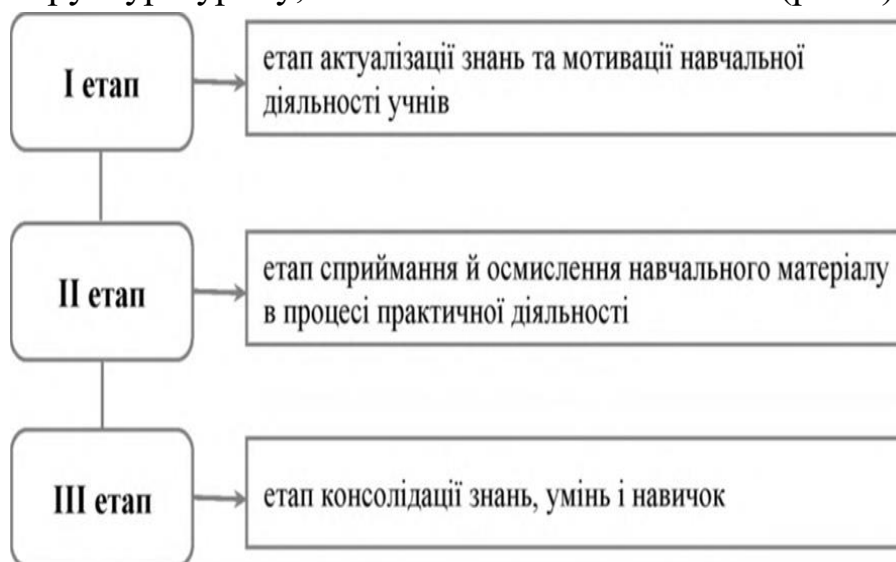

Рис.1. Етапи уроку за технологією розвитку критичного мислення

Етап актуалізації знань та мотивації навчальної діяльності учнів спрямований на те, щоб зосередити їхню увагу на проблемі, зацікавити темою, викликати інтерес до обговорення; допомогти пригадати вже відомі

знання, провести неформальну оцінку попередніх уявлень (включно з можливими хибними), визначити мету навчання та створити контекст для розуміння нових ідей.

На цьому етапі ефективними є такі методи, як асоціативний куш, кластер, кошик ідей, метод передбачень, «правильні та хибні висловлювання», ромашка запитань Блума, таблиця «З-Х-Д» тощо. З власного досвіду можна відзначити популярність методу «Кластер» на уроках у початковій школі.

Метою цього методу є навчання учнів графічній організації матеріалу, що допомагає наочно уявити ідеї з певної теми та встановити зв'язки між поняттями. Метод «Кластер» може застосовуватись на різних етапах уроку. На підсумковому етапі уроку, коли відбувається консолідація знань, умінь і навичок, корисними будуть методи, такі як «Сенкан», «Алфавіт», «Кластер», «Тонкі та товсті запитання», «6W», «Займи позицію», «Шкала думок», «ПРЕС», «Діаграма Венна», «Риб'яча кістка» (або «Фішбоун»), «Бортовий журнал», «ПМЦ (Плюс – мінус – цікаво)», «Рюкзак» тощо. Ці методи сприяють узагальненню ідей уроку, інтерпретації та обміну думками, формуванню власного ставлення до проблем, а також розвитку рефлексії й самооцінки.

Метод кластера полягає в графічному відображенні інформації, виділенні ключових одиниць у вигляді схеми з позначенням зв'язків між ними. Наша робота спрямована на дослідження методу «Кластер» у реалізації технології критичного мислення. Практика показує, що для дітей початкових класів графічні методи, зокрема кластери, є привабливими. Слово «кластер» означає «пучок», «скупчення», і цей метод допомагає виділити ключові слова й ідеї в логічній послідовності, що підвищує зацікавленість учнів. Оскільки мозок краще запам'ятовує графічні моделі, використання кластерів дозволяє дітям краще засвоювати матеріал на рівні розуміння, що сприяє розвитку гнучкого та критичного мислення критичного мислення на всіх етапах уроку.

Кластеризація також допомагає виокремлювати ключові слова для пошуку інформації в інтернеті та для визначення тем учнівських досліджень. Створення кластерів стає творчою роботою, в якій учні можуть виявляти своє бачення та індивідуальний підхід, забезпечуючи психологічний комфорт у процесі навчання. Кластери можуть бути розгалуженими, тому важливо не перевантажувати деталізацію. Метод

«Кластер» можна застосовувати на всіх етапах уроку: на стадії виклику — для систематизації вже відомого й визначення прогалин, на стадії осмислення — для фіксації нової інформації, а на стадії рефлексії — для групування понять і встановлення логічних зв'язків.

Правила створення кластера

1. У центрі чистого аркуша, дошки, документа Word або слайда PowerPoint записується ключове слово чи фраза, що визначає тему.
2. Навколо центрального елемента записуються слова чи речення, які розкривають або доповнюють основну тему.
3. Від кожного з цих записів з'являються додаткові "супутники", встановлюються нові логічні зв'язки.
4. Записуємо всі ідеї, які висловлюють діти.

В результаті утворюється структура, що графічно відображає процес мислення та визначає інформаційне поле теми. На уроках ефективними є різні типи кластерів: класичний, зворотній, кластер-образ, предметний кластер, кластер із нумерацією слів, мультимедійний кластер із візуальними, аудіо- та відео ефектами.

Правила роботи з кластером

- Використовуйте уяву та записуйте всі ідеї, які приходять на думку.
- Працюйте до тих пір, поки не закінчиться час або не вичерпаються ідеї.
- Намагайтеся створити якомога більше зв'язків між елементами.

Переваги використання кластерів на уроці

Використання кластерів сприяє розвитку таких навичок:

- Формулювати запитання;
- Виокремлювати основне в значних обсягах інформації;
- Встановлювати причинно-наслідкові та логічні зв'язки;
- Робити висновки та переходити від конкретного до загального;
- Порівнювати та аналізувати.

Ціль методу — навчити учнів систематизувати великі обсяги інформації. Наприклад, тема: «Ми — громадяни України», урок: «Твоя країна — Україна. Символи держави». У фінальній частині вчитель роздає аркуші із написом у центрі «символи держави», і діти записують відповідні слова, а також додають похідні поняття, пов'язані з темою уроку.

Кластеризація та ІКТ

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) значно розширює дидактичні можливості методу кластера. Мультимедійні презентації також є кластерами, оскільки тема ділиться на слайди з більш детальним інформаційним наповненням. Створення кластерів є прийнятною формою для домашніх завдань, де учні можуть структурувати матеріал у вигляді схеми. Це стимулює творчий потенціал, адже схема може мати як простий графічний вигляд, так і оригінальну форму.

Роль кластера у навчанні

Створення кластерів сприяє розвитку варіативного мислення та вміння встановлювати логічні зв'язки між поняттями. Метод дозволяє учням вільно висловлювати думки, структурувати текстовий матеріал, узагальнювати знання, розвивати культуру читання. Уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ», побудовані на засадах критичного мислення, дозволяють ставити запитання, концентрувати увагу учнів, формувати особисту позицію та навчати співпраці. Учні позитивно сприймають кластери, адже це сприяє кращому засвоєнню матеріалу порівняно з іншими методами, такими як план або тези. Метод кластера допомагає учням критично осмислювати інформацію, творчо підходити до роботи та набувати досвіду самостійного отримання знань — необхідної навички для самореалізації.

Отже, кластеризація розвиває предметні компетентності, мислення та здатність аналізувати і моделювати процеси з повсякденного життя. Інтеграція цього підходу в освіту може сприяти подальшим дослідженням у напрямку розвитку критичного мислення молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 176 с.
2. Лякішева А. В., Вітюк В. В., Кашуб'як І. О. Кейсбук методів і прийомів критичного мислення в початковій школі : навч.-метод. посіб. для учит. поч. школи та студ. пед. коледжів, ун-в. Луцьк : АКВА ПРІНТ, 2019. 104 с.
3. Методи й технології розвитку критичного мислення на уроках у початковій школі: практичний кейс (громадянська та історична освітня галузь) : навч.-метод. посіб. / авт.-упоряд.: Г. Єрко, Ю. Луцюк. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 76 с.

4. Пометун О. І. Нова українська школа : розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : ВД «Освіта», 2020. 192 с.

5. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи: методичний посібник для вчителів / О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Київ, 2018. 96 с.

6. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер; Наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ : Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с.

7. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. Київ : Вид-во «Світоч», 2019. 336 с.

8. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 192 с.

9. Я досліджую світ: підруч. для 2-го класу закл. загал. серед. освіти. У 2 частинах. Ч 2/ І. І. Жаркова, Л. А. Мечник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 128 с.

Антоніна КАЛІНОВСЬКА,

вчитель початкових класів Новоушицького ліцею №2
Хмельницької області

РОЗВИТОК ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ

Одним із головних завдань сучасної початкової школи є створення необхідних і повноцінних умов для особистісного розвитку дитини, формування її активної громадянської та особистісної позиції, пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості, виховання молодшого школяра як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань. Так виникає потреба у підготовці молодших школярів до такої діяльності, що вчить розмірковувати, прогнозувати та планувати свої дії, розвиває пізнавальну й емоційно-вольову сферу,

створює умови для самостійної активності, співробітництва, творчості та дає змогу адекватно оцінювати свою роботу.

Оригінальність мислення, творчість школярів найповніше виявляються й успішно розвиваються в різній навчальній діяльності, що має дослідницьке спрямування. Це особливо актуально для учнів початкової школи, оскільки саме в цей час навчальна діяльність стає провідною і визначає розвиток основних пізнавальних особливостей дитини. У цей період розвиваються форми мислення, що забезпечують у майбутньому засвоєння системи наукових знань і розвиток наукового, теоретичного мислення.

Сучасному суспільству потрібен не виконавець, а творець, людина, що здатна жити в інформаційному просторі і своєю діяльністю створювати цей простір, тому пошуково-дослідницька діяльність школярів має виняткове значення на рівні освітньої практики. Пошукова активність є своєрідним внутрішнім генератором, який робить дитину творчою. Поділяємо думку О. Савченко, яка зазначає, що розвивальний вплив навчального середовища у початковій школі стає більш помітним за умови, якщо дитина вступає з ним в активний пізнавальний контакт та набуває продуктивної взаємодії. Дослідницька діяльність є широкою за змістом і різнорівневою за типом пізнання, тобто здійснюється практично й теоретично [9, с. 41].

Пошуково-дослідницька діяльність учнів – одна із прогресивних форм навчання в сучасній школі. Вона дозволяє в повній мірі виявити й потім розвивати як інтелектуальні, так і творчі здібності учнів. Важливо саме в початковій школі створити умови для реалізації вікової потреби в пошуковій активності. Сміслові поле базового поняття «дослідницька діяльність учнів» можна схарактеризувати такими тезами:

- така діяльність учнів є видом пізнавальної діяльності;
- здійснюється учнями поетапно з дотриманням певної послідовності дій;
- являє собою процес наукового пізнання, доступний учням у процесі відтворення, сприймання й розуміння;
- вона набуває форми навчального дослідження [1, с. 93].

Сучасні педагоги-практики розрізняють такі види пошуково-дослідницької діяльності: за кількістю учасників – індивідуальна, групова, колективна; за місцем проведення – урочна і позаурочна; за часом –

короткотривала та довготривала; за темою – освітня і соціальна [2, с. 17].

Основу дослідницької діяльності складають: розвиток пізнавальних умінь і навичок учнів; уміння орієнтуватися в інформаційному просторі; уміння самостійно конструювати свої знання; уміння інтегрувати знання з різних галузей наук; уміння критично мислити. У практиці освітнього процесу сучасної початкової школи оволодіння молодшими школярами на доступному рівні дослідницькою діяльністю зумовлює необхідність формування в них дослідницьких умінь [5, с. 26].

Виходячи з вищесказаного, сучасний учитель початкових класів повинен: включити молодших школярів у самостійне розв'язання навчальних завдань і допомогти відчувати задоволення від дослідницької діяльності; цілеспрямовано формувати мислення, розвивати інтелектуальні вміння; створити умови для розвитку творчої особистості, її самовизначення та самореалізації, а також успішної соціалізації.

Розрізняють такі дидактичні функції пошуково-дослідницької діяльності молодших школярів: мотиваційна (створення стимулів, котрі спонукають учнів, формують інтерес і позитивне ставлення до роботи), інформаційна (розширення обсягу знань учнів усіма доступними способами надання інформації), контрольно-коригуюча (перевірка, самооцінка, корекція ходу й результату діяльності) [6, с. 157].

Із використанням комп'ютерів, комп'ютерних мереж і онлайнових засобів, школи отримали змогу подавати нову інформацію таким чином, щоб задовольнити індивідуальний запит кожного учня. Головне завдання учителя – навчити кожну дитину за короткий проміжок часу з великої кількості отриманої інформації сприйняти, осмислити і застосувати в практичній діяльності саме ту, яка допоможе їй у формуванні життєвих компетентностей. Дуже важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила результат своєї праці, могла його оцінити та бачила практичне застосування.

Однією зі значимих умов, що забезпечують становлення інтересу учнів до пошуково-дослідницької роботи, варто вважати створення під час виконання дослідницьких завдань ситуації успіху й волі вибору для кожного учня. Перші позитивні результати дослідницької роботи, відчуття успіху, радості й задоволення від досягнутого закріплює інтерес у школярів, виробляє потребу в систематичних заняттях дослідницького

напряму. Не менш важливою умовою формування дослідницьких інтересів школярів є організація навчання, заснованого на принципах новизни навчального матеріалу, його відповідності сучасним науковим досягненням і практичній значимості, високій активності тих учнів, яких навчають, які повинні одержувати знання не в готовому вигляді, а в результаті самостійного розв'язання навчально-дослідницьких задач.

В умовах реалізації положень Концепції НУШ, першочергова увага приділяється тим формам, методам, засобам і технологіям навчання, які забезпечать формування 10 компетентностей у сучасних молодших школярів та розвиток їхніх дослідницьких умінь [8, с. 11]. Із пілотуванням нової редакції Державного стандарту початкової освіти та відповідних йому програм, починає фігурувати потреба у формуванні в учнів дослідницьких умінь різними засобами з доведеною ефективністю, такими як інтерактивні та проєктні технології [3].

Одним із шляхів, який сприятиме формуванню в учнів пошуково-дослідницьких умінь під час проєктної роботи, є використання в освітньому процесі «змішаного навчання», яке дослідники трактують як поєднання on-line та off-line навчання в один ланцюжок, що творить «навчальний досвід» учня та самодостатній логічний курс чи предмет. При змішаному навчанні інструкції (теорія), які учень опрацьовує on-line (чи то у формі самостійного прочитання матеріалів, чи під час перегляду демонстраційних відео, чи під час перегляду відеозапису лекції учителя, чи у формі гри), знаходять своє застосування off-line (тобто у приміщенні школи під час занять). Формати off-line навчання включають роботу у групових проєктах, індивідуальні консультації, лекції, семінари, дискусії тощо (будь-яка взаємодія, що відбувається в реальному часі без посередництва технологій). Усі заняття, що відбуваються в школі, мають поєднуватись та на практиці закріплювати знання, здобуті учнем під час самостійної роботи on-line [4].

Аналіз сучасної теорії і практики організації пошуково-дослідницької діяльності засвідчив, що взаємодія учителя з учнями реалізується як рефлексивна суб'єкт-суб'єктна. Налагодженню рефлексивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії сприяють дії учителя, які спрямовано на прийняття учнями навчальної мети, стимулювання їх до висловлювання власних думок, прийняття різних ставлень і міркувань стосовно визначеної проблеми. Взаємодія учителя з учнями здійснюється з доцільним використанням різних прийомів, у тому числі й прийому створення ситуації

співроздумів (постановка риторичних, проблемних, відкритих запитань, створення проблемної ситуації в процесі зіставлення різних думок, фактів, подій, способів дій, розв'язків тощо) та прийому створення ситуації співпереживання (звернення до досвіду учнів, обговорювання власного досвіду, досвіду інших) [7, с. 112].

Отже, пошуково-дослідницька діяльність молодших школярів має стати невід'ємною складовою початкової освіти в умовах впровадження НУШ. Проведення навчальних досліджень із молодшими школярами може бути особливим напрямом як урочної, так і позакласної роботи, тісно пов'язаної з основним навчальним процесом і орієнтованої на розвиток дослідницької, творчої активності дітей, а також на поглиблення й закріплення наявних у них знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Бурч І. Навчально-дослідницька діяльність молодших школярів: теоретичний аспект. *Молодь і ринок*. 2018. №3 (158). С. 92–97.
2. Гільберг Т., Сак Т. Навчально-дослідницька діяльність на уроках природознавства. *Учитель початкової школи*. 2014. № 7–8. С. 15–17.
3. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12> (дата звернення: 05.04.2021).
4. Завалій Д. Навчання в школі та онлайн-навчання = змішане навчання. URL: <http://www.prosvitcenter.org/uk/navchannya-v-shkoli-onlayn-navchannya-zmi/> (дата звернення: 01.04.2021).
5. Коломієць М. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку. *Завучу. Усе для роботи*. 2015. № 9–10. С. 25–29.
6. Мешкова А. Дослідницька діяльність молодших школярів та основа формування дослідницьких умінь. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи*. Ніжин. 2018. С. 157–159.
7. Мієр Т. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів. Кіровоград, 2016. 424 с.
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с.
9. Савченко О. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2012. №.1. С. 41–49.

Оксана КАЛІНОВСЬКА,

директор Дунаєвецького ліцею №4, вчитель англійської мови
Дунаєвецького ліцею №4 Хмельницької області

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Завданням сучасної освіти є виховання громадянина, особистості, здатної вести діалог із представниками іншої культури; людини толерантної, що вміє представити свою власну культуру. Тому під час навчання іноземної мови потрібно вводити школярів у світ іншої культури та формувати в них шанобливе ставлення до інших культур.

Оволодіння іноземною мовою на основі ознайомлення учнів з культурою, традиціями і реаліями країни, мова якої вивчається, є сьогодні одним із базових принципів навчання предмета «Іноземна мова». Відтак особлива увага приділяється соціокультурному складнику іншомовної комунікативної компетентності, який забезпечує використання іноземної мови як інструменту в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу.

Проблему формування іншомовної соціокультурної компетентності в теорії та практиці викладання англійської мови досліджено у працях Н. Басай, Н. Бориско, Л. Калініної, О. Коломіної, О. Локшиної, С. Ніколаєвої, Т. Полонської, В. Редька, С. Роман, І. Самойлюкевич та інших науковців. Проте бракує досліджень у сфері формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів молодшого шкільного віку, що й зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті – визначити особливості формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів у процесі навчання англійської мови.

Соціокультурна компетентність – це здатність особистості набувати різноманітних культурологічних, (лінгво-)країнознавчих, соціокультурних і міжкультурних знань і користуватися ними для досягнення своїх цілей в іншомовному спілкуванні [3, с. 152].

На думку Н. Басай, соціокультурний компонент змісту навчання іноземних мов знайомить учнів з різними аспектами життя їхніх

зарубіжних однолітків, історією та сучасністю країни, мова якої вивчається, поглиблюючи і диференціюючи уявлення школярів про дійсність [2, с. 11].

До складу соціокультурної компетентності входить країнознавча та лінгвокраїнознавча компетентності.

Країнознавча компетентність – це знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається (знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій і звичаїв країни).

Лінгвокраїнознавча компетентність передбачає оволодіння учнями особливостями мовленнєвої і немовленнєвої (міміка, жести, що супроводжують висловлювання) поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість в учнів цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни, що дозволяє асоціювати з мовною одиницею ту саму інформацію, що й носії мови, і досягати в такий спосіб повноцінної комунікації [1, с. 20-21].

При формуванні соціокультурної компетентності молодших школярів значну увагу приділяють автентичності та ціннісному значенню іншомовного матеріалу для формування в учнів уявлень про полікультурний світ, національні та загальнолюдські цінності, культурну спадщину країни, мова якої вивчається. Застосування автентичних матеріалів є актуальним і доцільним, тому що ці тексти є продуктом носіїв мови і не були створені для навчальних цілей.

За відсутності природного мовного середовища спілкування автентичні матеріали наочно відображають соціокультурну реальність, контекст та ситуацію спілкування у словесному та невербальному вираженні, також вони дають можливість формувати стійкі асоціації певного ситуативного контексту.

Відеоматеріали корисні при презентації нових знань, для пояснення у динаміці мовлення певних граматичних, синтаксичних та лексичних правил, для створення специфічного мовного середовища на уроках іноземної мови, для моделювання певних мовленнєвих процесів та ін. Знайомлячись із інформацією країнознавчого та культурологічного характеру, діти засвоюють особливості іншої культури й аналізуючи їх, вчаться краще розуміти власну культуру.

Автентичні тексти відображають важливі складові соціокультурної дійсності країни. Вони мають пізнавальну та лінгвокраїнознавчу цінність. Учитель може використовувати ілюстрації для розкриття змісту

запропонованих текстів (листівки, карти, меню, рекламні проспекти, розклад руху транспорту, предмети з повсякденного життя – чеки, проїзні білети, етикетки на товарах, поштові марки, грошові одиниці) [4, с. 100].

Змістову основу формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів початкових класів становить певний мінімум фонових знань їх однолітків з інших країн:

- прізвища та імена зарубіжних однолітків (*Smith, Johnson; Alice, Amanda (Amy, Mandy), Ann(e) (Nancy), Charlotte, Cloe, Elisabeth (Bess, Betty, Liz, Lisa), Jane (Jenny); Alfred (Fred), Andrew (Andy), Benjamin (Ben), Clifford (Cliff), Daniel (Dan), Donald (Don), Henry (Harry), James (Jim)*);

- персонажі відомих літературних казок, творів для дітей (*Alice, Rabbit, Mary Poppins, Harry Potter, Winnie-the-Pooh, Hobbit*), мультфільмів (*Mickey Mouse, Minnie Mouse, Donald Duck, Bambi*), кінофільмів;

- назви іграшок (*Barbie, Cindy, Jack-in-the box, Teddy-Bear, set of ABC blocks, top, toy-computer*);

- назви дитячих та спортивних ігор, якими захоплюються молодші школярі (*“Bingo”, “I Spy”, “Hide and seek”, “Orange and Lemons”, baseball, climbing the monkey bars, cricket, flying a kite, football, golf, playing hopscotch, roller skating, squash, skipping the rope*);

- аутентичні вірші, лічилки, пісні й творами дитячого фольклору.

Наведемо приклади вправ, спрямованих на формування іншомовної лексичної компетентності учнів у процесі роботи з автентичним пісенним матеріалом.

1. Дібрати назву.

Запропонуйте учням прослухати короткий уривок з пісні і відгадати її назву. Попередньо можна дібрати 3-4 пісні, які учні, можливо, знають. Також можна подати перелік назв 7-8 пісень, частина з яких є правильними.

2. Переплутані слова.

Написати слова на дошці або на картках, але всі слова повинні бути розташовані в неправильному порядку. Учні повинні прослухати пісню і розташувати слова правильно. Вони можуть обвести слова, які є для них невідомими.

3. Пропущені слова.

Це завдання краще використовувати з короткими та повільними піснями. Завдання полягає в тому, що вчитель готує роздатковий матеріал, де пропускає кожне сьоме чи п'яте слово або ключові слова. Учні слухають

пісню, потім їм роздають слова пісні з пропусками, і вони вписують пропущені слова. Можна надати учням підказку і написати першу літеру пропущеного слова.

Така робота буде цікавою та продуктивною, учні навчаться краще сприймати англійську мову на слух, доречно використовувати та збагачувати свій словниковий запас.

На уроках англійської мови необхідно впливати не тільки на свідомість учнів, але й на їхню емоційну сферу. Використовувати потрібно не лише пісні, а й вірші. При роботі з віршем учитель може використати малюнок або ілюстрацію.

Розглянемо алгоритм роботи з автентичним іншомовним віршованим матеріалом у початковій школі:

1. Учитель пропонує прослухати вірш, якщо є необхідність, перекласти вірш рідною мовою.

2. Учитель вимовляє окремі фрази чи слова вірша та пропонує учням проілюструвати жестами та мімікою почуте, повторюючи вголос за вчителем.

3. Учитель вимовляє вірш невеликими уривками, учні повторюють за ним.

4. Учні повторюють вірш в уповільненому темпі (за рахунок подовження пауз).

5. Далі темп повторення та жестикуляції прискорюється.

6. Учні повторюють вірш максимально голосно, а потім тихо.

Після усної роботи із текстом вірша можна розпочати роботу безпосередньо з малюнком: учитель ставить запитання за малюнком, не перекладаючи їх рідною мовою. Питання можуть супроводжуватися жестами. Опрацювання вірша у такий спосіб нагадує учням гру, що й полегшує засвоєння автентичного матеріалу.

Цікавим і практичним способом використання автентичного матеріалу на уроці є робота з меню під час вивчення теми “Food”. Це сприятиме ознайомленню учнів із поширеними стравами в англійськомовних країнах. Окрім назв страв, учні також вивчають інгредієнти, назви продуктів. Після ознайомлення з цими лексичними одиницями можна запропонувати учням зіграти гру «У ресторані»: учні спробують замовити бажані страви та замінити інгредієнти, які їм не подобаються.

Отже, автентичний матеріал є ефективним засобом навчання іншомовної лексики учнів початкової школи. Учні одночасно вчаться говорити, читати, сприймати англійську мову на слух, здобувають навички двостороннього перекладу. Це значно полегшує процес сприймання дітьми та закріплення нового матеріалу, допомагає засвоїти нову інформацію і формує навички продуктивного та творчого її використання.

Молодші школярі набувають соціокультурних знань, знайомлячись з деякими автентичними прагматичними матеріалами (плакатами, листівками); листами зарубіжних однолітків; дитячими святами і традиціями країни, мова якої вивчається. У рольових іграх, які моделюють ситуації спілкування із зарубіжними однолітками, учні початкової школи оволодівають простими соціолінгвістичними мовними, мовленнєвими засобами спілкування та деякими моделями комунікативної поведінки. Автентичні візуальні матеріали підручників формують у них (на цьому ступені ще підсвідомо) адекватний образ країни і її представників.

Отже, процес оволодіння іноземною мовою в початковій школі має базуватися на багатому соціокультурному матеріалі, а залучення соціокультурного аспекту до навчання іноземної мови має стати постійною, невід'ємною частиною іншомовної освіти.

Список використаних джерел

1. Басай Н. П. Особливості формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Випуск 2 (41). С. 20-24.

2. Басай Н. П. Розвиток соціокультурної компетентності учнів початкової школи на уроках іноземної мови. *Педагогічні обрії*. 2018. № 5-101. С. 10-17.

3. Дидактичні та методичні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : навчально-методичний посібник / за наук. ред. В. Г. Редька; відп. за вип. Т. К. Полонська. Київ : «КОНВІ ПРІНТ», 2020. 288 с.

4. Методичний експрес: інноваційні технології навчання англійської мови: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спеціальностей ЗВО, керівників гуртків англійської мови ЗДО та вчителів англійської мови початкових класів ЗЗСО / за заг. ред. І. В. Самойлюкевич. Житомир : Вид. «Євро-Волинь», 2021. 160 с.

Галина КАПТУР,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і
методики початкової освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
місто Луцьк

СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД ПРОФЕСІЙНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ

Українські лінгводидакти: М.Пентилюк, Л. Рускуліс, О. Семеног, Т.Симоненко, І. Хом'як та ін. досліджують поняття лінгвістичної компетентності під кутом зору системних зв'язків лінгвістичних основ розділів науки про мову [2; 3; 4; 5]. О. Семеног зазначає, що лінгвістична компетентність – це комплекс «лінгвістичних знань про мову як суспільне явище і систему, що постійно розвивається; зв'язок мови з мисленням, культурою і суспільним розвитком народу; комплекс умінь оперувати лінгвістичними знаннями у професійно-педагогічній і науково-дослідницькій діяльності, здатність до мовної рефлексії» [4, с.33]. Дослідниця Т. Симоненко розуміє під поняттям «лінгвістична професійна компетенція» «сукупність знань про структуру мовної системи, а також уміння оперувати цими знаннями у процесі професійної діяльності: аналізувати, зіставляти, групувати факти мови, використовувати методи відповідного лінгвістичного опису» [5]. Погоджуємося з такими думками вчених і визначаємо, що професійна лінгвістична компетентність майбутніх учителів початкових класів НУШ – це результат засвоєння наукових основ української мови як знакової системи й суспільного явища; володіння мовними вміннями й навичками з урахуванням тісного взаємозв'язку мовних рівнів; обізнаність із лінгвістичним аналізом тексту [3].

Відповідно до Державного стандарту вищої освіти, чинних програм шкільного курсу української мови, програм із мовознавчих дисциплін, що засвоюються у ЗВО, досліджень з лінгвістики й лінгводидактики, у складі лінгвістичної компетенції виокремлюємо фонетичну, лексикологічну, граматичну, правописну і стилістичну субкомпетентності [1].

Фонетична субкомпетентність) – це оволодіння фонетичною

системою української мови, свідоме практичне застосування отриманих теоретичних знань у власному мовленні.

Лексикологічна субкомпетентність – це рівень оволодіння лексичними засобами української мови відповідно до ситуації мовлення, розуміння семантики слів, збагачення власного словникового складу й уміння застосовувати отримані знання на практиці відповідно до ситуації спілкування.

Граматична субкомпетентність – це рівень оволодіння граматичною системою мови (морфемна будова слів; способи словотвору; морфологічна й синтаксична структура сучасної української літературної мови).

Правописна субкомпетентність – це рівень володіння правописними нормами, практична їх реалізація. Формування професійної лінгвістичної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ здійснюється відповідно до концентричного принципу, що передбачає: знання студентом орфографічних норм і правил, застосування їх у писемному спілкуванні; досконале знання правил використання пунктуаційних знаків.

Стилістична субкомпетентність – це здатність засвоїти стилістичну систему мови на фонетичному, лексико-семантичному, фразеологічному й граматичному рівнях.

Основною формою навчання під час формування лінгвістичної компетентності здобувачів освіти є практичні заняття, які, як правило, складаються з кількох взаємопов'язаних етапів: актуалізація попередніх знань здобувачів освіти, постановка загальної проблеми викладачем та її обговорення, розв'язування вправ, виконання завдань, їх перевірка та оцінювання. Ефективність заняття значною мірою залежить від змісту, структурування попередньо підготовлених матеріалів (тестів для перевірки рівня засвоєння теоретичного матеріалу, сформованості умінь та навичок, набору завдань різного рівня складності для їх виконання здобувачами освіти).

На заняттях з сучасної української мови передбачається повторення й поглиблення лінгвістичних понять і термінів.

Тема «Фонетика»: «звукова система української мови», «зміни звуків у потоці мовлення», «норми літературної вимови». Наприклад, можна запропонувати здобувачам освіти такі завдання:

Складання сенкану

Із метою розвитку умінь монологічного мовлення здобувачів освіти можна виконували позааудиторне завдання – складання сенкану, яке передбачає застосування знань із фонетики у змінених умовах. Кожен здобувач освіти одержує картку із записаним фонетичним терміном: *фонетика, голосні звуки, приголосні звуки, акомодация, асиміляція, дисиміляція...* та описом ситуативного завдання:

Уяви, що ти східний поет, який складає сенкани. Відомий учений доручив тобі скласти особливий вірш на честь певного мовного явища, який він зможе використати в роботі зі своїми учнями-мовознавцями. *Адресат* - учений та його учні-мовознавці. *Адресант* - ти сам, східний поет, що складає сенкани. *Мета спілкування*: користуючись пам'яткою, скласти сенкан про фонетичне явище так, щоб передати його сутність і головні ознаки. *Тип мовлення* - розповідь з елементами опису. *Форма мовлення* - письмовий монолог (вірш у прозі, сенкан). *Обсяг* - 5 рядків.

Тема «Лексикологія»: «слово як основна лексична одиниця», «основні типи лексичних значень», «однозначні і багатозначні слова», «поняття про синоніми, антоніми, омоніми», «лексика української мови за сферою вживання, за походженням», «науково-термінологічна лексика». Наприклад, можна запропонувати здобувачам освіти такі завдання:

1. Гра «Асоціація».

Здобувачі освіти повинні запропонувати слова, які у них асоціюються зі словом Батьківщина (слово, колір, почуття).

Завдання: скласти з будь-якими двома словами речення.

Викладач: Шановні здобувачі освіти, дозвольте й мені долучитися до вашої роботи. Я додам слово «гідність». До речі, а що таке гідність? (здобувачі освіти висловлюють свої думки).

2. Вправа. Дібрати 5-6 власних прикладів з поетичних творів сучасних письменників з явищем метафоризації дерев. Визначити стилістичне навантаження метафор.

3. Вправа. «Пошук аналогій»

Метод ефективний під час роботи з поняттями й термінами. Викладач називає певне поняття, а здобувачам освіти необхідно знайти аналогічне серед раніше вивчених і обґрунтувати свій варіант відповіді.

Приклади аналогій: Однозначні слова – багатозначні слова. Багатозначні слова – омоніми.

Тема «Граматика» (Морфологія): «граматична категорія»,

«граматична форма», «граматичне значення».

Тема «Грамати́ка» (Синтаксис): «поняття про словосполучення», «просте речення», «складне речення». Наприклад, можна запропонувати такі завдання:

1. Дослідіть синтаксичні особливості текстів одного з авторів (О. Забужко, Т. Прохасько, С. Жадан, О. Ірванець). На основі аналізу складіть інфографіку, яка відображала б такі моменти: 1) види речень за кількістю граматичних основ, які найчастіше вживані автором; 2) наявність / відсутність інверсії, еліпсису; 3) засоби, якими досягається взаємозв'язаність речень у поданому творі; 4) особливості інтонування найуживаніших речень.

2. І. Замініть складносурядні і складнопідрядні речення на складні безсполучникові. Поставте розділові знаки. Визначте смислові відношення.

1. *Марат називав їх кумами, хоча дітей у них, наскільки знаю, не було (С. Жадан).* 2. *Я дивився їй услід і згадав раптом, що вона насправді була першою жінкою Марата, якимось так сталося (С. Жадан).* 3. *Він розумів, що дівчатка не мають паспортів (С. Жадан).* 4. *Туман ховав його, проте він усе одно проступав крізь вогке повітря, тихо рухаючись над бляшаними дахами й чорними горлакомінів (С. Жадан).* 5. *Вона припала до нього, задихаючись плачем, а ми сиділий мовчали... (С. Жадан).*

II. Запитання і завдання.

1. Об'єднайтеся у групи й організуйте перехресне опитування щодо правопису розділових знаків у складному безсполучниковому реченні.

2. Прокоментуйте відповіді своїх опонентів.

3. Виконайте синтаксичний розбір четвертого речення.

Тема «Стилі́стика»: «лексичні засоби стилістики», «морфологічні засоби стилістики», «стилістичний синтаксис». Під час вивчення цієї теми відбувається удосконалення мовленнєвих умінь і навичок здобувачів освіти. Наприклад, можна запропонувати такі завдання:

1. **Вправа.** Дібрати 5-6 власних прикладів з поетичних творів сучасних письменників з явищем метафоризації дерев. Визначити стилістичне навантаження метафор.

2. **Вправа.** «Пошук проміжних подій» (використання кейс-методу).

Беруться дві не пов'язані між собою події. Наприклад: «Ведмідь залягає в зимову сплячку» і «Здобувачі освіти не поїхали на екскурсію». Потрібно між ними встановити зв'язок, тобто простежити низку

поступових переходів від першої події до другою, а потім – навпаки. При цьому важливо додержуватися того, щоб кожна попередня подія була причиною наступної, а кожна подальша подія – наслідком минулої. Використати лексику різних стилів мовлення.

На заняттях із вибіркового компонента «Практикум з українського правопису» передбачається повторення й поглиблення основних орфографічних і пунктуаційних правил (тема «Орфографія. Пунктуація»). Наприклад, можна запропонувати такі завдання:

1. Вправа. Проведи дослідження!

1. Уклади схему (інтерактивну стрічку часу) про позиції вживання прийменників і префіксів у та в, використовуючи приклади слів із тексту.
2. Зроби висновок, коли пишемо у (і), а коли в (й).
3. Перевір себе за правилом.

2. Вправа. Прийом «Спіймай помилку».

Виправте помилки в наведених словах та словосполученнях, пояснивши свій вибір (*несолодкий, а гіркий, дівчина невисока, недужий, не повторний, неперевершений твір, не перевершена вистава, не буденний, а святковий, не наповнений сиропом, не багатий, а бідний, неглибока криниця, неглибоке, а мілке озеро, ненавмисна образа, не велика галявина*).

3. Пунктуаційний практикум.

I. Записати речення відповідно до пунктуаційних норм, пояснити орфограми й пунктограми. Визначити синтаксичну роль однорідних членів речення.

1. *Розплелись розсипались розпались наче коси вересневі дні.* 2. *Моя печаль тебе не поневолить а тільки радісний розбудить щем.* 3. *Я пригорнусь до тебе серцем і небесами плечима пагорбів рідних і поясами.* 4. *Ти пахнеш як листя весняне, як дитинство моє полотняне як тепла малинова стежка як мамина срібна сережка.* 5. *Нема щита ні ременя ні списа нема шолома ні меча- була та (Д. Павличко).*

Професійну лінгвістичну компетентність майбутніх учителів початкових класів НУШ необхідно розглядати як здатність і готовність здобувача освіти здійснювати усне і письмове спілкування у межах визначених вимог, які, у свою чергу, спираються на комплекс знань, умінь і навичок – лексичних, граматичних, орфографічних, пунктуаційних, мовленнєвих, стилістичних.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт вищої освіти. URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF> (дата звернення: 21.10.2021).

2. Пентилюк М., Мунтян С., Окуневич Т. Сучасні підходи до навчання української мови майбутніх учителів-словесників у контексті Нової української школи. Стратегічні напрями розвитку сучасної лінгводидактики : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 352 с. С. 57-76.

3. Рускуліс Л. В. Роль системно-інтеграційного підходу в процесі формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини. Вип. 1(21). Ч. 1. 2020. С. 120-124.

4. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.

5. Симоненко Т. Методичні тенденції студіювання української мови у вищій школі. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4LXU1L2rYW0J:https://cyberleninka.ru/article/n/multimedia-kak-didakticheskoe> (дата звернення: 13.10.2024).

Ірина КАШУБ'ЯК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЧАСОВИХ УЯВЛЕНЬ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Проблема формування часових уявлень у здобувачів початкової освіти завжди була важливою в контексті формування математичної компетентності молодших школярів. Підсумки загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» засвідчують, що складними для учнів виявилися завдання, спрямовані на обчислення тривалості подій, компетентісно

зорієнтовані завдання, які моделювали певну нестандартну навчально-пізнавальну чи практичну ситуацію» [3, с. 10].

Численні наукові пошуки О. Онопрієнко, Н. Листопад, С. Скворцової з проблеми компетентнісного підходу до навчання математики в початковій школі доводять, що компетентнісно орієнтовані завдання знаходяться у фокусі уваги сучасної початкової освіти. Вчені послуговуються терміном «компетентнісно зорієнтована задача», оскільки вважають, що «навчальна діяльність реалізується через систему навчальних задач. Сам термін «задача» з погляду психології розглядається як мета та спонукання до міркування, а з дидактичної – як форма втілення навчального матеріалу й засіб навчання. Результатом розв’язування навчальної задачі має бути усвідомлення суб’єктом суперечностей між відомою метою й невідомими шляхами її досягнення [2, с. 16].

Н. Листопад [1] компетентнісні задачі характеризує такими ознаками:

- нестандартна структура (обов’язкова наявність надлишкових, відсутніх або суперечливих даних в умові завдання, що призводить до об’ємного формулювання його умови);
- можливість вирішення декількома способами (різна ступінь раціональності), при цьому інші способи можуть бути невідомі учням, і їх потрібно сконструювати;
- всі завдання містять числові дані, які відповідають дійсності, наприклад, ціни на товари, маса предметів, вимірювання географічних об’єктів, споруд, спортивні досягнення тощо. Особлива увага під час укладання завдань приділяється позитивній педагогічній спрямованості їх змісту, зокрема, спрямованість на виховання патріота і громадянина (історичні події нашої країни, рекорди українських спортсменів та ін.), спрямованість на виховання моральності або на прищеплення етичних норм, спрямованість на розвиток математичного мислення та мовлення.

У процесі розробки компетентнісно орієнтованих задач з метою формування часових уявлень учнів початкових класів Н. Листопад пропонує «враховувати: 1) основні етапи роботи з величинами, які пов’язані із поступовим розширенням концентру натуральних чисел та арифметичних дій з цими числами; 2) вимоги до укладання компетентнісно орієнтованих завдань; 3) компоненти процесу формування прийомів математичної діяльності у молодших школярів (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, процесуально-діяльнісний, творчий)» [1, с. 65].

Успішна реалізація компетентнісно орієнтованих завдань для формування часових уявлень здобувачів початкової освіти можлива завдяки цілеспрямованій роботі і застосуванню відповідних методів навчання учнів розрізненню і правильному вживанню часових термінів, визначених програмою для кожного класу. Щоб викликати в учнів відчуття тривалості і послідовності певних подій, а також плинності часу, їх увагу слід зосереджувати на власних відчуттях під час виконання ними певних рухів і дій, на сприйнятті звуків, рухів і дій інших об'єктів в їхньому ритмі, темпі, швидкості, на сприйнятті явищ в їхньому розвитку. Це можуть бути завдання на виконання режиму дня, ведення календаря природи, запис дати в зошиті; знайомство з назвами днів тижня та їх послідовністю (відривний календар), із проміжками часу (урок і перерва); визначення часу за циферблатом годинника в межах годин в 1 класі, подальше розширення цього уміння в 2-4 класах, а також задачі на визначення тривалості події та інше.

Такі властивості часу, як плинність, незворотність варто формувати у здобувачів початкової освіти з допомогою відривного календаря під час ознайомлення з поняттям рік. Можна пропонувати дітям відчувати перебіг часу через очікування якоїсь події, наприклад день народження.

Подаємо завдання, які пропонувались здобувачам освіти в рамках загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2021 року (рис. 1, рис. 2). У методичних рекомендаціях експертів Українського центру оцінювання якості освіти щодо формування математичної компетентності учнів на рівні початкової освіти [3] ці завдання визначено як завдання на знання співвідношень між величинами в навчально-пізнавальних і практичних ситуаціях.

Даринчина бабуся часто спілкується телефоном.
У квитанції зазначено тривалість розмов у секундах.
Запиши тривалість розмов у хвилинах і секундах.
Коли і з ким розмова тривала найдовше?

Дата	10 жовтня	11 жовтня	12 жовтня
Дочка	64 с	300 с	195 с
Син	100 с	202 с	71 с
Даринка	600 с	960 с	360 с

Рис. 1. Зразок компетентнісно орієнтованого завдання

Уроки в Оленчиній школі починаються о 08:30. Для проведення ранкової зустрічі щосереди клас збирається о 08:15. На дорогу від дому до школи дівчинка витрачає 8 хв. Час на інші ранкові справи Оленки наведено в таблиці.

Ранкова справа	Час у хвилинах
Пробудження та ранкова гімнастика	7
Гігієнічні процедури	15
Сніданок	10
Одягання та зачіска	14
Збирання портфеля	8

На який час Оленка має поставити будильник, щоб прийти до школи на початок ранкової зустрічі? О котрій найпізніше вона має вийти з дому, щоб прийти вчасно на перший урок у четвер?

Рис. 2. Зразок компетентнісно орієнтованого завдання

Формування часових уявлень у здобувачів початкової освіти носить поетапний характер. Роботу слід зосередити на основних властивостях часу (плинність, незворотність, об'єктивність, неможливість пришвидшити чи сповільнити), на формуванні вмінь вимірювати час, на знанні співвідношень між одиницями вимірювання часу та ін. Ефективне формування часових уявлень у молодших школярів відбувається завдяки застосуванню на уроках математики компетентнісно орієнтованих завдань.

Список використаних джерел

1. Листопад Н. П. Вивчення величин на уроках математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу / [Електронне видання]: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2020. 72 с. URL: <https://undip.org.ua/library/vyvchennia-velychn-na-urokakh-matematyky-v-pochatkoviy-shkoli-na-zasadakh-kompetentnisnoho-pidkhodu-metodychni-rekomendatsii/>
2. Онопрієнко О., Листопад Н., Скворцова С. Компетентнісний підхід до навчання математики. Київ : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2014. 128 с.
3. Романенко Ю., Лещенко В., Шкарбан Л. Рекомендації щодо формування математичної компетентності учнів на рівні початкової освіти / за ред. О. Осадчої та Ю. Романенко. Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2022. 43 с. URL : https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Metodychni_matematychna.pdf

ТОП-5 SOFT SKILLS: ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Soft skills (англ. soft «м'які», «гнучкі», skills – навички) – універсальні навички, які набагато важче визначити за критеріями та виміряти за певними показниками. Іноді їх називають особистими якостями, тому що вони залежать від характеру людини й формуються з досвідом.

Розвивати «м'які» навички необхідно якомога раніше. Бажано вже в початковій школі. Адже одна з проблем колишньої шкільної освіти – це відсутність прикладного характеру. Зазвичай людина набуває нових умінь за **схемою «знання-уміння-навички»**. Школа ж давала лише знання. І тому ми отримували прірву між набутими знаннями та практичною реальністю.

Серед м'яких навичок варто виділити такі:

- Навчальні (критичне мислення, креативність, саморозвиток і навчання).
- Особистісні (гнучкість, тайм-менеджемент, ініціативність).
- Соціальні (уміння працювати в команді, комунікативні навички, емоційний інтелект).
- Медіа- й цифрова грамотність.

Визначають **шість ключових гнучких навичок**, необхідних молодшому школяреві для успішного всебічного розвитку, а саме:

- *креативність* (вміння творчо підходити до виконання будь-яких завдань, генерувати творчі рішення);
- *емоційний інтелект* (здатність розуміти та контролювати свої емоції, розуміти почуття інших, вміти знаходити підхід до людей різного віку та різних можливостей);
- *вміння організовувати свій робочий час* (стежити за режимом дня, використовувати час раціонально);
- *вміння презентувати себе* (чітко та лаконічно висловлювати свою думку, толерантно відстоювати свою позицію);

– *вміння працювати в команді* (брати на себе відповідальність, організовувати спільну діяльність, налагоджувати творчу сприятливу атмосферу);

– *вміння управляти інформацією* (вміння аналізувати інформацію, виділяти головне, порівнювати, шукати взаємозв'язки) [1, с. 94].

Серед усіх soft skills соціальні навички є фундаментальним елементом повноцінного розвитку дитини. Уміння взаємодіяти з іншими, розуміти емоції, вести комунікацію та вирішувати конфлікти визначають не лише успіх у соціумі, але й формують особистість, здатну до співпраці та позитивних відносин [2].

Розглянемо **ключові аспекти** розвитку соціальних навичок у дітей:

Командна робота

Працюючи в команді, учасники спільними зусиллями досягають загальної мети. Розвиток цих соціальних навичок сприяє шанобливому ставленню до чужої праці, прояву ініціативності, вирішенню колективних завдань. Крім того, взаємодія з колективом дозволяє спробувати себе в різних ролях: комусь сподобаються функції керівника, іншим комфортніше бути виконавцями.

Також це можливість навчитися встановлювати міцні міжособистісні зв'язки. При спільній роботі над шкільними проєктами, позакласними завданнями, участі в спортивних змаганнях та інших групових заходах вдається краще розуміти й приймати чужі точки зору, демонструвати толерантність і взаємопідтримку.

Вміння слухати

Важливо не лише чути, але й дослухатися до того, що хоче сказати співрозмовник. Розвиток цієї соціальної навички важливий для комунікації. Навчитись активно слухати можна при спілкуванні з друзями, батьками, вчителями та іншими людьми. Корисно ставити питання й уточнювати незрозумілі моменти. Це демонструватиме співрозмовнику зацікавленість, стимулюватиме його до глибшого обговорення теми, сприятиме зміцненню зв'язку та відкриє нові горизонти спілкування.

Вміння дотримуватися інструкцій

Успішний розвиток соціальних навичок потребує чіткого розуміння інструкцій та вказівок. Уміння діяти відповідно до конкретних вимог позбавить багатьох проблем у процесі навчання й роботи. Також це

ключова складова дружби та взаєморозуміння. Розвиток цієї соціальної навички допоможе стати надійним і відповідальним товаришем, з яким приємно спілкуватись.

У початковій школі розпочати можна з гри, саме тут важливо дотримуватися правил та інструкцій, щоб перемогти.

Повага до особистих кордонів

Здатність контролювати себе й враховувати межі допустимої поведінки, коли справа стосується інших людей, сприятиме покращенню взаєморозуміння та зміцненню дружніх зв'язків. Повага до особистих кордонів виявляється в уважному ставленні до приватності та індивідуальних потреб кожної людини. Наприклад, якщо друг чи однокласник дає зрозуміти, що йому потрібно трохи часу побути на самоті, потрібно дати йому цю можливість. Розвиток поваги як соціальної навички сприятиме довірі та зміцненню дружби [3].

Діти вивчають соціальні навички не лише через власний досвід, але й через спостереження за іншими. Імітація відіграє важливу роль у розвитку соціальних вмінь. Вони спостерігають за поведінкою батьків, вихователів, ровесників і відтворюють ці моделі. Такий підхід сприяє формуванню навичок емпатії, розуміння інших та адаптації до різних соціальних ситуацій.

Батьки та вчителі відіграють вирішальну роль у формуванні соціальних навичок у дітей. З одного боку, це стосується власної моделі поведінки, яку вони демонструють. З іншого боку, це включає в себе активну підтримку у розвитку комунікативних вмінь та вирішенні конфліктів.

Важливими завданнями вчителя є:

- Створювати ***сприятливий класний клімат***. Важливо, щоб учні відчували підтримку та повагу одне до одного. Сприяйте атмосфері толерантності та взаєморозуміння.
- Використовувати гру у навчанні. Інтерактивні методи, такі як ***рольові ігри чи групові завдання***, сприяють розвитку співпраці та комунікації.
- Надавати ***можливості для співпраці***. Завдання, які потребують взаємодії та співпраці, допомагають учням вчитися слухати одне одного та розвивати вміння працювати в команді.

Емпатія, тобто здатність відчувати та розуміти емоції інших, є однією з ключових соціальних навичок. Вона визначає здатність допомагати, співчувати та підтримувати оточуючих. Важливо, щоб діти навчилися розрізняти власні емоції від емоцій інших та реагувати адекватно.

У початковій школі учні не здатні самостійно оцінювати характер власних емоцій, вони потребують підтримки та розуміння вчителя.

Діти, які володіють сильними соціальними навичками, мають певні **переваги у навчанні**. Здатність співпраці та ефективна комунікація роблять навчання більш приємним та продуктивним. Діти з розвиненими соціальними навичками здатні краще розуміти вчителів, легше впоратися з груповими завданнями та мають менше проблем у вирішенні навчальних та міжособистісних конфліктів [2].

Розвиток соціальних навичок є критично важливим етапом у формуванні повноцінної особистості. Вони не тільки визначають успіх у соціумі, але й впливають на академічний та професійний розвиток. Батьки та вчителі відіграють важливу роль у створенні умов для розвитку цих навичок, наданні позитивного прикладу та активному впливі на процес виховання, особливо в молодшому шкільному віці. Розвинуті соціальні навички є основою для формування взаєморозуміння, толерантності та успішної інтеграції в сучасне суспільство.

Список використаних джерел

1. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Професійна педагогіка*. 2022. №1 (24). С. 91-101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708/942>
2. Розвиток соціальних навичок у дітей: ключові аспекти та важливість. URL: <https://aytuzon.com.ua/rozvutok-soc-navuchhok/>
3. Розвиток соціальних навичок: як навчитися ефективно спілкуватися з іншими та залучати їх у дружні стосунки? URL: <https://optima.study/blog/rozvitok-socialnih-navichok-yak-navchitisya-efektivno-spilkuvatisya-z-inshimi-ta-zaluchati-jih-u-druzhni-stosunki>

Ольга КОВАЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри
теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

МЕТОД ПРОЄКТІВ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Впровадження методу проєктів у практику початкової школи є одним з ефективних способів реалізації діяльнісного підходу, що сприяє розвитку життєвих компетентностей, наскрізних умінь школярів, відповідальності за власне життя, формуванню вміння працювати у команді та бути її частиною.

Проектна робота сприяє розвитку **критичного мислення** (вміння аналізувати інформацію, робити висновки та приймати обґрунтовані рішення), **творчих здібностей** (стимулює уяву та креативність), **самостійності та відповідальності** (вміння планувати свої дії, визначати терміни виконання та відповідати за кінцевий результат), **формуванню комунікативних навичок** (розвиток навички спілкування, вміння працювати в команді, слухати й враховувати думки інших) завдяки активній участі здобувачів освіти у виконанні завдань, пов'язаних із реальними життєвими ситуаціями.

Метод проєктів тісно пов'язаний із гуманістичним напрямом у філософії та освіті. Його розробив американський філософ і педагог Джон Дьюї, який запропонував організовувати навчання на основі активної діяльності учня. Згідно з його ідеями, навчання має відповідати особистим інтересам дитини та стимулювати її пізнавальну активність.

Дьюї вважав, що освітній процес повинен орієнтуватися на реальні життєві ситуації, де учні можуть застосовувати свої знання на практиці. Він підкреслював важливість дослідницької роботи, експериментів та активної участі дітей у навчанні, що дозволяє не тільки краще засвоювати матеріал, а й розвивати критичне мислення, самостійність та творчі здібності [2].

Сьогодні метод проєктів широко використовується в освітніх системах багатьох країн, оскільки дозволяє інтегрувати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Серед теоретичних засад проєктно-орієнтованого навчання та проєктної роботи можна виокремити:

- у центрі уваги школяр та його потреби;
- освітній процес ґрунтується з урахуванням психологічних особливостей особистості молодшого школяра, що дозволяє підвищувати мотивацію до навчання;
- індивідуальний темп роботи над проєктом;
- усвідомлене засвоєння базових знань забезпечується за рахунок системного використання їх у різних ситуаціях.

Метод проєктів у початковій школі – це навчальний підхід, який орієнтований на активну діяльність учнів, спрямовану на вирішення реальних проблем або завдань. Він передбачає використання інтегрованих знань із різних предметів і допомагає учням розвивати творчі здібності, критичне мислення, вміння працювати в команді, відповідальність [4].

Серед особливостей застосування методу проєктів у початковій школі можна виділити наступні: доступність та простота (проєкти мають бути доступними за складністю та обсягом для молодших учнів, теми повинні відповідати віковим особливостям, інтересам і рівню розвитку), інтеграція навчальних предметів (використання знань різних освітніх галузей (математична, природнича, соціальна та здоров'язбережувальна, мистецька тощо), що допомагає учням прослідкувати зв'язки між предметами і розвивати всебічне мислення), практичне застосування знань (наприклад, під час створення годівниці для птахів учні можуть використовувати знання з математики (вимірювання), природознавства (особливості птахів) та трудового навчання (робота з матеріалами), групова робота і співпраця (учні вчаться розподіляти завдання, взаємодіяти один з одним, допомагати однокласникам).

У початковій школі метод проєктів спрямований на розвиток навичок співпраці та ділового спілкування в колективі, поєднання індивідуальної роботи з груповими заняттями, а також на засвоєння методів дослідження, які ведуть до створення кінцевого продукту власної творчості. Метод проєктів для молодших школярів акцентує увагу на особистих інтересах дитини, організовує навчання на основі активної діяльності з певною метою, що вимагає застосування дослідницьких підходів, творчості та роботи з різними джерелами інформації.

Учні мають навчитися адаптуватися до змін, розпізнавати проблеми, аналізувати їх і знаходити рішення, що стане основою для успішного навчання в середній та старшій школі. Важливо пояснити дітям сутність та особливості проєктної діяльності, навчити будувати її як цілісний процес із трьома основними етапами: мотиваційним, оперативно-виконавчим та рефлексивно-оціночним. Спочатку необхідно організувати діяльність так, щоб учні могли поступово покращувати свої вміння та досягати певних результатів, що допоможе їм усвідомити процес навчання, оцінити свій досвід і дії.

Пропонуючи учням початкових класів проєктну роботу, варто враховувати навчальні ситуації з різних предметів, їхні особисті інтереси та здібності. Дидактична мета проєкту має бути значущою не лише для конкретного учня, але й мати соціальне значення, оскільки це сприяє формуванню ключових компетентностей молодшого школяра.

Одним із головних завдань педагога, на думку Н. Бібік, під час організації проєктної діяльності молодших школярів є підтримка дитячої ініціативи. Ініціатива дитини включає пізнавальний компонент. Пізнавальна ініціатива проявляється щоразу, коли дитина починає вирішувати своє власне завдання, а не те завдання, яке поставив перед нею еспериментатор. Вміння створювати умови для вияву пізнавальної ініціативи молодших школярів є важливим моментом готовності педагога до організації проєктної діяльності [4].

В освітньому процесі початкової школи можна застосовувати наступні види проєктів [1]:

- ✓ **наукові проєкти**, які спрямовані на дослідження природних явищ або експерименти, наприклад, вирощування рослин, дослідження властивостей води чи магнітів. Це дозволяє дітям зрозуміти базові наукові принципи.

- ✓ **творчі проєкти**, зосереджені на створенні власних творів мистецтва, малювання, ліплення з глини чи пластиліну, аплікації. Діти можуть ілюструвати казки або створювати колажі з природних матеріалів.

- ✓ **соціальні проєкти**, що включають участь у заходах для допомоги громаді, таких як збір речей для притулків, організація екологічних акцій (збирання сміття, висадка дерев), що сприяє розвитку соціальної відповідальності.

✓ **літературні проєкти**, орієнтовані на читання книжок, підготовка презентацій або театральних вистав за мотивами прочитаного. Це розвиває навички усного мовлення та творчого мислення.

✓ **культурні проєкти**, спрямовані на дослідження традицій, свят або історичних подій. Діти можуть вивчати костюми, кулінарію, звичаї різних народів та представляти їх на шкільних заходах.

✓ **математичні проєкти** включають різні ігри, головоломки та завдання, які допомагають дітям краще зрозуміти математичні концепції через практичні приклади, наприклад, вимірювання довжини або маси, обчислення часу.

✓ **екологічні проєкти**, спрямовані на вивчення природи, збереження ресурсів, створення годівниць для птахів або садів. Це допомагає дітям розуміти важливість екології.

Етапи реалізації проєктів у початковій школі:

1. *Планування.* Учитель разом з учнями визначає тему проєкту та його завдання.

2. *Виконання.* Діти працюють над виконанням завдань, досліджують матеріали, обговорюють ідеї.

3. *Презентація результатів.* Учні представляють свої роботи перед класом, діляться отриманими знаннями та досвідом.

4. *Рефлексія.* Після завершення проєкту учні обговорюють, що було складно, що вдалося, а що можна покращити.

Прикладами проєктів для початкової школи можуть бути [3]:

- Дослідницький проєкт «Моя країна». Учні збирають інформацію про культуру, традиції та історію України, створюють презентації або малюнки, а також виступають перед класом із короткими доповідями.

- Дослідницький проєкт «Подорож світом професій». Учні знайомляться із професіями минулого та майбутнього, визначають цінності професій, вчаться висловлювати свої ідеї і думки щодо майбутньої професії.

- Екологічний проєкт «Збережемо природу разом». Учні вивчають проблеми довкілля, створюють плакати або презентації про те, як можна допомогти природі, і організовують акції, наприклад, зі збору макулатури.

- Творчий проєкт «Моя книга». Діти пишуть власні історії або казки, ілюструють їх і складають власну книгу, яку потім можуть презентувати батькам і однокласникам.

Отже, використання методу проєктів у початковій школі є ефективним підходом до навчання, який сприяє всебічному розвитку учнів. Цей метод дозволяє дітям активно залучатися до освітнього процесу, застосовувати знання на практиці, розвивати критичне мислення, творчі здібності та навички роботи в команді. Завдяки інтеграції знань із різних предметів і практичній діяльності, учні вчаться вирішувати реальні завдання, що робить навчання більш цікавим і мотивуючим. Проєкти допомагають формувати у дітей відповідальність за свою роботу, сприяють розвитку самостійності та підготовці до майбутнього навчання й життя.

Список використаних джерел

1. Кузьма-Качур М.І., Гунько І.В. Проєкт як форма міжпредметної інтеграції при вивченні курсу «Я досліджую світ». *Наука майбутнього : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених*. Мукачево : РВВ МДУ. 2024. № 1(13). С. 21-25.
2. Михайлишин Р. Метод проєктів у початковій школі як педагогічна технологія. *Вісник Львівського університету*. 2016. №30. С. 43-53.
3. Проектна робота в початковій школі. Методичний посібник із фасилітації проєктної роботи з учнями 1-4 класів. The LEGO Foundation. Запоріжжя : СТАТУС. 2023. 212 с.
4. Рибак О., Корняк, В. Метод проєктів у початковій школі: теоретичний аспект. *Збірник наукових праць. ЛОГОС*. 2020. С. 70-73.

Наталія КОЛОТИЛО,

вчитель початкових класів, вчитель вищої категорії,
вчитель-методист Старокостянтинівського НВК «Спеціалізована школа І
ступеня, гімназія» імені Героя України С.М. Бондарчука
Хмельницької області

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВНО- МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Реалії педагогічної практики вимагають від педагогів постійного пошуку максимально ефективних способів викладання, оптимальних методів і засобів навчання. Одним із таких засобів, значимість якого було

обґрунтовано ще педагогами минулого століття та підтверджено педагогічною практикою, є інтерактивне навчання.

М. Коченгіна зазначає, що впродовж мовної діяльності активно проявляється не тільки звуковий мову, але і внутрішня мова. Разом з розвитком мови, комунікабельність дітей стає набагато якісніше. Мало фокусуватися лише на правилах граматики і розумінні значення слів, необхідно також знати, як чітко виявляти свої наміри. Для цього їм потрібно розвивати граматичні аспекти мови: правила бесіди, ввічливі форми звертання до людей. Багато вчених пишуть, мовленнєвий розвиток залежить від сформованості ранніх мовленнєвих форм, їх поведінки і диференціації думок [2].

Мовленнєва функція тісно пов'язана з пізнанням навколишнього світу, розвитком особистості і власної свідомості. Після завершення часу, дослідження, процесів мислення й мови, підсумували, де говориться, що від мови дитини залежить не тільки інтелектуальний розвиток, але і сформованості характеру, а так само емоційний лад і власне Я.

Термін «інтерактивна педагогіка» відносно новий: його вів у 1975 р. німецький дослідник Ганс Фріц. Інтерактивність у навчанні – це здатність до взаємодії, перебування в режимі бесіди, діалогу, дії, усі учасники яких є рівноправними суб'єктами.

Інтерактивне навчання (inter – взаємний, act – діяти) – це такий спосіб організації навчання, за якого освітній процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх його учасників. За такого навчання і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами і навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють, здійснюють [4].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь учнів, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Технологія інтерактивного навчання – така організація освітнього процесу, за якої неможлива відмова від участі в процесі пізнання:

- кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він повинен публічно відзвітуватися;

- від діяльності кожного учня залежить якість виконання поставленого перед групою завдання.

Технологію від методики відрізняють два «принципових» моменти:

- гарантія кінцевого результату;
- проєктування майбутнього освітнього процесу.

Педагогічна технологія – набір процедур, які поновлюють професійну діяльність учителя й гарантують кінцевий запланований результат. Окрім того, за впровадження технологічного навчання безліч «якщо» втрачають своє значення: якщо талановитий учитель, талановиті діти, багата школа тощо. «Методика виникає в результаті узагальнення досвіду або впровадження нових засобів. Технологію ж проєктують, виходячи з конкретних умов, та орієнтують на заданий, а не на передбачуваний результат». Технологія, на відміну від методик:

- не припускає варіативності, із неї не можна викинути якісь елементи;
- не передбачає пошукової діяльності, спроб, допускання помилок;
- обов'язково є постійний зворотній зв'язок, коригування подальшої діяльності;
- охоплює чітко спланований очікуваний результат навчання.

Застосування інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроку, яка складається з п'яти етапів:

- мотивація;
- оголошення, представлення теми та очікуваних освітніх результатів;
- актуалізація знань, надання необхідної інформації;
- усвідомлення;
- рефлексія.

Мотивація. Мета цього етапу – сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної проблеми, теми. З цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, подив, інтерес до змісту знань та процесу їх отримання. Це може бути коротка розповідь учителя, бесіда, демонстрування наочностей, нескладна інтерактивна вправа (мозковий штурм, мікрофон, криголам тощо). Цей елемент уроку має займати не більше 5% часу заняття.

Метою інтерактивної вправи є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Ця частина уроку має займати приблизно 50-

60% часу на уроці. Обов'язковою є така послідовність і регламент проведення інтерактивної вправи:

- інструктування – вчитель розповідає учасникам про мету вправи, правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань, запитує, чи все зрозуміло учасникам (2-3 хв);
- об'єднання в групи і (або) розподіл ролей (1-2 хв);
- виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, менеджер, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання у співпраці один з одним (5- 15 хв);
- презентація результатів виконання вправи (3-5 хв);
- рефлексія результатів учнями: усвідомлення отриманих результатів, що досягають шляхом їх спеціального колективного обговорення або за допомогою інших прийомів (5-15 хв) [4].

Рефлексія є природним невід'ємним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання на уроці. Вона дає змогу учням і вчителю:

- усвідомити, чого вони навчилися, деталі свого досвіду й отримати реальні життєві уявлення про те, що вони думали, відчували, коли вперше зіткнулися з тією чи тією освітньою технологією; оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу і спланувати чіткі кроки його подальшого опрацювання;
- порівняти своє сприймання з думками, поглядами, почуттями інших й інколи скоригувати певні позиції;
- привчити людину рефлексувати в реальному житті, усвідомлюючи свої дії та прогнозуючи подальші кроки;
- учителям – побачити реакцію учнів на навчання та вносити необхідні корективи.

Рефлексію здійснюють у різних формах: у вигляді індивідуальної роботи, роботи в парах, групах, дискусії, в письмовій та формах.

Підбиття підсумків – дуже важливий етап інтерактивного навчання. Саме тут прояснюють зміст проробленого, підводять ризик під знаннями, що були засвоєні, встановлюють зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться майбутньому.

Функції підсумкового етапу:

- прояснити зміст опрацьованого;
- порівняти реальні результати з очікуваними;

- проаналізувати, чому відбулося так, а не інакше;
- зробити висновки;
- закріпити чи відкоригувати засвоєне; визначити нові теми для обміркування;
- встановити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно засвоїти;
- скласти план подальших дій.

Основні стадії підсумкового етапу уроку:

- встановлення фактів (що відбулося?);
- аналіз причин (чому це відбулося?) планування дій (що нам робити далі?).

Як правило, інтерактивна вправа – центральна частина уроку.

Для того, щоб подолати труднощі застосування інтерактивних технологій, треба пам'ятати, що:

- Інтерактивні технології потребують певної зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготовки як учнів, так і педагога.
- Краще старанно підготувати декілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені ігри.
- Можна провести з учнями організаційне заняття й розробити разом правила роботи в класі. Використовувати спочатку прості інтерактивні технології.
- Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише засіб створення тієї атмосфери в класі, що найкраще сприяє співробітництву; порозумінню, доброзичливості, дає змогу дійсно реалізувати особистісно зорієнтоване навчання.

Для ефективного застосування інтерактивних технологій, для того, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу й глибоко його вивчити, а не перетворити технології на безглузді ігри заради власне ігор, педагог повинен старанно планувати свою роботу:

- дати завдання учням для попередньої підготовки: прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- відібрати для уроку такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до засвоєння теми;
- під час проведення інтерактивних вправ дати учням час подумати над завданням, щоб вони виконували його серйозно, а не механічно або «граючись»;

- на одному занятті можна використовувати одну (дві) інтерактивні вправи, а не цілий калейдоскоп;
- дуже важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи;
- проводити швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, що не були пов'язані з інтерактивними завданнями.

Для зміцнення контролю за ходом навчання на підставі інтерактивних технологій учитель має попередньо добре підготуватися:

- глибоко вивчити й обміркувати матеріал, у тому числі й додатковий;
- ретельно планувати й розробляти урок: визначати хронометраж, ролі учасників, підготувати питання і можливі відповіді, виробити критерії оцінки ефективності уроку;
- мотивувати учнів до вивчення теми шляхом добору найцікавіших випадків, проблем, оголошувати очікувані результати (мету) уроку та критерії оцінки роботи учнів;
- передбачати різноманітні методи привертання уваги учнів, налаштування їх на роботу, підтримання дисципліни, необхідно нормальної роботи аудиторії; цьому можуть сприяти різноманітні вправи-розминки, письмовий розподіл ролей у групах тощо.

Під час інтерактивного навчання педагог виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації, центральне місце в його діяльності займає не окрема дитина індивід, а група дітей, які взаємодіють, стимулюють і активізують один одного. На думку Г. Швачича, «при застосуванні інтерактивних методів найсильніше діє на інтелектуальну активність дух змагання, суперництва, змагальності, який проявляється, коли люди колективно шукають істину. Крім того, діє такий психологічний феномен, як зараження (не наслідування, а саме зараження), і будь-яка висловлена сусідом думка здатна мимоволі викликати власну, аналогічну, або близьку до висловленої, або, навпаки, зовсім протилежну» [1].

Інтерактивне навчання потребує певної зміни життя класу, а також багато часу для підготовки (як учням, так і педагогові). На думку О. Пошетун, починати потрібно з поступового використання цих технологій, якщо вчитель або учні з ними не знайомі. Доцільно створити план поетапного впровадження інтерактивних технологій.

Найчастіше інтерактивне навчання передбачає роботу групову або в парах.

Важливо правильно організувати оцінювання навчальних досягнень дітей за умов застосування інтерактивних технологій. Слід заохочувати будь-які, навіть найменші успіхи і зусилля учнів. Критичні коментарі варто починати з позитивних зауважень. Коригування неточний, неправильних відповідей і дій можливе лише у формі пропозицій діяти інакше: «Можлива інша відповідь...», «Існує інший погляд...», «Можна сказати (написати, зробити) інакше...» тощо. Передусім необхідно дати право самому школяреві переглянути свій початковий варіант дій, бо у вихованні важливо формувати особисте ставлення учня, а завдання вчителя – дати йому змогу висловлювати та довести власну думку, позицію як у навчальних ситуаціях, так і в житті. Досвід, набутий школами в Україні і за кордоном, переконливо свідчить, що інтерактивні технології сприяють інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу. Вони дають учням змогу:

- полегшити процес засвоєння знань;
- аналізувати навчальну інформацію і творчо підходити до її засвоєння;
- навчитись формулювати власну думку, правильно її виражати, обстоювати свій погляд, аргументувати і дискутувати;
- моделювати різні соціальні ситуації і збагачувати свій соціальний досвід через включення в них;
- навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку прагнути до діалогу;
- вчитися формувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, долати їх, шукати компроміси;
- знаходити спільне розв'язання проблем, розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Проте інтерактивним технологіям властиві і певні недоліки (за О. Пометун):

- на засвоєння незначного обсягу інформації необхідно багато часу;
- кожна інтерактивна технологія потребує попереднього розгляду і навчання учнів процедурі. Вчитель має менший контроль над обсягом і глибиною вивчення, часом і перебігом навчання. Результати роботи учнів менше передбачувані;

- на інтерактивному уроці складно дотримуватися дисципліни;
- бракує методичних розробок і літератури [1].

Список використаних джерел

1. Демчук А. Використання інтерактивних форм і методів навчання у початковій школі : Методична розробка. Київ, 2020.
2. Маріна Б. Методичні аспекти використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови у початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 9 (73). С. 355–358.
3. Падалка Л., Євтушенко Н. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови у початковій школі. *Студентські наукові студії*. 2020. №2. С. 77-83.
4. Павич Н. Організація роботи у парі та групі на уроках у початковій школі. *Початкова школа*. 2019. № 12. С. 2-7.

Ульяна КОТЛІНСЬКА,

вихователь групи продовженого дня Дунаєвецького ліцею №3
Дунаєвецької міської ради
Хмельницької області

ЕКОНОМІЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ РОБОТИ ТЕХНІЧНОГО ГУРТКА

Перехід країни до нової моделі господарювання, адекватної ринковій економіці, становлення та розвиток підприємництва на основі самостійної ініціативи та трансформації державної власності в інші форми, визначення конституційних основ незалежної Української держави суттєво позначилися на всіх напрямках розвитку нашого суспільства: політичному, економічному, культурному, освітньому. З огляду на це виникла реальна необхідність реалізації нових підходів у справі навчання та виховання шкільної школярів.

Щоби успішно формувати у школярів основи економічного мислення, спрямованого на розвиток ініціативи, творчого пошуку, на підвищення рівня відповідальності за доручену справу, потрібно знати суть завдань економічної освіти та виховання школярів, вміло реалізовувати їх у процесі педагогічної діяльності.

Мета статті – проаналізувати економічну підготовку школярів в умовах роботи технічного гуртка.

Ступінь дослідженості проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що окремі проблеми економічної освіти порушувалися ще в роботах П. Блонського, А. Макаренка, К. Ушинського, С. Шацького, В. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. В економічному вихованні підростаючого покоління важливу роль відіграє залучення здобувачів освіти до роботи в технічних гуртках. Пошуково-практичний (в деякій мірі навіть раціоналізаторський) характер діяльності технічних гуртків – це діяльність спрямована не лише на вдосконалення техніки та технології, але й на підвищення рівня планування й організації праці, контролю результатів тощо. Дана діяльність має свою специфіку, яка, з поміж інших, диктується віковими особливостями. В підлітковому віці починається інтенсивне формування світогляду, моральних переконань та ідеалів, системи оціночних міркувань. Одним з найбільш важливих моментів розвитку особистості здобувачів освіти є формування у них самосвідомості, потреби пізнати себе як особистість, перевірити свої здібності на практиці, в реальному житті. Учням, даного віку, притаманна здатність до більш складного аналого-синтетичного сприйняття предметів та явищ. Важливою особливістю розумового розвитку учнів є зростаюча здатність до абстрактного способу мислення, до формування активного, самостійного і творчого відношення до вирішення трудових завдань, що є суттєвими факторами в їх економічному вихованні.

Займаючись в гуртках технічної творчості, школярі схильні до дій, спрямованих на вдосконалення оточуючих предметів, раціоналізації трудових процесів. Даний інтерес сприяє набуттю нових знань, формуванню практичних умінь та навичок, а також емоційному задоволенню, яке отримують учні, використовуючи набутий інтелектуальний багаж в практичній діяльності. Таким чином, в процесі творчої праці, раціоналізаторської діяльності як на уроках технології, так і на заняттях технічних гуртків, створюються найбільш сприятливі умови для економічного виховання здобувачів освіти.

Ефективність процесу економічного виховання, в ході занять технічних гуртків визначається, насамперед, змістом їх діяльності. Основне

завдання полягає в тому, щоби привити школярам культуру праці та елементи його наукової організації, сформувати певні економічні знання та уміння, сприяти виробленню в учнів потреби до високопродуктивної праці і на цій основі усвідомленому вибору професії.

Використання елементів економічних взаємовідносин між членами гуртка, активне залучення та стимулювання таких відносин з боку керівника гуртка є важливою умовою їх економічного виховання. В процесі гурткових занять широкі можливості відкриваються для планування етапів виконання роботи, вибору необхідних матеріалів, інструментів та приспособлень, оцінки економічної ефективності виконаної роботи. Школярі ознайомлюються з раціональним розподілом трудового завдання, усвідомлюють необхідність ресурсозбереження.

Вирішуючи завдання економічного виховання здобувачів освіти, необхідно враховувати, що виховує не так сама праця, як та система відносин, до якої залучені гуртківці. Тут чітко прослідковується наступна закономірність: "зовнішнє" (тобто ті зовнішні чинники які оточують особистість) сприймається та осмислюється, стаючи "внутрішнім" – якостями та здібностями особистості..

Трудова діяльність школярів на заняттях технічних гуртків може бути ефективним засобом їх економічного виховання, коли за своїм змістом та організацією відповідає наступним вимогам: є соціально значимою; відповідає віковим та індивідуальним особливостям учнів; носить колективний характер (разом з тим не применшує ролі та значення індивідуальної роботи); поєднує педагогічне керівництво з творчою самодіяльністю учнів.

Добре організована творча технічна діяльність школярів повинна бути наскрізь пронизана економічним змістом. В загальному випадку сюди слід віднести: формулювання мети; вироблення плану сумісних дій; контроль за відповідністю трудового процесу наміченому плану; прийняття обґрунтованих рішень у випадку неординарних ситуацій. Зазначені види діяльності ставлять підлітків у ряд творців матеріальних цінностей, складають основу формування економічних знань та умінь, сприяють розвитку таких якостей як працелюбство, підприємливість; діловитість; ощадливість тощо.

Під працелюбством слід розуміти форму вираження особистістю свого позитивного відношення до праці. Воно проявляється в бажанні добросовісно працювати; з часом переходить в сферу усвідомлення соціальної та моральної цінності праці, глибокого розуміння її необхідності.

Підприємливість слід розглядати як форму виявлення трудової, суспільної активності, що виражається у винахідливості, ініціативності, практичності, самостійності в прийнятті рішень і відповідальності за їх виконання; "генеруванні" ідей, метою яких є отримання прибутків.

Діловитість визначається як сукупність творчих, виконавчих та організаторських якостей, завдяки яким особистість оптимально самореалізується в трудовій діяльності.

Ощадливість передбачає раціональний розподіл, оцінку та використання різного виду ресурсів, виявлення резервів для досягнення поставленої мети.

Зміст економічної діяльності здобувачів освіти у процесі гурткових занять може бути виражений через етапи організації технічної діяльності. Е.Г.Костяшкін виділяє наступні етапи організації праці: вибір об'єкту конструювання; складання плану роботи по конструюванню виробу; .□14□організація праці

Співставлення цих етапів з етапами економічної діяльності ми вбачаємо в такому взаємозв'язку:

- вибір об'єкту конструювання – визначення тематики та мети роботи з урахуванням можливостей її досягнення;
- складання плану роботи
- конструюванню виробу - планування трудової діяльності, підготовчі роботи, необхідні для досягнення поставленої мети (розподіл обов'язків, підбір інструментів та матеріалів тощо).
- організація праці - визначення оптимальних варіантів виконання завдання, регуляція та саморегуляція діяльності, застосування прийомів, що сприяють підвищенню продуктивності та якості роботи, співставлення отриманих результатів з наміченими, аналіз виконаної роботи.

Працюючи над об'єктом конструювання, гуртківці ознайомлюються з такими економічними поняттями як: робоче місце, організація робочого

місця, обладнання, інструменти, пристрої, трудова дисципліна; економія часу, сировини та матеріалів; облік, контроль, якість, брак, продуктивність праці тощо. В процесі гурткових занять ці поняття поглиблюються та доповнюються іншими: наукова організація праці, норма часу, режим економії, план, трудова і технологічна дисципліна, собівартість і ін.

Разом з тим, було б помилковим твердження про те, що дані економічні поняття, з достатньою глибиною засвоюються лише в процесі занять технічних гуртків. В своїй статті хочу лише підкреслити, що творча технічна діяльність школярів на гурткових заняттях, з поміж іншого, має широкі можливості для формування в школярів системи економічних знань. Розглянемо це на прикладі поняття "продуктивність праці".

Послідовність формування даного поняття включає в себе: визначення поняття і засвоєння його загальних ознак; розрахунково-аналітичну діяльність та практичне оперування даним поняттям у конкретних умовах; поглиблення та розширення змісту поняття.

У процесі гурткових занять учні дізнаються, що продуктивність праці вимірюється кількістю продукції виробленої за одиницю часу (годину, місяць), або ж кількістю часу затраченого на виготовлення одиниці продукції. Вони дізнаються, що продуктивність праці залежить від організації праці, матеріально-технічної бази, умов праці, вміння раціонально використовувати інструменти та пристрої тощо.

Заняття в технічних гуртках створюють широкі можливості для формування в учнів економічних умінь. Економічні уміння планувати, організовувати, контролювати, вести облік необхідні школярам для їх майбутньої трудової діяльності.

Список використаних джерел

1. Сасова І.А., Падалка О.С., Шпак О.Т. Неперервна економічна освіта: Навчальні програми. Київ : Четверта хвиля, 1997. 176 с.
2. Присняжнюк Н.І. Організація позакласної роботи. *Початкова школа*.1993. № 3. С. 42-44.
3. Кобрій О., Чепіль М., Методика позаурочної діяльності. Дрогобич, Відродження,1999. С. 21-25.
4. Шпак О.Т. Економічна підготовка учнів у сучасних умовах господарювання. *Рад. школа*. 1991. №7. С 56-60.

Тетяна КРАЄВСЬКА,
вихователь групи продовженого дня
Дунаєвецького ліцею 1
Хмельницької області

МНЕМОТЕХНОЛОГІЯ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мнемотехнологія – це інноваційний метод навчання, який допомагає учням початкової школи ефективніше запам'ятовувати інформацію через використання асоціацій, образів та символів. В умовах сучасної освітньої системи, коли зростає обсяг навчального матеріалу, мнемотехніка стає потужним інструментом для розвитку пам'яті та творчого мислення у дітей. Вона дозволяє учням легко засвоювати нові знання, роблячи процес навчання не лише ефективним, але й цікавим. Використання мнемотехнологій особливо корисне у віці, коли діти активно розвивають свою здатність до образного мислення. У цій статті розглянемо основні принципи мнемотехніки, її переваги та можливості використання на уроках у початковій школі.

На сьогодні, на жаль, ми всі перебуваємо у стані постійного або хронічного стресу. Особливо від цього страждають діти. Якщо стрес стає постійним або сильним в першу чергу страждає головний мозок, далі починаються порушення нервової системи, що призводить до порушення систем органів. Якщо з фізичними наслідками можна впоратися досить просто (слухання музики, фізичні вправи, правильне харчування, позитивні емоції та повноцінний сон), то відновити пошкодженні ділянки головного мозку досить важко.

При такій ситуації стандартні способи вивчення матеріалів чи запам'ятовування інформації уже не будуть ефективними, тому учителю варто спробувати проводити навчання використовуючи технологію мнемотехніки.

Слово "мнемотехніка" грецького походження "mnemonikon" – та дослівно перекладається як мистецтво запам'ятовування.

Енциклопедичний словник подає кілька визначень поняття «мнемотехніка»:

- мнемотехніка – це мистецтво запам'ятовування, система різних прийомів, що полегшують запам'ятовування та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій;

- мнемотехніка – це система внутрішнього запису, що дозволяє послідовно записувати у мозок інформацію, перетворену на комбінації зорових образів.

Що ж відбувається у процесі мнемонічного прийому? Який його механізм?

Оскільки мнемотехніка – це психологічний термін, то й відповідь ми беремо з психологічного словника: «Встановлення зв'язків між об'єктами, що запам'ятовуються, і їх уявним розміщенням в уявному, добре знайомому просторі, розділеному за певним принципом».

Наступна об'єктивна причина використання мнемонічних прийомів при поясненні нового матеріалу – це так звані мовленнєві правила, які дають загальні орієнтири вживання у мовленні, але містять прийоми їх відмінностей.

Мнемотехніка не дозволить вчителю бути сухим і не цікавим, а отже, і школярі не занудьгують за партами.

Якість запам'ятовування, яку отримуємо від мнемотехніки, можна порівняти з переміщенням папок на комп'ютері. Кожна папка може містити невеликий обсяг інформації, але між папками є тісний зв'язок. Інформацію з папок можна відтворювати у прямому і зворотному порядку, можна виокремлювати певну інформацію не витрачаючи на це багато часу.

Цікаво, що мнемотехніка також навчає методам контрольованого збереження інформації. Учень може запам'ятати матеріал на все життя, або на кілька місяців. Вивчену інформацію можна свідомо видаляти зі свого мозку, шляхом запам'ятовування на її місце нового матеріалу.

Сучасна мнемотехніка – це здатність накопичувати у пам'яті велику кількість точної інформації. Дана техніка економить час для запам'ятовування та одночасно систематизує інформацію при запам'ятовуванні. Інформація не просто запам'ятовується, а обростає логічними, зоровими і мовленнєвими зв'язками, що робить таке запам'ятовування дуже ефективним і матеріал не потрібно буде вивчати знову. Це потужне тренування уваги та мислення (додаток 1).

Діти молодшого шкільного віку мають багато відмінностей від інших вікових категорій. Перш за все це великий рівень допитливості. У дітей багато запитань стосовно всього, що вони бачать,чують та торкаються. Нова інформація для їхнього мозку як їжа для шлунку. Але навіть подаючи найпростішу інформацію для запам'ятовування, потрібно контролювати її правильність та системність.

- Гострота дитячої пам'яті значно залежить від того, чи дитина розуміє сенс того, що запам'ятовує чи ні.

- Монотонне зазубрювання, заучування за принципом «треба!» не допоможе глибоко засвоїти матеріал, не викличе у свідомості дитини яскравих образів, уявлень, асоціацій.

- Підміна думки пам'яттю – велика помилка батьків та педагогів, яка здатна відбити бажання пізнавати нове.

Мнемотехніка – це система методів та прийомів, що забезпечують ефективне запам'ятовування, збереження та відтворення інформації (додаток 2).

Головна «таємниця» мнемотехніки дуже проста і добре відома усім: якщо людина спочатку бачить картинку, потім у своїй уяві поєднує зорові образи, то мозок фіксує цей зв'язок. І в подальшому при згадці про одним із образів цієї асоціації мозок відтворює всі раніше з'єднані образи. (Найпростіший приклад згадаймо всім відоме **Ч**апля **О**сінь **Ж**де **З**авзято, **Б**уде **С**ани **Ф**арбувати – запам'ятовування кольорів веселки).

"Хто цікавиться предметом, у того відкриті очі та вуха", - говорив один німецький педагог. Ці тези – це спроба «відкрити» учням «очі та вуха» за допомогою мнемотехніки.

Застосування мнемотехнік в початковій школі допомагає дітям легше запам'ятовувати складний матеріал, використовуючи асоціації, рими, візуальні образи та інші прийоми. Ось кілька прикладів, як мнемотехніки можуть бути застосовані на конкретних уроках:

1. Урок української мови (запам'ятовування алфавіту) (додаток 3)

Використання римованих віршів або казкових історій, щоб діти легше запам'ятали порядок букв. Наприклад, для важких букв можна придумати римування або асоціації:

- "Буква "Ж" – жук у траві живе." (додаток 4)
- "Буква "Щ" – щука у річці пливе."

Такі віршики допомагають дітям асоціювати букви з образами, що спрощує їх запам'ятовування.

2. Урок математики (таблиця множення) (додаток 5)

Для вивчення таблиці множення можна застосовувати візуальні асоціації або історії. Наприклад:

- Для запам'ятовування, що $6 \times 7 = 42$, можна уявити історію: **"У лісі бігли 6 зайців і зустріли 7 білок, разом вони зібрали 42 горішки."**

- Використання мнемонічних карток, де приклади множення поєднуються з яскравими образами, що активують асоціативне мислення.

3. Урок з курсу «Я досліджую світ» (запам'ятовування пір року)

Для легшого запам'ятовування послідовності пір року можна використовувати кольорові асоціації чи малюнки. Наприклад:

- **Весна** – зелений (пробудження природи),
- **Літо** – жовтий (сонце, тепло),
- **Осінь** – помаранчевий або червоний (листя),
- **Зима** – білий (сніг). (додаток 6)

Учням можна запропонувати створювати власні малюнки або вірші про кожен пору року.

4. Урок літературного читання (запам'ятовування творів) (додаток 7)

Для кращого запам'ятовування змісту прочитаних творів можна використовувати малюнкові схеми або ключові слова. Наприклад, після прочитання казки учні можуть самі створювати ілюстрації до основних подій, які потім використовують як підказки для переказу.

Ці приклади показують, як мнемотехніки допомагають учням запам'ятовувати інформацію, активізуючи різні канали сприйняття: зоровий, слуховий та асоціативний.

Практичне, цілеспрямоване застосування мнемонічних прийомів дозволило трансформувати їх у систему прийомів мнемотехніки, спочатку елементарну, та згодом вона стане більш досконалою.

Отже, мнемотехнологія є ефективним сучасним методом навчання, який значно полегшує засвоєння інформації учнями початкової школи. Використання асоціацій, візуальних образів, рим та інших мнемоприйомів сприяє розвитку пам'яті, креативного мислення та поліпшенню навчальних результатів. Мнемотехніки не лише роблять навчальний процес більш

захопливим, але й допомагають дитині легше долати труднощі в опануванні складного матеріалу. Завдяки цьому методу учні стають більш зацікавленими та впевненими у своїх силах, що сприяє їх загальному інтелектуальному розвитку. Мнемотехнологія може стати незамінним інструментом у арсеналі сучасного вчителя, який прагне забезпечити якісне та інноваційне навчання молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Лялька Л. Я. Практичне застосування методів мнемотехніки
URL: https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/44485/.

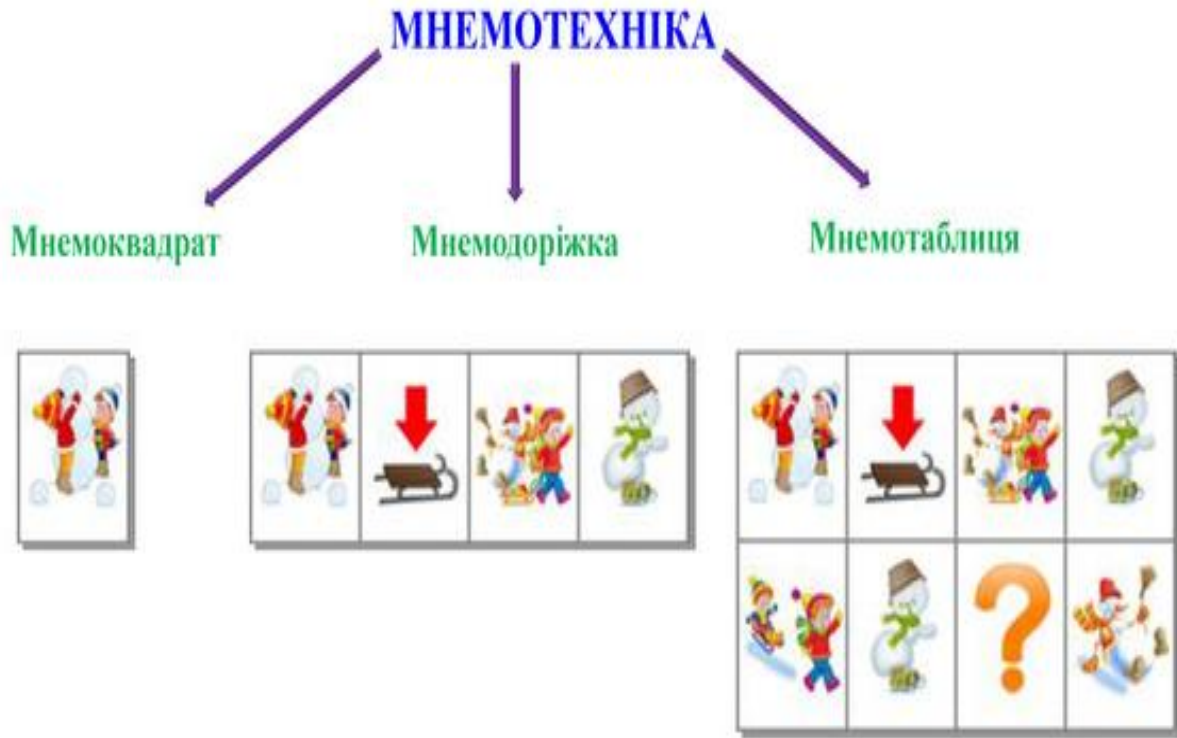
2. Прокопенко Л. В. Технологія ефективного засвоєння інформації. - Педагогічна майстерня. URL: https://osnova.com.ua/mnemotehnika-v-pochatkoviy-shkoli-tehnologiya-efektivnogo-zasvoennya-informatsii/?srsltid=AfmBOoqbSUsqwj7bmHBS0vYHiv0Wro8_3hsLExtSjcL5Zoe--j_C81

3. Проніна А. В. Упровадження елементів ейдетики на заняттях з дітьми у початковій школі. Переяслав-Хмельницький, 2015. 102 с.

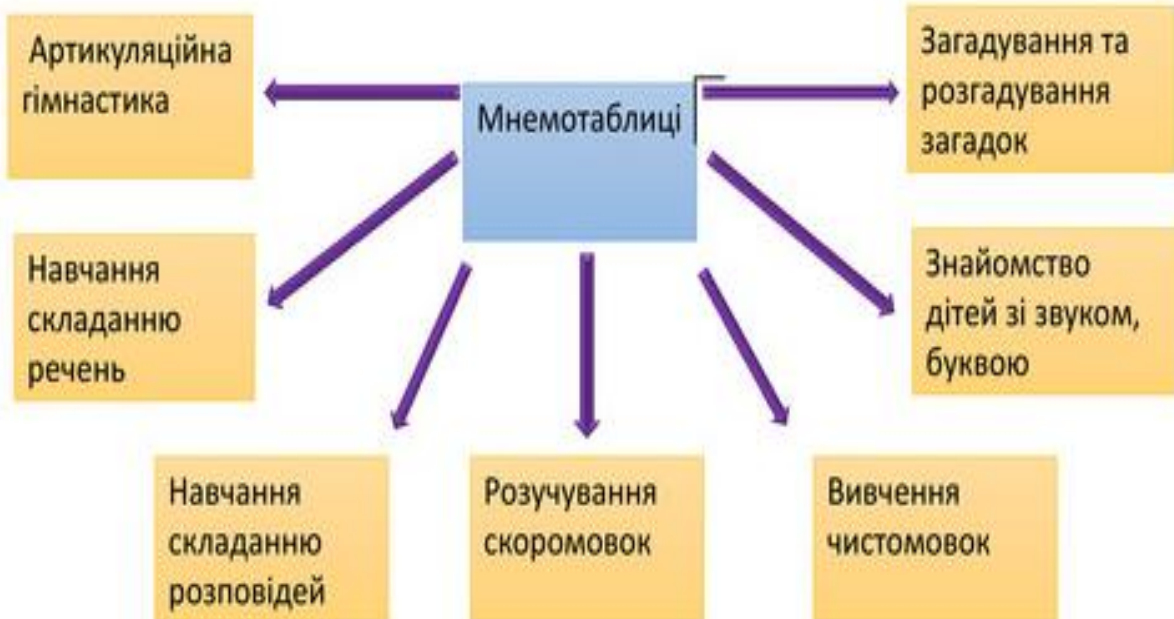
4. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 208 с.

Додаток 2

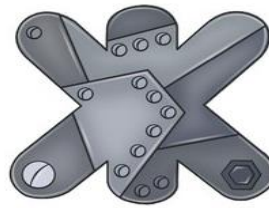
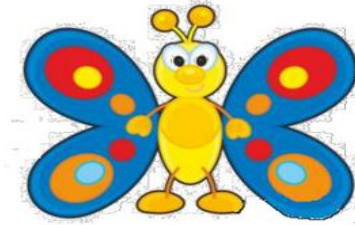

Додаток 3

Додаток 4

— Жу-жу-жу,
Жу-жу-жу,
Свою нірку
Стережу,—
Каже жук.
І стереже.
Він і сам —
Як буква Же,

Додаток 5

Кольоровий віршик

Кульбабка тиха при
стежині
жовтіється сама собі.
А у волошки очі сині,
а в неба очі голубі.
Зелені клени стали
колом
побіля нашого двора,
а ген за тихим жовтим
полем
червоне сонце догора.
(Є. Горева.)

Мар'яна КУЛЯК,

учитель біології, практичний психолог
Тарашанського ліцею Чернівецької області

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ: СУТНІСТЬ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна початкова школа не може залишатися осторонь від процесів модернізації освіти, які відбуваються сьогодні в усьому світі, в тому числі й в Україні. Концепція Нової Української школи передбачає оновлення змісту освіти й спрямована на новий освітній результат (формування компетентностей, уміння здобувати і застосовувати знання у нових навчальних та життєвих ситуаціях), реалізацію принципів, зорієнтованих на розкриття особистісних можливостей та інтересів здобувачів освіти з метою формування цілеспрямованої, самостійної, мобільної особистості.

Усе це передбачає упровадження в освітній процес нових підходів, спрямованих на формування інтелектуально розвиненої, ініціативної особистості молодшого школяра, здатної нестандартно та творчо мислити. В умовах стрімко мінливого соціально-культурного простору саме початкова ланка освіти повинна закласти основи щодо досягнення стратегічних цілей не лише для загальної середньої, але і наступних етапів освіти (самоосвіти) особистості. Крім того, орієнтація освітнього процесу на розвиток особистості молодших школярів передбачає посилення наукових пошуків учених, методистів, учителів-практиків у контексті інтелектуального розвитку, який пов'язаний із формуванням стійкого пізнавального інтересу до навчання та швидкістю перебігу мисленнєвих операцій, які забезпечують формування цілісної картини світу.

В умовах постійного збільшення обсягів навчального матеріалу здобувачу освіти стає дедалі складніше опановувати нові поняття, факти та поєднувати у цілісну систему. Тому використання в освітньому просторі міжпредметної інтеграції на сьогодні є перспективним напрямом діяльності, оскільки освітня модель, побудована на засадах інтеграції, сприяє формуванню цілісної картини світу.

Реалізація міжпредметної інтеграції змісту навчання є актуальним питанням сьогодення, оскільки освітня модель, побудована на засадах інтеграції, сприяє створенню в учнів цілісної картини світу, формуванню міжпредметних і ключових (надпредметних) компетентностей, стимулює розвиток їхніх пізнавальних і творчих здібностей, вирішує проблему інтелектуального перевантаження молодших школярів.

Проблема міжпредметної інтеграції виникає в результаті відображення в освітньому процесі змістової диференціації наукового знання. Об'єктивна основа інтеграції наукового знання – існуюча єдність картини світу. Крім того, усі існуючі галузі наук мають численні спільні методи пізнання та дослідження, які використовує особистість під час засвоєння нових знань.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подано таке визначення поняття «інтеграція» – «доцільне об'єднування та координація дій різних частин цілісної системи та інтегрований – оснований на об'єднанні, інтеграції, комплексний. (Інтегроване навчання)» [1].

Словосполучення «інтеграція навчання» у Педагогічному словнику тлумачать як відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів із метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б в єдине ціле знання з різних галузей [2].

Н. Лесняк розглядає інтеграцію як «створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин кількох раніше різних одиниць, пристосування їх у раніше неіснуючий моноліт особливої якості» [3].

На думку Ю. Калягіна інтеграцію можна розглядати як «мету навчання (дає молодшим школярам ті знання, які забезпечуватимуть уміння уявляти світ як єдине ціле, в якому ці елементи взаємопов'язані) з одного боку, а з іншого – як засіб навчання (інтеграція спрямована на розвиток ерудиції, розширення і оновлення знань). За означеного підходу інтеграція повинна лише з'єднувати одержані знання в єдину систему» [4].

Проблему реалізації в освітньому середовищі міжпредметних зв'язків у свої наукових дослідженнях І. Зверев убачає в дидактичному принципі системності. Дослідник зазначає, що «міжпредметні зв'язки передбачають взаємну узгодженість змісту освіти з різних навчальних дисциплін, побудову та відбір матеріалу, який визначений загальною метою освіти, а також урахуванням оптимальних пізнавальних задач, обумовлених специфікою навчальної дисципліни» [5].

Задля забезпечення формування цілісного уявлення про навколишній світ під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» необхідно забезпечувати інтеграцію різноманітної інформації різноманітних галузей знання. У методичних рекомендаціях Т. Гільберг зазначає, що тематичні дні та тижні, що об'єднують у собі систематичні блоки знань із різних навчальних предметів, уможлиблюють створення інформаційного простору без дублювання інформації окремо у їх змісті, а також забезпечують розгляд матеріалу з різних точок зору. Інтеграція допомагає більш широко охопити зміст процесів, об'єктів і явищ, сформувати в учнів системне мислення, позитивно налаштовувати дітей на процес пізнання, при цьому раціонально використовувати робочий час [1].

Важливим напрямом методичного оновлення уроків, як зазначає О.Савченко, є проведення їх на основі інтеграції змісту, відібраного з

кількох предметів та об'єднаного навколо однієї теми [3]. На думку вченої, уроки інтегрованого змісту та уроки з використанням міжпредметних зв'язків є різними дидактичними поняттями, оскільки міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших предметів, що використовують як додатковий матеріал для вивчення певної теми [4].

В. Федоренко зазначає, що «за змістовну, методичну та організаційну одиницю процесу навчання береться не урок, а навчальна тема (розділ) навчальної дисципліни. За основу інтеграції може бути взятий будь-який урок з його усталеною структурою та логікою поведінки. На цей урок залучаються знання, результати аналізу понять з точки зору інших наук, інших навчальних предметів» [5]. На практиці виправдала себе методика організації міжпредметної інтеграції змісту навчання, що включає такі основні етапи:

- введення міжпредметних зв'язків на уроках суміжних дисциплін на основі репродуктивної діяльності і елементів проблемності;
- постановка міжпредметних навчальних проблем і самостійний пошук їх вирішення на окремих уроках;
- систематичне проблемне навчання на основі ускладнених міжпредметних проблем усередині окремих курсів;
- включення спочатку двосторонніх, а потім і багатосторонніх зв'язків між різними предметами на основі координації діяльності вчителя;
- розробка широкої системи в роботі вчителів, які здійснюють міжпредметні зв'язки як у змісті і методах, так і в формах організації навчання, включаючи позакласну роботу і розширюючи межі навчальної програми.

Інтегрування на міжпредметній основі в початковій школі передбачає адекватність дій учителя (навчальної) і дій учнів (навчально-пізнавальної). Обидві діяльності мають загальну структуру: мету, мотиви, зміст, засоби, результат, контроль.

На цільовому етапі вчитель ставить міжпредметну мету, а учні під керівництвом учителя повинні усвідомити міжпредметну сутність, здійснити відбір необхідних знань із різних предметів, спрямувати увагу, думку не тільки на засвоєння узагальнених знань, а й на розвиток практичних умінь.

На мотиваційному етапі вчитель стимулює учнів до усвідомлення світоглядних знань, до узагальнення понять із різних предметів. Молодші школярі мобілізують вольові зусилля, спрямовуючи їх на пізнавальний інтерес до узагальнення знань.

На етапі змістовної сторони діяльності вчитель уводить новий навчальний матеріал, одночасно залучаючи опорні знання з інших предметів. Учні засвоюють загальнопредметні поняття, проблеми на рівні узагальнених знань.

Етап вибору засобів передбачає вибір учителем наочних посібників, підручників, таблиць, схем, завдань. Молодші школярі під час вирішення інтегрованих завдань за допомогою наочності виконують дії перенесення, синтезу, узагальнення. Наступний етап – результативний. Учитель застосовує педагогічні вміння, а учні, використовуючи системність знань, вміння узагальнювати, застосовують це на практиці.

На етапі контролю вчитель використовує прийоми взаємооцінювання, взаємоконтролю підготовки учнів, оцінює якість засвоєння. Учні проявляють самооцінку знань і самоконтроль. Інтеграція в початковій школі носить кількісний характер, тобто «трохи про все».

Список використаних джерел

1. Зимульдінова А. Інтегроване вивчення предметів за галузями знань : навч. пос. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 86 с.
2. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
3. Іванчук М. Г. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання. *Початкова школа*. 2004. № 5. С. 10–13.
4. Іванчук М. Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі : навч.-метод. посібник. Чернівці : Рута, 2001. 120 с.
5. Іванчук М., Олійник М. Розвиток особистісного потенціалу молодшого школяра в умовах інтегрованого навчання. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Вип. 26 (1-2019). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 254-260.

Людмила ЛУК'ЯНИК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

МОВНІ АСПЕКТИ РИТОРИКИ

Характерною особливістю ХХІ століття дослідники визнають різке піднесення інтересу до риторики. Проте риторика сьогодні перестає бути тільки мистецтвом красномовства або наукою про ораторське мистецтво. Мовно-літературна освіта України передбачає розвиток національно свідомих, духовно багатих і комунікативно активних громадян. Саме мова є найважливішим засобом спілкування членів соціуму. Кожна людини повинна володіти словом, доступно і грамотно висловлювати думки, а отже презентувати себе співрозмовникам. Нова українська школа покликана забезпечити ефективну підготовку мовної особистості учня, сформувати його комунікативну компетентність. Державний стандарт початкової загальної освіти серед загальних очікуваних результатів мовно-літературної галузі визначає взаємодію з особою, яка усно сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях.

Сучасній людині дуже важливо грамотно висловлювати свої думки, переконливо відстоювати власну позицію у суперечці, не потрапляти у полон хитрощів і вміло застосовувати контрзаходи, дотримуватися мовних та етико-психологічних правил поведінки. Результат зневажливого ставлення до ораторського мистецтва зазвичай закономірний: недостатня мовленнєва культура може згубно позначитися на кар'єрі і самому житті.

Методичним забезпеченням уроку риторики займалися такі вчені, як: Н. Гудима, Т. Ладиженська, Н. Ладиженська, Р. Нікольська, Г. Сорокіна. Формуванню риторичних умінь в учнів початкової школи присвячені науково-методичні дослідження Г. Бондаренка, В. Наumenко, М. Захарійчук та ін.

Слово «риторика» походить від давньогрецького *ρητορ* – сказаний, обумовлений, дозволений, обґрунтований неписаним законом. Риторика не є замкнутим в собі знанням. Це не тільки академічна дисципліна,

предметом вивчення якої є теоретичні питання ораторства. Це і прикладна дисципліна, яка має на меті виховання вмілого оратора, який би володів прийомами ораторського мистецтва. Гармонійна роль мовлення - у необхідності забезпечення найкращого взаєморозуміння між людьми, конструктивного вирішення конфліктів, об'єднання учасників спілкування. Тому риторика тісно пов'язана з іншими науками. Мовознавство озброює її знанням законів, за якими формується і розвивається людському мовлення.

Оратор, який ставить перед собою мету - виступити перед певною аудиторією, - звісно, насамперед повинен визначити найбільш прийнятну у даний момент для даної аудиторії тему. А маючи на меті виступити ще й цікаво і захоплююче, оратор повинен вчинити і певні конкретні кроки у цьому напрямку, до яких належить віднести: підбір доцільних мовних засобів, граматичну правильність, ясність думки, довершеність висловлення.

Знаючи, що освічена людина повинна вміти красиво і грамотно говорити, студент, вивчаючи курс риторики, повинен:

- отримати уявлення про закономірності мовного і невербального впливу;
- оволодіти риторичними технологіями створення промови, тобто дізнатися, як винайти її зміст, правильно розташувати компоненти, вишукано прикрасити промову, запам'ятати її і пред'явити аудиторії у найвигідніший спосіб;
- навчитися користуватися риторичними стратегіями, виробити свої контрзаходи проти агресивного опонента;
- навчитися публічно виступати, керувати увагою аудиторії, володіти технікою мовлення і мовою руху тіла під час виступу;
- усвідомити, як потрібно писати текст, наприклад, дипломної роботи і які стратегії краще використовувати на захисті проекту.

Вимога граматичної правильності, якій підлягає мова виступу, - слухна. Але тут слід ураховувати, що з промовою виступають найчастіше без заучування напам'ять. Оратора часто не залишає відчуття непевності, доки він не буде твердо знати, що мова його граматично правильна. Інакше замість того, щоб зосередитись на змісті промови, доведеться зосереджуватися на словах. Ясність думки і довершеність висловлення також важливі. Коли ви говорите про прості предмети або

про речі широко вживані, намагайтесь користуватися термінами, які найбільше для цього підходять. Часто (в захваті від власної поважності) оратор не слідкує за конкретністю своєї мови.

Прямі тактики мовного впливу можна визначити як тактики відкритого типу. Важливим показником цієї тактики є її незмінюваність. Прямі значення мовних одиниць не підлягають варіюванню.

Прямі мовні тактики не вступають у конфлікт з критерієм щирості, хоча рівень їх ефективності завжди підлягає сумніву. Співрозмовнику мало коли подобається, якщо його відверто до чогось примушують. У людей виникає лише почуття роздратування через те, що їх примушують робити те, що потрібно комусь.

Непрямі тактики мовного впливу. Загальний принцип побудови непрямі тактики мовного впливу базується на тому, що фактично будь-яка непряма тактика пропонує слухачеві певну загадку - більшої чи меншої складності. Якщо слухач (читач) розгадає цю шараду, то отримає певну уяву не тільки про зміст повідомлення, а ще й про мотиви того, чому повідомлення побудоване саме так, непрямо. Непряма тактика мовного впливу містить у собі інтригу, вона оволодіває особистісними характеристиками слухача, включає його у повідомлення. Однак досить часто, застосовуючи таку тактику, сучасний носій мови відчуває занепокоєння, побоюється бути неправильно зрозумілим, лякається ініціативи слухача. А тому поспішає відразу розкрити карти, щоб не виникло непорозуміння. Очевидна особливість непрямих тактик мовного впливу в тому, що вони забезпечують слухачеві свободу дій як свободу ініціативи та фантазії.

В історії красномовства давно було опрацьоване вчення про три стилі красномовства:

- високий стиль,
- середній (квітчастий) стиль,
- низький стиль.

Для високого стилю характерне досягнення оратором атмосфери піднесення, зворушення слухачів. Тому оратору слід підбирати відповідні емоційні та величні засоби впливу на аудиторію. До таких можна віднести метафори, катахрези, алегорії, метонімії та інші фігури піднесення. Середній (або квітчастий) стиль промови покликаний надати слухачам насолоду від почутого. У такій промові слушно використати

засоби, які покращують зміст виступу: гіперболи, епітети, метафори, усілякого роду вислови знаних мислителів і поетів, гумористичні включення, жарти тощо. Адже після такої промови слухачі повинні залишити аудиторію у гарному та веселому настрої. Низький стиль - це стиль повчання і розповідей. Переважно його вживають у ситуаціях, коли ми інформуємо, повчаємо або проповідуємо людям якісь істини. Тут, як правило (але не обов'язково!), промовці не застосовують риторичних фігур і тропів. Хоча ніхто й не стверджує, що у повчанні не може бути жарту чи оповідання обов'язково має бути сухим і позбавленим емоцій. Зазвичай у риторичі для того, щоб висловитись красиво, застосовують тропи і фігури.

Троп - це слово або фраза у переносному значенні, образний вислів, переміщення у семантиці слова від прямого до переносного значення. Тропами є, наприклад, метафора, катахреза, синестезія, метонімія, синекдоха, антономазія, еналлага, гіпербола, літота, епітет, оксюморон, алегорія, антитеза, емпфаза, каламбур, тавтологія, плеоназм, евфемізм, паралепсис та інші.

Фігура - це незвичайний за синтаксисом зворот мови, який застосовується для підсилення виразності виступу, впливу на почуття слухачів. Фігурами є, наприклад, паралелізм, ізоколон, анафора, епіфора, симплока, діафора, хіазм, асиндетон, полісиндетон, метатеза, анаграма, апокопа, синкопа, інверсія, парцеляція, ампліфікація, алітерація та інші.

Мовлення вчителя повинно забезпечувати вирішення завдань навчання і виховання школярів, тому перед ним (мовлення) стоять, крім загальнокультурних, і професійні, педагогічні вимоги. Викладач несе соціальну відповідальність і за зміст, якість свого мовлення, і за його наслідки. Ось чому мовлення вчителя є важливим елементом його педагогічної майстерності.

Академічне мовлення має на меті забезпечити:

а) продуктивне спілкування, взаємодію між педагогом і вихованцями;

б) позитивний вплив вчителя на свідомість, почуття учнів з метою формування, кореляції їх переконань, мотивів діяльності;

в) повноцінне сприйняття, усвідомлення і закріплення знань у процесі навчання;

г) раціональну організацію навчальної та практичної діяльності вчителя. З виразом "академічне мовлення" тісно пов'язане поняття

"комунікативна поведінка вчителя". У сучасній літературі - це не просто процес говоріння, передачі інформації, а така організація мовлення і відповідного йому поведінки вчителя, які впливають на створення емоційно-психологічної атмосфери спілкування педагогів та учнів, на характер їх взаємовідносин, на стиль їх роботи.

У молодший клас морально-етичні норми спілкування та поведінки набувають великої ваги. Специфіка риторики полягає в тому, що, формуючи комунікативні вміння особистості, вона в той же час сприяє активізації і розвитку позитивних особистісних якостей мовця: ясність розуму, активне слухання, толерантне ставлення до співрозмовника, відповідальність за свої слова та вчинки і т. д. У цьому сенсі риторика відкриває необмежені можливості виховання та навчання учнів.

Шкільна риторика повинна складатись з таких основних розділів:

1. Риторика поваги.
2. Риторика спілкування.
3. Риторика урочистостей.

4. Риторика ділового мовлення. Для реалізації практичних цілей початкового навчання необхідно включати в структуру уроку елементи риторики поваги та риторики спілкування. Риторика поваги передбачає врахування таких основних блоків: мовний етикет, ввічливість, звертання, невербальні засоби спілкування, а також похвалу, комплімент, лестощі. Риторика спілкування основну увагу приділяє таким темам, як стилі спілкування, бар'єри і помилки спілкування, комунікативні якості мовлення, бесіда, суперечка, правила для учасників комунікації. Використання елементів риторики, зокрема мовленнєвого етикету, на першому етапі навчання молодших школярів має на меті здійснити такі функції:

а) навчити школярів легко вступати в контакт зі своїми співрозмовниками;

б) допомогти їм обрати ту чи іншу форму звертання до інших людей залежно від рівності чи нерівності учасників спілкування;

в) акцентувати увагу мовців на вибір формул прохання чи пробачення;

г) показати учням можливості демонстрації доброзичливого ставлення до учасників спілкування;

г) навчити мовців здійснювати правильний вибір тону спілкування.

Отже, риторизацію початкового курсу української мови й процесу мовленнєвого розвитку учнів початкової школи вважаємо перспективною інновацією, оскільки цілеспрямоване й планомірне її впровадження сприятиме формуванню й розвитку здібностей, комунікативної та риторичної компетентностей учнів початкових класів.

Список використаних джерел

1. Грицаєнко Л.М. Основи красномовства: навчальний посібник. 2-ге вид., доповн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 260 с.
2. Крикун В.Ю. Риторика: навч. посіб. Київ : Київський університет, 2019. 223 с.
3. Куньч З.Й., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика. 2-ге вид., доповн. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2018. 495 с.
4. Мацько О. М. Практична риторика : навч. посіб. Київ : Київський університет, 2019. 239 с.
5. Мистецтво красномовства, культури спілкування та ділової комунікації : навч. посіб. / уклад. В. І. Докаш. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2020. 367 с.

Наталія МАЗЕПА,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного університету;

Науковий керівник: ***Людмила ЛУК'ЯНИК,***

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА

В умовах сьогодення важливим елементом реалізації Концепції НУШ, Концепції національного-патріотичного виховання є навчання підростаючого покоління на традиціях рідного народу, які необхідно закладати у свідомості дітей з раннього віку.

Актуальність формування лексичної компетентності в учнів початкових класів визначено завданнями щодо створення оптимальних умов для повного розкриття потенціалу кожного учня, що відображається

у конкретній дитячій діяльності та пов'язане зі спілкуванням у різноманітних життєвих ситуаціях.

Великої уваги заслуговують інноваційні технології виховання школярів у позанавчальний час, зокрема використання засобів народознавства, спрямованих на співпрацю вчителів, учнів, батьків. Саме це є актуальною потребою сучасної дидактики, органічною складовою духовного відродження нашої нації, її оздоровлення, могутнім стимулом розвитку особистості.

Сучасні дослідники приділяють значну увагу теоретичним і практичним пошукам осмислення проблеми розвитку мовлення, питанням народознавства, як одному із методів формування лексичної компетентності здобувачів початкової освіти. Теоретичні основи навчання в початкових класах на компетентнісних засадах обґрунтовано в працях Н. Бібік, О. Савченко та ін., методичні аспекти проблеми розкрито в студіях В. Бадер, М. Вашуленка, Н. Богданець-Білоskalенко, Н. Гавриш, І. Гудзик, М. Греб, Н. Грони, С. Дубовик, Т. Маркотенко, О. Мельничайко, С. Мартиненко, І. Нагрибельної, М. Оліяр, К. Пономарьової та ін.

Вчителі постійно звертають увагу на науково-творчий підхід до нестандартних форм позаурочних заходів, які сприяють не тільки поглибленому вивченню окремих предметів, а й виступають виховним компонентом духовної культури нашого народу, без якого неможливе повне розкриття індивідуальних особливостей кожної дитини, розвиток її здібностей, виявлення етнопсихологічних особливостей. Їх практика засвідчує, що самих слів, навіть найщиріших і високохудожніх, для виховання недостатньо. Самі по собі слова мало варті, якщо вони не впливають на почуття, не стають основою глибоких і міцних переконань, знань.

Народні звичаї, традиції й обряди, об'єднуючи історію, сучасність і майбутнє, «уможливлують формування високорозвиненої сучасної нації. Засвоєні і примножені не одним поколінням, вони вміщують духовні, моральні цінності, ідеї, ідеали, погляди, норми поведінки. Минуле, сучасне і майбутнє – це нерозривні компоненти, які формують світогляд, особистість кожної людини. Тому перед сучасними педагогами ставиться завдання - виховання особистості, передавання її досвіду минулого, розкриття юному поколінню найважливішого призначення людини на землі, формування його морально-духовної краси» [1, с. 259].

Аналіз практичної діяльності сучасних закладів освіти дає підстави стверджувати, що педагоги активно використовують українські народні традиції у вихованні дітей, особлива увага приділяється методиці включення засобів народознавства в освітній процес.

Наприклад, метою проведення свята «Прийди, прийди, весна красна» є розширення знань дітей про весняні народні свята і народні прикмети. Захід проводиться в класі (ігровій кімнаті), прикрашеному вербою з котиками, весняними квітами, супроводжується використанням приказок, прислів'їв, загадок, пісень про весну і т. ін. Під час свята вчитель звертається до учнів: «Був у нашого народу дуже цікавий звичай. З нетерпінням люди чекали на прихід весни і вважали, що це птахи на свої крилах приносять весну і проганяють люту зиму з її морозами. Люди випікали з тіста пташок, вибігали на подвір'я, весело стрибаючи, співали пісні: Вилети, люлю, горою, винеси літо з собою». Цим випеченим пташкам люди давали назву жайворонки, бо ці пташки раненько прокидаються, кружляють над полем і звеселяють працю хлібороба» [5]. На завершення свята для дітей проводиться народна гра «Довга лоза». Під час проведення виховного заходу вихователь оптимально використовує українські народні традиції.

Доречними засобами народознавства є етичні бесіди, мета яких полягає в поглибленні знань дітей про традиційні етичні норми та етикетні правила українців. Так, мета бесіди «Гостинність нашого дому» – розширити й поглибити знання дітей про хліб і картоплю, виховувати гостинність і повагу до хліба. Бесіда характеризується динамічністю, яскравістю і логічністю, місцем її проведення є світлиця, представлена макетом української хати. Під час бесіди вчитель використовує такі засоби народознавства, як-от: загадки: «Виріс у полі на добрій землі, місце найкраще знайшов на столі. Місили, місили, ліпили, ліпили, а потім в окріп помістили»; приказки та прислів'я: «Без солі, без хліба немає обіда», «Коли хліб на возі, нема біди в дорозі», «Їмо бараболі і не знаємо долі»; бувальщину: «Їхали одного разу мандрівники та й застала їх ніч. Голодні, замерзлі, вони почали рвати сухий бур'ян, щоб розпалити вогнище. Але одні куці почали вириватися з маленькими грудочками. Не звернули увагу на них мандрівники. Кинули у вогонь. А зранку на попелищі вони побачили невеликі вуглики, які перетворилися в грудочки. Скуштували. Смачно. Навибирали сирих грудочок, привезли додому і почали вирощувати. Так до нас на стіл прийшла картопля». Під час заходу вчитель звертає увагу учнів

на страви, приготовані з борошна і картоплі, акцентує на тих, що є традиційними для української кухні. Захід закінчується частуванням хлібом, калачами, варениками, печеною картоплею.

Як показує досвід, у позаурочний час доцільно використовувати такі форми роботи народознавчого характеру: свята, зокрема і народні, фестивалі, "круглі столи", фольклорні ярмарки, літературні або фольклорні ігри, літературні ранки і вечори, літературні вітальні, зустріч з цікавими людьми, збирання й опрацювання фольклорно-етнографічних матеріалів, цікаві посиденьки, краєзнавчі екскурсії ("Моя вулиця", "У гості до дуба"), екологічні десанти ("Врятуй струмочок", "Посади деревце").

Визначення сутності та специфіки засобів народознавства потребує обґрунтування його використання в педагогічній практиці. Проведений аналіз основних досліджень дає нам підстави вважати, що його застосування в сучасній психолого-педагогічній науці має достатнє наукове підґрунтя і є перспективним та цілком виправданим.

Мовленнєвий розвиток учня та його вдосконалення потрібно розглядати як відображення формування навичок комунікативно-мовленнєвої взаємодії. Комунікативно-мовленнєві здібності можна розглянути як психологічні та психофізіологічні особливості характеристики особистості, які допомагають швидко та якісно оволодіти навичками та вміннями використовувати засоби спілкування у конкретних ситуаціях взаємодії з однолітками чи дорослими. Однак для розвитку мовлення учнів початкових класів недостатньо пропонувати їм лише різноманітний мовний матеріал. Потрібно ставити перед дітьми нові комунікативні завдання, які потребуватимуть використання нових мовних засобів.

Структура методики формування лексичної компетентності учнів початкових класів характеризується тим, що в ній жорсткість і гнучкість, постійність і змінюваність діалектично взаємопов'язані і перебувають у суперечності. Елементи структури методики, з одного боку, є постійними, незмінними, оскільки не змінюються закономірності та логіка процесу навчання, а з іншого, – ця структура всередині кожного компонента може змінюватися залежно від змісту навчального матеріалу і його цільової спрямованості. Це означає, що окремі етапи можуть здійснюватися у згорнутому вигляді, а інколи і випадати зовсім [6].

У методиці формування лексичної компетентності учнів початкових класів виокремлюють три типи методів: *рецептивний* – використовується

для формування мовленнєвознавчих понять, знань про мовлення та способи мовленнєвої діяльності; *репродуктивний* – спрямований на оволодіння алгоритмами сприйняття мовлення, використовується для формування мовленнєвих умінь і навичок; *продуктивний* – забезпечує розвиток умінь у мовленнєвій діяльності та творчих мовленнєвих здібностей учнів.

Названі типи методів взаємодіють між собою у процесі навчання, вони є взаємозв'язаними і взаємозалежними, утворюють цілісну систему, виступаючи як ланки єдиного процесу формування лексичної компетентності молодшого школяра. Межі між названими методами умовні, але кожен метод зберігає свою специфіку і має особливу характеристику діяльності вчителя й учнів.

Співвідношення методів навчання мовлення, порівняно з традиційним навчанням, змінюється із перевагою продуктивних методів, зокрема евристичного і творчого. Навчальна взаємодія вчителя й учнів спрямована на те, щоб школярі, з одного боку, засвоїли і репродукували алгоритм утворення мовлення (від задуму до його словесного вираження), а з іншого боку, – у процесі евристичного пошуку знаходили власні рішення на кожному етапі породження мовлення.

Пропонована методика формування лексичної компетентності в учнів початкових класів ґрунтується на таких принципах, як: принцип єдності вивчення одиниць мови і навчання мовлення; принцип градаційності; принцип цілісності процесу формування лексико-граматичної будови мовлення учнів (формування лексичного запасу і граматичної будови мовлення в єдності і взаємозв'язку); принцип опори на алгоритми породження і сприймання мовлення в процесі формування мовленнєвих умінь і розвитку мовних здібностей учнів; принцип взаємозв'язку в розвитку фонетичної, лексичної, граматичної сторін мовлення і навчання одиниць мови в єдності значення, форми і функції; принцип зіставлення і диференціації одиниць мови в процесі мовленнєвого вибору [4].

Отже, нове педагогічне мислення на перше місце як у навчанні, так і у вихованні ставить інтереси учня, а не вчителя. Тому технологія підготовки виховних заходів має враховувати й те, що головними дійовими особами у процесі виховання (як і навчання) мають бути учні. Основна мета – це втілення ідеї співпраці, співтворчості вчителя й учнів, їх батьків, пошук і впровадження нових технологій виховання школярів у позанавчальний час. Реалізація методики формування лексичної компетентності в учнів

початкових класів оптимально можлива не лише в межах традиційних уроків української мови, у зв'язку з навчанням граматики та правопису, а й на спеціальних компетентнісно-зорієнтованих уроках.

Список використаних джерел

1. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. *Молодь і ринок*. 2011. №12. С. 137–141.
2. Михасюк Т. Виховання у молодших школярів любові до рідної мови через народні традиції. *Нова педагогічна думка*. 2007. №3. С. 25–28.
3. Мірошніченко В., Добровольська Г. Народознавство як невичерпне джерело розвитку особистості. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 4(23). С. 251–263.
4. Хайруддинов М. Народні традиції та виховання. *Початкова школа*. 2003. № 10. С. 46–50.
5. Хомич Л.О. Народні традиції у вихованні молодших школярів. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2013. № 21 (274). С. 125–127.

Олеся МАРТИНА,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Юлія КІНІЩУК,

здобувачка другого (магістерського) рівня
вищої освіти

Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Нестійкість і дестабілізація сучасного світу, економічна глобалізація, вільний рух капіталів і людських ресурсів між країнами, орієнтація на входження до Європейського освітнього простору актуалізують питання підвищення результативності управління закладом загальної середньої

освіти (ЗЗСО), а саме управління освітньою діяльністю вчителя, розвитком його професійних навичок як необхідного складника особистісно-професійного зростання та досягнення ним найвищого рівня продуктивності в педагогічній роботі, здатності ефективно і творчо вирішувати питання, пов'язані з навчанням і вихованням молодого покоління. Початкова ланка освіти – підґрунтя шкільного навчання; саме тут закладається основа для формування особистості здобувача освіти, його подальшого розвитку в різних сферах діяльності. Цей період сприяє засвоєнню базового рівня освіти та розвиває навички самостійного навчання [8, с. 32].

Результатом освіти й виховання, як зазначено в освітніх державних програмах України, має бути активний, творчий, наділений почуттям обов'язку й відповідальності перед суспільством випускник закладу освіти, який уміє адаптуватися до сучасного плинного світу, характерною тенденцією якого є неперервне зростання кількості інформації, підвищення ролі особистості, інтелектуалізація її діяльності [6, с. 80].

У сучасній освіті розробляються різні підходи до побудови концептуальної бази такої системи освіти, яка б найбільшою мірою відповідала матеріальним та духовним потребам нашого часу, використовувала найновіші досягнення науки та спрямовувалась на формування гармонійної, творчої особистості. У зв'язку з цим, Концепція Нової української школи спрямовує освітню галузь на формування творчого фахівця-інноватора, гармонійної особистості, громадянина-патріота [7]. Разом з тим, одним із головних аспектів Концепції Нової української школи є педагогіка партнерства як сучасна парадигма організації освітнього процесу. Відтак, викладання навчальних дисциплін широко використовує зазначену парадигму.

Аналіз змісту Концепції Нової української школи дозволяє дійти висновку, що одна із її наріжних основ – це педагогіка партнерства, яка вміщує такі принципи, як повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення один до одного всіх учасників освітнього процесу, діалог, взаємодія, взаємна повага, довіра у відносинах, розподілене лідерство, проактивність (уявлення про природу психіки людини, властиве, в першу чергу, гуманістичній психології, згідно з якою між подразниками, які впливають на людину, і її реакцією на них лежить вільна незалежна людська воля) [1, с. 16].

У цілому, в основі педагогіки партнерства покладаються спілкування, взаємодія й співпраця між вчителями (освітніми установами), учнями й батьками, які об'єднуються загальними цілями і прагненнями, виступаючи добровільними і зацікавленими особами, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за його результат, тобто характеризується довірою, загальними цілями і цінностями, добровільністю і довготривалістю відносин, а також визнанням взаємної відповідальності сторін за результат розвитку всіх суб'єктів освіти.

До числа видатних педагогів, які вивчали педагогіку партнерства, належать такі класики, як В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі і які робили акцент на важливість встановлення партнерських відносин між учителем та учнем, між учителем і батьками, між школою і батьківською громадою. Досліджували питання педагогіки партнерства і сучасні дослідники, зокрема П. Байдаченко, В. Бакірова, І. Гавриленко, Г. Задорожний, О. Іонова, А. Рибіна, В. Жураковський, І. Мачуліна, З. Сазонова, О. Скідіна, Л. Хижняк та інші; які аналізують різні аспекти цього питання: етико-педагогічні вимоги до взаємодії із дітьми та їхніми батьками – І. Гребенніков, Т. Кириєнко, В. Сухар; зміст і методи педагогіки освіти батьків – Л. Островська, О. Долина, Т. Кириєнко, О. Низковська; умови для плідної роботи педагогічного колективу у формуванні моральних якостей особистості дитини – А. Алексєєнко, Л. Божович, В. Пластовий.

Мета статті полягає в обґрунтуванні розвитку педагогічного партнерства вчителя початкових класів як ключового компонента Нової української школи.

Одним із цілісних та інтегрованих тлумачень педагогіки партнерства, яке ми беремо за основу в нашому дослідженні, є визначення Н. Бібік, а саме: «чітко визначена система взаємин усіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, учителів, управлінців), основою якої є принцип добровільності; ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись визначених норм (прав та обов'язків) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін; передбачає активну участь усіх учасників у виконанні спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за їхні результати» [6, с. 56].

Педагогіка партнерства, що є основним елементом формули Нової української школи, спрямована на те, щоб перетворити систему освіти в Україні в засіб досягнення соціальної рівності та єдності. Кожен вчитель,

впроваджуючи принципи педагогіки партнерства у своїй професійній діяльності, здійснює місію української школи, яку спрямовано на формування освічених громадян України, які мають всебічний розвиток, високу відповідальність як громадяни, виявляють патріотизм, а також володіють навичками для розвитку та інновацій.

Мета вчителя – розкрити потенціал учнів, зробити так, щоб усі були сприйнятливими до нових знань, до творчих надбань, до розвитку себе як особистості. Це можливо тільки тоді, коли учень довіряє вчителю, коли відчуває себе у безпеці. Неприродньо бути відкритим і творчо працювати з тим, кому не довіряєш, або з ким не відчуваєшся в емоційній безпеці. Це проти людської природи – слухати тих, кого не поважаєш, або з ким не маєш зв'язку. Дбайливе лідерство вчителя – основа для змін на краще. Учням комфортніше ставити запитання, ризикувати та робити помилки. Вони можуть почати розкривати свої здібності, тому що в такій атмосфері простіше пробувати нове і ставити більш високі цілі [2, с. 36].

У концептуальних засадах Нової української школи зазначено основні принципи педагогіки партнерства: «повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)» [7].

Важливою тенденцією в утвердженні партнерської взаємодії в закладі освіти є орієнтація освітнього процесу на особистісну модель комунікації між учителем і учнем, студентом і викладачем, подолання авторитаризму з боку педагога у вихованні та навчанні, спроба утвердити в навчанні принципи взаємодії, взаєморозуміння, підтримки, усвідомленої особистої відповідальності за його результати.

Для активного співробітництва із сучасними учнями вчитель повинен мати високий інтелект, сильну волю, чимало моральних зусиль, організаторські здібності та вміння користуватися засобами формування моральних, інтелектуальних та духовних цінностей в учнів. Роль учителя полягає не лише у трансляції знань, але й у вихованні культури та загальнолюдських цінностей, ідей державотворення та демократичних змін, що наслідуватимуть учні.

Задля досягнення успіху вчитель має бути готовим до постійного самовдосконалення, вивчення нових методик навчання, розвитку своєї особистості. Важливо також мати відкрите сприйняття світу, бути толерантним до різних точок зору та культур, а також уміти знаходити спільну мову з учнями. Такий підхід дозволяє створити атмосферу співпраці та взаєморозуміння, що сприяє якісному навчанню та розвитку учнів. Крім того, вчителю необхідно мати чітку мету, яку він прагне досягти разом з учнями, і бути готовим працювати над її досягненням. Важливо також пам'ятати про індивідуальні особливості кожного учня, його потреби та можливості, і створювати для кожного оптимальні умови для розвитку. У педагогічній діяльності вчитель повинен бути прикладом для учнів, демонструючи високі моральні цінності, розвинену інтелектуальну сферу та духовний світ. Такий педагог здатний не лише навчити учня знанням, але й виховати його як особистість, здатну до самореалізації та взаємодії з оточуючим світом.

Учителю слід прагнути до етичної поведінки під час діалогу, проявляючи емоційну стриманість та терпимість, відсутність роздратування, позитивне ставлення до суб'єкта педагогічної взаємодії, розуміння переваг організаційних можливостей над дисциплінарними, вміння знімати тривожність та напруженість співрозмовника, також надавати перевагу активним формам реагування тощо. У вихованні важливе не лише змістовне наповнення матеріалу, а й манера спілкування (тон, час розмови), морально-етична поведінка, зовнішній вигляд вчителя. Слово вчителя є «найтоншим дотиком до серця», яке стає їхнім особистим надбанням, але за умови мудрості вчителя, яка приваблює, надихає цілісністю, красою ідейно-життєвих поглядів на цілеспрямоване життя [2, с. 34].

Сучасне навчання і виховання учнів вимагає нового підходу до педагогічної етики, яка базується на взаєморозумінні, взаємоповазі та творчій співпраці вчителя і учня. Цей підхід передбачає особистісне спілкування, а не просто виконання ролей, і сприяє підтримці, співпереживанню, визнанню людської гідності та побудові довіри; використання особистісного діалогу як основної форми спілкування, яка спонукає до обміну думками та моделюванням життєвих ситуацій. Такий підхід також сприяє створенню спеціально сконструйованих ситуацій вибору, підтримки успіху, самоаналізу, самооцінки та самопізнання;

спрямований на розвиток творчості та здібностей до адекватної діяльності в нових умовах [5, с. 21].

Нерідко під час утілення нових ідей заважають консервативні й стійкі до змін перешкоди: особливості мислення освітян про те, що достатньо добре знати свою справу, а не шукати інновації; застарілі, консервативні інструкції, розпорядження і накази; перешкоди від органів управління через різні обмеження та накази тощо. Щоб подолати ці перешкоди, вчителів потрібно не лише пропонувати нові ідеї в розвитку педагогічного партнерства, в його осмисленні, обґрунтуванні, але й мати сміливість реалізувати їх на практиці [3, с. 3].

Один із важливих способів плекати стосунки з учнями – переконати їх у тому, що нам приносить справжнє задоволення те, що ми з ними поруч. Створювати атмосферу задоволення не означає ставати режисером розважальних програм. Проте корисно зробити так, щоб учні відчували: ми отримуємо задоволення від предмета, який викладаємо і, що дуже важливо, від процесу викладання саме їм. Простіше кажучи, якщо дітям з нами весело і добре, то буде вище ймовірність того, що вони захочуть побудувати з нами стосунки, що ґрунтуються на взаємній повазі. Коли нам вдається створити атмосферу насолоди, учні з більшою готовністю слухаються нас і беруть участь в освітньому процесі [2, с. 35].

Отже, застосування принципів педагогіки партнерства сприяє створенню нового освітнього середовища, використанню інноваційних технологій, є платформою, на якій педагог підвищує ефективність роботи, запроваджує особистісно орієнтований, компетентнісний, індивідуальний підходи. Через застосування в щоденній практиці в повному обсязі принципів педагогіки партнерства конструктивно будуються відносини вчитель – учні – батьки; розширюються можливості гуманізації освітнього процесу; актуалізує педагогічний інгредієнт діяльності, тим самим збільшуючи виховні можливості за рахунок об'єднання потенціалів школи та сім'ї як соціальних інститутів.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
2. Білецька І.О., Коберник О.М. Педагогіка партнерства та її реалізація в творчій спадщині В. Сухомлинського. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету*

- імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2018. № 171. С. 34–39.
3. Вітюк В.В. Готовність педагогів до змін в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». *Педагогічний пошук*. 2017. № 2. С. 3–6.
 4. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. № 4. С. 1–16.
 5. Дубяга А., Золотар О. *Методичний путівник класного керівника Нової української школи* / ред. А. Дубяга. Краматорськ : Від. інформ.-вид. діяльності, 2021. 42 с.
 6. *Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа»* / за. заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавнича дія Плеяди», 2017. 206 с.
 7. Концепція «Нова українська школа». Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 24.08.2023)
 8. Махновець Ю. Організація освітнього середовища в Новій українській школі. Тренінгове заняття. *Методист*. 2018. № 5. С. 32–43.

Наталія МЄЛЕКЄСЦЕВА,

кандидат філологічних наук, доцент, доцент
кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах сьогодення гостро постає проблема дитячого читання: спостерігається зниження інтересу до читання серед молодших школярів, а також зростання негативних кількісно-якісних показників, що стосуються всіх аспектів читацької діяльності учнів. Результати дослідження стану сформованості читацької компетентності випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти [2] свідчать про погіршення результатів

навчання учнів та виникнення освітніх втрат і розривів в оволодінні програмовим змістом.

Варто зауважити, що проблема зниження інтересу до читання в молодших школярів актуалізувалася впродовж останнього десятиліття і зростає у контексті стрімкого технологічного прогресу, зміни читацьких пріоритетів і нових викликів, що постають перед літературою для дітей. У сучасному інформаційному просторі учні мають доступ до численних джерел інформації, включаючи цифрові медіа, соціальні мережі та розважальні платформи, що знижує зацікавленість у традиційних формах читання. Відтак формування й розвиток інтересу до читання є одним із пріоритетних завдань сучасної шкільної освіти.

Аналіз наукової літератури виявив, що поняття «читацький інтерес» детально проаналізоване у дослідженнях Т. Дятленко, В. Мартиненко, О. Савченко, Г. Ткачук, В. Трунової, Т. Яценко та ін. Проте знижена, а подекуди й відсутня увага до читання молодших школярів, актуалізує необхідність зміни способів подання та культури зорового сприймання інформації, застосування сучасних технологій для розвитку читацького інтересу учнів початкових класів, що й свідчить про актуальність нашої розвідки.

Мета статті – схарактеризувати цифрові технології як засіб розвитку читацького інтересу здобувачів початкової освіти.

Основи дитячого читання закладаються в початковій школі в контексті літературної освіти, спрямованої на пізнання літератури як форми суспільної самосвідомості та мистецтва слова, формування базових літературознавчих понять, оволодіння культурою мовлення, а також на виховання естетичного смаку та художніх цінностей. Вона сприяє духовному розвитку учнів через залучення їх до мистецтва слова, забезпечує становлення навичок зв'язного мовлення, розвиток творчих літературних здібностей і формування читацької самостійності молодших школярів [3, с. 12].

Основою літературної освіти особистості є наявність в неї *читацького інтересу*. Аналіз наукових праць дозволив виокремити такі психолого-педагогічні особливості читацьких інтересів молодших школярів:

- читацькі інтереси учнів виявляються насамперед у позитивному ставленні до читання, у прагненні ознайомитися зі змістом твору як із джерелом нових знань та емоційних переживань;

- читацький інтерес інтегрує пізнавальні, емоційні та вольові аспекти особистості дитини;

- читацькі інтереси можуть бути як епізодичними, так і стійкими: важливо залучити дитину до книги настільки, щоб вона не змогла відмовитися від читання, а згодом постійно підтримувати цей інтерес;

- віковий підхід до формування читацького інтересу передбачає врахування вікових характеристик читачів, а також орієнтацію на особливості, які ще не повністю проявилися, проте матимуть значний розвиток у майбутньому [1, с. 19].

Інтерес і бажання читати мотивує дитину до активного залучення у процес читання, що сприяє формуванню й розвитку читацької компетентності. Зі зростанням обсягу прочитаного дитина вправляється у розумінні й інтерпретації текстів, збагачує свій словниковий запас, набуває мовних і мовленнєвих компетентностей. Завдяки зацікавленості у читанні особистість відкриває для себе різні жанри й авторів, що сприяє формуванню індивідуальних літературних смаків, розширенню кругозору та усвідомленню багатоманітності світоглядних позицій.

Інтерес до читання спонукає молодшого школяра до глибоких роздумів над текстом, висловлення власної думки й аналізу інших поглядів. Літературні твори часто містять моральні та етичні послання, які, завдяки читацькій зацікавленості, сприяють засвоєнню цінностей і розумінню їх значущості в житті. Читання художніх текстів розширює світогляд, поглиблює емпатію і допомагає краще розуміти інших людей, їхні думки, почуття та життєвий досвід.

Враховуючи особливості сучасного цифрового покоління, в якого сформувалися принципово інші способи отримання, сприйняття і засвоєння інформації, нездатність дітей сприймати великі обсяги інформації, неприйняття вербальних способів подання матеріалу і наявність «кліпового» мислення, націленого на яскравий зоровий образ, вважаємо за доцільне використовувати цифрові технології для підвищення інтересу молодших школярів до читання.

Сьогодні великою популярністю серед школярів користуються електронні книги й інтерактивні читанки. Вони надають зручний доступ до великої кількості літератури та освітніх ресурсів, а також мають низку переваг для користувачів, зокрема мультимедійні функції (аудіо, відео, анімації та інтерактивні завдання, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу

та робить процес читання цікавим для дітей), доступність і мобільність (електронні книги можна легко читати на різних пристроях – телефонах, планшетах, комп'ютерах), можливість персоналізації (користувачі можуть регулювати розмір тексту, фон, яскравість та інші налаштування для більш комфортного читання), а головне – інтерактивність і гейміфікація, які залучають молодших школярів до активного навчання, стимулюють їх інтерес до читання та сприяють кращому засвоєнню змісту тексту через мультимодальний підхід.

Варто зауважити, що ефективним засобом залучення до читання дітей, які ще не мають достатніх навичок для самостійного читання, є аудіокниги. Це дієвий інструмент розвитку навичок аудіального сприйняття, розширення словникового запасу, що є підґрунтям для подальшого самостійного читання.

Цікавими для сучасної дитини-читача є інтерактивні читацькі додатки – спеціалізовані ресурси, орієнтовані на різні рівні читання, які забезпечують формування персоналізованого читацького досвіду дитини, дозволяють відстежувати прогрес і власні досягнення, що створює додаткову мотивацію до читання через систему нагород.

З метою підвищення інтересу до читання радимо запропонувати учням *Bookmate* – додаток для читання книг за підпискою з великою мультимовною бібліотекою. Основна концепція чітко відображена в його назві, яка в перекладі звучить як «книжковий друг». Цікавим є те, що *Bookmate* пропонує багато різних можливостей: читати книги, обговорювати їх, «зазирати» до бібліотеки товариша, ділитися своїми враженнями й знаходити нову книгу за вподобаннями. Актуальність цього мобільного додатку зумовлена й схильністю дітей обирати книги для читання залежно від рекомендацій ровесників [5, с. 113].

Завдання для читання з ігровими елементами також пропонують гейміфіковані освітні платформи. Завдяки завданням, вікторинам та інтерактивним іграм діти взаємодіють із літературою не лише через текст, а й через візуальний і тактильний досвід. Гейміфікація забезпечує підтримку інтересу до читання на стабільному рівні та дозволяє дітям відчувати власний прогрес, що є потужним стимулом для подальшого саморозвитку.

Сучасні діти багато часу проводять у соціальних мережах, тому варто ознайомити їх із соціальними мережами для читання. Зокрема, соціальна мережа *Goodreads* є спільнотою книголюбів зі всього світу. Вона дозволяє вести облік прочитаних книг і оцінювати їх, укладати список творів, які учні бажають прочитати в майбутньому, залишати відгуки, ділитися враженнями з друзями. Кожен школяр може мати власну сторінку в мережі, де відзначатиме прогрес прочитання книги, контролюючи в такий спосіб обсяг прочитаного. Водночас учні відчуватимуть себе самостійними, адже вони будуть поповнювати власну полицю, керуватимуть процесом вивчення твору, фіксуватимуть терміни прочитання книги [6].

Для підвищення інтересу для читання, на нашу думку, варто залучати учнів до віртуальних книжкових клубів та онлайн-обговорень. Такий формат забезпечує соціальну взаємодію молодших школярів: вони можуть обговорювати прочитані книги, ділитися враженнями й відкриттями, формувати власні літературні погляди. Соціальна складова робить процес читання більш захопливим, сприяє розвитку критичного мислення та формуванню власних суджень.

Важливе значення в процесі роботи з дитячою книгою має вміння вчителя початкових класів застосовувати інструменти, які об'єднують текстовий матеріал із мультимедійним контентом (аудіо, відео, анімація), пропонують учням досвід читання, збагачений візуальними й аудіальними образами, наприклад, мультимедійні презентації. Також це вміння вчителя застосовувати цифрові інструменти для візуалізації прочитаного, наприклад, ментальні карти, хмари слів, каліграми, інтерактивні плакати, інтернет-меми, буктрейлери, скрайбінги, лепбуки, мудборди тощо.

Скрайбінг – це новітній інструмент візуалізації інформації, який забезпечує сприймання та ілюстрування тексту у режимі реального часу: замальовка здійснюється фломастером на білому аркуші або класній дошці, використовуються різні графічні фігури, графіки, схеми тощо. Для створення скрайбінгу на комп'ютері можна скористатися такими програмами: GoAnimate, PowToon, Moovly, Sparcol VideoScribe та ін.

Буктрейлер – це короткий відеоролик за мотивами книги, який містить найяскравіші моменти книги, візуалізує її зміст, є сучасною формою реклами книги, засобом її просування та засобом заохочення до читання молодших школярів. Для створення буктрейлера можна скористатися редакторами для роботи з відео та фото Windows Live Movie

Maker, Windows Movie Maker або створити презентацію у програмі PowerPoint, після чого об'єднати матеріал в єдиний ролик і «накласти» ефекти, переходи, музику, «звести» звук.

Отже, застосування цифрових технологій у процесі розвитку читацьких інтересів молодших школярів забезпечує інтеграцію читання в повсякденне життя дитини, формує стійкий інтерес до літератури та сприяє розвитку ключових компетентностей для самостійного, осмисленого читання, надає можливість формувати індивідуальну читацьку траєкторію. Варто зауважити, що використання описаних інструментів буде більш ефективним за умови підтримки від дорослих. Важливо, щоб дорослі демонстрували позитивне ставлення до читання, стимулювали дітей до вибору й обговорення книг, брали участь у читацьких заходах у школі та вдома, спільно читали книги й обговорювали їх із дітьми.

Список використаних джерел

1. Дубровська Л. О., Дубровський В. Л., Король В. С. Психолого-педагогічні особливості читацьких інтересів молодших школярів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. №2. С. 17-22.
2. Звіт про результати загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи ЗЗСО». Частина III. Читання. Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. URL: http://testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt-1.pdf (дата звернення: 10.10.2024).
3. Котик Т. М. Методика літературної освіти молодших школярів : Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2014. 73 с.
4. Ліпчевська І. Л. Візуалізація інформації у мовно-літературній галузі першого циклу початкової освіти: новації Нової української школи та їх реалізація. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721123/1/Text.pdf> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Пономаренко О. Д. Формування читацького інтересу молодших школярів на уроках літературного читання в умовах дистанційного навчання. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 вересня 2021 р. / за наук. ред. О. Топузова, О. Малихіна. Київ : «Видавництво Людмила»,

2021. С. 112-115. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/Zbirnyk-Svit-dydaktyky-sayt.pdf#page=112> (дата звернення: 10.10.2024).

6. Goodreads – соціальна мережа книголюбів для уроків літератури. *На Урок*. URL: <https://naurok.com.ua/post/goodreads-socialna-merezha-knigolyubiv-dlya-urokiv-literaturi> (дата звернення: 10.10.2024).

Людмила МОСКОВЧУК,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;
Олена ДЕМЧУК,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КОЛЕКТИВНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ

Умінням адаптуватися до життєвих ситуацій та визначати особисті цілі, виконуючи різні ролі й функції в колективі, має володіти кожна доросла людина. Українські вчені провели низку досліджень, які виявили, що формування цих та інших навичок соціальної компетентності починається ще в початковій школі.

Одним із завдань соціальної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти є «... розвиток соціальних навичок молодших школярів щодо взаємодії і співпраці в різних видах діяльності» [1, с. 212].

Окремим фактом слід зауважити, що з потраплянням до шкільної атмосфери у дитини активно починають встановлюватися соціальні зв'язки та формуватися різні моделі поведінки й опанування різних соціальних ролей, розширюється соціальна атмосфера в цілому. Це стає ефективною умовою для формування навичок, пов'язаних із суспільною адаптацією та

соціальним взаємозв'язком. Контролюючи процес формування навичок із самого початку, ми швидше наближаємося до результату, тобто до формування всебічно гармонійної особистості.

Проблема формування соціальних навичок в освітньому процесі порушується у роботах таких дослідників, як С. Ашер, Н. Бібік, В. Коваленко, Д. Губарева, С. Елліот, Ф. Грешман, Л. Кулакова, Ю. Лимар, О. Матвієнко, О. Митник, Т. Піроженко, В. Слот, Л. Ткаченко, В. Харитоновна, А. Шпеко та ін. Вчені по-різному трактують це поняття та обґрунтовують доцільність застосування різноманітних методів, технологій навчання для розвитку цих навичок.

А. Шпеко доходить висновку, що «якщо не буде належного розвитку соціальних навичок в учнів початкової школи, то можуть виникнути неабиякі труднощі у визначенні свого місця в соціумі. Адже від рівня сформованості соціальних навичок залежить те, як дитина сприймає себе у світі, який соціальний статус отримує, як вона відчуває і розуміє свою роль та місце в суспільстві, вміння будувати соціокультурні взаємини, а також реакція на різні ситуації» [2].

Для цілеспрямованого, а не ситуативного, розвитку соціальних навичок учнів початкових класів важливо у закладі загальної середньої освіти змодельовати контекст майбутнього соціального життя і діяльності учнів, створювати можливості для отримання дітьми досвіду соціальної взаємодії. Соціальні відносини та зв'язки в сучасному світі, можливі соціальні дії, що були освоєні дитиною у період дорослішання, соціальні об'єкти, які впливають на соціальний досвід школярів, вимагають, щоб процес розвитку означених навичок враховував специфіку умов життя у сучасному інформаційному суспільстві

Молодшому школяреві необхідна цілеспрямована допомога у побудові ефективних поведінкових стратегій, саме тому розвиток соціальних навичок молодших школярів має бути одним із найважливіших напрямів роботи вчителя початкових класів.

Як же допомогти молодшому школяреві стати соціально компетентним? Таке запитання є дуже доречним і тому нами була розроблена та обґрунтована програма розвитку соціальних навичок молодших школярів засобами колективних форм діяльності «Ми разом прямуємо до злагоди».

Використання колективних форм діяльності у розвитку соціальних навичок молодших школярів буде успішним за умови цілеспрямованої, комплексної діяльності; врахування механізмів впливу соціокультурного середовища на особистість; залучення учнів до суспільно-корисної діяльності, забезпечення сприятливого середовища для навчально-пізнавальної діяльності та спілкування з оточуючими.

Для розв'язання окреслених проблем було розроблено програма використання колективних форм діяльності у процесі розвитку соціальних навичок молодших школярів «Ми разом прямуємо до злагоди», що містить: цільовий блок, змістово-технологічний блок, організаційно-діяльнісний блок, оцінювально-результативний блок.

Охарактеризуємо її детальніше.

Цільовий блок визначає мету – забезпечити використання колективних форм діяльності у процесі розвитку соціальних навичок молодших школярів.

Змістово-технологічний блок містить: комплекс занять для молодших школярів з розвитку їх соціальних навичок засобами основних колективних форм і методів діяльності.

Організаційно-діяльнісний блок передбачає процес розвитку соціальних навичок молодших школярів, що реалізується через комплекс колективних форм та методів діяльності, а також засобів. Методи: перегляд та обговорення мультфільмів, відеофрагментів, мультимедійних презентацій, бесіди, рольові ігри, аналіз ситуації, наративи, групові проекти. Форми: індивідуальна та колективна робота. Засоби: комп'ютерні засоби, мобільні пристрої, web-ресурси (електронні соціальні мережі), мультимедійні засоби (мультимедійні презентації, мультфільми, відеофрагменти).

Оцінювально-результативний блок передбачає процес оцінювання рівнів (низький, середній, високий) сформованості соціальних навичок молодших школярів, яке здійснювалося за уточненими складниками (пізнавальний, емоційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний, інформаційно-рефлексивний) та показниками розвитку соціальних навичок молодших школярів. Визначення сформованості соціальних навичок молодших школярів доцільно здійснювати за такими рівнями: високий, середній та низький.

Результат: забезпечено використання комплексу колективних форм діяльності в умовах початкової школи, що виявляється у сформованих соціальних навичках молодших школярів на середньому і високому рівнях.

Експериментальна програма формування соціальних навичок засобами колективних форм діяльності «Ми разом прямуємо до злагоди» має інтегрований характер та чітко виражену виховну спрямованість.

Метою програми є формування здатності дитини на саморозвиток відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб; виховання молодшого школяра як громадянина України – вільної, демократичної, освіченої людини, здатної до незалежних моральних дій; формування навчальних вмінь і навичок та потреби в навчанні, а також здатності до практичного і творчого використання набутих знань; сприяння збагаченню духовного світу та моральної культури дитини, становленню її світогляду.

Зміст програми багатоаспектний і передбачає: формування в дітей уявлень про себе як особистість; розуміння своєї неповторності; цінності для людини життя і здоров'я, сім'ї та родини; виховання в учнів стійкого відчуття належності до українського народу, європейської цивілізації та людства; виховання гуманної, соціально активної особистості; оволодіння способами діяльності і моделями поведінки; розвиток навичок взаємодії в сім'ї, колективі, суспільстві; формування вміння самостійно ухвалювати відповідальні рішення щодо власної моральної поведінки.

Задля забезпечення виконання зазначених завдань необхідно будувати виховні заняття так, щоб учні мали змогу аналізувати та розмірковувати над різними життєвими ситуаціями, пропонувати шляхи розв'язання проблемних питань і робити відповідні висновки; формувати різні моделі поведінки; вміння вирішувати конфліктні ситуації; подолання різних видів булінгу. Водночас учитель має допомагати учням отримати досвід толерантної поведінки, співпраці, співпереживання, а також зрозуміти значення життя як найвищої цінності.

Методика викладання навчальної програми «Ми разом прямуємо до злагоди» передбачає сукупність форм, методів і прийомів в організації процесу здобуття соціальних знань і розвитку вмінь, здібностей, які дають змогу особистості взаємодіяти в суспільстві з різними групами людей, виконуючи різні соціальні ролі. Важливо сприяти тому, щоб дитина застосовувала здобуті нею знання про способи соціальної активності як у знайомих, так і змінених, нових ситуаціях, що впливатиме на розвиток

досвіду індивідуальної творчої діяльності. Оскільки поняття соціальної компетентності багатоаспектне, то під ним розумітимемо набуту здатність особистості взаємодіяти із навколишнім світом та орієнтуватись у змінних соціальних умовах.

Зміст програми «Ми разом прямуємо до злагоди разом» складається з таких частин:

- 1) «Поняття злагоди» (2 заняття);
- 2) «Я у злагоді» (3 заняття);
- 3) «Суспільство в злагоді» (3 заняття).

У кожній частині розглядаються певні морально-етичні норми та закономірності. Так, основна мета 1 частини «Злагода, як етична категорія», – дати учням відомості про основні поняття моралі та розкритті сутності причино-наслідкових зв'язків понять: добро, зло, справедливість та рівновага; ознайомлення з основними законами філософії: законом взаємного переходу кількісних змін в якісні, законом єдності і боротьби протилежностей, законом заперечення заперечення. Практичні завдання цієї частини спрямовані на формування в дітей загально прийнятих морально-етичних понять через призму особистих переживань та досвіду; порівняння людських вчинків та знаходження їм обґрунтування; осмислення своїх вчинків. Діти вчаться відшукувати закономірність в життєвих ситуаціях; відчувати емоційні стани інших людей, розуміти почуття, потреби і цінності інших людей; відчувати і розуміти соціальні відносини, їх важливість; проявляти емпатію; мати і висловлювати власну думку та виражати власні емоції.

Основна мета 2 частини «Я в злагоді» – розкрити зміст понять, які стосуються особистого психічного та тілесного балансу в цілому. Розкриваються теми, які стосуються внутрішньої гармонії зі світом, що включає в себе здоров'язберігаючу тематику; теми, які формують уміння контролювати власні вчинки та особисті переживання тощо. У процесі роботи над практичними завданнями формується вміння встановлювати закономірності; розвивається операції мислення: аналіз, синтез, порівняння, винятки; відбувається розвиток таких видів мислення, як абстрактне, фрагментальне, наочно-образне, дискурсивне та інтуїтивне; формується вміння планувати та досягати успіху (тайм-менеджмент). У процесі описаної вище роботи створюється та накопичується усвідомлення власного емоційного досвіду.

Основна мета 3 частини «Злагода в суспільстві» є сформувати в учнів систематичні знання, вміння та навички про гармонійні відносини у суспільстві. У процесі роботи над практичними завданнями формується в особистості вміння здійснювати розшифровування емоційної інформації (емоційні вирази обличчя, інтонації); знання про проблемні ситуації в міжособистісному просторі та шляхи їх подолання; створюються умови для розвитку конгруентності спілкування; продовжується вивчення основних «життєвих законів»: закон свободи волі та вибору, закон рівноваги. Практичні завдання спрямовані на розвиток комунікативних умінь, уміння вирішувати конфліктні ситуації на профілактику булінгу та його протистояння, повага до оточення та розкриття внутрішнього потенціалу з урахуванням навколишнього середовища.

Теми та завдання, які розкриваються в програмі «Прямуємо до злагоди» узяті з практики людини, повсякденного життя, що акцентує увагу на практичній складовій курсу. Застосування набутих знань дозволяє створювати поле для формування успішної особистості з урахуванням індивідуальних особливостей дитини (темпераменту, обдарованості, фізіологічних особливостей тощо). У процесі вивчення програми здійснюється робота не тільки з особистісним простором дитини, а й робота з родиною; вчителями; друзями; людьми, які оточують дитину.

Наведемо орієнтовну тематику заходів програми використання колективних форм діяльності у процесі розвитку соціальних навичок молодших школярів «Ми разом прямуємо до злагоди», яка складається з восьми занять, що можна реалізовувати в межах позакласної роботи.

Частина 1. Поняття злагоди

Тема 1. Що таке добро і зло.

Тема 2. Що таке справедливість і несправедливість.

Частина 2. Я у злагоді

Тема 3. Як створити внутрішню гармонію.

Тема 4. Яким має бути моє ставлення до батьків.

Тема 5. Якою має бути моя взаємодія з однокласниками, друзями.

Частина 3. Суспільство в злагоді

Тема 6. Як мають жити люди різних національностей на планеті Земля.

Тема 7. Як уникнути конфліктів.

Тема 8. Як можна допомагати оточуючим.

Отже, під час вивчення кожної теми програми «Ми разом прямуємо до злагоди» ми використовували колективні форми діяльності, активно залучали учнів для дослідження та розв’язання проблемних ситуацій. Учні молодшого шкільного віку набували навичок працювати в колективі, зважати на думки інших, презентувати та обґрунтовувати особисті.

Список використаних джерел

1. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.
2. Шпеко А. А. Форми і методи розвитку соціальних навичок молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 34. Т. 1. 2021. С. 152-156.

Людмила МОСКОВЧУК,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам’янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка;

Ольга ЛІВІЦЬКА,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

педагогічного факультету

Кам’янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Подальший розвиток демократичного і правового суспільства, зростання темпів трансформації суспільних відносин у післявоєнній Україні вимагає нового підходу до виховання сучасного громадянина. Особливої актуальності набуває розробка та практичне забезпечення нової системи громадянського виховання, мета якої – формування в учнів комплексу громадянських якостей, компетентностей та активної громадянської позиції.

Цей аспект виховної роботи в практиці закладів освіти реалізується за допомогою ряду нормативних документів: постанови Кабінету Міністрів України від 09 жовтня 2020 року № 932 «Про затвердження плану дій щодо

реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки», Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року та ін. Зокрема, Типовими освітніми програмами Державного стандарту початкової освіти до переліку та пропонованого змісту освітніх галузей включено й громадянську та історичну (ГІО) [2, с. 122]. Метою громадянської освітньої галузі для загальної середньої освіти визначено «створення умов для формування в учня/учениці початкової школи власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами» [2, с. 170].

За переконаннями О. Савченко, громадянське виховання у початковій школі має на меті формування у дітей знань і уявлень про українське суспільство, рідний край, розкриття на доступному рівні особливостей взаємодії людей у родині, в колективі, суспільстві, вихованні в них позитивного особистісного ставлення до цінностей і символів Української держави; виховання гуманної, соціально активної, відповідальної особистості [1, с. 147].

Розробка нових підходів до визначення теоретичних засад розвитку громадянської компетентності вихованців, використання інноваційних технологій в роботі сучасного закладу загальної середньої освіти є важливим завданням вчителя початкових класів.

У Новій українській школі особливої актуальності набуває проблема оновлення і модернізації змісту початкової освіти засобами музейної педагогіки.

Національна академія педагогічних наук України та Національний центр «Мала академія наук України» організували Міжнародний круглий стіл «Музейна педагогіка в умовах воєнного стану» (26 травня 2022 року), на якому обговорювали питання роботи музеїв в умовах війни, розвиток музейної педагогіки, збереження музейних цінностей та використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах воєнного стану. Тому завданням вчителя початкових класів є зберегти для майбутнього предковічні здобутки народу і передати наступному поколінню.

Формування громадянської компетентності молодших школярів має відбуватися поступово, за концентрично-спіральному принципом. Відповідно вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку

розвиток громадянськості потрібно починати з рідної домівки, міста/села та закінчувати Україною та Світом загалом, що відповідає процесу соціалізації дітей молодшого шкільного віку, зокрема: пізнанню себе, свого найближчого оточення (родина), ознайомленню з більш об'ємним довкіллям (рідне місто/село, український народ, Україна) та його включення до Світу загалом. Тому для учнів 3 класу ми обрали формування громадянської компетентності щодо рідного міста.

Авторська експериментальна програма розвитку громадянської компетентності молодших школярів засобами музейної педагогіки «Ми – кам'янчани» відповідала принципу сезонності. Оскільки експеримент проводився навесні, було обрано такі теми музейних заходів «Традиції святкування Великодня у Кам'янці-Подільському», «Святий Юрій (Георгій) як захисник міста Кам'янця-Подільського, «Святий Миколай – опікун кам'янчан».

Експериментальна програма розвитку громадянської компетентності молодших школярів засобами музейної педагогіки «Ми – кам'янчани» включала комплекс наступних заходів: екскурсія до міської ради, Демонстрація+екскурсія+квест у Старе місто, екскурсія до місцевих храмів на честь захисників міста Кам'янця-Подільського, відвідування музеїв І. Огієнка та М. Леонтовича національного університету імені Івана Огієнка, зустріч із почесною громадянкою Тамарою Плющ, музейний захід «Традиції святкування Великодня у Кам'янці-Подільському», екскурсія у національний природний парк «Подільські товтри», вікторина «Сім чудес міста Кам'янця-Подільського». Розкриємо хід окремих заходів.

І. Екскурсія до міської ради.

Мета: ознайомити з очільником та структурними підрозділами міської ради, символами рідного міста, формувати емоційно-ціннісне ставлення до органів влади, символів рідного міста, виховувати патріотичні почуття, любов до рідного міста, розвивати комунікативні навички.

Хід екскурсії

1. Вступне слово вчителя
2. Знайомство і бесіда з мером міста на тему «Права та обов'язки кам'янчан»
3. Ознайомлення з символами рідного міста (гербом і прапором)
4. Ознайомлення зі структурними підрозділами міської ради
5. Слухання і аналіз гімну м. Кам'янця-Подільського (у залі засідань міської ради)

6. Підсумкова бесіда.
7. Домашнє завдання (намалювати символи та вивчити головну пісню рідного міста).

II. Демонстрація+екскурсія+квест у Старе місто

Мета: ознайомити з історико-архітектурним заповідником «Старе місто», пам'яткою фортифікаційного мистецтва «Старий замок», виховувати толерантність до представників різних національностей, пошану до історичних пам'яток, патріотичні почуття, любов до рідного міста, розвивати комунікативні навички.

Хід екскурсії

1. Вступне слово вчителя на тему «Унікальність м. Кам'янця-Подільського».
2. Відвідини музею «Стара фортеця» (Демонстрація+екскурсія+квест).
3. Участь у майстеркласі з виготовлення глиняних виробів.
4. Бесіда про толерантне ставлення до представників різних національностей на тему «Кам'янець-Подільський – місто семи культур».
5. Фотосесія біля пам'ятника туристу.
6. Рефлексія.
7. Домашнє завдання (написати лист-запрошення на екскурсію до м. Кам'янця-Подільського» учням 3 класу однієї зі шкіл за кордоном).

III. Екскурсія до місцевих храмів на честь захисників міста Кам'янця-Подільського

Мета: ознайомити з духовними символами м. Кам'янця-Подільського, правилами поведінки у храмах, виховувати толерантність до представників різних релігій, благоговійне ставлення до духовних пам'яток, патріотичні почуття, любов до рідного міста, розвивати духовність, морально-естетичні якості.

Хід екскурсії

1. Вступне слово вчителя на тему «Духовні захисники м. Кам'янця-Подільського»
2. Відвідини найдревнішого Свято-Миколаївського храму Старого міста

- а) розповідь священика про історію та роль Свято-Миколаївського храму в житті кам'янчан;
- б) розповіді учнів про чудеса святого Миколая.
- в) спів духовної псалми «Ой хто, хто Миколая любить»

3. Відвідини Свято-Георгіївського храму м. Кам'янця-Подільського

- а) розповідь священика про життя святого Георгія, історію та роль храму в житті кам'янчан.
- б) розповіді учнів про Чудо святого Георгія зі змієм.
- в) участь учнів у пасхальному дзвонінні на храмовій дзвіниці.

4. Рефлексія

5. Домашнє завдання (підготувати подарунки до Дня Святого Миколая для дітей-сиріт, мешканців будинку пристарілих)

IV. Відвідування музеїв І. Огієнка та М. Леонтовича національного університету імені Івана Огієнка

Мета: ознайомити молодших школярів із громадською діяльністю Івана Огієнка та Миколи Леонтовича у місті Кам'янці-Подільському, виховувати почуття гордості за культурні здобутки видатних постатей на теренах Кам'янеччини, пошану до них, розвивати комунікативні та дослідницькі навички, громадянські прагнення та чесноти (відповідальність, працелюбність, цілеспрямованість тощо)

Хід заходу

1. Вступне слово вчителя на тему «Видатні особистості м. Кам'янця-Подільського»
2. Відвідання музею Івана Огієнка.
3. Інсценізація з дитинства Івана Огієнка.
4. Відвідання музею Миколи Леонтовича
5. Перегляд відео телеканалу ПЛЮСПЛЮС «Це наше і це твоє. Різдвяні традиції. Щедрик»
6. Інсценізація дитячої пісні Миколи Леонтовича «Гра в зайчика»
7. Рефлексія
8. Домашнє завдання (знайти в мережі Інтернет та вивчити вислови Івана Огієнка про рідну мову та дитячу народну пісню Миколи Леонтовича).

V. Зустріч із почесною громадянкою Тамарою Плющ

Мета: ознайомити молодших школярів із громадською діяльністю видатної співачки міста Кам'янця-Подільського, заслуженого працівника культури України, виховувати почуття гордості за досягнення почесної громадянки, повагу до людей мистецтва, розвивати комунікативні та дослідницькі навички, громадянські прагнення та чесноти (відповідальність, працелюбність, цілеспрямованість, наполегливість тощо)

Хід заходу

1. Вступне слово вчителя «Роль музики у житті кам'янчан».
2. Розповідь Тамари Плющ про власну громадську діяльність на благо рідного міста, досягнення, нагороди та відзнаки.
3. Слухання і аналіз пісні «Люблю, мій Кам'янцю, тебе» у виконанні Тамари Плющ (слова і музика Людмили Очеретянко).
4. Рефлексія
5. Домашнє завдання (послухати та проаналізувати пісні про Україну Тамари Плющ).

VI. Музейний захід «Традиції святкування Великодня у Кам'янці-Подільському»

Мета: ознайомити молодших школярів із традиціями святкування Великодня у Кам'янці-Подільському, формувати благоговійне ставлення до пасхальних народних символів і традицій, навички дотримання принципів демократичного громадянства (взаємоповаги та ін.), виховувати морально-естетичні якості.

Хід заходу

1. Вступне слово вчителя на тему «Великодень у Кам'янці-Подільському»
2. Відвідини виставки картинної галереї до свята Великодня.
3. Театралізація учнями пасхальної вистави «У Великодньому кошику»
4. Майстерклас з виготовлення подільської писанки у мистецькому корпусі національного університету імені Івана Огієнка.
5. Рефлексія
6. Домашнє завдання (підготувати пасхальні подарунки для воїнів ЗСУ та переселенців)

Отже, організація заходів розробленої експериментальної програми «Ми – кам'янчани» дозволила розширити в учнів початкових класів знання

про своє рідне місто, його символи, традиції, духовну і матеріальну культуру, видатних особистостей, усвідомити себе жителем міста, засвоїти свої права та обов'язки; сформувати емоційно-ціннісне ставлення до рідного міста та активну громадянську позицію, громадянські якості, навички громадської діяльності на благо міста та його жителів, навички самостереження і самопізнання.

Список використаних джерел

1. Савченко Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання. 3 вид., без змін. Київ : Богданова А. М., 2009. 226 с.
2. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

Людмила МОСКОВЧУК,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка;

Ольга РАНЮК,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПОЕТАПНОЇ СИСТЕМИ ВПРАВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 3 КЛАСІ

Згідно з Державним стандартом початкової освіти формування повноцінних навичок письма, зокрема оволодіння елементарною пунктуаційною грамотністю, є одним із основних завдань мовно-літературної освітньої галузі та фундаментом для подальшого навчання та лінгвістичної взаємодії.

Теоретико-методичні засади навчання пунктуації молодших школярів обґрунтовано в наукових дослідженнях таких вчених, як Л. Адаменко, Н. Бондаренко, М. Білецька, О. Біляєв, Н. Васильківська,

М. Вашуленко, В. Вітюк, Н. Воскресенська, О. Гончарук, С. Дубовик, М. Захарійчук, М. Коновалова, І. Літвінова, О. Мельничайко, І. Мовчун, Н. Павлюк, Е. Палихата, М. Титаренко, О. Якименко та ін.

Л. Адаменко наголошує, що «формування пунктуаційних умінь молодших школярів не може відбуватися стихійно, повинна проводитися система роботи, що спирається на спеціальні принципи, що включає ефективні методи, прийоми та вправи» [1].

Ми розробили власну систему вправ для учнів 3 класів з теми «Звертання. Розділові знаки при звертанні» з урахуванням етапів роботи з пунктуації та упровадили її у практику навчання української мови учнів експериментального класу (3-А) Кам'янець-Подільської спеціальної школи Хмельницької обласної ради. Зокрема:

I етап – підготовчий: визначення пунктограм у реченнях пропонованого тексту;

II етап – діяльнісний: застосування теоретичних приписів у процесі вибору правильних розділових знаків, закріплення пунктуаційних знань шляхом застосування продуктивних, конструктивних вправ;

III етап – комунікативно-творчий: автоматизація набутих учнями пунктуаційних знань і вмінь у процесі виконання творчих робіт;

IV етап – контрольнo-корекційний: контроль і корекція пунктуаційних знань, умінь і навичок.

Засвоєння учнями третіх класів поняття про звертання і його виділення розділовими знаками проходило наступним чином. Передусім пропонувалося визначення: звертання – це слово (або сполучення слів), що називає того, до кого звертається адресант. Звертання не завжди містить лише одне слово. Іноді, окрім іменника у кличному відмінку до нього належить ще одна-дві мовні одиниці. До того ж, звертанням є те, як мовець називає об'єкт, до якого говорить, а відтак звертанням може навіть бути і не іменник (Наприклад, Омріяний!). Також це може бути словосполучення «пані Ганно», де до імені додається шанобливе звертання «пані». В такому випадку ця конструкція вважається одним звертанням і виділяється з обох боків комами, тоді як між цими словами кома не ставиться. Далі подавалися відомості про інтонаційне виділення звертання в усному мовленні, а на письмі – комою або знаком оклику. Під час усного мовлення звертання виділяється інтонаційно, невеликими паузами та смисловим наголосом над ним, вимовляється з особливою кличною, гучною, видільною інтонацією.

Під час сприймання на слух саме правильна інтонація при звертанні допомагала учням початкових класів поставити відповідний розділовий знак – кому чи знак оклику.

Ми наголошували учням, що сфера вживання звертання в українській мові обмежена. Звертання використовується в діалогічному мовленні, у публічних виступах, листуванні та поетичному мовленні.

Під час формувального експерименту особливо детально працювали над виробленням пунктуаційних умінь і навичок третьокласників у реченнях зі звертаннями, які виражаються одним, двома або декільком словами, звертали увагу на інтонування речень зі звертаннями. Вчили учнів правильно інтонувати речення, у яких звертання стоїть на початку, в середині та в кінці речення. У вимові звертання учні виділяли особливою кличною інтонацією. Найсильнішою вона була в тих випадках, коли звертання непоширене і стояло на початку речення. Поширені звертання вимовлялися із послабленою інтонацією. Для звертань у середині речення інтонація характеризувалася зниженням голосу, прискореним темпом вимови. Підкреслювали, що розділовий знак перед звертанням всередині речення паузою не виділяється, після вигуків «о», «ой» кома перед звертанням не ставиться. Звертання, які стояли у кінці речення, зазвичай слабо виділялися у вимові, крім ужитих в кінці окличних речень. Важливою була робота над можливим сплутуванням звертання і підмета в реченнях, адже звертання, як і підмет, здебільшого виражається схожими формами іменника. Учні переконались, що звертання не виступає членом речення, бо не зв'язане з іншими словами в реченні, від нього не можна поставити запитання до інших членів речення. Цим воно відрізняється від підмета, може бути поширеним і непоширеним. Ознайомили учнів із поширеними звертаннями, до складу яких входять прикметники та присвійні займенники.

Для засвоєння учнями 3 класу умов розставлення розділових знаків у реченнях зі звертаннями ми використали розроблену нами науково мотивовану систему вправ. Основою експериментальних пунктуаційних вправ є приклади речень з художньої і наукової літератури, що відповідають віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку.

Підготовчий етап

На першому (підготовчому) етапі навчали молодших школярів виявляти пунктограми. Для вироблення умінь «бачити» пунктограми ми

планували виконання вправ у визначеній методикою послідовності: а) вправи на розпізнавання пунктограм під час зорового сприймання тексту; б) вправи на розпізнавання пунктограм під час сприймання тексту на слух; в) вправи для записування текстів із пропуском пунктограм.

Вправи на розпізнавання пунктограм під час зорового сприймання тексту.

Завдання 1. Поясніть розташування розділових знаків при звертанні.

– Я квітую! – квітеня каже, –

Весно-сестро, пам'ятай,

Що довік бажання наше –

Прикрашати рідний край. (М. Сингаївський)

Вправи на розпізнавання пунктограм під час сприймання тексту на слух.

Завдання 1. Із прослуханого вірша виписати звертання.

Учи, дитино, рідну мову,

гордися нею і лелій.

А зрадити голубоньку чудову

Ти навіть в думці не посміє. (Г. Бойко)

Вправи для записування текстів із пропуском пунктограм.

Завдання 1. Перепишіть вірш. Поставте розділові знаки.

Соловєєчку співай!

Колосися жито!

Це Вітчизна – рідний край,

Любо в ньому жити. (Н. Поклад)

Діяльнісний етап

На діяльнісному етапі застосування теоретичних приписів у процесі вибору правильних написань учні вчилися обґрунтовувати написання за допомогою вивчених пунктуаційних правил, застосовували вивчені пунктограми у точно визначених стандартних та змінених умовах. На цьому етапі ми застосовували продуктивні та конструктивні вправи, текстуальне списування.

Текстуальне списування ще називають копіюванням через відтворення тексту без будь-яких змін, а ускладнене має на меті виконання правописного завдання із застосуванням правила. Під час текстуального й ускладненого списування у молодших школярів розвивається увага, спостережливість, зорова та моторна пам'ять.

Виконуючи продуктивні вправи за зразком, учні добирали власні приклади на відповідне правило, виписували із підручників, словників, художніх текстів відповідний матеріал, за зразком конструювали мовні одиниці, замінювали одні форми іншими. Під час виконання вправ за інструкцією ми визначали послідовність роботи і прийоми виконання, але точного зразка для копіювання вже не подавали. Для виконання вправ за завданням чітко формулювали мету та завдання роботи, вказували на відповідний матеріал, а дії, прийоми, операції та послідовність їх застосування учні визначали самостійно.

Під час виконання конструктивних вправ учні закріплювали правописні знання, вчилися знаходити пунктуаційні помилки у своїй і чужій роботі.

Синтетичне конструювання як вид мовленнєвих вправ передбачало розвиток навичок будувати речення зі звертаннями.

Вправа 1. Прочитайте правило. Знайдіть у реченнях звертання. Додайте розділові знаки при звертаннях.

1. Весно весно весняночко Прийди до нас паняночко! (Із народної творчості).

Комунікативно-творчий етап

На етапі автоматизації набутих учнями пунктуаційних знань і вмінь у процесі виконання творчих робіт сформовані у молодших школярів пунктуаційні вміння доводяться до автоматизму, учні створюють зв'язні висловлювання у певному стилі залежно від типу мовлення, дотримуючись правил пунктуації.

Наприклад: 1) за продемонстрованим відеосюжетом скласти речення за метою висловлювання, використавши у питальних і спонукальних реченнях звертання; промовити їх з інтонацією; 2) записати складені речення, пояснити вживання розділових знаків в реченнях зі звертаннями; 3) скласти репліки-речення за допоміжними опорами, записати 1–2 репліки зі звертаннями, пояснити розділові знаки. 4) укладіть висловлювання, використовуйте звертання. Поясніть уживання розділових знаків.

Вправа 1. До нас на урок української мови завітала дівчинка Оленка. Вона побувала на екскурсії у Греції. Сформулюйте та запишіть запитання до неї (Попросіть її розказати про традиції святкування Великодня у Греції, вживаючи її ім'я на початку, у кінці та всередині речення). Поставте розділові знаки при звертанні та доведіть правильність їх уживання.

- *Оленко*, розкажи про традиції святкування Великодня у Греції.

Доведення учнів: Якщо звертання знаходиться на початку речення – після нього ставиться кома.

- Розкажи про традиції святкування Великодня у Греції, *Оленко*.

Доведення учнів: Якщо звертання знаходиться в кінці речення – перед ним ставиться кома, а після нього розділовий знак відповідно до типу речення (. ? ! ?!).

- Розкажи, *Оленко*, про традиції святкування Великодня у Греції.

Доведення учнів: Якщо звертання знаходиться в середині речення – воно виділяється комами з обох боків.

Контрольно-корекційний етап

На етапі контролю і корекції пунктуаційних знань, умінь і навичок ми отримали інформацію про рівень пунктуаційної грамотності учнів третіх класів, проаналізували пунктуаційні помилки у діагностичних роботах, провели роботу над помилками. Також обов'язково ознайомили учнів із оцінкою помилки. Пропуск розділового знака у реченнях (чи діалогічних репліках) зі звертанням – помилка груба. Це, зокрема, постановка зайвої коми, неправильне виділення меж звертання. Помилки при виборі коми чи знаку оклику для виділення звертання, використання зайвої коми для виділення частки «о» при звертанні, а також пропущення коми для виділення пояснювальних слів до звертання під час їх розмежування є не грубими. Основний вид вправ – робота над помилками, тести, онлайн-тренажери. Наприклад, Гра за онлайн-тренажером learning.ua. Кожне завдання освітньої онлайн-платформи learning.ua з теми «Звертання. Розділові знаки при звертанні» [2] – нове речення з новим звертанням. Воно може бути поширеним і непоширеним. Мета завдання полягає у тому, щоб знайти звертання та виділити його розділовим знаком. Коли учень виділяє комою (або комами) звертання, то проходить до нового етапу. Кожен з них супроводжується ілюстраціями, що використовуються для урізноманітнення візуального ряду вправи, а саму кому тримає один з персонажів, зображених на малюнку. Наприклад, завдання: «Додай необхідні коми у речення»: Пані Ірино допоможіть мені.

Отже, успішному формуванню пунктуаційної грамотності учнів початкових класів сприятиме розроблена науково обґрунтована система різних за змістом і формою виконання вправ з опорою на виразне читання, наочність, мультимедійні засоби навчання. Експериментальна система

включає підготовчий, діяльнісний, комунікативно-творчий та контрольнокорекційний етапи.

Список використаних джерел

1. Адаменко Л. Є. Формування пунктуаційних навичок в учнів початкових класів. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/17161/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BE%D0%BA%20%D0%B2%20%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. learning.ua. Освітня онлайн-платформа. URL: <https://learning.ua/mova/tretii-klas/vydiliaiemo-zvertannia-komoiu1>

Тетяна ОЛИНЕЦЬ,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Освітнім результатом навчання вважається той, який учень усвідомлює. Якщо учень не розуміє, що він робив і чого навчився, не може сформулювати способи своєї діяльності, проблеми, що виникли, шляхи їх вирішення та досягнуті результати, то його освітній результат залишається прихованим і неявним. Це ускладнює його використання для подальшого навчання.

Плануючи урок, учитель найчастіше вкрай мало часу відводить етапу підбиття підсумків роботи на уроці. Учні погоджуються з тим, що урок був цікавим, вони довідалися багато нового... Але варто лише попросити

конкретизувати, що саме було зроблено, як відразу з'ясовується, що багато хто з учнів не може зробити цього.

Рефлексія – важливий етап роботи на уроці, що полягає у з'ясуванні змісту виконаного, підведенні своєрідної risks під знаннями, які мали бути засвоєні, і встановленні зв'язку між тим, що вже засвоєно, і тим, що знадобиться в майбутньому [2].

Проблема використання рефлексії як прийому роботи вчителя на уроці вже отримала певне висвітлення в роботах як зарубіжних (Д. Авізон, Г. Андерсон, Л. Вебб, К. Герр, Г. Естебан, Дж. Кітченз, Д. Стівенс), так і вітчизняних науковців (І. Гуменюк, К. Мироненко, О. Пометун, О. Рябченко та ін.).

Мета статті – представити рефлексію як важливий етап уроку іноземної мови в початковій школі, а також надати зразки педагогічної рефлексії.

Початкова освіта – перший найважливіший рівень навчання та розвитку дитини. Актуальним завданням постає оволодіння учнями ключовими компетентностями, які є основою інтелектуального розвитку особистості. Ця проблема набуває актуальності у зв'язку з тим, що сучасний світ стрімко розвивається і потребує від учня здатності робити свій вибір, сміливо діяти у будь-яких життєвих обставинах. Результатом діяльності початкової освіти повинна стати сформована життєва компетентність учнів, а це можливо тільки за умови організації навчального процесу на основі компетентнісного підходу, який:

- формує активну, самостійну й ініціативну позицію учнів у навчанні;
- розвиває загальнонавчальні вміння та навички;
- формує не просто вміння, а компетентність, пов'язану з досвідом її застосування у практичній діяльності;
- реалізовує принцип зв'язку навчання з життям [5, с. 4].

Кожен здобувач освіти повинен розуміти, для чого він іде до школи і з яким багажем знань він іде зі школи, для чого йому ці знання, уміння та навички і де він їх застосує, іншими словами – рефлексувати, осмислювати, систематизувати. А вчитель повинен відповідним чином організувати навчальну діяльність, створити умови для перетворення дитини в суб'єкта, зацікавленого в самовдосконаленні і здатного до дії.

Уміння вчитися проявляється в здатності здобувача освіти контролювати свою діяльність, оцінювати отриманий ним особисто результат, визначати причину помилок, що неможливо без рефлексії, як елемента формувального оцінювання. Саме вона дозволяє міркувати над ходом і результатом власної діяльності, що й робить можливим засвоєння нових знань та умінь. Важливим фактором, який впливає на ефективність рефлексії в навчанні, є використання різноманітних форм і прийомів, їх відповідність віковим та іншим особливостям дітей.

Рефлексії у навчальній діяльності відводиться важлива роль. Її мета – згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності: її смисл, типи, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати тощо. Крім того, рефлексивна діяльність є засобом самопізнання і самооцінки, співвідношення отриманого і запланованого результатів.

Можна стверджувати, що без оволодіння вміннями і навичками рефлексії учень не зможе стати повноправним і повноцінним суб'єктом навчальної діяльності. Учень опановує рефлексію як здатність аналізувати зміст і процес своєї діяльності, розглядає й оцінює власні дії, які реалізуються через певні вміння і навички, що формують критичне мислення, допомагають школяреві бачити проблеми і шукати шляхи для їх подолання. При засвоєнні певної теми дитина оцінює важливість отриманих знань і застосування їх у житті.

Вивчення іноземної мови в початковій школі є важливим етапом для школярів у їхній мовленнєвій діяльності в старших класах. Рефлексія для вчителя іноземної мови в початковій школі є віддзеркаленням його діяльності та діяльності його учнів на уроці. Важливим є відгук кожного учня про рівень його розуміння мови. Деякі дослідники у своїх працях розглядають етапи проведення рефлексії на уроках іноземної мови. Зокрема, О. Пометун розглядає такі етапи навчання на основі рефлексійного досвіду:

- 1) звернення до досвіду як фіксації того, що відбувалося, без аналізу або інтерпретації;
- 2) звернення до почуттів, переживань, які супроводжують досвід, і їх образна констатація;
- 3) повторне звернення до досвіду, його переосмислення з метою сформулювати теоретичні принципи, які виступають як гіпотези;

4) подання конкретного досвіду в результаті рефлексії пережитого, набуття нового досвіду [4, с. 69].

Рефлексія – reflexion (лат. reflexio – відображення) – процес самопізнання, самоаналізу, споглядання і розуміння власного внутрішнього світу, а також сприйняття і розуміння психічного стану, можливого перебігу думок іншої людини у спілкуванні, усвідомлення того, як партнер сприймає та оцінює співрозмовника [5, с. 5].

У науково-методичній літературі існує декілька видів рефлексії:

- рефлексія настрою та емоційного стану,
- рефлексія діяльності,
- рефлексія змісту навчального матеріалу [1, 3, 4].

Існує безліч прийомів проведення рефлексії в початкових класах на уроках іноземної мови, наведемо приклад до кожного виду.

Перший тип рефлексії – рефлексія настрою та емоційного стану – доцільно використовувати на початку та в кінці уроку з метою виявити емоційний стан учнів, відслідкувати, як змінюється їхній настрій на уроці.

Прийом «Три обличчя». Учні отримують картки із зображенням трьох смайликів: веселого, нейтрального та сумного. Їм пропонується вибрати і показати картку, яка відображає їх настрій у даний момент: How do you feel before the lesson? Choose and show the picture (I am happy / I am not very happy, but not sad / I feel sadness).

Другий тип рефлексії – рефлексія діяльності – дає можливість розуміння способів та прийомів роботи з навчальним матеріалом. Така рефлексія може застосовуватись вчителем на різних етапах уроку для самооцінювання учнями своєї активності на кожному етапі заняття. Прийом «Світлофор». У цьому випадку учням роздаються стікери червоного, жовтого та зеленого кольорів. Кожен колір відповідає рівню опанування навчальним матеріалом: червоний – багато незрозумілого (I didn't understand); жовтий – є незрозумілі моменти (I need to clarify something), зелений – все зрозуміло (I got it!).

Третій тип рефлексії – рефлексія змісту навчального матеріалу – використовується, щоб виявити, як учні усвідомили зміст навчального матеріалу. В кінці кожного уроку важливо підбивати підсумки, залучаючи здобувачів освіти до самоаналізу, впродовж якого вони говорять, чого вони навчилися, які навички отримали, які знання проявили. В практиці викладання англійської мови доцільно використовувати прийом

«Незакінченого речення» для реалізації цього типу рефлексії. I think the lesson was useful or interesting for me because... / Now I know how to / I can speak about і т.п. Учні можуть як самостійно завершити речення, так і вибрати із запропонованих варіантів [3].

Важливим моментом у роботі вчителя є вміння учнів оцінити свою роботу на уроці. Привчати дитину формулювати свої думки, робити оціночні судження треба починати ще з дитячих років. Позитивна самооцінка дитини молодшого шкільного віку розвивається під час пошуку вірних рішень, висновків. Це надзвичайно важливе 7 відчуття. Тому рефлексія це моніторинг, інструмент для аналізу. Цей метод дозволяє більш продуктивно формувати в учнів ряд ключових компетентностей: уміння вчитися, організовувати свою роботу, розв'язувати актуальні проблеми, набувати навичок самоконтролю, самооцінки. Діти вчаться спільно визначати проблеми, співпрацювати, бути відповідальними за прийняті рішення. Обґрунтовують, долають суперечки, приходять до спільного вирішення проблеми [5, с. 6].

Рефлексія є одним із важливих чинників саморозвитку особистості взагалі і професійного розвитку зокрема. Педагогічна рефлексія – це система процесів, що забезпечує аналіз цілей, завдань, способів, прийомів і предметного змісту самої педагогічної діяльності та викликає трансформацію особистісного ставлення до себе та інших учасників педагогічної взаємодії.

Базова функція педагогічної рефлексії виявляється в стимуляції процесу професійної ідентичності особистості вчителя. За допомогою рефлексії вчитель має змогу не тільки зрозуміти межі власного професійного досвіду, але й визначити його цінність для себе та педагогічної спільноти. Рефлексивні процеси забезпечують інтеграцію суб'єктних просторів буття особистості вчителя, сприяють становленню професійної самосвідомості.

О. Рябченко пропонує зразки педагогічної рефлексії для вчителя іноземної мови в початковій школі.

1. Перед плануванням окремого етапу уроку:

- Яка мета виконання цього завдання?
- Чого я хочу досягнути і які навчальні результати планую отримати? Чи відповідає це меті уроку?

- Які інструкції слід дати перед виконанням завдання, як уникнути використання української мови учнями і вчителем та зробити пояснення максимально простим, зрозумілим і доступним?

- Які конкретно лексичні одиниці, граматичні структури слід активізувати / повторити / закріпити / засвоїти під час виконання завдання?

- Чи відповідає цей тип і рівень складності завдання віковим та психологічним особливостям класу, в якому я проводитиму урок?

- Чи це оптимальний вид завдання для досягнення поставлених цілей?

- Яка форма роботи буде найкращою для виконання цього завдання?

- Які проблеми можуть виникнути в процесі виконання завдання та як їх уникнути?

2. Після проведення уроку в процесі аналізу проблемних ділянок.

- Якими є результати учіння? Чи відповідають вони прогнозованим?

- Чи ефективним був підбір цього виду завдання / змісту / форми / методу роботи? Якщо ні, чому?

- Чи оптимальним був розподіл часу? Якщо ні, чому?

- Чи були зрозумілими інструкції і забезпечено їх виконання учнями? Як інакше це можна було зробити?

- Чи можна було спланувати роботу іншим чином для досягнення поставлених цілей?

- Що варто змінити, а що запозичити наступного разу в процесі планування схожого етапу?» [3, с. 69-70]

Отже, рефлексія відіграє важливу роль у навчальному процесі, зокрема при вивченні іноземної мови в початковій школі. Допомагає учням зрозуміти свої навчальні результати, аналізувати власні досягнення, труднощі та шляхи їх подолання. Для вчителя іноземної мови рефлексія є інструментом для аналізу й покращення власних методів навчання, а також для адаптації педагогічних підходів до індивідуальних потреб учнів.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І., Добряк І. В. Сучасний урок: 50 способів порефлексувати : електронний навчально-методичний посібник. Полтава : ПОІППО ім. М. В. Остроградського, 2021. 74 с.

2. Колпакова Г. М. Рефлексія в початковій школі. *На урок*. 2021. URL: <https://naurok.com.ua/refleksiya-v-pochatkoviy-shkoli-253381.html>
3. Огиря А. М. Вплив професійної рефлексії сучасного вчителя на якість викладання іноземної мови. *На урок*. 2023. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-vpliv-profesiyno-refleksi-suchasnogo-vchitelya-na-yakist-vikladannya-inozemno-movi-356523.html>
4. Павлюк В. І. Рефлексія як ефективний інструмент роботи вчителя початкової школи на уроках англійської мови. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 79. Т. 2. С. 68–71.
5. Швець С. М., Кондратюк Л. С. Рефлексія як компонент діяльності на уроках у початковій школі : практичний посібник. Житомир, 2021. 40.

Анастасія ПРОХА,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОСОБЛИВОСТІ РАНЬОГО ЗНАЙОМСТВА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ЕКОЛОГІЧНИМИ ТЕМАМИ

Сучасний світ стикається з безліччю екологічних викликів, таких як зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та втрата біорізноманіття. Впровадження екологічної освіти в початковій школі є важливим кроком у формуванні екологічної свідомості молодого покоління. Раннє ознайомлення з екологічними проблемами допомагає дітям розвивати усвідомлене ставлення до природи та відповідальність за довкілля. Це закладає основи для майбутніх екологічно відповідальних рішень та дій.

Тому, на наш погляд, раннє ознайомлення учнів початкових класів з екологічними проблемами є важливим з кількох причин:

- *формування екологічної свідомості з дитинства*: Діти в ранньому віці дуже сприйнятливі до нових знань. Знайомлячись з екологічними

проблемами ще в початкових класах, вони починають розуміти важливість захисту природи та відповідальність за довкілля. Це допомагає закласти основи для майбутніх свідомих рішень і дій.

- *виховання відповідального ставлення до ресурсів*: Ознайомлення з такими поняттями, як збереження води, енергії та інших природних ресурсів, сприяє вихованню ощадливого ставлення до них. Діти вчаться берегти природні ресурси і це стає їхнім способом життя.

- *розвиток емпатії та співчуття до природи*: Коли учні з дитинства дізнаються про екологічні проблеми, наприклад, про вимирання тварин чи забруднення океанів, вони розвивають емпатію до природи і розуміння важливості її збереження.

- *формування екологічних звичок*: Раннє знайомство з екологічними питаннями допомагає дітям розвивати прості, але важливі звички, як-от сортування сміття, зменшення використання пластику, енергозбереження. Ці звички можуть стати основою їхнього екологічно свідомого життя в майбутньому.

- *підготовка до майбутніх викликів*: Світ стикається з серйозними екологічними проблемами, і підготовка дітей до їх розв'язання є важливим завданням освіти. Діти, які вже в ранньому віці розуміють глобальні екологічні виклики, можуть стати свідомими громадянами, здатними знайти рішення цих проблем у майбутньому.

- *розвиток критичного мислення*: Розмова про екологічні проблеми розвиває в учнів критичне мислення. Вони вчаться аналізувати, як їхні дії впливають на довкілля, і шукають способи поліпшити ситуацію [3, с. 87].

Таким чином, раннє ознайомлення з екологічними проблемами допомагає виховувати покоління, здатне відповідально ставитися до природи та активно впливати на її збереження в майбутньому. Використання ігор, інтерактивних занять та спостережень у природі сприяє засвоєнню екологічних знань у зрозумілій та цікавій для учнів формі. Дослідницькі завдання розвивають допитливість і критичне мислення.

Вивчення прикладів реальних екологічних проблем допомагає учням побачити зв'язок між своїми діями та станом навколишнього середовища. Це сприяє формуванню екологічних цінностей, таких як ощадливість, відповідальність та співчуття до природи [1. с.12].

Організація моделювання екологічних ситуацій у початковій школі є

важливою педагогічною методикою, яка допомагає дітям краще зрозуміти екологічні проблеми та розвинути екологічну свідомість. Обирати слід актуальні та зрозумілі для дітей екологічні теми (Забруднення води та повітря, Знищення лісів, Вимирання тварин, Проблема пластику та сортування сміття).

Діти краще сприймають інформацію через інтерактивні та практичні заняття. Можна організувати наступні активності - рольові ігри, симуляції екологічних катастроф, групові проєкти, залучення батьків і громади тощо [2, с. 91].

Можна залучити природу як навчального інструменту. Проведення занять на природі, екскурсії до парків, лісів чи річок дозволяє дітям безпосередньо побачити зв'язок між людською діяльністю та природним середовищем. Вони можуть вчитися спостерігати за природою та розуміти її крихкість.

Ефективність екологічної освіти залежить від співпраці між школою та сім'єю. Учителі повинні надавати учням необхідні знання, тоді як батьки - підтримувати ці ідеї вдома, показуючи екологічно свідомий спосіб життя. Учні, які з раннього віку отримали екологічну освіту, частіше зберігають позитивне ставлення до природи в дорослому житті. Це формує основи для відповідального використання ресурсів та екологічної активності. Важливо забезпечити систематичне та інтегроване викладання екологічних питань у початковій школі, щоб цей вплив був стійким і багатостороннім [1, с. 24].

Таким чином, раннє ознайомлення з екологічними темами відіграє ключову роль у формуванні екологічної свідомості та цінностей у дітей, сприяючи розвитку екологічно відповідальних громадян.

Список використаних джерел

1. Кобець Д. Екологічне виховання учнів початкової школи. *Студентські ініціативи: теорія і практика початкової освіти : матеріали II наук.-практ. інтернет-конф. студ. ф-ту почат. навчання*, Харків, 12 трав. 2021 р. Харків, 2021. С. 42.

2. Попова І. Формування екологічної свідомості студентів вищих навчальних закладів. *Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис*. 2015. № 2. С. 89-94.

3. Цой Т.В. Екологічна етика та формування еко-майбутнього України. *Практична філософія: Науковий журнал*. 2011. № 1. С. 84-94.

Оксана РОМАНОВА,
кандидат психологічних наук,
в. о. завідувача кафедри педагогіки та психології
дошкільної і початкової освіти Хмельницького
обласного інституту післядипломної педагогічної
освіти імені Анатолія Назаренка

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сьогодні, коли наша країна перебуває у стані війни, першочерговим завданням залишається виховання молоді в дусі патріотизму, любові й поваги до своєї держави, мови, традицій. Процес розбудови української держави після війни, її майбутнє буде залежати від того, якими будуть її громадяни – сьогоднішні учні, наскільки у них будуть сформовані активна життєва позиція, національна самосвідомість, моральність, готовність до творчої праці, незалежно від професії і роду занять, на благо рідної держави.

Патріотичне виховання – це становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві. Формування громадянина-патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав людини, набуває сьогодні особливого значення.

У дошкільному та молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання, як учня, жителя міста чи села, виховувати у неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій. За результатами аналізу наукових праць І. Бежа, Б. Братуся, М. Гальченко, Р. Павелківа, І. Підласого, О. Савченко та інших з'ясовано, що період молодшого шкільного віку сприятливий для формування патріотичних якостей особистості. Саме в цей віковий період зміни у фізичному, психологічному та соціальному житті людини,

обумовлені об'єктивними та суб'єктивними чинниками, позитивно впливають на становлення і розвиток патріотичних якостей особистості.

У вітчизняній літературі увага науковців зосереджувалася на вивченні таких сторін даної проблеми: виховання патріотизму (Г. Ващенко, О. Вишневський, Ю. Руденко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Чорна та ін.); дослідження ролі довілля в процесі навчання і виховання молодших школярів (Б. Грінченко, К. Дубняк, О. Духнович, Д. Зайцев, Л. Лазаріс, Т. Лубенець, Л. Миловидов, П. Мостовий, О. Музиченко, С. Русова, Г. Сковорода, К. Ушинський та ін.); науково-теоретичні основи шкільного краєзнавства (В. Багрій, І. Безкоровайний, П. Іванов, О. Коркішко, М. Костриця, І. Прус, Т. Позняк, А. Сейненський, В. Смирнов, А. Хоптяр та ін.); праці з виховання учнів молодшого шкільного віку (Ш. Амонашвілі, І. Бех, Л. Божович, Д. Ельконін, І. Каїров, Н. Миропольська, І. Підласий, Т. Танько, Н. Янковська та ін.).

Г.С. Сковорода писав: «Кожен повинен пізнати свій народ і в народі пізнати себе. Якщо ти українець, будь ним. Якщо ти поляк, то будь поляком...Все добре на своєму місці і в своїй мірі»[9].

У сучасній педагогічній науці патріотичне виховання визначається як історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь. На думку І.Д. Беха, патріотичне виховання також передбачає «широкі знання конституційних і правових норм, державної політики, сформованість патріотичних думок та дієвих заходів з відстоювання національних форм життєдіяльності і поведінки в усіх сферах суспільного життя» [2, с. 136].

Щоб пояснити суть патріотичного виховання, його складових Г. Ващенко писав: “Традиційний ідеал – це не вишита сорочка, яку можна скинути і все ж таки залишатися українцем. Ідеал людини – це те краще, що створив народ у розумінні властивостей людської особистості та її призначення” [3, с. 108].

М. Стельмахович зазначав, що без опори на українські народні звичаї, виховати справжнього українця неможливо. Тому їх збереження, збагачення і дотримання має доленосне значення як для нації в цілому, так і для кожного українця. «Застосування знань і засобів етнопедагогіки ставить реальний заслін бездуховності, національному нігілізму, допомагає

дітям усвідомити свою роль як спадкоємців народних цінностей і традицій».[10, с. 227].

Важливою складовою змісту патріотичного виховання є розвиток трудової активності школярів. Зміст виховання забезпечує розуміння економічних законів і проблем суспільства та шляхів їх розв'язання; розвиває мотивацію до праці, усвідомлення життєвої потреби трудової активності, ініціативи, підприємництва, здатність до соціальної творчості як умови соціальної адаптації, конкурентоспроможності й самореалізації особистості в ринкових відносинах. «Справжнє патріотичне виховання починається там, де ідея і особиста праця – піт, мозолі, зливаються воедино, творять те, про що народ говорить: у людини є святе за душею» [9, с. 204].

Важливим віковим періодом виховання патріотизму є молодший шкільний вік, коли відбувається зміна соціальної позиції дитини, започатковуються потреби у самопізнанні та рефлексії щодо окремих явищ, людей і соціальних груп, норм, правил, цінностей; спостерігається актуалізація когнітивної та емоційної сфер, які справляють вагомий вплив на мотивацію поведінки (І. Бех, Л. Божович, О. Доукіна, З. Ікуніна, Н. Кудикіна, О. Леонтьєв, В. Мухіна, В. Хомік).

Ефективність патріотичного виховання молодших школярів забезпечується неухильним дотриманням таких провідних принципів: науковості, національної свідомості й українського патріотизму, етнізації, історизму, європеїзму, народності, гуманності й демократизму, природовідповідності, культуровідповідності, працьовитості, самодіяльності, активності й ініціативи учнів, гармонії родинно-громадсько-шкільної педагогічної взаємодії [4, с. 6].

На основі вивчення психолого-педагогічної літератури (Л. Божович, М. Боришевський, В. Борисов, Л. Виготський, О. Вишневський, Н. Кудикіна, Г. Костюк, Л. Масол, Н. Непомняща та інші) визначено об'єктивні та суб'єктивні чинники формування патріотичних якостей молодших школярів.

До об'єктивних чинників належать: особливості сімейного та шкільного виховання, провідна роль учителя, специфіка спілкування з дорослими та однолітками.

Суб'єктивними чинниками формування патріотичних якостей молодших школярів є психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку (новий соціальний статус, формування теоретичного

мислення, навіюваність, довірливість, розвиток самосвідомості, досвід моральної поведінки тощо).

Висвітленню ролі сім'ї як середовища виховання зростаючої особистості присвятили свої праці Г. Авдіянц, М. Аккерман, Т. Алексеєнко, С. Голод, А. Даник, Е. Ейдемільер, З. Кісарчук, О. Кляпець, Б. Ковбас, В. Костів, В. Кравець, О. Невмержицький, В. Постовий, В. Семиченко, О. Смирнова, В. Солодников, Н. Уманець та інші. Дослідники одностайні у тому, що належна реалізація сім'єю відповідних функцій можлива лише за умов усвідомлення батьками своєї виховної ролі, оволодіння необхідними знаннями і вміннями, підвищення свого педагогічного рівня. Родина – це перше середовище, з якого дитина перейме основу своїх майбутніх переконань, принципів, цінностей. Це і модель поведінки в родині, стосунки між членами родини і принципи, на яких ці стосунки будуються; і любов та повага до рідного міста, села, вулиці, дому; і любов до рідної мови, традицій, історії та культури рідного краю. Батьки і їх вчинки – це приклад для своїх дітей.

Важливе значення у формуванні патріотичних якостей молодших школярів М. Машовець, В. Мікрюков, М. Павленко, А. Пляченко, В. Чечет, П. Щербань та інші надають взаємодії школи та сім'ї. Взаємодією є узгоджена діяльність щодо досягнення спільних цілей та результатів, розв'язання учасниками значущої для них проблеми чи завдання.

Спільна робота школи та сім'ї ґрунтується на принципах пріоритетності сімейного виховання й гуманізації взаємин педагогів і батьків. Результатом взаємодії школи та сім'ї має стати: по-перше, набуття батьками певної суми теоретичних знань і практичних умінь, а по-друге, коригування поглядів батьків на сутність проблеми формування патріотичних якостей школярів.

Визначено тісно пов'язані у структурі особистості три групи патріотичних якостей:

- 1) якості, що характеризують ціннісне ставлення особистості до своєї сім'ї, родини;
- 2) якості, що визначають моральне ставлення до людей, толерантне ставлення до інших культур та націй;
- 3) якості, що характеризують ставлення до своєї країни, рідного краю.

Необхідність оптимізації взаємодії сім'ї і школи зумовлена ще й тим, що:

1) значна кількість сімей у силу різних обставин не може справляти позитивний вплив на розвиток дитини (низький виховний потенціал батьків, дефіцит виховних ресурсів, несприятливий емоційно-моральний клімат у сім'ї та ін.);

2) саме сім'я і школа покликані формувати у дитини уявлення щодо життєвих цілей і цінностей, а, отже, спроможні вплинути на вибір середовища спілкування, на те, які книжки читати, які телепередачі дивитися;

3) сучасна школа має реальні можливості з надання педагогічної підтримки сім'ї у духовно-моральному становленні особистості й, отже, впливати на розвиток внутрішньосімейних взаємин і вибір життєвих цінностей як дитини, так і батьків [6, с. 52].

Але з перших років життя батьки стають для дитини першим ідеалом для наслідування, а сімейні цінності – першим ціннісним орієнтиром. Тому батьки мають забезпечувати природне входження дитини в духовний світ рідного народу, сприяти усвідомленню його самотності. Особистий приклад дорослих визначено надзвичайно дієвим методом виховання.

Діяльність класного керівника є важливою ланкою у виховній системі школи. Саме класний керівник стає помічником, захисником своїх вихованців у колізіях шкільного життя. Його основне призначення – це „підтримання про максимальний розвиток кожної дитини, збереження її неповторності та створення умов для нормального духовного, розумового та фізичного вдосконалення”. Класний керівник має „бути духовним посередником між суспільством і дитиною, повинен обов'язково працювати на результат” [1, с. 46].

Для молодшого школяра перший учитель є центральною фігурою та головним авторитетом. На початку навчання у школі особистість учителя визначає розвиток багатьох якостей школяра, у тому числі патріотичних. Педагог щоденно декілька годин перебуває в центрі дитячої уваги і своєю поведінкою, особистістю формує стійке уявлення дитини про моральність, відносини між людьми, патріотизм. Вплив педагога в молодшому шкільному віці може бути сильнішим, ніж вплив батьків. Для молодших школярів учитель відіграє роль своєрідного „ідеалу”, чий прохання, вимоги, стиль спілкування сприймаються дуже серйозно. До того ж, класний керівник початкової школи проводить багато часу з дітьми, що створює сприятливі умови для організації роботи з патріотичного виховання.

Моральні і патріотичні почуття молодших школярів виявляються у формі симпатії, дружби, товариськості, обов'язку, гуманності. Порівняння переживань своїх з переживаннями оточуючих сприяє розвитку усвідомленості своїх емоцій. Учень чекає від оточуючих поваги, визнання і розуміння, різко негативно реагує на приниження його гідності. Зростає вимогливість до себе та інших, розширюється сфера усвідомлення обов'язків, розуміння необхідності їх виконання.

Специфіка соціальної ситуації розвитку молодшого школяра зумовлюється переходом до нового соціального статусу – школяра. Вступ дитини до школи змінює її статус та взаємини в соціумі. Діти по-різному реагують на початок шкільного навчання, тому успішність їх пристосування до нового соціального статусу суттєво залежить від діяльності вчителя початкової школи та підтримуючого ставлення батьків. За сприятливих умов початку навчання дитини в школі в її психіці формується перше психічне новоутворення віку – внутрішня позиція школяра, що є показником успішної адаптації до умов шкільного навчання. Під керівництвом вчителя учні більш свідомо вчаться бачити себе громадянами своєї держави, любити, поважати і захищати «своє рідне».

Головним новоутворенням навчальної діяльності є формування теоретичного мислення дитини, що знаходить відповідне вираження і в рівні сформованості у дітей особистісних моральних якостей, першооснов багатьох моральних понять: доброти (гуманності), людяності, милосердя, чуйності, співчуття, чесності, справедливості, терпеливості та ін.

Формування особистості молодшого школяра значною мірою визначається реалізацією у виховному процесі діяльнісного підходу, згідно з яким моральні правила і норми дитина засвоює активно, в процесі діяльності та спілкування з дорослими, однолітками, старшими та молодшими дітьми. Основна функція її полягає в тому, що в ній набувається досвід ставлення дитини до світу, до людей, до самої себе.

Для ефективного формування у молодших школярів патріотичних якостей необхідно створювати в класі атмосферу, що сприяє розвитку у дітей взаємоповаги, емоційного сприймання до переживань інших, взаємодопомоги. Емоційне сприймання, навіюваність, довіра, схильність до наслідування, високий авторитет вчителя у дітей даного віку забезпечують широкі можливості для виховання патріотичних почуттів. Крім аналізу природних патріотичних ситуацій, що виникають у реальному житті нашого суспільства, необхідна цілеспрямована виховна робота. При

цьому важливі такі форми роботи, як колективне читання і обговорення оповідань з патріотичним змістом, створення на уроках спеціальних проблемних ситуацій, в яких ставиться завдання навчити дітей аналізувати поведінку і почуття героїв, порівнювати представлену в літературному творі ситуацію з аналогічними життєвими ситуаціями. Завдяки цьому школярі вчаться здійснювати "перенос" безпосередньо даного в оповіданні патріотичного змісту на явища із реального життя дітей.

Особистість молодшого школяра відзначається системою властивостей, яких не було у дошкільника. Ці властивості належать до новоутворень особистості молодшого школяра. Ними виступають довільність, внутрішній план дій та рефлексія. Саме на їх основі розвивається теоретичне мислення, без якого подальше навчання буде утрудненим (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін). Довільність полягає у саморегуляції поведінки відповідно до вимог дорослих. Вона забезпечує постановку цілей діяльності, пошук засобів їх досягнення з подоланням перешкод на цьому шляху. Внутрішній план дій дозволяє планувати й продумувати наперед хід виконання діяльності й підбирати все необхідне для цього. Уміння пояснити свої дії, аргументувати їх, знайти й виправити помилки лежать в основі рефлексії – здатності до об'єктивного аналізу власної поведінки відповідно до вимог діяльності.

У вчинках дітей наприкінці другого року навчання вже проглядається позиція у ставленні до того, що їх оточує. Розвиваються і змінюються внутрішні етичні інстанції, формуються моральні мотиви поведінки; розвивається здатність співпереживати, співчувати, а, отже, і співдіяти з дорослими та однолітками.

Молодший шкільний вік (за І. Д. Бехом) виявляється сприятливим щодо виховання у дитини фундаментального для її морального розвитку новоутворення, яким є здатність цінувати особистість людини.

Важливим є особистісно-орієнтований підхід у вихованні молодших школярів, оскільки для дітей цієї вікової групи характерна особлива чутливість до морально-етичних впливів, а надто сприйняття норм культурної поведінки, спілкування, мовного етикету, культури взаємовідносин. До ефективних методів і форм організації патріотичного виховання належать екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць, бесіди з цікавими людьми, розгляд ілюстративних матеріалів, спільні з родинами виховні заходи.

Отже, патріотичне виховання підростаючого покоління завжди було одним з найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство – найсприятливіший час для прищеплення священного почуття любові до Батьківщини, до свого народу, до своєї мови, культури, традицій. Особливості сімейного та шкільного виховання, провідна роль учителя, специфіка спілкування з дорослими та однолітками, психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку є важливими чинниками формування патріотичних якостей молодших школярів. Війна, яка триває, повинна показати і дорослим, і дітям, що є справжніми цінностями в житті кожної людини, і, що може бути, коли люди не розуміють цього, не плачуть, не дорожать. Велика надія, що українці засвоять цей страшний урок і зможуть передати нащадкам рідні, а не нав'язані, мову, культуру, традиції.

Список використаних джерел

1. Башкирцева Г.К. Виховання особистості (з досвіду роботи класного керівника). *Виховна робота в школі*. 2005. 6 (7). С. 45 – 52.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 282 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. С. 108.
4. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина: національне і громадське у сучасному українському вихованні. *Освіта*. 2002. №8-9. С.6-7.
5. Зубцова Ю. Патріотичне виховання молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї. *Освіта Донбасу*. 2010. № 3. С. 32-35.
6. Коренистова Н.Г. Сім'я і школа: принципи, методи і форми творчої взаємодії. *Стандарти і моніторинг в освіті*. 2008. №6. С. 52 – 55.
7. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: [підручник]. Київ : АТ «Київська книжкова фабрика», 1995. 304 с.
8. Ляшко Л. Виховання патріотичних почуттів молодших школярів у творчій спадщині В.О. Сухомлинського. *Школа першого ступеня: теорія і практика*: Зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2002. Вип. 4. С.204 – 218.
9. Сковорода Г.С. Твори у двох томах. Київ : Обереги, 2005. 226 с.
10. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навч. пос. Київ : ІСДО, 1986. С. 227.

Олена СТОЦЬКА,
вчитель початкових класів
Кам'янець-Подільського ліцею №9
імені Аліма Мироновича Трояна Хмельницької області;
Майя СТОЦЬКА,
вчитель початкових класів
Кам'янець-Подільського ліцею №9
імені Аліма Мироновича Трояна Хмельницької області

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Формування медіаграмотності учнів молодшого шкільного віку поділяється на кілька етапів. У процесі кожного з етапів рекомендуємо використовувати доцільні прийоми та засоби, які дозволять учням оволодіти світом медіа. Тому основними етапами процесу формування медіаграмотності є: *мотиваційний; теоретичний; практичний; творчий.*

Реалізація окреслених етапів спрямована на ефективне формування в учнів медіаграмотності.

Розглянемо детальніше кожен із етапів та основні інструменти і прийоми, які слід використовувати на кожному етапі.

Мотиваційний етап – перший період процесу формування медіаграмотності. Цей етап відіграє важливу роль, оскільки є основою подальшої активної участі молодших школярів у процесі навчання та формування мотиваційної складової медіаграмотності. Філософ Конфуцій говорив: «Те, що я почув, я забув, що я побачив, я пам'ятаю, те що я зробив, я зрозумів». Сучасним школярам потрібні інші навички: мислення, розуміння природи речей, розуміння та вміння шукати необхідну інформацію. Дитина повинна багато працювати розумово. Цьому сприяє активне використання інноваційних технологій, адже їх впровадження в освітній процес є тим способом, який допомагає вчителю створити у класі атмосферу, що зможе вплинути на співпрацю, розуміння та дружелюбність [4].

Також рекомендуємо використовувати технологію BYOD, яка дозволяє ознайомити учнів із навчальними можливостями світу медіа. Така

технологія допомагає познайомити дітей із гаджетами, навчить працювати в Інтернеті, виділяти головне в тексті, швидко переглядати інформацію та давати відповіді, проходити онлайн-тести, вивчати навчальні матеріали тощо.

Далі – **теоретичний етап**. Цей етап спрямований на формування інформаційної складової медіаграмотності. А. Маслоу вважає, що «.. ми повинні вчити дітей бути творчими, щоб вони були готові сприймати нове, не боялися змін і вміли зберігати спокій». Виходячи із специфіки мовно-літературної освітньої галузі, що особливо впливає на емоції, інтелект і дух учнів, особливий вплив має застосування більш широкого поняття вмотивованості та процесу соціалізації учнів, під якими мається на увазі поєднання потреб, захоплень, цілей, а також особистих ідеалів особистості [1].

Характеристикою **практичного етапу** є застосування набутих знань для самостійної роботи зі світом медіа та формування навичок створення власних медіапродуктів. Якщо для класного та позакласного читання використовуватимуть мультимедійні презентації (серія слайдів, об'єднаних у тему), вироблені таким програмним забезпеченням, як *Microsoft Power-Point* та професійним редактором *Macromedia Flash*, *Photodex ProShow*, *Picasa*, фрагменти пізнавальних мультфільмів («Уроки тітоньки Софи», ««Ваші веселі друзі тварин», «Золотий глобус»); науково-популярні фільми то звісно дієвість формування медіаграмотності учнів значно підвищиться [2].

У процесі уроків класного та позакласного читання мультимедіа дозволяє упорядкувати навчальні матеріали за ілюстративним, описовим і структурним методами навчальної діяльності. До ілюстративних та описових належать показ портретів літературних діячів, пейзажів та подій у процесі розповіді вчителя.

Структурний метод має на меті побудову логічної схеми матеріалу який вивчається. Наприклад, з'єднайте частини прислів'я, щоб знайти ті, що розкривають основну думку тексту [3]. Проте без допомоги педагога учні не здатні оволодіти знаннями зі створення презентацій. Тому цією здатністю спочатку повинен оволодіти вчитель. Для вчителів, розробників мультимедійних презентацій, варто звернути увагу на деякі важливі методичні зауваження.

Пам'ятайте, що мультимедіа має значну перевагу у відтворенні інформації у порівнянні з традиційними засобами навчання. Саме такі засоби мають прямий вплив на мотивацію освітнього процесу, сприяють прискоренню сприйняття учнями матеріалу, що вивчається. Під час створення мультимедійних презентацій важливо брати до уваги психологічні особливості школярів, мету та очікувані результати навчання, структуру процесу пізнання, а також позицію учнів у класі.

Використовуючи мультимедійні презентації безпосередньо на уроці, насамперед, необхідно розглянути психофізіологічну модель отримання інформації з екранів комп'ютерів, телевізорів, інтерактивних дошок чи проєкторів. Обробка тексту особливо трудомістка для людського ока. При створенні слайдів потрібно брати до уваги головні вимоги до них.

Основні вимоги до роботи з текстами

1. Слайди повинні містити якомога менше слів.
2. Написи та заголовки мають бути великим та розбірливим шрифтом.
3. Зводьте до мінімуму використання простого тексту.
4. Пропозиції, визначення, головні слова, терміни, які слід записати в зошит, винесіть на слайд і прочитайте вголос під час виступу.
5. Розмір літер, цифр, логотипів, їх контрастність повинні бути добре видні з останнього ряду парт учнів.
6. Фон, текст і лінії повинні бути заповнені спокійними кольорами, щоб уникнути подразнення і втоми очей.
7. Малюнки, фотографії та інші пояснювальні матеріали повинні заповнювати всю площу екрана якомога рівномірніше.
8. Звук слайд-шоу не повинен бути різким, відволікати чи дратувати [1]. Важливо також рекомендувати перегляд слайда не менше 2-3 хвилин, щоб учні могли зосередитися на зображенні, слідкувати за послідовністю дій, переглянути всі елементи, зафіксувати результат і при потребі зробити нотатки [2].

Завершальним етапом формування медіаграмотності є **творчий**. Головними якостями школярів НУШ є креативність і нестандартне мислення. Саме творчий етап передбачає застосування школярами творчих умінь, навичок і знань у роботі з медіаматеріалами, щоб сформувати загальне сприйняття учнями медіатекстів.

Отже, робота з учнями за такими етапами допомагає здобути бажаний результат, а саме: сприяє сформованості таких компонентів медіаграмотності учнів молодшого шкільного віку, як інформаційного, мотиваційного та діяльнісного.

У процесі спілкування текст є важливим соціальним явищем. У сучасній лінгвістиці прийнято вважати, що основною одиницею спілкування є усне та письмове мовлення. Позиція М. Пентилюк підтверджує твердження про те, що «висловлювання реалізується в контексті конкретної комунікаційної ситуації» [3].

Оскільки передумовою навчання на основі здібностей є створення умов для самостійного здобуття учнями знань, то вчителі не повинні давати готові знання, а мають допомагати учням самостійно здобувати знання та ставати активними учасниками освітнього процесу. У цьому випадку потрібно погодитися з твердженням Н. Маслової, яка стверджує, що "Завдання вчителя – привести учнів до дверей, віддати ключ і навчити учнів користуватися ним самостійно. Ніхто не може увійти у всесвіт знань, крім самого учня" [2].

Як ми всі знаємо, постійною і незамінною частиною процесу навчання є текст (діалог, монолог і полілог). Варто брати до уваги те що, діалог повинен бути спеціально організованим учителем, це можуть бути діалоги таких типів: автор – читач, художній твір – читач, автор – художній твір – читач [1].

Уважаємо, що для ефективної реалізації освітньої змістової лінії «Досліджую медіа» школярі початкових класів повинні вміти розпізнавати головну думку тексту та медіатексту, критично оцінювати медіатекст (виражати власне ставлення про них) та створювати свої прості медіатексти.

Медіатекст – новина, представлена в будь-яких засобах масової інформації: газета, телешоу, відеоролики, фільми. Медіазасоби включають традиційні медіазасоби (друковані ЗМІ, радіо, кіно, телебачення, відео) та сучасні технології (комп'ютери, планшети, Інтернет).

Сучасні учні початкової школи в ЗМІ стикаються з різними типами текстів, які класифікують за різними критеріями та ознаками. Розрізняють наочні тексти – текст, який читають діти (друкований текст); аудіальні (аудіокниги); аудіовізуальні – тексти, коли дитина має змогу водночас слухати та розглядати (комікси). Усі види текстів є безперервним джерелом

інформації для учнів початкових класів, тому, будь то на рівні критичного мислення чи створення власних медіапродуктів, потрібно інтегрувати медіатексти в роботу зі звичним для школяра текстом.

Усі медіатексти класифікують за певними стандартами.

За характером впливу виділяють: текст-схему – надання учням певного плану роботи із завданням (наприклад, план переказу художнього тексту); тексти-символи – виховують у дітей культурні, духовні, естетичні та національні цінності й переконання (народні пісні, гімни, прислів'я); текст-ілюстрація – допомагають учням осягнути думку автора про твір і глибше зрозуміти їх зміст.

Ілюстрації можуть допомогти стимулювати інтерес учнів до процесу читання, адже саме вони є пояснювальним матеріалом, який може стимулювати бажання учнів перечитати твір.

В освітньому процесі учні використовують низку текстових алгоритмів, оскільки їм часто пропонують алгоритм дій (послідовність) для певного завдання (наприклад, алгоритм написання твору). Ці тексти здатні допомогти учневі правильно організовувати й провадити власну освітню діяльність. Безперечно, необхідно вчити учнів користуватися цими типами текстів, оскільки вони допомагають формувати в учнів характеристики кваліфікованих читачів, а, отже, сприяють читацькій компетентності.

Процес формування ключових компетентностей учнів молодшого шкільного віку, таких як комунікативна та літературознавча, дають змогу впроваджувати в уроки мовно-літературної освітньої галузі активну роботу з медіатекстами. Саме така робота здатна мотивувати школярів і викликати пізнавальний інтерес не тільки до процесу читання, а й до здійснення критичного аналізу прочитаного.

Роботу з медіатекстами на уроках української мови та літературного читання потрібно організовувати правильно та дотримуватись систематичності. Іншими словами, вчителі повинні доречно використовувати засоби масової інформації для належної організації освітнього процесу, а також зважати на те, що складовими елементами роботи з медіа мають бути: завдання, зміст, ефективні методи для досягнення мети, форми, що характеризують стосунки між учнями та вчителем, а також результати досягнуті учнями.

Практика показала, що лише шляхом систематичного виконання роботи та впровадження відповідних видів завдань і вправ можна

ефективно сформувати різноманітні вміння, зокрема медіаграмотність учнів молодшого шкільного віку. «Систематична практика є першою і найважливішою запорукою успіху. Відсутність цієї системи є основною причиною поганих результатів багаторазової та тривалої практики [2]», зауважив К. Ушинський. Однак, важливо не тільки врахувати систематичність у впровадженні роботи, а й належним чином враховувати систематичність у розумінні школярами результатів навчання медіаграмотності, оскільки «пам'ять, яка заповнена фрагментарними, поодиноким знаннями, буде подібною до комори, де немає порядку й у якій навіть господар не може нічого знайти [3]».

Ознайомившись із думками та твердженнями різних науковців стосовно системи вправ, спрямованих на розвиток медіаграмотності, робимо висновки, що різні вправи та завдання цього типу ми можемо розділити на два види:

1. Вправи та завдання, що передбачають критичний аналіз, осмислення та формулювання власного бачення інформації, яку подають у медіатекстах (школярі виражають особисті погляди та емоції про почутий, побачений або ж прочитаний медійний текст, навчаються виділяти головну думку та мету різних медіатекстів).

2. Вправи та завдання, що спрямовані на те, щоб підштовхувати учнів на створення власних простих медіатекстів, які, в свою чергу, сприяють навчанню школярів створювати якісні та не схожі на всі інші медіапродукти (комікси, стінгазети, світлини, колажі).

Мовно-літературна освітня галузь уможливорює використання медіатехнологій в освітньому процесі. Першочергове завдання педагога під час цього – створити ефективні умови, які б дозволили учням якнайбільше проводити паралелі між літературними подіями й персонажами та реальним життям. Для прикладу, при роботі з художнім твором потрібно спершу познайомити учнів з його автором (новітні засоби допомагають зробити такий процес для школярів доволі цікавим). На основі вивченого варто запропонувати учням створити свої особисті медіапродукти (про факти із життя і особливості творчості автора, про якого вивчають). Такими медіапродуктами є інтелектуальні карти, малюнки, колажі та постери. Цікавим заняттям для школярів є виготовлення лепбуку про автора – створення оригінальних оформлень про події із життя автора. У процесі розучування твору спочатку дайте учням

відгадати зміст твору за малюнками чи анонсом. Після безпосереднього ознайомлення з твором рекомендуємо учням цим же засобом висловити своє ставлення до прочитаного змісту твору (створити власний (розробіть постери або буктрейлери на основі коротких звітів про зміст твору). На цьому етапі також можна запропонувати учням висловити свою думку щодо подальшого розвитку подій у творі або ж уявити, що вони стали дійовими особами твору та попросити описати, як би вони поведилися і чи змінилася б їх поведінка.

Таким чином, уроки української мови та літературного читання пропонують безмежні можливості використання медіазасобів. Головна мета – занурити учня у світ автора та вміти «вловити» його ідеї. Важливо, щоб у процесі читання твору школярі проживали всі ті емоції та справжні переживання героя разом з ним, а медіатексти позитивно сприяли усвідомленню цих факторів.

Важливо поетапно впроваджувати медіаосвіту в навчальний процес молодших класів, починаючи з формування та розвитку вміння грамотно сприймати медіатекст, а потім «читання» їх мови, поживавлення уяви, активізація зорової пам'яті та розвитку всіх типів мислення.

Існують різноманітні способи використання медіатексту під час уроків мовно-літературної освітньої галузі:

- Переклад змісту тексту.
- Дубляж тексту.
- Розкадрування тексту.
- Створення нового тексту (тобто складання медіатексту).
- Аналіз взаємостосунків між героями.
- Список подій, що відбулися протягом твору.
- Надання оцінки дійовим особам у творі.
- Порівняння мотиваційного тексту та драматичної гри
- Висловлювання свого ставлення до дійових осіб твору, вираження ставлення до їх поведінки.

Отже, медіаграмотність є обов'язковою складовою освітнього процесу, яка передбачає вміння формувати та розвивати в учнів упередження та критичні стереотипи щодо засобів масової інформації, можливість «читати між рядків» у рекламі та повідомленнях, у моді, музиці, кіно, спортивній індустрії. Встановлення зв'язків між самооцінкою та особистим іміджем, можливості створення медіатекстів для соціального та

політичного життя. Сучасні школярі активно знайомляться з новинками телевізійної та комп'ютерної техніки, освоюють медіаінновації, а тому їм не важко створювати свої власні унікальні медіатексти.

Список використаних джерел

1. Євтухова Т. Формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи : теоретико-педагогічний аспект. Теорія і методика професійної освіти. URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvipusk/19.pdf>
2. Іванов В.Ф., Шкоба О.Я. Медіаосвіта та медіаграмотність: визначення термінів. *Інформаційне суспільство*. 2012. № 16. С. 41-52.
3. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В. Медіаграмотність: Підручник для вчителів. Київ : Центр вільної преси, Академія Української преси. 2017. С. 319.
4. Імбер В. І. Педагогічні умови застосування мультимедійних засобів навчання у підготовці майбутнього вчителя початкових класів : автореф. Вінниця, 2008. 23 с.

Юлія СУПРУНЮК,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету

Рівненського державного гуманітарного університету

Науковий керівник: Анна СОСЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У сучасній освітній парадигмі розвиток творчих здібностей учнів початкових класів посідає центральне місце. Це зумовлено потребою суспільства у креативних, нестандартно мислячих особистостях, здатних ефективно вирішувати складні завдання та адаптуватися до швидкозмінних

умов життя. Особливої актуальності набуває проблема розвитку творчого потенціалу молодших школярів у контексті розвивального навчання, яке створює оптимальні умови для формування творчої особистості.

Сучасні підходи до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів ґрунтуються на досягненнях психолого-педагогічної науки та практики. Вони враховують вікові та індивідуальні особливості дітей, специфіку їхнього мислення та сприйняття світу. Розвивальне навчання, як інноваційна освітня система, пропонує ефективні механізми стимулювання творчої активності учнів, формування їхньої пізнавальної самостійності та ініціативності.

Важливо зазначити, що розвиток творчих здібностей у молодшому шкільному віці має свої особливості. Цей період характеризується підвищеною чутливістю до зовнішніх впливів, пластичністю психічних процесів, що створює сприятливі умови для формування креативності. Водночас, це час, коли закладаються основи майбутньої творчої діяльності особистості, формуються базові навички та вміння, необхідні для творчого самовираження.

Розвивальне навчання, як педагогічна система, спрямована на оптимізацію розумового розвитку дитини, створює особливо сприятливі умови для розвитку творчих здібностей. Воно базується на принципах активності, проблемності, рефлексивності, що стимулює учнів до самостійного пошуку рішень, формує навички критичного мислення та сприяє розвитку творчого потенціалу. У контексті розвивального навчання творчість стає не лише метою, але й засобом пізнання та саморозвитку.

Творчі здібності – це комплекс індивідуально-психологічних особливостей особистості, що забезпечують успішність виконання творчої діяльності. У контексті початкової освіти розвиток творчих здібностей передбачає формування в учнів здатності до генерування оригінальних ідей, нестандартного мислення, продуктивної уяви та творчої активності.

Розвивальне навчання, концепцію якого розробив український психолог Сергій Максименко, являє собою систему організації навчального процесу, спрямовану на розвиток теоретичного мислення та творчих здібностей учнів. Воно базується на принципі єдності свідомості та діяльності, що передбачає активне залучення дітей до процесу пізнання та творчого перетворення дійсності [4].

Сучасний підхід до розвитку творчих здібностей у процесі розвивального навчання ґрунтується на створенні проблемних ситуацій. Український педагог Василь Сухомлинський наголошував на важливості стимулювання допитливості та пізнавального інтересу учнів через постановку перед ними завдань, які вимагають творчого підходу до вирішення [3].

Інтеграція різних видів мистецтва у навчальний процес є ефективним засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів. Українська дослідниця Олександра Савченко пропонує використовувати на уроках елементи музики, образотворчого мистецтва, театру для стимулювання творчої уяви та емоційного інтелекту учнів [6].

Метод проєктів, розвинутий англійським педагогом Джоном Дьюї, є одним із ключових підходів до розвитку творчих здібностей у системі розвивального навчання. Він передбачає самостійну дослідницьку діяльність учнів, спрямовану на вирішення конкретної проблеми з отриманням реального результату [9].

Використання ігрових технологій у навчальному процесі сприяє розвитку творчого мислення та уяви молодших школярів. Українська вчена Наталія Бібік підкреслює важливість створення ігрових ситуацій, які стимулюють дітей до пошуку нестандартних рішень та активізують їхню творчу активність [1].

Індивідуалізація та диференціація навчання є важливими аспектами сучасного підходу до розвитку творчих здібностей. Англійський психолог Говард Гарднер, автор теорії множинного інтелекту, наголошує на необхідності врахування індивідуальних особливостей кожного учня та створення умов для розвитку різних типів здібностей [10].

Розвиток критичного мислення є невід'ємною складовою формування творчих здібностей. Українська дослідниця Олена Пометун визначає критичне мислення як здатність аналізувати інформацію з позиції логіки, вміння виносити обґрунтовані судження, рішення і застосовувати отримані результати як до стандартних, так і нестандартних ситуацій, питань і проблем [5].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій відкриває нові можливості для розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. Англійський педагог Стів Віллер підкреслює важливість інтеграції

цифрових інструментів у навчальний процес для стимулювання творчої активності та розвитку цифрової грамотності учнів [11].

Створення творчого освітнього середовища є ключовим фактором розвитку творчих здібностей. Українська дослідниця Світлана Сисоєва визначає творче освітнє середовище як сукупність матеріальних, духовних та емоційно-психологічних умов, у яких відбувається навчально-виховний процес, спрямований на розвиток творчого потенціалу особистості [7].

Розвиток емоційного інтелекту є важливою складовою формування творчих здібностей. Взаємозв'язок між емоційною компетентністю та креативністю, підкреслюючи важливість розвитку в учнів здатності розуміти та керувати власними емоціями для підвищення їхнього творчого потенціалу.

Використання методу мозкового штурму, розробленого англійським дослідником Алексом Осборном, є ефективним засобом стимулювання творчого мислення учнів початкових класів. Цей метод заохочує генерування великої кількості ідей без їх критичної оцінки, що сприяє розвитку дивергентного мислення та творчої уяви [8].

Формування навичок самостійної роботи є важливим аспектом розвитку творчих здібностей у процесі розвивального навчання. Необхідність поступового формування в учнів умінь планувати, організовувати та контролювати власну навчальну діяльність, що є основою для розвитку творчої самостійності.

Розвиток творчої уяви є важливим аспектом формування творчих здібностей молодших школярів. Створення умов для вільного фантазування та імпровізації, що сприяє розвитку образного мислення та креативності учнів.

Формування навичок рефлексії є невід'ємною складовою розвитку творчих здібностей у процесі розвивального навчання. Рефлексія як здатність особистості осмислювати власні дії, вчинки, мотиви та зіставляти їх із суспільно значущими цінностями, а також діями та вчинками інших людей.

Використання методу творчих завдань, розробленого українським педагогом Іваном Волощуком, є ефективним засобом розвитку креативності учнів початкових класів. Цей метод передбачає систематичне включення в навчальний процес завдань, які вимагають від учнів пошуку нестандартних рішень та активізації творчого мислення [2].

Сучасні підходи до розвитку творчих здібностей учнів початкових класів у процесі розвивального навчання являють собою комплексну систему методів, прийомів та технологій, спрямованих на стимулювання творчого потенціалу дітей. Вони базуються на принципах активності, самостійності та індивідуалізації навчання, враховують психологічні особливості молодших школярів та специфіку їхнього мислення.

Ключовими аспектами цих підходів є створення проблемних ситуацій, використання проектної діяльності, інтеграція мистецтва у навчальний процес, застосування ігрових та інформаційно-комунікаційних технологій. Особлива увага приділяється розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та формуванню навичок самостійної роботи.

Важливим фактором успішного розвитку творчих здібностей є створення творчого освітнього середовища, яке стимулює пізнавальну активність учнів, заохочує їх до експериментування та пошуку нестандартних рішень. Це середовище характеризується відкритістю, гнучкістю та орієнтацією на індивідуальні потреби кожного учня.

Застосування сучасних підходів до розвитку творчих здібностей у процесі розвивального навчання вимагає від вчителів високого рівня професійної компетентності, готовності до інновацій та постійного самовдосконалення. Вони повинні володіти широким спектром методів та технологій, вміти створювати атмосферу творчості та співпраці в класі.

Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів у процесі розвивального навчання є не лише освітнім завданням, але й важливим фактором формування особистості, здатної до самореалізації та успішної адаптації в сучасному світі. Це вимагає системного підходу, який охоплює всі аспекти навчально-виховного процесу та створює умови для розкриття творчого потенціалу кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Продуктивні шляхи формування креативного мислення студентів на заняттях біології. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/11399/1/Produktyvni%20shliakhy%20formuvannia%20kreatyvnoho%20myslennia%20studentiv%20na%20zaniattiah%20biolohii.pdf> (дата звернення: 13.10.2024).

2. Волощук І.С. Дидактико-методичні засади організації навчального процесу в закладах освіти для інтелектуально обдарованих

учнів. URL:
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728951/2/Metod%20rekom_4_Voloshuk.pdf
(дата звернення: 13.10.2024).

3. Луцюк А. М., Луцюк Ю. А. Василь Сухомлинський про сутність педагогічної майстерності. Академічні студії. Серія «Педагогіка» 2 (2021): 74-78. URL: <http://w.publichne-pravo.com.ua/index.php/pedagogy/article/view/25/25> (дата звернення: 13.10.2024).

4. Максименко С.Д. Теоретико-методологічні засади психологічного проектування, розвитку, самоздійснення особистості дитини: майбутнє нації необхідно вирощувати. Вісник Національної академії педагогічних наук України 3.2 (2021): 1-7. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/220/266> (дата звернення: 13.10.2024).

5. Пометун О. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Bohdan Books, 2023. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=pbjJEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0+%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%BD+&ots=Dtpzb9GTgw&sig=fvvvpp4gWvPxTftyKYYX2qY9o9uI&redir_esc=y#v=onepage&q=%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0%20%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%BD&f=false (дата звернення: 13.10.2024).

6. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. №19.2 (2018). С. 4-10.

7. Сисоєва С.О., Рейпольська О.Д. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: новий погляд. Вісник Національної академії педагогічних наук України 2.1 (2020): 1-10. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/43/69> (дата звернення: 13.10.2024).

8. Bryant, Christopher Michael, Joshua Alexander Osborne, Amir Shahmoradi. "How unbiased statistical methods lead to biased scientific discoveries: A case study of the Efron–Petrosian statistic applied to the luminosity-redshift evolution of gamma-ray bursts." *Monthly Notices of the*

Royal Astronomical Society 504.3 (2021): 4192-4203. URL: <http://surl.li/tnscopy> (дата звернення: 13.10.2024).

9. Dewey, John. Democracy and education. Columbia University Press, 2024. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.7312/dewe21010-003/html> (дата звернення: 13.10.2024).

10. Gardner, Howard. Disciplined mind: What all students should understand. Simon & Schuster, 2021. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=bWsREAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA11&dq=Howard+Gardner&ots=oRacz8rtM7&sig=-83stvM_gPuvzp5RQ1AAKbxO3kE&redir_esc=y#v=onepage&q=Howard%20Gardner&f=false (дата звернення: 13.10.2024).

11. Willer, Jacob. What Happened to the Art Schools?. London: Politeia, 2018. URL: <https://www.politeia.co.uk/wp-content/Politeia%20Documents/2018/Willer/Willer%20text%20Final%205%20Oct.pdf> (дата звернення: 13.10.2024).

Юлія СУПРУНЮК,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
педагогічного факультету

Рівненського державного гуманітарного університету

Науковий керівник: Анна СОСЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У сучасному освітньому просторі все більшої актуальності набуває питання розвитку творчих здібностей учнів. Особливо важливим є формування креативності на уроках мовно-літературної освітньої галузі, адже саме ця сфера надає широкі можливості для розкриття творчого потенціалу особистості. Мова та література є не лише засобами комунікації,

але й потужними інструментами для самовираження, розвитку уяви та критичного мислення.

Теоретичні основи формування творчих здібностей здобувачів освіти на уроках мовно-літературної галузі базуються на багаторічних дослідженнях педагогів, психологів та лінгвістів. Вони охоплюють широкий спектр питань: від розуміння природи творчості до розробки конкретних методик і технологій, спрямованих на стимулювання креативного мислення учнів. У цій роботі ми розглянемо ключові аспекти теоретичного підґрунтя формування творчих здібностей та їх практичне застосування в контексті мовно-літературної освіти.

Творчі здібності є комплексним поняттям, яке охоплює ряд психологічних та когнітивних характеристик особистості. Український психолог Валентин Моляко визначає творчі здібності як синтез властивостей і особливостей особистості, що характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду творчої діяльності і обумовлюють рівень її результативності. У контексті мовно-літературної освіти це означає вміння учнів критично аналізувати тексти, знаходити нестандартні рішення мовних завдань та створювати оригінальні літературні твори [3].

Формування творчих здібностей є невід'ємною частиною загального розвитку особистості. Воно тісно пов'язане з розвитком когнітивних процесів, таких як пам'ять, увага, мислення та уява. На уроках мовно-літературної освітньої галузі ці процеси активно задіюються при роботі з текстами, вивченні мовних явищ та створенні власних творчих продуктів.

Концепція дивергентного мислення, розроблена англійським психологом Джоєм Полом Гілфордом, є центральною у теорії творчості. Дивергентне мислення – це тип мислення, яке йде в різних напрямках і продукує багато різних варіантів вирішення задачі. На уроках мовно-літературної освітньої галузі розвиток дивергентного мислення може відбуватися через завдання на створення множинних інтерпретацій текстів, генерування ідей для творчих робіт, пошук нестандартних рішень мовних завдань [6].

Важливим аспектом теоретичних основ формування творчих здібностей є розуміння стадій творчого процесу. Виділяють такі етапи творчого процесу: виникнення проблеми, підготовка до розв'язання, формування задуму, втілення задуму, перевірка і доопрацювання.

Врахування цих стадій при плануванні уроків мовно-літературної освітньої галузі дозволяє створити оптимальні умови для розвитку творчості учнів.

Концепція проблемного навчання є ефективним підходом до формування творчих здібностей. Суть цього підходу полягає у створенні проблемних ситуацій, які стимулюють учнів до самостійного пошуку рішень. На уроках мовно-літературної освітньої галузі це може бути реалізовано через аналіз складних текстів, вирішення лінгвістичних задач, створення власних літературних творів на основі заданих умов.

Концепція розвивального навчання, розвинута українським психологом Сергієм Максименком, наголошує на важливості формування теоретичного мислення учнів. У контексті мовно-літературної освіти це передбачає не просто засвоєння фактів про мову та літературу, а розуміння глибинних закономірностей та принципів, що сприяє розвитку творчого підходу до вирішення мовних та літературних завдань [2].

Теорія множинних інтелектів, запропонована англійським психологом Говардом Гарднером, підкреслює важливість врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання. У контексті формування творчих здібностей на уроках мовно-літературної освітньої галузі це означає необхідність використання різноманітних підходів та методів, які враховують різні типи інтелекту учнів [4].

Англійський педагог Кен Робінсон підкреслює важливість створення середовища, яке заохочує ризик та експериментування. У контексті мовно-літературної освіти це означає надання учням можливості експериментувати з мовою, створювати нестандартні тексти, грати з літературними формами без страху помилки [5].

Теоретичні основи формування творчих здібностей здобувачів освіти на уроках мовно-літературної освітньої галузі є комплексною системою знань, яка охоплює різні аспекти психології, педагогіки та лінгвістики. Вони забезпечують міцний фундамент для розробки ефективних методик та технологій розвитку креативності учнів у контексті вивчення мови та літератури.

Ключовими компонентами теоретичних основ є розуміння природи творчості, знання про когнітивні процеси, пов'язані з творчим мисленням, врахування індивідуальних особливостей учнів та розуміння ролі мотивації

у творчому процесі. Ці знання дозволяють створювати навчальне середовище, яке стимулює розвиток творчих здібностей учнів.

Важливим аспектом є інтеграція різних теоретичних підходів та концепцій. Поєднання ідей про дивергентне мислення, множинний інтелект, проблемне навчання та критичне мислення дозволяє створити комплексний підхід до формування творчих здібностей на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Теоретичні основи підкреслюють важливість створення сприятливого освітнього середовища, яке підтримує автономію учнів, стимулює їхню внутрішню мотивацію та забезпечує можливості для самовираження через мову та літературу. Це середовище повинно враховувати різні стилі навчання та типи інтелекту учнів.

Розуміння теоретичних основ формування творчих здібностей дозволяє вчителям мовно-літературної освітньої галузі розробляти ефективні стратегії навчання, які не лише сприяють засвоєнню знань, але й розвивають творчий потенціал учнів, готуючи їх до викликів сучасного світу, де креативність є однією з ключових компетенцій.

Список використаних джерел

1. Гудима Н.В., Мелекесцева, О.В. Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі як одне із актуальних завдань нової української школи. Кам'янець-Подільський, 2023.
2. Максименко С.Д. Теоретико-методологічні засади психологічного проектування, розвитку, самоздійснення особистості дитини: майбутнє нації необхідно вирощувати. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. С 1-7.
3. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої професійної діяльності. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. С 1-7.
4. Gardner Howard. Disciplined mind : What all students should understand. Simon & Schuster. 2021. 652 p.
5. Robinson Ken, John Rafter Lee. Out of our minds. Old Saybrook, US: Tantor Media, Incorporated. 2011. 137 p.
6. Singh R.N., Neha Pathak. Guilford's structure of intellect (SOI) model of intelligence: A critical review. *Recent Advances in Psychology*. 2019. PP. 29-37.

Тетяна СУРЖУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету;

Людмила БІСОВЕЦЬКА,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методик початкової освіти
Рівненського державного гуманітарного університету

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Інтегроване навчання в межах предметоцентричного освітнього середовища – це сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя й учнів, які спрямовані на формування цілісної картини світу здобувача на основі об'єднання навчального матеріалу з різних предметів.

Актуальність інтеграції в початковій освіті обумовлена низкою чинників: для учнів початкових класів властиве цілісне сприйняття навколишнього світу; організація інтеграційного освітнього процесу не призводить до перенавантаження учнів; дитина в реальному житті стикається із ситуаціями, які є комплексними, системне мислення сприяє кращій оцінці використання набутих ідей та вмінь; інтегрований підхід до організації освітнього процесу відповідає нагальній необхідності формування в учнів початкових класів навичок людини ХХІ століття.

Три рівні дидактичної інтеграції [2, с. 9] розглядають Н. Ларіонова та Н. Стрельцова. Кожний із таких рівнів має свою логічну структуру та складається з базису (кооперувальної дисципліни), завдання (проблеми базової дисципліни), знаряддя (теоретичного й технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін).

Першим рівнем дидактичної інтеграції є інтеграційні взаємодії на рівні редукції. Редукція – це процес або дія, що призводить до зменшення, послаблення або спрощення чого-небудь, іноді до повної втрати якихось об'єктів, ознак. За цієї умови інтеграція здійснюється у формі міжпредметних зв'язків. Міжпредметні зв'язки, в широкому розумінні слова, – це педагогічний еквівалент дидактичних зв'язків, які реалізуються

в освітньому процесі. Предметні межі зникають, коли вчителі заохочують учнів встановлювати зв'язки між навчальними дисциплінами і спиратися на знання й уміння з кількох освітніх галузей.

Другий рівень дидактичної інтеграції має на меті синтез взаємодіючих наук на основі певної базової дисципліни – внутрішньодисциплінарний синтез, який об'єднує різні теорії в межах одного предмета. Такий синтез є діалектичним, дає можливість урахувати диференціацію знань і є методом досягнення єдності наукових знань.

Третім рівнем дидактичної інтеграції передбачається наявність теоретичного й технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін, створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегрованого курсу. Інтегровані курси як спосіб інтеграції змісту освіти найбільш поширеними є в початкових класах.

Типова освітня програма, розроблена авторським колективом під керівництвом Р. Шияна, установлює в межах курсу навчання в початкових класах повну інтеграцію п'яти освітніх галузей (природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна, технологічна, інформатична) і часткову – двох освітніх галузей (мовно-літературна – 2 години української мови та літератури; математична – 1 година).

Типова освітня програма, розроблена авторським колективом під керівництвом О. Савченко, окреслює в межах курсу «Я досліджую світ» повну інтеграцію трьох освітніх галузей (природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна).

Інтегроване навчання за сутністю, як підкреслюють І. Большакова та М. Пристінська [4, с. 55], є реалізацією внутрішньопредметної та міжпредметної інтеграції змісту навчання.

Зміст початкової освіти розроблений на основі компетентнісного підходу та представлений у комплексі освітніх галузей. Він складається з таких чотирьох компонентів: знань (досвіду пізнавальної діяльності), вмінь діяти за зразком (досвіду різних способів діяльності); вмінь діяти у нестандартних умовах (досвід творчої діяльності); досвіду ставлення до навколишньої дійсності. На підставі базового навчального плану може здійснюватися повна або часткова інтеграція в межах однієї або різних

освітніх галузей, що відображається в освітніх програмах і навчальному плані закладу загальної середньої освіти.

Об'єктом інтеграції має бути ключова компетентність. Компетентність (особливо ключова) є інтегрованим утворенням, яке не формується засобами одного предмета, одного виду діяльності, натомість вимагає різних за змістом і способом пізнання діяльностей. Наприклад, якщо за об'єкт інтеграції прийняти вільне володіння державною мовою [4, с. 92], визначити певний напрям освітньої діяльності (наприклад, розвиток мовлення), кілька споріднених навчальних предметів (наприклад, українська мова та читання, музичне та художнє мистецтво), то можна побудувати в цій освітній галузі систему, до якої буде застосована інтеграція. На цій основі може бути побудована система мовно-літературної освітньої галузі, до якої буде застосована інтеграція.

У змісті початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі зінтегровано знання мовного (визначається орфоепічними, лексичними, словотвірними, граматичними, стилістичними нормами), мовленнєвого (визначається чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо), літературознавчого компонентів; вміння діяти за зразком (визначається вміннями використовувати мовні засоби в межах дотримання традицій слововживання, загальнолітературних норм, ситуацій спілкування і видів діяльності); вміння діяти у нестандартних умовах (визначається вмінням застосовувати виражальні засоби, орієнтуватися в потоці інформації, сприймати й відтворювати її, спілкуватися в різних життєвих ситуаціях); досвід ставлення до навколишньої дійсності (визначається рівнем знань з національної культури (звичаї, традиції, література, мистецтво); історії; географії; економіки; державного устрою). Виходячи із зазначеного, принципами інтеграційного навчання вважаємо цілісність знань, поглиблене навчання, практичну значущість набутих знань та вмінь, розвиток мислення.

Вивчення української мови та мовлення у взаємозв'язку з іншими предметами досліджує М. Пентилюк [6, с. 31]. Вона визначає міжпредметні зв'язки як важливий засіб, що допомагає розкрити учням роль української мови в опануванні основ наук (математики, фізики, літератури тощо), зрозуміти функціонування її в різних галузях людських знань. Цінними вважаємо висновки науковця про те, що міжпредметні зв'язки:

- використовуються для поглиблення знань про мову; вдосконалення умінь і навичок; порівняння зі спорідненими чи відмінними мовними фактами; розширення ерудиції учнів;

- встановлюються під час вивчення нового матеріалу; при виконанні вправ, самостійних завдань, на уроках розвитку зв'язного мовлення;

- залежать від змісту й обсягу міжпредметного матеріалу; ступеня спорідненості навчальних дисциплін; функціонування мовних одиниць;

- сприяють інтегрованому навчанню, що виявляється у поєднанні мови з природознавством, історією, географією, математикою тощо.

Так, внутрішньопредметні (міжрівневі) зв'язки у вивченні мови забезпечують системність у навчанні мови і мовлення, висвітлюють ієрархічність мовної структури, впливають на засвоєння мовних одиниць і використання їх у мовленні; а міжпредметні (рівневі) – сприяють доступності навчання мови, активізують пізнавальну діяльність учнів, поліпшують якість знань і вмінь. Внутрішньопредметна та міжпредметна інтеграція вивчення української мови та мовлення в цілому впливає на формування пізнавальних інтересів учнів, сприяє засвоєнню знань із предметів мовно-літературної освітньої галузі та розвитку мовленнєвих умінь.

У наукових працях, присвячених методиці розвитку мовлення учнів початкових класів, Л. Варзацька [1, с. 7–8] визначає принцип інтеграції як такий, що відповідає психічній і фізіологічній природі дитини, сутності самої мови як суспільного явища у його зв'язку з усіма аспектами багатогранного світу. Цей принцип може бути покладений в основу сучасної лінгводидактики. Тенденції інтегрованого навчання мови і мовлення в початкових класах виявляються у:

- запровадженні мовно-літературної освітньої галузі й об'єднанні в ній різних предметів вивчення;

- розробленні міжпредметних тем для формування ключових компетентностей;

- формуванні наскрізних умінь учнів, пов'язаних з вдумливим читанням; умінням висловлювати власну думку усно і письмово; критичним та системним мисленням; творчістю; здатністю логічно обґрунтовувати позицію; співпрацювати з іншими особами тощо.

- упровадженні інтегрованих курсів, у вивчення яких включена обов'язкова робота з текстом.

Сучасні інтеграційні процеси, що відбуваються в початковій освіті, зумовлюють необхідність створення ефективного навчального середовища, яке забезпечує підготовку здобувачів початкової освіти, орієнтованих на повноцінне використання мови як засобу навчання.

Аналіз науково-методичних досліджень українських теоретиків і практиків у галузі початкової освіти (Т. Байбара, Н. Бібік, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Вашуленко, В. Вітюк, Л. Іванова, Т. Костолович, Н. Листопад, В. Мартиненко, М. Наумчук, О. Овчарук, О. Онопрієнко, С. Романюк, Н. Ростикус, О. Савченко, Н. Сіранчук, С. Скворцова та ін.) свідчить, що інтеграція у навчанні підпорядковується освітній меті (створення цілісного уявлення про навколишній світ – інтегрований результат освіти) та розглядається як засіб навчання (зближення предметних знань та встановлення зв'язків між ними).

Н. Бібік [5, с. 64] зазначає, що інтегрований результат освіти, набутий особистістю, визначається як компетентність і передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід в проблемних умовах (коли, наприклад, неповні дані умови задачі, дефіцит інформації про щось, обмаль часу для розгорненого пошуку відповіді, коли невідомі причинно-наслідкові зв'язки, коли не спрацювають типові варіанти рішення тощо). Саме тоді створюються умови для включення механізмів компетентності – здатності діяти в конкретних умовах і задіяти мотиви досягнення результату з різних освітніх галузей і набутих наскрізних умінь.

Компетентнісним підходом оволодіння українською мовою передбачається навчання учнів мови не як системи ізольованих знань та вмінь, а як формування готовності до відповідної комунікативної поведінки в різноманітних навчальних і позанавчальних ситуаціях, яка уможлиблює успішне вирішення освітніх і соціальних завдань. Головна мета практики інтеграції – створення умов для формування нового мислення особистості учня, яке виходить за межі одного навчального предмета. У методиці навчання мови – це робота вчителя з формування вмінь учнів сприймати мовні форми в процесі концентрування уваги на змісті мовлення,

перекодовувати отриману інформацію, бачити «ідейний центр» змісту, щоб краще усвідомити інформацію в цілому.

Розвивати мовлення, за К. Пономарьовою [3, с. 307], означає вчити школярів правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань. Розвиток мовлення дитини – не стихійний процес. Він потребує постійного педагогічного управління. Однією з проблем методики оволодіння мовними знаннями під час формування умінь зв'язного мовлення є розробка структури інтегрованого навчання мови і розвитку мовлення.

Автори сучасних підручників (І. Большакова, Л. Варзацька, М. Вашуленко, О. Іщенко, С. Логачевська, М. Наумчук, К. Пономарьова, О. Савченко) пропонують здійснювати взаємозв'язок між роботою над мовною темою програми з мовно-літературної освітньої галузі й зв'язними висловлюваннями учнів на основі виконання учнями комплексних завдань: 1) на засвоєння власне мовних знань; 2) на оволодіння вміннями вживати здобуті знання у власному мовленні.

Наприклад, Тема. Розпізнаємо дієслова [7, с. 104–106]:

Опрацювання змістової лінії «Досліджуємо мовні явища».

Вправа 2, с. 108

Завдання. Прочитати текст, виписати дієслова, записати питання до кожного дієслова.

Місто Дніпро розкинулося по обидва береги річки Дніпро. П'ять мостів з'єднують правий і лівий береги.

Під землею у місті працює метрополітен. Його протяжність найменша в Європі, всього шість станцій.

У місті Дніпрі проживає і трудиться майже мільйон мешканців і мешканок.

Відшукати дієслова, у яких є префікси, і позначити їх:

розкинулося (що зробило?); з'єднують (що роблять?); працює (що робить)

проживає (що робить?); трудиться (що робить?).

– Проведіть дослідження щодо кожного дієслова. Яку інформацію ви можете повідомити?

– Які частини мови упізнали в тексті?

Наведений приклад комплексних завдань до вправи підручника свідчить про те, що оволодіння учнями вміннями вживати виучувані форми слів у зв'язному мовленні виявляються в активізації цих форм у мовленні до введення поняття; розширенні уявлень про лексичне значення слова, його сполучуваність, функціональну роль, розвиток умінь добирати мовні засоби з огляду на ситуацію; в актуалізації типових синтаксичних конструкцій; у розвитку узагальнених способів сприймання; у відтворенні і побудові тексту; у розвитку вмінь розповідати, описувати, міркувати.

Дидактичні можливості інтегрованого навчання створюють умови для реалізації компетентнісного навчання. За умови його успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти. Інтегроване навчання мови і розвитку мовлення уможливорює створення в учнів цілісного уявлення про мову; в учнів формуються внутрішньопредметна та міжпредметна компетентності як здатність застосовувати знання й уміння, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів освітніх галузей.

Список використаних джерел

1. Варзацька Л. О. Українська мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 360 с.
2. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2010. 364 с.
4. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
5. Організація освітнього процесу в початковій школі : Методичні рекомендації. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 114 с.
6. Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : Навчальний посібник. Київ : «Ленвіт», 2010. 134 с.
7. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : Підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1. Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.

Наталя ТРЕТЯК,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У Концепції “Нова українська школа” (2019) в числі найважливіших завдань передбачено значне поліпшення мистецької освіти та естетичного виховання учнів, зазначено необхідність розвитку почуття прекрасного, формування високого естетичного смаку, вміння розуміти і цінувати твори мистецтва, пам’ятники історії та архітектури, красу і багатство рідної природи. Необхідність активного залучення всіх дітей до скарбниці світової культури, естетичних цінностей актуалізує завдання формування у молодших школярів естетичного ставлення до навколишнього світу.

Очевидно, що мистецька освітня галузь у початковій школі взаємопов’язана з естетичним ставленням учнів до навколишнього середовища.

Результати аналізу досліджень у галузі естетики підтвердили, що термін “естетичне ставлення” означає духовний зв’язок суб’єкта з об’єктом, що заснований на неупередженому інтересі до останнього та супроводжується почуттям глибокої духовної насолоди від взаємодії з ним. Тобто, естетичне ставлення завжди носить діалогічний характер, адже його суб’єкт ставить до свого об’єкта так наче він теж суб’єкт. Складність природи естетичного ставлення зумовлює певну множину його сутнісних характеристик.

У сучасній методиці навчання образотворчому мистецтву молодших школярів найбільш прийнятними є ті методи, що стимулюють та мотивують творчу діяльність учнів. Пріоритетним завданням уроків образотворчого мистецтва є формування особистості, яка здатна до художньо-творчої самореалізації. Дослідники розглядають мистецьку освіту учнів початкової школи як особистісний приріст, комплекс змін, що виявляється в результаті власної активності учнів та виражається в оволодінні системою знань,

умінь та навичок, досвідом самостійної художньо-творчої діяльності, у формуванні світогляду, ціннісних орієнтацій, покликаних підготувати учнів до активної участі в соціокультурному житті суспільства [3, с. 16].

У розкритті сутності окресленого феномену привертає увагу думка вчених, які розглядають естетичне ставлення, як один із проявів ціннісної орієнтації, яка формується: “Це поняття вміщує широке уявлення естетичного ставлення як ставлення до життя, реальної дійсності, а не тільки до мистецтва. Естетичне ставлення носить суб’єктивно-об’єктивний характер ціннісної свідомості... Естетичне ставлення – це також глибинна першооснова здатностей 26 людини до художньої творчості” [2, с. 23]. Визначення естетичного ставлення як діалектично суперечливих відносин між об’єктом і суб’єктом, або, ще більш широко, як відносини між загальним і особливим впливає, що в ньому об’єкт виступає як загальне. Але загальне, як відомо, не існує саме по собі, окремо від свого особливого. Якщо в якомусь широкому плані, як полюс якогось, в даному випадку естетичного ставлення, воно виділяється логічно як загальне, то всередині себе воно також не абсолютно самостійно і не однорідне. Категорія, розглянута в одному ставленні як один з його полюсів, в іншому ставленні може виступити в формі самостійного, нової єдності полюсів [4, с. 13]. Міждисциплінарний аналіз поняття ”естетичне ставлення” розширює уявлення в педагогічній теорії про сутність і зміст естетичного ставлення молодших школярів до навколишнього світу.

Формування особистості відбувається шляхом опанування елементів матеріальної та духовної культури, актуалізуючи таким чином ідею, поєднання естетики і психології. Формуючи в молодших школярів естетичне ставлення до навколишнього світу, естетична освіта впливає на формування як почуттів, так і думок, воно виховує чутливість до краси в усіх сферах діяльності, у всіх її зв’язках з навколишнім світом. У сучасних педагогічних дослідженнях, актуалізувалися розробки, формування у школярів ціннісного ставлення до суспільства і держави, людей, себе, природи, праці, мистецтва. За останні роки посилився інтерес вчених до проблеми формування ставлення дітей до навколишнього світу. де естетичне ставлення це сукупність ідей, позицій, поглядів, орієнтацій, актуалізованих у свідомості, смакові вподобання, почуття, інтереси,

потреби, ідеали та судження, що дістають своє вираження в переживаннях, реакціях і діях людини.

Сучасний стан суспільства вимагає нової системи початкової мистецької освіти, яка б акцентувала естетичні аспекти формування особистості. Мистецтво “є скоріше організацією нашої поведінки на майбутнє, установкою вперед, вимогою, яка, змушує нас прагнути до того, що лежить поза ним” [5, с. 23]. Тому в цілеспрямованому організованому процесі навчання і виховання молодших школярів підвищується роль образотворчого мистецтва. Спираючись на положення “Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах” де зазначається, що “основою виховного впливу мистецтва на особистість школяра є навчальна діяльність, адже саме у перебігу систематичного викладання предметів художньо-естетичного циклу вчитель має змогу цілеспрямовано і систематично виявляти могутній виховний потенціал художніх цінностей, впливаючи на всіх без винятку учнів” [5, с. 20]. Відтак, виховні можливості образотворчого мистецтва слід розглядати “не лише як процес набуття художніх знань і вмінь, а, насамперед, як універсальний засіб особистісного розвитку школярів на основі виявлення індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів” [2, с. 23]. Образотворче мистецтво є доступним для кожного учня й дозволяє всіх залучити до опанування засобів образотворчого мистецтва. Виховні завдання освітньої галузі “Мистецтво” окреслено у Державному стандарті початкової загальної освіти: “виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, здатності розуміти й інтерпретувати твори мистецтва, оцінювати естетичні явища; формування на доступному рівні системи художніх знань і вмінь, яка відображає цілісність і видову специфіку мистецтва; розвиток емоційно-чуттєвої сфери учнів, художніх здібностей і мислення, здатності до самовираження і спілкування в царині мистецтва”. У Концепції художньо-естетичного виховання особливу увагу приділено методологічним засадам формування естетичного ставлення до навколишнього світу [1, с. 3]. Ціннісне спрямування вітчизняної системи освіти передбачає, перш за все, свідоме сприйняття та усвідомлення учасниками освітнього процесу комплексу відповідних знань, формування позитивного ставлення до морально-

етичних явищ і прояв результатів цієї роботи у їхніх моральних якостях та поведінці.

Дослідники пропонують переосмислити ідеї освіти в контексті розвитку особистості, зокрема, змінити мету і функції системи освіти, на особистісно-орієнтований підхід до освіти учнів для вирішення проблем гуманізації освіти, яка повинна ґрунтуватися на принципах гуманізації, диференціації та інтеграції [3, с. 3]. В рамках гуманістичних традицій, що складають основу особистісноорієнтованої освіти, серед пріоритетних напрямків виділена необхідність формування цілісної особистості з розвиненою культурою почуттів, смаку і особистості, яка мислить, з правом вільного самовираження, розвитком особистісних здібностей, усвідомленого ставлення до пропонованих цінностей; забезпечення самостійності особистості в процесі творчого перетворення діяльності, самореалізації, яка, безумовно, може бути реалізована за допомогою мистецтва. Підтвердженням цих тверджень є наукова позиція про те, що «мистецтво, як ніяка інша форма суспільної свідомості, сприяє духовному вдосконаленню людей, самооновленню традицій і норм культури міжособистісного спілкування, формуванню понять про загальнолюдські цінності та критерії оцінки явищ життя. Мистецтво покликане задовольнити одну з найвищих потреб людини – художню, яка інтегрує інтелектуальні, естетичні та моральні потреби» [5, с. 23]. Аксіологічний підхід обумовлює ціннісну спрямованість змісту виховання на формування ставлення до найвищих цінностей життя. Ціннісні ставлення складають основний зміст виховного процесу, їх формування передбачає певні знання дітей про світ і вміння взаємодіяти з навколишнім світом.

В основі знань про навколишній світ лежать образи, тому цінним джерелом інформації про навколишній світ є твори образотворчого мистецтва. Образи, що відтворюють навколишній світ (дерева, озера, грім, сніг, дощ) створюються виразними елементами мови образотворчого мистецтва. В образотворчому мистецтві передбачається образотворення на основі попереднього досвіду, образної уяви, фантазії та візуального сприймання. Тобто, мистецький твір як текст, певним чином описує реальність; є містком між світом, який відображено в ньому, та навколишнім світом, що пізнає учень молодшої школи. Вплив образотворчого мистецтва на формування особистості збільшує палітру її

візуальних вражень та творчих можливостей, збагачує структуру візуального та естетичного сприймання, допомагаючи у осмисленні та переживанні твору мистецтва або об'єкту чи явища навколишнього світу. Певні почуття викликає художня діяльність, оскільки під час образотворення відбувається емоційне переживання від об'єкта зображення. У науковій літературі зазначено, що сутність образотворчого мистецтва полягає у тому, щоб полегшити естетичне сприймання світу та відтворення його загалом [4, с. 15].

Зауважимо, що мистецька освітня галузь інтегрує знання основ образотворчого мистецтва, музичного мистецтва та синтетичних мистецтв. Будь-яка форма інтеграції має бути дидактично доцільною, а не еkleктичною, коли різнопредметні знання синтезуються без належного теоретичного й методичного обґрунтування та забезпечення. Як і абсолютна ізолюваність опанування окремих дисциплін, інтегроване навчання може бути неефективним у разі відсутності єдиної освітньовиховної мети, продуманої дидактичної основи, умотивованої теми розвивальних педагогічних технологій [2, с. 39].

Залучення молодших школярів до інтегрованого вивчення мистецтва сприяє цілісному сприйняттю художнього образу і розумінню взаємозв'язку мистецтва й соціокультурного розвитку суспільства. Методика навчання образотворчому мистецтву має низку різноманітних методів, прийомів і засобів ефективного розвитку гармонійної особистості. Використовуючи ігрові методи навчання на уроках образотворчого мистецтва, слід брати до уваги класифікацію ігор А. Гіна: ігри-тренінги, ігри у випадковість, театралізація тощо. Якщо вчитель зможе представити в межах теми уроку останні події, навколишню дійсність, сюжет із популярного мультфільму або дитячого серіалу, інтерес і вдячність учнів йому будуть гарантовані [1, с. 52]. З огляду на це пропонуємо комплексно використовувати всі види ігрової діяльності, оскільки це допомагає формуванню оригінальності мислення, нестандартності й неочікуваності розв'язання проблеми. При вивченні основ кольорознавства доцільно проводити колективні ігри: молодші школярі діляться на команди, що працюють дизайнерами. Кожна команда отримує конкретне завдання: створити ескізи колекції одягу використовуючи холодну кольорову гаму; створити ескізи колекції одягу використовуючи теплу кольорову гаму; створити ескізи колекції одягу

використовуючи лише основні кольори. Також можна запропонувати дати назву створеній колекції. Цікавим для учнів початкової школи будуть завдання щодо створення картини для оздоблення інтер'єру улюбленого казкового або літературного героя та малювання будинків для представників різних професій, наприклад – будинок кондитера, будинок перукаря, будинок столяра, будинок садівника тощо. Інноваційним методом розвитку художньо-образного й логічного мислення є метод скрайбінгу. Скрайбінг на уроках образотворчого мистецтва – це візуалізація власних ідей або планів за допомогою простих графічних зображень із синхронним вербальним поясненням. Скрайбінг допомагає молодшим школярам будувати логічні зв'язки і «ієрархію» подій.

Не менш продуктивною методикою яку доцільно застосовувати при інтерпретації творів образотворчого мистецтва є методика відкритих запитань, що передбачає формулювання кількох правильних відповідей на одне запитання. Перевагою цієї методики є те, що вчитель під час діалогу може навчати молодших школярів толерантно слухати й розвивати чужі думки та ідеї, продукувати гіпотези й показувати можливі шляхи розв'язання проблемних завдань. Застосування проблемності в освітньому процесі передбачає нестандартне використання засвоєних знань у нових умовах. На уроках образотворчого варто також використовувати методику портфоліо розвитку, яка забезпечує зв'язок між навчанням і самооцінюванням власних досягнень учня/учениці. Варто наголосити, що якісний освітній процес у сучасній початковій школі неможливий без використання новітніх інформаційно-комунікаційних методів навчання, які орієнтовані на розвиток художнього мислення та інтересу до творів вітчизняного й світового мистецтва. Інноваційні методи навчання мистецької освітньої галузі в початковій школі відповідають характеру змін Нової української школи і враховують особливості дітей «покоління Z». Включення у вивчення мистецької освітньої галузі в початковій школі інноваційних методик навчання суттєво впливає на розвиток критичного мислення і творчих здібностей молодших школярів.

Опанування нових методик та елементів мистецтва живопису дозволяє сформувати в молодших школярів:

– інтерес до сприйняття та пізнання краси навколишнього світу;

- емоційне сприйняття кольору та відтінків, що відображені у витворах мистецтва;
- уявлення про живописне мистецтво; засоби художньої виразності живопису (колір, мазок); елементарні закони кольорознавства, кольори, що допомагають розкрити образ залежно від емоційного змісту; вплив кольору на настрій людини;
- емоційно сприймати твори живопису, як частину навколишнього світу; виражати власне ставлення до них; мотивувати свої судження;
- потребу в естетичному перетворенні навколишнього середовища засобами живопису; потребу у творчій діяльності;
- вміння володіти основними засобами, техніками та інструментами при створенні живописної роботи; використовувати виражальні можливості кольору, в царині (колір – відчуття та колір – характер).

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Компонентна модель сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Вип. 21. Кн. 1. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. 2017. с. 6-21
2. Власова В. Г. Образотворче мистецтво : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Грамота, 2016. 95 с.
3. Власова В. Інноваційний потенціал засобів образотворчого мистецтва у формуванні естетичного ставлення молодших школярів до навколишнього світу. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-т Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2016 рік. Київ, 2017. с. 46–51.
4. Концепція “Нова українська школа”. (20 лютий 2019 р.). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
5. Чумаченко О. П. Образотворче мистецтво як форма індивідуалізації колективного досвіду: дискурс ренесансу. *Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація*. №2. 2021. URL: <https://journals.uran.ua/kis/article/view/249251>

Валентина ЧИНЧИК,

вчитель початкових класів Хотинської загальноосвітньої школи І-ІІІ
ступенів №1 Чернівецької області

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

Свідоме ставлення до мови починається із проникнення в її лексичне багатство. Оскільки слово – найактивніша одиниця мовлення, то вивченню лексеми слід приділяти належну увагу на всіх освітніх рівнях. Достатній лексичний запас і свідоме його розуміння – одна з умов вільного володіння усним і писемним мовленням, що є фундаментальною основою розвитку навчально-пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку не лише на уроках мови, а й у процесі вивчення всіх інших предметів початкової ланки освіти. Робота над лексикою дітей молодшого шкільного віку займає центральне місце в розвитку мовлення і мислення. Вчителю початкових класів слід правильно спрямувати цю роботу, сприяти активному засвоєнню певного обсягу лексики, яка необхідна дітям для їх успішного навчання, загального, всебічного розвитку.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасність вимагає нестандартного бачення проблеми, пошуку дійових нешаблонних рішень, кількох варіантів розв'язання запропонованої задачі, розглядання відомого з нових позицій. Така творча діяльність дитини забезпечується специфічними здібностями, які називають креативністю. Вона полягає в умінні висувати неординарні ідеї, уникати в мисленні традиційних схем.

Проблема розвитку креативності молодших школярів торкається величезного спектру питань, що пов'язані з феноменом розвитку особистості. Креативність і творча діяльність є взаємопов'язаними поняттями. Творча діяльність є фундаментом, передумовою розвитку креативності, метою розвитку особистості. Розвиток креативності пов'язаний із створенням нового, оригінального продукту в процесі навчально-творчої діяльності. Нам близький підхід К. Батовріної, Л. Виготського, О. Куцевол, В. Дружиніна, О. Кононко, І. Подорожної, Л. Пузеп, які визначають креативність як здатність до творчості.

Мета статті – висвітлити особливості розвитку креативного мислення молодших школярів під час вивчення елементів лексикології.

Сучасна освіта – це креативна, творча освіта. Здатність до навчання – це здатність до надбання знань, а креативність – це здатність до перетворення знань. З нею пов’язані увага, фантазія, народження гіпотез тощо. Сучасна освіта разом із засвоєнням базових знань має навчити того, хто вчиться, самостійно оволодівати новими знаннями та спонукати особистість до навчання впродовж усього свого життя. Розв’язання цих актуальних проблем можливе лише на основі нових педагогічних технологій, спрямованих на всебічний розвиток дитини. Ці технології, методи, форми повинні ґрунтуватися на діалозі, моделюванні ситуацій вибору, творчості, вільному обміні думками тощо. Тільки інноваційна за сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними інноваційними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю, керується власними знаннями і переконаннями.

Креативне мислення – це нестандартний, оригінальний тип мислення, здатний привести до несподіваних рішень чи нових відкриттів.

У Державному стандарті початкової освіти одним із основних завдань вивчення української мови передбачено «вироблення в учнів мотивації навчання рідної мови», що підпорядковується вихованню мовної особистості, яка свідомо володіє усною і писемною формами мовлення. Підкреслюється також, що на уроках «не повинне мати місце зайве теоретизування, вербальне заучування граматичних положень і правил. Процес навчання має здійснюватися в певній системі на основі комунікативно – діяльнісного підходу».

Робота над словом є неодмінною умовою розвитку креативного мислення учнів початкових класів. Здатність до креативності у молодших школярів є неймовірно високою. Дитина високої творчої спрямованості бажає з головою заглибитись у те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, висловлює багато різних міркувань.

Наведемо приклади вправ для розвитку креативного мислення молодших школярів під час вивчення теми «Слово» (2 клас).

1. Відгадай слово.

Учитель пропонує дітям запам’ятати перший звук, наприклад у слові кріт, другий – у слові міст, третій звук – у слові торт. Учитель запитує: «Яке слово утворилось?»

Відповідь: Кіт.

2. «Плутанки слів».

Розглянь «плутанки слів». Запиши правильно. Склади звукові схеми утворених слів.

Хто? Що? АМК -, ОРГА -, РОКЛИ -, НОГМ -, РОКУЦ - ..., УЛГОВ - ..., ГАДЗАКА - .., РУПОДГА - ..., КАТОРН -, АКИПЛ - ..., КВПАУ - ..., АВПА -

Яке? ЛОВНЕГО -, КУНЕМЕД -

Яка? АГАБАТ -, ОРОДЛАС -

Слова-дії

МУЗИВАВ -, ВИВСТА -, ЗАКАЛА -, СЗАКАВ -, СХАЛУЛА - ..., КНУВКРИ - ..., ЮЛБЛЮ -, ЯУКДЮ -, ЧТИАЮ - ...

3. Придумай, як запам'ятати слова.

Учитель пояснює дітям, що для того, щоб добре запам'ятати матеріал, можна використовувати такий прийом, як класифікація, тобто об'єднання в групи схожих за якоюсь ознакою предметів. Потім учитель пропонує запам'ятати групу слів (у кожного вона може бути індивідуальною), використовуючи запропонований принцип.

Приклади слів:

- Троянда, вишня, тюльпан, огірок, ялина, слива, дуб, гвоздика, томат, сосна, яблуко;
- Машина, картопля, літак, огірок, тролейбус, помідор, сонце, цибуля, лампа, потяг, ліхтар, свічка.

4. Незавершене речення

Учитель пропонує дітям закінчити речення, підібравши для цього найбільш відповідне слово або фразу. Наприклад: Усі учні в класі думають про... Навесні в лісі зазвичай... Дерево завжди має ...тощо.

5. Запишіть 5 односкладових слів, які від перестановки звуків (першого й останнього) набрали б нового значення.

Наприклад : мир - Рим.

Відповідь : кіт - тік, кат - так , лік - кіл, рік - кір (хвороба), лід - діл (низина), рай – яр (йар), бук - куб.

Отже, креативне мислення дитини є сприятливим інтегративним чинником її соціалізації, оскільки соціальна діяльність дитини, яка є вирішально-визначальною під час її соціального дорослішання, в своїй основі має творчий характер. Креативне мислення як когнітивний аспект творчої діяльності є постійним супутником та передумовою гармонійного розвитку людини впродовж усього її життя, забезпечуючи вміння

особистості аналізувати проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити пропозиції прогноуючого характеру, виявляти та формулювати суперечності, досягати результат із меншими енерговитратами та більшою радістю, розуміти «множинність» першопричин і наслідків ситуацій, учинків, рішень тощо.

Список використаних джерел

1. Грона Н. Система роботи над словниковими словами. *Початкова школа*. 2009 № 5. С. 8-12.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова школа*. 2011. №18.
3. Павленко Л. Робота зі словниковими словами. *Початкова освіта*. 2003. Листопад.
4. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів: [монографія] / за ред. проф. О.Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.
5. Робота над словом як засіб розвитку креативного мислення молодших школярів. URL: <https://vseosvita.ua/library/roбота-nad-slovom-ak-zasib-rozvitku-kreativnogo-mislenna-molodsih-skolariv-z-dosvidu-roboti-nad-problemou-117310.html>

Сніжана ШУБЕР,

вчитель початкових класів

ЛИТОВСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ліцею №1

ІНТЕГРАЦІЯ МАТЕМАТИКИ, ПРИРОДНИЧИХ НАУК І ТЕХНОЛОГІЙ У STEM-ОСВІТІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ: ВІД ГРИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТУ

У сучасному світі технологічний прогрес і наукові досягнення визначають розвиток суспільства. Одним із ключових елементів освіти, що готує молоде покоління до викликів майбутнього, є STEM-підхід. Особливо важливо його впроваджувати на початкових етапах навчання, адже саме в цей період закладаються основи критичного мислення, допитливості та бажання пізнавати нове.

Вчитель ХХІ століття має впроваджувати інноваційні та творчі ідеї, співпрацювати з представниками різних галузей діяльності, розуміти механізми взаємодії природничих наук і мистецтва, математики та гуманітарних наук і технологій, усвідомлювати галузі їх застосування, бути

здатним до творчості та винахідливості, що виходить за межі STEM-навичок. STEAM (від англ. Science – природничі науки; Technology – технології; Engineering – інжиніринг, проектування, дизайн; All / Arts – всі решта (мистецькі, гуманітарні та соціальні науки); Mathematics – математика) – це інноваційний підхід до навчання, який є вищим рівнем розвитку STEM, доповнюючи його шляхом залучення до вирішення практичних завдань гуманітарних, творчих, мистецьких та інших дисциплін навчального плану [3].

Метою статті є ознайомити читачів із важливістю STEM-підходу в початковій школі, показати, як інтеграція математики, природничих наук, технологій та інженерії сприяє розвитку критичного мислення, креативності та практичних навичок у дітей.

Стаття також розглядає переваги та виклики впровадження STEM-методики на ранніх етапах навчання та надає приклади застосування STEM на уроках для підвищення інтересу учнів до навчання і підготовки їх до реальних життєвих викликів.

Що таке STEM-підхід?

STEM — це навчальна методика, що поєднує природничі науки (S), технології (T), інженерію (E) та математику (M). Головна ідея STEM — інтеграція цих дисциплін для того, щоб учні могли бачити взаємозв'язки між науковими знаннями та їх застосуванням у реальному житті. STEM-підхід спрямований на розвиток практичних навичок, розв'язання проблем та креативного мислення.

Чому важлива інтеграція STEM у початковій школі?

Інтеграція STEM у початкових класах має велике значення, оскільки допомагає дітям розвивати навички, які необхідні для успіху у XXI столітті.

Для початку це розвиток критичного мислення та проблемного підходу. STEM-освіта навчає дітей аналізувати завдання, шукати рішення та експериментувати, що допомагає розвивати навички логічного мислення та самостійності.

Міждисциплінарний підхід. На уроках за STEM-програмою діти бачать, як знання з різних дисциплін пов'язані між собою. Наприклад, у проєкті з будівництва мосту використовуються знання з математики (розрахунки), природничих наук (матеріали) та інженерії (конструкція).

Також, присутні практичність та реальне застосування. STEM-проєкти спрямовані на те, щоб учні на практиці відчували, як наука і

технології впливають на наше повсякденне життя. Це робить навчання цікавим і значущим для учнів.

І останнє це формування навичок співпраці та командної роботи. Багато STEM-завдань передбачають роботу в групах, що сприяє розвитку комунікативних навичок та вмінню працювати у команді.

Приклади інтеграції STEM у початковій школі

Інтеграція STEM у початковій школі може бути цікавою та різноманітною. Ось кілька прикладів, як можна поєднати математику, природничі науки, технології та інженерію на практичних заняттях:

1. STEM-проект "Будуємо міст".

- **Математика:** учні розраховують довжину та ширину моста, обчислюють кількість матеріалів.

- **Природничі науки:** обговорюють матеріали, які краще використовувати для будівництва (метал, дерево, пластик) і чому.

- **Інженерія:** учні створюють модель мосту з підручних матеріалів, експериментуючи з різними конструкціями.

- **Технології:** діти використовують програми або спеціальні симуляції для створення цифрової моделі моста.

2. STEM-урок "Вивчаємо Сонячну систему".

- **Математика:** учні вивчають відстані між планетами та їх діаметри, використовуючи пропорції та обчислення.

- **Природничі науки:** обговорюють основні характеристики планет, їх атмосферу та гравітацію.

- **Інженерія та технології:** учні створюють моделі планет або використовують програми віртуальної реальності для дослідження космосу.

3. STEM-експеримент "Рух води через капіляри рослин".

- **Природничі науки:** учні досліджують, як вода піднімається через стебла рослин.

- **Математика:** учні вимірюють швидкість підняття води, обчислюючи час та відстань.

- **Інженерія:** створюють моделі систем водопостачання, ґрунтуючись на принципах капілярного підняття води.

- **Технології:** фіксують результати експерименту за допомогою програм для збору даних.

Виклики та можливості впровадження STEM у початкових класах

Попри значні переваги, впровадження STEM у початковій школі стикається з певними викликами. Серед них:

- **Підготовка вчителів.** Успішне впровадження STEM-методики вимагає від учителів володіння широким спектром знань і навичок у різних дисциплінах.
- **Матеріально-технічне забезпечення.** Для проведення STEM-занять потрібні сучасні технології, обладнання та ресурси, що не завжди доступно у школах.
- **Індивідуальний підхід до учнів.** Важливо враховувати різні рівні знань та інтересів учнів, щоб залучити всіх до процесу.

Проте можливості, які відкриває STEM-освіта, набагато перевершують ці труднощі. Інтеграція STEM дає змогу підвищити мотивацію учнів, розвивати їхні природні здібності до досліджень та самостійного мислення.

Отже, STEM-підхід у навчанні початкових класів є важливим кроком до підготовки дітей до майбутнього. Інтеграція математики, природничих наук, технологій та інженерії у навчальний процес допомагає не лише засвоювати знання, а й розвивати життєво важливі навички, необхідні для успішного життя в сучасному світі. Впровадження STEM на ранніх етапах навчання сприяє розвитку критичного мислення, творчості та здатності до вирішення проблем, що є ключовими компетенціями у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Бутурліна О. Філософсько-освітня рефлексія STEM-інновацій. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2017. Вип. 10. С. 35–46.
2. Концепція «Нова українська школа» // Інформаційний збірник МОН України. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Polikhun, N. I., Postova, K. H., Slipukhina, I. A., Onopchenko, H. V., & Onopchenko O. V. (2019). Uprovadzhennia STEM-osvity v umovakh intehtratsii formalnoi i neformalnoi osvity obdarovanykh uchniv [Implementation of STEM education in the conditions of integration of formal and informal education of gifted students]. Kyiv, 80 p. Retrieved from: URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286032301.pdf>.

Наукове видання

Редакційна колегія:

Бахмат Н.В.

доктор педагогічних наук, професор;

Гудима Н.В.

кандидат філологічних наук, доцент;

Мелекєсцева Н.В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри, заступник
декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 11

Підписано до друку 14.11.2024 р. Формат 60х84/16
Ум.друк. арк. 13,02. Зам. 145

Видавець Ковальчук О.В.

32315, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Васильєва, 13, корп. А, 37.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7057 від 25.05.2020 р.